Bruno Schulz

Tarçın Dükkânları

BÜTÜN ÖYKÜLERİ

Çeviren: İlknur Özdemir

4. baskı

YKY
Yapı Kredi Yayınları

TARÇIN DÜKKÂNLARI

Bruno Schulz 1892 yılında Galiçya'nın küçük bir şehrinde, Drohobycz'de, küçük bir tüccarın en son oğlu olarak dünyaya geldi; Viyana'da resim ve Lemberg'de mimarlık okudu. Otuzlu yıllarda gittiği Paris'te Goya, Suihaga ve Feliçien Rop gibi ressamların resim sanatına hayranlık duydu. Yaşamının büyük bölümünü Drohobycz'de resim öğretmenliği yaparak, yoksul ve kendi halinde biri olarak sürdürdü. Bruno Schulz edebiyat dünyasına ilk kez, 42 yaşında, *Tarçın Dükkânları*'nın (1934) yayımlanmasıyla ayak bastı. Ardından *Kum Saati Burcundaki Sanatoryum* (1937), *Kuyruklu Yıldız* ve diğer öyküleri yayımlandı. Bu iki öykü kitabı Schulz'a ün ve saygınlık kazandırdı: Polonya Edebiyat Akademisi'nce ödüllendirildi. Schulz'un *Mesih* adlı bir roman yazdığı, ancak bunun Polonya işgali sırasında kaybolduğu ileri sürülmektedir. 1936'da Franz Kafka'nın *Dava*'sını Lehçeye çevirmiş olan Schulz, 1942 yılında, yaşadığı gettoda, bir nazi subayı tarafından öldürüldü.

İlknur Özdemir İstanbul doğumludur. İstanbul Alman Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü mezunudur. Uzun yıllar bir özel sektör sanayi kuruluşunda çalıştıktan sonra yayıncılık sektörüne geçmiştir. İngilizce ve Almanca'dan yaptığı çok sayıda çevirisi vardır.
Başlıca çevirileri: Paul Auster: *Yalnızlığın Keşfi, Yükseklik Korkusu, Timbuktu;* Gabriel Garcia Marquez: *Şili'de Gizlice;* Max Frisch: *Stiller;* Martin Walser: *Av;* Paul Bowles: *Yüksek-lerde;* Nadine Gordimer: *July'ın İnsanları;* Toni Morrison: *Katran Bebek;* Heinrich Mann: *Mavi Melek;* Kenzaburo Oe: *Sessiz Çığlık;* Graham Swift: *Sonsuza Kadar;* Maria Publig: *Mozart, Bir Bilincin Öyküsü;* Danilo Kiş: *Bahçe, Küller,* Arundhati Roy: *Küçük Şeylerin Tanrısı;* Umberto Eco: *Somon Balığıyla Yolculuk;* Stefan Zweig: *Günlükler, Amok Koşucusu;* Coetzee: *Utanç;* Hanif Kureishi: *Gün Boyu Gece Yarısı;* H.M. Enzensberger: *Sayı Şeytanı;* Peter Handke: *Karanlık Bir Gecede;* Heinrich Böll: *İrlanda Güncesi;* Colm Toibin: *Deniz Fenerindeki Işık;* Paulo Coelho: *Şeytan ve Genç Kadın;* John Updike: *Bech Döndü.*
İlknur Özdemir, Michael Cunningham'ın *Saatler* adlı kitabının çevirisiyle Dünya Kitap Dergisi Çeviri Ödülü'nü almıştır.
Halen bir yayınevinde genel yayın yönetmeni olarak çalışmaktadır.

BRUNO SCHULZ

Tarçın Dükkânları

İngilizce ve Almancadan çeviren:
İlknur Özdemir

Öykü

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1097
Edebiyat - 292

Tarçın Dükkânları - Bütün Öyküleri / Bruno Schulz
Özgün adı: Sklepy Cynamonowe - Sanatorium pod Klepsydra - Kometa
Çeviren: İlknur Özdemir

Kitap editörü: Vedat Çorlu
Düzelti: Barış Tut

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Ekosan Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litrosyolu 2. Matbaacılar Sanayi Sitesi, 2NF8, Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 612 36 58 - 576 37 29 Fax: (0212) 544 88 97
Sertifika No: 19039

Bu kitabın çevirisinde esas alınan Almanca ve İngilizce metinler:
Die Zimtläden - Und alle anderen Erzählungen, Fischer 1981 ve
The Street of Crocodiles and Sanatorium Under the Sign of the Hourglass, Picador 1988
1. baskı: İstanbul, Aralık 1998
4. baskı: İstanbul, Nisan 2013
ISBN 978-975-363-905-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2013
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

İÇİNDEKİLER

TARÇIN DÜKKÂNLARI
Ağustos • 9
Ziyaret • 18
Kuşlar • 26
Terzilerin Kullandığı Mankenler • 31
Terzi Mankenleri Üzerine Tez,
ya da İkinci Bir Yaratılış Kitabı • 38
Terzi Mankenleri Üzerine Tezin Gerisi • 43
Terzi Mankenleri Üzerine Tez, Sonuç • 46
Nemrud • 51
Pan • 55
Bay Charles • 59
Tarçın Dükkânları • 63
Krokodil Sokağı • 74
Hamamböcekleri • 84
Fırtına • 89
Büyük Mevsimin Gecesi • 95

KUM SAATİ BURCUNDAKİ SANATORYUM
Kitap • 109
Deha Çağı • 122
İlkbahar • 134
Temmuz'da Bir Gece • 197
Babam İtfaiyeci Oluyor • 203

Öteki Sonbahar • 210
Ölü Mevsim • 215
Kum Saati Burcundaki Sanatoryum • 231
Dodo • 255
Edzio • 263
Yaş Haddinden Emekli • 270
Yalnızlık • 286
Babamın Son Gidişi • 289

KUYRUKLUYILDIZ • 295
DÜŞ CUMHURİYETİ • 315
SONBAHAR • 325
ANAVATAN • 333

TARÇIN DÜKKÂNLARI

Ağustos

1

Temmuzda babam kaplıcaya gitti; beni de annem ve ağabeyimle birlikte yaz günlerinin göz kamaştırıcı akkor sıcağının pençesinde bıraktı. Sayfalarından güneş ışığı fışkıran, altın rengi armutların yumuşak, tatlı etinin kokusunu taşıyan tatil denen o dev kitaba ışıktan başımız dönerek daldık.

O ışık dolu sabahlarda Adela, çarşıdan dönerdi. Gündüzün alevlerinin arasından ortaya çıkan Pomona gibi, sepetinden güneşin rengârenk güzelliği taşardı – saydam derilerinin altı özsuyuyla dolu parlak pembe kirazlar, kokuları tatlarından çok daha güzel olan gizemli, koyu renkli vişneler; altınımsı etlerinin ortasında uzun öğleden sonralarının çekirdeğini taşıyan kayısılar. Bir şiiri andıran bu meyvelerin yanına kaburga bölümleri enerji ve güçle şişmiş döş etlerini, ölü ahtapotlara, mürekkep balıklarına benzeyen deniz yosunu denen sebzeleri çıkartıp koyardı – bunlar, henüz tanımlanmamış bir tadı olan yemeklerin malzemesi, yabanıl ve kırsal bir koku yayan ve akşam yemeğinin içine katılacak olan bitki ve kara kökenli maddelerdi.

Çarşı Alanındaki binanın ikinci katında bulunan karanlık daire, her gün çıplak yaz sıcağıyla ağzına kadar dolardı: Yol yol titreşen havanın sessizliği; döşemede en yoğun düşlerine dalan ışık kareleri; bir laternanın günün en koyu altın renkli damarından çıkıp yükselen sesi; uzaklardaki bir piyanoda üst üste çalınan, beyaz kaldırımdaki güneşte eriyen, öğle vaktinin ateşinde yitip giden iki üç ölçülük bir koro müziği.

Adela, ortalığı topladıktan sonra keten güneşlikleri çekerek odaları yarı karanlığa gömerdi. Ansızın bütün renkler bir oktav alçalır, oda, denizin dibine batmışçasına gölgelerle dolar, ışık yeşil suların aynalarında yansırdı – hayâllere dalan güneşlikler hafifçe kıpırdarken, gündüzün sıcağı soluğunu onların üstüne üflemeye başlardı.

Cumartesi günleri öğleden sonra annemle gezintiye çıkardım. Koridorun loşluğundan ansızın günün parlaklığına adım atıverirdik. Eriyen altına bulanmış insanlar, gözleri yarı kapalı olarak bakabilirlerdi o göz kamaştırıcı ışığa; sanki balla sıvanmış gibiydiler. Üst dudaklar geriye çekilir, dişler görünürdü. Bu altın günde sıcağın etkisiyle herkes yüzünü aynı biçimde buruştururdu – sanki güneş kendisine tapınanları aynı altın maskeyi takmaya zorlamış gibi. Genci-yaşlısı, kadını-çocuğu yüzlerinde bu maskeyle selâmlardı birbirlerini, yüzlerine sürülmüş koyu, yaldız boyadan oluşan maskelerle; birbirlerinin pagan yüzlerine gülümserlerdi – Baküs'ün barbar gülümseyişiyle.

Çarşı Alanı bomboş ve akkor sıcaklığında olurdu, Kutsal Kitaptaki çöl rüzgârları eserdi orada. Bu boşlukta yetişen dikenli akasyalar, parlak yapraklarıyla eski duvar kaplamalarındaki ağaçlara benzerdi. Hiçbir esinti olmamasına karşın, tiyatrovari bir hareketle yapraklarını hışırdatırlardı – bu yapraklar, sanki bir soylunun paltosunun tilki kürkünden yapılma gümüş rengi astarının güzelliğini sergilemek ister gibiydiler. Sayısız günlerin rüzgârından aşınıp düzleşen eski evler, atmosferin yansımalarıyla, yankılarla, bulutsuz gökyüzünün derinliklerine saçılmış renklerin anılarıyla oyun oynarlardı. Sanki kuşaklar boyu süren yaz günleri, eski evlerin ön yüzlerindeki küflü sıvayı temizleyen duvarcılar gibi insanı yanıltan o cilayı kaldırıp evlerin gerçek yüzünü, yazgının armağanı olan, yaşamın da içeriden biçimlendirdiği çizgileri gittikçe daha açık olarak ortaya çıkarıyorlardı. O zaman, boş alanın parlaklığıyla gözleri kamaşan pencereler uykuya dalarlardı; balkonlar göklere boş olduklarını duyururlardı; açık duran kapı girişlerinde serinlik ve şarap kokusu olurdu.

Sıcağın alev saçan süpürgesinden korunmak için alanın bir köşesine sığınan paçavralar içindeki çocuklar, bir duvar parça-

sının çevresine toplanmışlar; hiç durmadan duvara düğme ve madeni para fırlatıyorlar; sanki o metal yuvarlakların duvarda oluşturduğu çatlak ve çiziklerin hiyeroglifinde yıldız falına bakarak saklı olan gerçek gizi okumak istiyorlardı. Çocukların dışında avluda kimse yoktu. İnsan her an Samariyeli'nin yularından çektiği eşeğinin, şarap tüccarının kemerli kapı girişinin önünde durmasını, hasta bir adamı sıcak kırmızı eyerden iki uşağın özenle indirip serin basamaklardan yavaşça yukarıya, çoktan tatil gününün güzel kokularına bürünmüş olan üst kata taşımalarını bekliyordu.

Annemle ben, Çarşı Alanının güneşli iki yanı boyunca tembel tembel yürür, kırık gölgelerimizi evler boyunca bir piyanonun tuşları üzerinde gezdirir gibi taşırdık. Kaldırım taşları yumuşak adımlarımızın altından yavaşça kare kare geçip giderdi – kimileri insan teni gibi soluk pembe, kimileri altın rengi, kimileri mavimsi gri, ama hepsi güneşin altında yamyassı, sıcak ve kadifemsi; kutsal bir hiçlikte son bulan ayaklar altında çiğnenmiş güneş saatleri gibi.

En sonunda Stryjska Sokağı'nın köşesine gelince eczanenin gölgesine sokulurduk. Geniş vitrinde duran kocaman bir ahududu suyu kavanozu, her tür ağrıyı geçiren merhemlerin serinleticiliğini simgelerdi. Birkaç yapıyı daha geçtikten sonra, küçük köyüne geri dönen ve evine yaklaştıkça bayramlık giysilerini tek tek çıkartıp yeniden bir köylüye dönüşen adam gibi, sokak da kibar görünümünden sıyrılırdı.

Kentin dış mahallelerindeki evler, pencereleriyle falan, küçük bahçelerindeki coşkulu çiçek karmaşasının içine gömülürlerdi. Günışığının gözünden kaçan yabanotları, her tür yabanıl çiçek, sonu gelmez bir günün sınırlarındaki zaman aralığının ötesinde, düşleri için kendilerine vakit kalmasının mutluluğuyla sessizce keyif çatarlardı. Sağlam bir sapın ucunda duran, büyüme hastalığına tutulmuş, yaşamının son acılı günlerinin sarı yasına bürünmüş kocaman bir ayçiçeği, dev cüssesinin ağırlığıyla yere eğilirdi. Ama dış mahallenin basit çançiçekleri ve gösterişsiz, yalın çiçekler, ayçiçeğinin acıklı öyküsüne hiç aldırmadan, kendi kolalı pembe, beyaz giysileri içinde umarsızca dururlardı.

2

Otlar, yabanotları ve devedikenlerinden oluşan karmakarışık bir çalılık, öğleden sonranın yangınında çıtırdıyordu. Uykuya dalan bahçede sineklerin sesi yankılanıyordu. Altın renkli biçilmiş ekin tarlası, güneşin altında kahverengi bir çekirge bulutu gibi yaygara koparıyordu; o koyu ateş yağmurunda cırcırböcekleri çığlık atıyorlardı; bitkilerin tohum torbacıkları çekirgeler gibi yavaşça patlıyorlardı.

İleride, çitin yanında, koyun derisine benzeyen çayır yükselip kamburlaşmıştı; bahçe sanki uykusunda yan dönmüş gibiydi, toprağın sessizliği içinde soluk alıp verirken geniş köylü sırtı yükselip alçalıyordu. Orada ağustosun derbeder, kadınsı olgunluğu genişlemiş, tabaka tabaka ayrılmış saca benzeyen gür yapraklarını, etli yeşillikten oluşan bereketli dillerini uzatan kocaman, sık dulavratotu kümelerine dönüşmüştü. Orada bu kabarık kozalak kümeleri, iki yana savrulan eteklerine yarı dolanıp dinlenen köylü kadınları gibi yayılmışlardı. Orada bahçe, yabanzambağının en değersiz meyvelerini, nanenin keskin alkolünü ve ağustosun her çeşit çöpünü bedava olarak sunuyordu. Çitin öteki yanında, içinde saçmasapan yabanotlarının özgürce hüküm sürdüğü o yaz cengelinin gerisinde, üzerinde gür devedikenleri biten bir çöp yığını vardı. Ağustos ayının, çok tanrılı sefahat âlemlerini o yıl orada, o süprüntü dolu çöplükte yapmaya karar verdiğini kimse bilmiyordu. Orada, çite dayanmış ve mürver ağaçlarıyla gizlenmiş olarak, Touya diye çağırdığımız yarı deli kızın yatağı dururdu. Eski tavalar, atılmış pabuç tekleri ve sıva topaklarından oluşan hurda yığınının üzerinde, eksik olan bacağının yerine iki tuğla yerleştirilmiş olan, yeşile boyalı bir yatak vardı.

O mezbelenin üstündeki hava sıcaktan çıldırıyor, parlak atsineklerinin şimşekleriyle ortadan bölünüyor, güneşin etkisiyle deliye dönüyordu; bu hava, görünmeyen takırtılarla doluymuş gibi çatırdıyor, insanı kudurtuyordu.

Touya, sarı yatak örtüleri ve tuhaf paçavraların arasında omuzlarını kısmış oturuyor; iri kafasını kaplayan siyah saçları taranmamış. Yüzü bir akordeonun körüğü gibi kıpırdıyor. Ara-

da bir, Touya yüzünü acıyla buruşturunca, bu yüzde binlerce dikey kıvrım oluşuyor, ama çok geçmeden şaşkınlık bu yüzü yeniden düzeltiyor, kıvrımlarını açıyor, yarı aralık duran küçük gözlerini ve bir hayvana benzeyen göz alıcı dudaklarının altındaki sarı dişlerle dolu nemli dişetlerini ortaya çıkarıyor.

Sıcakla, can sıkıntısıyla dolu saatler geçiyor; Touya tekdüze bir sesle konuşuyor, uyukluyor, yavaşça mırıldanıyor ve öksürüyor. Hareketsiz bedenini kalın bir sinek örtüsü kaplamış. Ama o pis paçavra yığını, yeni doğmuş fare yavrularının tırmalamasıyla canlanıvermiş gibi kıpırdamaya başlıyor. Sinekler dehşet içinde uyanıyor, güneşten yansıyan renkli ışıklarla dolu, öfkeyle vızıldayan, kocaman bir bulut gibi yükseliyorlar. Paçavralar yere kayıp korkuya kapılan fareler gibi çöp yığınının üstüne yayılırken, bir biçim, ortaya çıkıp kendini belli ediyor: Yarı çıplak, esmer, ahmak kız yavaşça ayağa kalkıyor ve kısa, çocuksu bacaklarının üstünde çoktanrılı inanışın bir putu gibi duruyor; boynu öfkeyle kabarıyor, ilkel bir resimdeki gibi açıkça görülen, kıvrımlı, şişmiş damarlarla dolu olan yüzü öfkeyle kızarıyor, o yarı hayvan, yarı tanrı göğsünde gömülü olan ciğerlerinin derinliklerinden gelen kaba, hayvansı bir çığlık duyuluyor. Güneşte kurumuş devedikenleri haykırıyor, muzlar arsız etlerini şişiriyor, yabanotları parlak zehirlerini salgılıyor ve bağırmaktan sesi kısılan, deliliği içinde kasılıp kalan yarım akıllı kız, bir şehvet krizine tutularak tombul karnını bir mürver ağacının gövdesine bastırıyor; bütün bu korkunç koro yüzünden iğrenç ve yapay bir doğurganlığa sürüklenen ağaç da o şehvetli tutkunun ısrarlı baskısı altında yavaşça inliyor.

Touya'nın annesi Maria, evlerde para karşılığı yer silerdi. Ufak tefek, safran sarısı bir kadındı; döşemeleri, iskambil masalarını, sıraları ve korkulukları, daha önce de yoksulların evlerinde yaptığı gibi safranla temizlerdi.

Bir keresinde Adela, beni yaşlı kadının evine götürmüştü. Toprak zeminli, mavi duvarlı, küçük odaya girdiğimizde sabahın erken saatleriydi; içeri parlak sarı bir güneş ışığı vuruyor; odadaki sabah sessizliğini yalnızca duvarda asılı duran ufak bir saatin insanı korkutacak kadar yüksek sesli tik takları bozuyordu. Budala Maria, saman dolu bir sandığın içinde yatıyor-

du; yufka gibi beyaz, içi boş bir eldiven gibi kıpırtısızdı. Onun uykuda olmasından yararlanırmışçasına, sessizlik dile geldi; o sarı, parlak, kötü sessizlik, monoloğunu okudu, tartıştı ve kendi kendine yüksek sesle kabaca, çılgınca konuştu. Maria'nın zamanı –ruhunda tutsak edilmiş olan zaman– onu terk etti ve – son derece gerçek– saatin gürültülü makinesinden çıkan kötü bir toz bulutu, pudramsı bir toz bulutu, delilerin budala tozları gibi yükselerek, sabahın o parlak sessizliği içinde yaygara koparak, dehşet saçarak doldurdu odayı.

3

Bronz rengi parmaklıkla çevrili olan, bahçenin bereketli yeşiline gömülmüş duran o kulübelerden birinde Agatha Teyze yaşardı. Onu ziyarete gittiğimizde bahçenin içinde, ince direklerin üstünde takılı duran sayısız, renkli cam topun önünden geçerdik. Tıpkı benzersiz kusursuzluktaki sabun köpüklerinin içinde oluşan eşsiz mutluluk tabloları gibi, bu pembe, yeşil ve mor topların içinde de ışıl ışıl parlayan dünyalar olurdu.

Küflenip çürümüş ve eskilikten ne oldukları anlaşılmayan taşbasması resimlerin asılı olduğu koridorun loşluğunda çok iyi tanıdığımız bir kokuya yeniden rastladık. O eski, tanıdık kokuda, o insanların yaşamı, ırklarının özü, kanlarının niteliği ve yazgılarının gizi, hayran olunacak bir yalınlıkla birleşmişlerdi ve bütün bunlar her gün kendi kişisel, özel zamanlarının geçişiyle birlikte hiç farkına varılmadan birbirleriyle kaynaşıyorlardı. Annenin, kızların, oğlanların giriş ve çıkışlarının sessiz tanığı olan ve o insanların geliş ve gidişlerine gizlice iç çekerek eşlik eden o yaşlı, bilge kapı, şimdi önümüzde bir dolap kapısı gibi açılıyor, biz de o insanların yaşamlarına adım atıyorduk. Kendi alınyazılarının gölgesinde otururmuş gibi oturuyorlardı, bu alınyazısına hiç karşı çıkmıyorlardı. Yaptıkları ilk beceriksiz hareketle gizlerini bize açmış oldular. Hem ne de olsa onlarla aramızda kan ve yazgı bağı yok muydu?

Sarı yaldız desenli koyu mavi duvar kâğıdının etkisiyle oda karanlık ve kadifemsiydi, ama bahçedeki sık yeşilliğin

süzgecinden geçip gelse de, alev alev yanan günün yansıması burada bile, tabloların çerçevelerinde, kapı tokmaklarında ve yaldızlı süslerde arsızca parıldıyordu. Agatha Teyze, duvara dayalı duran koltuğundan kalkarak bizi karşıladı, uzun boylu ve cüsseliydi, yuvarlak, beyaz tenli bedeni pas lekesini andıran çillerle benek benek olmuştu. Kendilerini bize böylesine savunmasız olarak teslim etmelerine oldukça şaşırmıştık, yaşamlarının eşiğindeymişiz gibi yanlarına oturduk, gül şerbetiyle su içtik, içinde o sıcak cumartesi gününün en derin özünü tattığım harika bir içkiydi bu.

Teyzem sızlanıyordu. Konuşmasının insanı en rahatsız eden yanı, o beyaz ve doğurgan bedenden çıkan sesti; o beden, onun benliğinin sınırlarının dışındaymış gibi havada asılı duruyordu; bireysel biçimin zincirleri onu ancak gevşekçe bağlı tutabiliyordu; bu zincirler olsa da çoğalmaya, dağılmaya, dallanıp budaklanmaya ve bir aileye bölünmeye hazırdı. Teyzeminkisi, neredeyse kendi kendine üreyen bir doğurganlık, dizgine vurulamayan, hastalıklı bir biçimde yayılıp genişleyen bir dişilikti.

En ufak bir erkeklik esintisi, tütün kokusu ya da bir bekâr şakası, bu ateşli dişiliği kışkırtacak, onda şehvet uyandırıp bakireyken çocuk doğurtmaya yetecek gibiydi. Gerçekten de kocasına ya da hizmetçilere yönelik tüm sızlanmaları, çocuklara ilişkin tüm kaygıları, onun yeterli derecede doyurulmamış doğurganlığının neden olduğu huysuzluklardan, kocasına amaçsızca eziyet ederek başvurduğu kaba, öfkeli ve gözyaşı dolu bir cilvenin akla yakın bir uzantısından başka bir şey değildi. Ufak tefek, kambur sırtlı olan, yüzünde nadasa bırakılmış bir cinsellik ifadesi taşıyan Mark Enişte, o kül rengi tükenmişliği içinde, alınyazısıyla barışık, kendisini rahatlatıp gevşettiği belli olan sınırsız bir küçümsemenin gölgesinde, öylece otururdu. Bahçenin pencereyi kaplayan o belirsiz parlaklığı gözlerinde yansırdı. Bazen güçsüz bir el hareketiyle karşı koymaya, direnmeye çalıştığı da olurdu, ama özgüven dolu o dişilik dalgası o önemsiz el hareketini bir yana iter, yanından utkuyla geçip gider, erkek üstünlüğünün o güçsüz kıpırtılarını kendi derin sularında boğardı.

O aşırı doğurganlığın acıklı bir yanı vardı: Hiçliğin ve ölümün sınırlarında savaşan bir yaratığın çektiği acıları, doğanın kusuruyla erkeğin yetersizliğini doğurganlığıyla alt eden kadınlığın kahramanlığıydı bu doğurganlık. Ama bu çiftin çocukları, talihsiz gebeliklerle sonuçlanan, ne kanları ne de yüzleri olan hayaletlerden oluşan dayanıksız bir kuşakta tükenip giden çocuk doğurma tutkusunda ve anneliğe ilişkin korkularında haklı olduklarını kanıtlıyorlardı.

En büyüğün bir küçüğü olan Lucy, o anda salona girdi, bir çocuğunkini andıran tombul bedenine oranla başı fazla gelişmişti, teni beyaz ve narindi. Bebeklerinkine benzeyen, bir goncayı andıran, küçücük elini bana uzatırken şakayık gibi kıpkırmızı kesildi. Âdet günlerinin gizlerini utanmadan ortaya koyan bu yüz kızarması çok canını sıkıyordu, gözlerini kapadı, ama en önemsiz soruda bile daha da kızardı yüzü, çünkü her sorunun altında çok duyarlı kızlığına yönelik gizli bir dokundurma olduğunu sanıyordu.

Kuzenlerimin en büyüğü olan Emil'in kumral bıyıklı suratı, yaşam sanki bütün ifadesini silip götürmüş gibi duruyordu; ellerini bol pantolonunun ceplerine sokmuş, odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

Şık ve pahalı giysileri, gezip gördüğü yabancı ülkelerin izlerini taşıyordu. Solgun, yumuşak yüzü günden güne anahatlarını yitirip üstü soluk bir damar yağıyla kaplı, boş, beyaz bir duvara dönüşüyor gibiydi; bu damarlar, fırtınalı ve boşa geçirilmiş bir yaşamın solan anılarıyla zaman zaman canlandırılan eski bir haritadaki çizgilere benziyorlardı. Emil, iskambil kâğıdıyla yapılan numaralarda ustaydı; uzun, soylu pipolar içer, uzak ülkelerinin kokusunu tuhaf bir biçimde üzerinde taşırdı. Bakışlarını eski anıların üstünde gezdirerek garip öyküler anlatırdı, bu öyküler ansızın bir noktada kesilir, dağılır ve uçup giderlerdi.

Gözlerim onu özlemle izledi, beni fark etmesini, can sıkıntısından kurtarmasını istiyordum. Gerçekten de yandaki odaya geçmeden önce bana bir işaret verir gibi oldu, ardından gittim. Ufak, alçak bir kanepeye oturmuştu; üst üste attığı bacakları, bilardo topu gibi çıplak olan başıyla aynı düzeydeydi neredey-

se. Gördüğüm sanki yalnızca buruşuk ve boş olarak bir iskemlenin üstüne atılmış giysileriydi. Yüzü, sanki yalnızca soluğuydu bir yüzün – kim olduğu bilinmeyen bir yolcunun havada bıraktığı bir is lekesi. Beyaz, mavi mineli ellerinde bir cüzdan tutuyor, içindeki bir şeye bakıyordu.

Solgun gözünün şişkin beyazı, yüzünün sisleri arasından güçlükle sıyrıldı, bir işaretle beni ayarttı. Elimde olmadan, ona çok yakın olduğumu duyumsadım. Beni dizlerinin arasına aldı, elindeki fotoğrafları bir deste iskambil kâğıdı gibi gözlerimin önünde karıştırdıktan sonra bana, tuhaf konumlardaki çıplak kadın ve erkekleri gösterdi. Ona dayanıp durdum, bu narin insan bedenlerine, uzak, görmeyen gözlerle baktım; ansızın, havayı doldurmuşa benzeyen, anlaşılması güç bir heyecanın salgısı bana erişti, beni delip geçerken huzursuzluk dolu bir titremeye kapıldım, ansızın her şeyi anladım. Ama bu arada Emil'in o çok güzel, yumuşak bıyığının altında gördüğüm belli belirsiz gülümseme, şakağında atan damarda kendini gösteren o arzu tohumu, yüzünün çizgilerini bir an boyu hareketsiz tutan o gerginlik geçiverdi, yüzüne yeniden kayıtsız bir ifade geldi, sanki oradan uzaklaştı, sonunda tümüyle silinip gitti.

Ziyaret

1

Kasabamız bir süredir alacakaranlığın sürekli bozluğuna gömülmekteydi zaten, gölgelerin, yumuşak küf ve donuk demir rengindeki yosunun saldırısından kıyıları etkilenmeye başlamıştı.

O kahverengi dumandan ve sabah sisinden henüz tam kurtulamadan, gün, kehribar rengi karanlık bir öğleden sonraya dönüşür, kısa bir an için saydamlaşır, biranın altın rengine bürünür, sonra da uçsuz bucaksız, renk dolu gecelerin olağanüstü, sayısız kubbesinin altında yükselirdi.

Biz Çarşı Alanında, boş, kör karanlık görünümlü evlerden birinde oturuyorduk, bu evlerden birini ötekinden ayırt etmek çok güçtü.

Evlerin bu durumu, sonsuz yanlışlık olanağı yaratırdı. Çünkü yanlış girişten girip yanlış merdivene ayak bastıktan sonra kendinizi, tanımadığınız evlerden, balkonlardan oluşan gerçek bir dolambaçta bulmanız olasıydı, hiç ummadığınız kapılar tuhaf, boş avlulara açılır, bu keşif gezisinin başlangıçtaki amacını unutuverirdiniz; ancak günler sonra, sayısız tuhaf, karmaşık serüvenin ardından şafağın gri aydınlığında yeniden ailenizin evine dönebildiğinizde, bu amaç aklınıza gelirdi.

Büyük dolaplarla, geniş kanepelerle, donuklaşmış aynalarla, ucuz, yapay palmiyelerle dolu olan evimiz, gününün büyük bölümünü dükkânda geçiren annemin tembelliği, kendisini denetleyecek kimsenin olmamasından yararlanarak gününü

aynanın karşısında geçiren, durmadan süslenen, tararken dökülen saç tutamlarını, fırçalarını, tuhaf terliklerini ve kullanılmayan korselerini önüne gelen yere bırakan sıska bacaklı Adela'nın özensizliği yüzünden giderek daha bakımsız duruma düşüyordu.

Oturduğumuz evin kaç odası olduğunu hiç kimse hiçbir zaman tam olarak bilmezdi, çünkü bu odalardan kaçının yabancılara kiralandığını hiç kimse anımsayamazdı. Birimizin bu unutulmuş odalardan birisinin kapısını rastlantıyla açıp orasını boş bulduğu çok olurdu; kiracının uzun bir süre önce orayı boşaltmış olduğunu anlardık. Aylarca el değmeyen çekmecelerde hiç umulmadık şeyler keşfederdik.

Alt kattaki odalarda dükkânda çalışan tezgâhtarlar kalırlardı, geceleri kimi zaman onların gördükleri karabasanlar yüzünden uyanırdık. Kışın, babam bu soğuk ve karanlık odalara indiğinde daha gecenin karanlığı sürüyor olurdu, elindeki mumun ışığı çevreyi gölgelere boğar, bu gölgeler döşemede iki yana kayar, duvarlara tırmanırlardı; babamın görevi uyuyan adamları derin uykularından uyandırmaktı.

Babamın yanlarına bıraktığı mumun ışığında adamlar, kirli yatak örtülerinin arasından uyuşukça sıyrılır, sonra yataklarının kenarına oturarak çıplak, çirkin ayaklarını uzatır, ellerinde çoraplarıyla kendilerini bir an için esnemenin verdiği zevke bırakırlardı – duyusal zevkin sınırlarını aşan, insanın damağına acılı bir krampın girmesine, hattâ neredeyse mide bulantısına yol açan bir esneme.

Köşelerde kocaman hamamböcekleri hiç kıpırdamadan otururlardı, mum ışığı yüzünden yere düşen gölgeleriyle iğrenç bir biçimde boyutları büyüyen bu hamamböcekleri, tuhaf, örümceği andıran adımlarla ansızın kaçmaya başlayınca bu gölgeler onların yassı, başsız bedenlerinden ayrılmazdı.

O sıralarda babamın sağlığı bozulmaya başladı. Kış başının bu ilk haftalarında bile çevresi ilaç şişeleri, hap kutuları, dükkândan getirttiği hesap defterleriyle sarılmış olarak günlerce yatakta yattı. Hastalığın acı kokusu bir halı gibi odayı kaplamıştı, duvar kâğıtlarındaki süslemeler daha da koyulaşıp irileştiler.

Akşamları annem dükkândan döndüğünde babam çoğunlukla heyecanlı ve tartışmaya hazır olurdu. Hesaplardaki hatalar yüzünden babam annemi azarlarken yanakları kızarır, hırstan neredeyse deliye dönerdi; birkaç kez geceyarısı uyandığımı, üstünde geceliği olan babamı, şaşkın şaşkın bakan anneme öfkesini göstermek için deri kanepenin üzerinde çıplak ayakla bir aşağı bir yukarı dolaşırken gördüğümü anımsıyorum.

Öteki günlerdeyse dingin, kendi halinde olurdu babam, muhasebe defterlerinin içine gömülür, karışık hesapların dolambacında yitip giderdi.

Onu hâlâ, tüten lâmbanın ışığında, yatağın geniş oymalı başucunun altında, yastıkların arasında büzülmüş, sessiz düşünceler içinde öne arkaya sallanırken, başının kocaman gölgesi duvara vurmuş olarak gözümde canlandırabiliyorum.

Ara sıra hava almak ister gibi başını defterlerden kaldırır, dudaklarını açar, dili kurumuş ve acılaşmış gibi ağzını hoşnutsuzlukla şaplatır, bir şey arar gibi umarsızca çevresine bakınırdı. Bunun üzerine, yataktan sessizce çıkıp, odanın duvarında karmaşık bir aygıtın asılı bulunduğu köşesine gittiği olurdu. Bu, üstünde ons ölçü işaretleri olan, içi koyu renkli bir sıvıyla dolu kum saati biçiminde bir tür su kavanozuydu. Babam boğumlu, acılı bir göbek kordonuna benzeyen uzun bir lastik hortumla o aygıta bağlanırdı; o aşağılık aygıta böylece bağlandıktan sonra da dikkatini bir noktaya toplamak için harcadığı çaba yüzünden gerginleşirdi, gözleri koyulaşır, solgun yüzünü bir ıstırap ya da belki yasak bir zevkin ifadesi kaplardı.

Sonra yeniden, tekbaşına yapılan monologların böldüğü dingin, yoğun iş günleri başlardı. Babam kocaman yastıklarının arasında, lâmbanın ışığında otururken, lâmbanın siperliğinin üstündeki gölgeler pencerenin gerisinde uzanan kentin koyu gecesine karışıp odanın boyutlarını büyütürlerken, duvar kâğıdının fısıltılarla, hışırtılarla, tıslamalarla dolu olan dallı budaklı, vahşi ormanıyla çevresinin sarıldığını duyumsardı. Bile isteye göz kırpan gizli gözlerin, duvardaki çiçeklerin arasında açılan uyanık kulakların ve gülümseyen karanlık ağızların giriştikleri işbirliğini hiç görmeden sezerdi. O zaman işine daha da dalmış gibi ya-

par, toplamalar, hesaplar yaparken içinden yükselen öfkeyi belli etmemeye çalışır, ansızın bir nara atıp o kıvrımlı süslemeleri ya da gecenin içinden sürüsüyle çıkıp büyüyen, çoğalan, hep yeşil kalan hayaletimsi filizler ve dallarla karanlığın rahminden sürgün veren o deste deste gözleri ve kulakları avuçlamak arzusuyla körlemesine öne atılmak için duyduğu dürtüyü bastırırdı. Gece çekilip sabah olunca, duvar kâğıdı canlılığını yitirir, yapraklarını, çiçeklerini döker, sonbahara uygun olarak inceleşir, uzaktan görünen ilk günışığının içeri sızmasına izin verirdi; o zaman, işte ancak o zaman, yatışırdı babam.

Sonra da, kışın sarı gündoğumunda, duvar kâğıdındaki kuşların cıvıltıları arasında birkaç saat sürecek ağır, karanlık bir uykuya dalardı.

Karmaşık cari hesaplarla uğraşıyor göründüğü günler, hattâ haftalar boyunca kendi iç uzuvlarının derinliklerini kafasında gizlice ölçüp tartıyor olurdu. Soluğunu tutup kulak verirdi. Gözleri o dolambaçtan solgun, kaygılı bir bakışla geri dönünce de bir gülümsemeyle yatıştırırdı onları. Kendisinin canını sıkan o sanılara, uyarılara inanmak istemez, saçma bularak yadsırdı onları.

Gündüzleri bunlar daha çok savlara, kanılara benzerdi; yarı yüksek sesle, araya kızdırıcı, alay edici nükteli sözler sokarak yürütülen tekdüze usa vurmalardı. Ama gece olunca bu sesler daha büyük bir tutkuyla yükselirdi. İsteklerini daha açık seçik, daha yüksek sesle bildirirdi; Tanrıyla konuştuğunu duyardık onun, bir şey dilenir, ya da ısrarlı istemlerde bulunan, buyruklar veren birine karşı savaşır gibiydi.

Bir gece o ses tehdit edercesine, karşı konulamaz bir biçimde yükseldi, babamın kendisine ağzıyla, barsaklarıyla tanıklık etmesini istiyordu. Babam upuzun boyuyla, peygamberlere özgü öfkesi içinde daha da büyüyerek ve makineli tüfekten çıkar gibi sıraladığı sözlerin sağanağından tıkanarak yataktan çıktığında, ruhun onun içine girdiğini duyduk. Savaş gürültülerini, babamın inlemelerini duyduk, kalçası kırık olsa da hâlâ gazaba gelebilen bir dev adamın inlemeleriydi bunlar.

Daha önce hiçbir peygamber görmemiştim, ama Tanrının ateşiyle kavrulan, kocaman porselen bir oturağa beceriksiz-

ce oturup kollarını değirmen kanatları gibi çeviren, umutsuzca kıvranmalarının üzerinden yabancılaşmış, sertleşmiş sesini yükselten bu adamın görüntüsü tam bir Kutsal Kitap peygamberi gibiydi. Azizlerin kapıldığı tanrısal öfkeyi şimdi anlıyordum.

Gökgürültüsünün dili kadar korkunç bir diyalogdu babamınkisi. Kollarını savurup gökyüzünü parçalara bölüyor, açılan çatlaklardan Yehova'nın öfkeden şişmiş, lânetler yağdıran yüzü görünüyordu. Hiç o yöne bakmadan gördüm onu, Sina'ya yaslanır gibi karanlığa yaslanıp güçlü avuçlarını perdelerin saçaklarına dayayarak kocaman suratını pencerenin üst karelerine bastıran ve iri etli burnu orada fena halde yassılan o korkunç Demiurgos'u gördüm.

Bu peygamberimsi tiradların aralarında babamın sesini duyuyordum. Demiurgos'un şişmiş dudaklarından çıkan güçlü homurtular pencereleri sarsıyor, babamın yalvarmaları, feryatları, tehditleri de bu gürültünün arasında patlıyordu.

Sesler ara sıra yatışıyor ve tıpkı rüzgârın gece vakti bir bacada uğuldaması gibi yavaşça homurdanıyorlardı, sonra yeniden büyük bir patırtıyla, lânet ve hıçkırık fırtınası biçiminde patlıyorlardı. Pencere ansızın derin ve dipsiz bir karanlığa açıldı, odanın içine bir karanlık tabakası süzülerek girdi.

Bir şimşeğin ışığında babamı gördüm, geceliğinin düğmeleri açılmıştı, korkunç bir biçimde küfrederek ustaca bir el hareketiyle oturağın içindekileri aşağıdaki karanlığa boşaltıyordu.

2

Babam gözlerimizin önünde yavaş yavaş soluyor, canlılığını yitiriyordu. Darmadağınık kır saçları dik dikti, kocaman yastıklarının arasında kamburunu çıkartıp oturuyor, kendine ilişkin karışık bir soruna dalıp alçak sesle kendi kendine konuşuyordu. Sanki kişiliği birbirine karşıt ve birbiriyle kavgalı kimliklere bölünmüş gibiydi; kendi kendisiyle yüksek sesle tartışıyor, kendisini zorla, heyecanla inandırıyor, kendisine yalvarıyor, yakarıyordu; sonra yeniden pek çok ilgili tarafın yer aldığı bir

toplantıya başkanlık edermiş, onların görüşlerini coşkuyla, inandırıcılıkla uzlaştırmaya çalışıyormuş gibi davranıyordu. Ama soğukkanlılığın yitirilip aşırı hiddetin başgösterdiği bu toplantılar, her defasında küfürler, lânetler, beddualar ve hakaretlerle sona eriyordu.

Bunu izleyen dönem, bir yatışma ve iç huzuru dönemi, ruhun kutsanmış bir huzurla dolmasıydı. Kocaman hesap defterleri yeniden yatağın üzerine, masaya, döşemeye yayılır, lâmbanın ışığında, beyaz yatak örtülerinde, babamın öne eğik kır saçlı başının üstünde neredeyse manastırsı bir dinginlik hüküm sürerdi.

Ama annem gece geç vakit dükkândan geri döndüğünde babam canlanır, onu çağırır, bin bir emekle ona hesap defterinin sayfalarını süsleyen o harika, renkli çıkartmaları gururla gösterirdi.

Babamın günden güne, tıpkı kabuğunun içinde kuruyan bir fındık gibi ufaldığını o sıralarda ayrımsadık.

Böylesine küçülürken güçten düşmüyordu babam. Tam tersine, genel sağlık durumunda, keyfinde ve canlılığında bir düzelme var gibiydi.

Artık sık sık yüksek sesle, sevinçle gülüyordu; zaman zaman kahkahadan kırıldığı oluyordu; kimi zaman, yatağının yan tarafını saatlerce parmaklarıyla tıklatıp değişik ses tonlarıyla "Girin" diyordu. Ara sıra yataktan iniyor, elbise dolabının üzerine tırmanıyor, tavanın altında iki büklüm çömelerek, eski, tozlu ıvır zıvırı ayıklıyordu.

Kimi zaman iki iskemleyi sırt sırta yanaştırıyor, onlara tutunarak bacaklarını öne arkaya sallıyor, yüzlerimizde bir hayranlık ve yüreklendirme ifadesi yakalamak için ışıl ışıl parlayan gözlerini bize dikiyordu. Sanki Tanrıyla bütünüyle uzlaşmış gibiydi. Geceleri ara sıra sakallı Demiurgos'un yüzü yatak odasının camında belirir, bu yüz, işaret ateşlerinin göz kamaştıran koyu mor rengine bulanmış olurdu; Demiurgos, uyuyan ve müzikli horlaması uyku dünyasının bilinmeyen bölgelerinin ta içlerine kadar uzanırmış gibi olan babama, yalnızca kısa bir an iyiliksever gözlerle bakardı.

O kışın uzun, alacakaranlıklı öğleden sonralarında babam, telâşla, heyecanla bir şeyler ararmış gibi, eski püskü eşyalarla dolu köşe bucağı saatlerce karıştırırdı.

Ara sıra, akşam yemeği saati geldiğinde, hepimiz masadaki yerimizi alınca, babamın ortada olmadığını görürdük. Bu gibi durumlarda, babam tozla, örümcek ağlarıyla kaplanmış durumda, bomboş bakan gözlerle, aklı fikri yalnız kendisinin bildiği karmaşık bir konuya takılı olarak gardırobun içinden çıkana kadar annem, üst üste "Jakob!" diye seslenmek ve kaşığını masaya vurmak zorunda kalırdı.

Babam zaman zaman bir perdenin kornişine tırmanır, orada hiç kıpırdamadan kalırdı: Karşı duvarda asılı duran doldurulmuş, kocaman akbabanın bir sureti gibi. Öylece çömelmiş olarak, buğulu gözlerle, dudaklarında kurnaz bir gülümsemeyle hiç kıpırdamadan uzun süre durur, yalnızca odaya birisi girdiği zaman kollarını kanat gibi çırpar, horoz gibi öterdi.

Babamın kendini günden güne daha da çok kaptırdığı bu tuhaflıklarla ilgilenmekten vazgeçtik. Neredeyse hiçbir bedensel gereksinme duymuyor, haftalarca hiçbir şey yemiyordu, bizim kavrama gücümüzü aşan karmaşık ve karışık sorunlara her gün biraz daha gömülüyordu. Onu kandırmak için söylediğimiz bütün sözleri, bütün yalvarmalarımızı, dışarıdan hiçbir şeyin engelleyemeyeceği iç konuşmalarından aldığı cümlelerle yanıtlıyordu. Sürekli dalgındı; hastalık derecesinde heyecanlıydı; kuru yanakları kıpkırmızıydı; artık bizi ne görüyor, hattâ ne de duyuyordu.

Babamın zararsız varlığına, bizim kendi zamanımızın kıyısından gelir gibi yükselen alçak sesli gevezeliklerine, çocuksu, kendine dönük cıvıltılarına alıştık. O dönemde evin uzak bir köşesine gidip günlerce ortadan yok olurdu; biz de yerini zorlukla bulurduk.

Bu yok olmalar, gittikçe bizi etkilememeye başladı, bu duruma alıştık; birkaç gün sonra babam birkaç santim kısalmış ve zayıflamış olarak ortaya çıkınca da durup düşünmedik bunun üstünde. Artık onu bizden biri saymıyorduk; insanca ve gerçek olan her şeyden fazlasıyla uzaklaşmıştı. Kendini bizden adım

adım ayırdı; kendisini insan toplumuyla birleştiren bağları birer birer çözdü.

Ondan geriye kalan, bedeninin ufacık kılıfı ve bir avuç saçmasapan tuhaflıktı – en sonunda günün birinde bütünüyle yok olacaktı, tıpkı bir köşeye süpürülüp Adela'nın çöp kutusuna götürmesini bekleyen gri çöp yığını gibi dikkati çekmeden.

Kuşlar

Sarı kış günleri geldi, can sıkıntısıyla dolu. Pas rengi toprak, delik deşik karın oluşturduğu eski püskü, ince bir örtüyle örtüldü. Damların bazılarında yeteri kadar kar yoktu; o nedenle siyah, kahverengi, ince tahta ya da saz kaplı olarak öylece duruyorlardı; çatı katlarının isli uzantılarını barındıran koca teknelerdi bunlar –kirişler, putreller ve direklerin oluşturduğu desteklerin üstünde dimdik duran kömür karası katedraller– kış rüzgârlarının karanlık ciğerleri. Her gündoğumu, karanlıkta türemiş olan, gece rüzgârlarınca oluşturulan yeni yeni baca kulelerini, baca başlıklarını gözler önüne seriyordu: Şeytanın orgunun kara borularıydı bunlar. Baca temizleyicileri, geceleri kilisenin çevresindeki ağaçların dallarını canlı, kara yapraklar gibi kaplayan, sonra kanatlarını çırparak havalanan, geri gelip her biri kendi dalındaki kendi yerine konan, ancak gün ağarınca is fırtınası gibi, lapa lapa kir gibi, dalga dalga düş gibi, geniş sürüler halinde uçup giden, ısrarlı ötüşleriyle küflü, sarı ışık huzmelerini karartan kargalardan kurtulamıyorlardı. Soğuk ve can sıkıntısı, günleri sertleştiriyor, geçen yıldan kalan ekmeklere benzetiyordu. İnsan onları iştahsızca, tembelce bir kayıtsızlık içinde, kör bıçaklarla kesmeye başlıyordu.

Babam artık dışarı çıkmıyordu. Sobaları küllüyor, ateşin o ele geçirilmez özünü inceliyor, bacanın boğazındaki parlak isi yalayan kış semenderlerinin tuzlu, madensel tadını, dumanlı kokusunu duyuyordu. O sıralarda, odaların üst bölümlerindeki her türlü ufak tefek onarım işiyle severek ilgileniyordu. Onu

günün her saatinde bir merdivenin tepesinde çömelmiş olarak, tavanın altında, yüksek pencerelerin üstündeki kornişlerde, avizelerin denge ağırlıklarında, zincirlerinde bir şeyler yaparken görebilirdiniz. Ev ressamlarının çalışırken yaptıkları gibi o da birkaç basamağı kocaman, uzun, tahta bacaklar gibi kullanıyor, gökyüzüne, tavandaki yaprak ve kuş resimlerine yakın olan bu kuşbakışı görüş açısında olmaktan büyük mutluluk duyuyordu. Günlük işlerden gitgide uzaklaştı. Babamın durumundan kaygı duyan, ona üzülen annem, işle, ay sonu ödemeleriyle ilgili olarak onunla konuşmaya çalışınca, babam hiç aklını vermeden dinledi onu, dalgın bakışlarında huzursuzluk vardı. Ara sıra eliyle uyararak annemin sözünü kesiyor, odanın bir köşesine koşuyor, kulağını döşemedeki bir çatlağa dayıyor, yaptığı araştırmanın önemini vurgulamak için her iki elinin işaret parmağını havaya kaldırıyor, sonra da büyük bir dikkatle dinlemeye koyuluyordu. O sıralarda henüz bu tuhaflıkların üzücü kaynağını, babamın içinde olgunlaşmakta olan bu acınası karmaşayı anlayamamıştık.

Babamın üzerinde annemin hiç etkisi yoktu, ama babam, Adela'yı oldukça saygı dolu bir ilgi gösteriyordu. Odasının temizlenmesi babam için büyük, önemli bir törendi. Temizlik yapılırken kendisi de orada durur, tatlı bir heyecan ve korku karışımı bir duyguyla Adela'nın bütün hareketlerini izlerdi. Kızın her yaptığında, görünürde olduğundan daha derin, simgesel bir anlam bulurdu. Kız, gençlik dolu, sert hareketlerle uzun saplı bir süpürgeyi döşemenin üzerinde oynatırken, babam buna zor katlanırdı. Gözlerinden yaşlar boşanır, yüzü sessiz bir kahkahayla biçim değiştirir, bedeni zevkten kasılarak sarsılırdı. Öyle gıdıklanırdı ki delirecek gibi olurdu. çılgınca bir paniğe kapılıp kapıları arkasından çarparak bütün odalardan koşarak geçmesi, sonunda en uzaktaki odada yatağın üzerine düşüp dayanılmaz bulduğu gıdıklanmayı düşleyerek katıla katıla gülüp debelenmesi için Adela'nın parmaklarını ona doğru gıdıklar gibi sallaması yeterliydi. Bu yüzden, Adela'nın babamın üstündeki etkisi neredeyse sınırsızdı.

O günlerde, babamın hayvanlara karşı duyduğu yoğun ilgiyi ilk kez ayrımsadık. Her şeyden önce bu, bir avcıyla bir sa-

natçının tutkusunun aynı kişide birleşmesiydi. Aynı zamanda, belki de bir yaratığın, benzer olduğu kadar değişik de olan yaşam biçimlerine karşı duyduğu daha derin, biyolojik bir yakınlık, yaşamın bulgulanmamış bölgelerinde yürütülen bir tür deneydi. Olayların o gizemli, karmaşık, temelde günah dolu yola girip, doğal olmayan bir biçimde gelişmesi, daha sonraki bir evrede gerçekleşti; bu değişikliği açığa çıkarmamak daha doğru olacak.

Ama her şey, kuş yumurtalarından çıkan yavrularla başladı.

Babam, büyük çaba ve para harcayarak Hamburg'dan ya da Hollanda'dan ya da Afrika'daki zooloji merkezlerinden kuş yumurtaları getirtip, bunları Belçika'dan getirttiği iri kuluçka tavuklarının altına yerleştirdi. Bu olay –biçimleriyle renkleri gerçekten anormal olan bu yavruların yumurtadan çıkması– beni de büyüledi. İri, garip gagalarını doğar doğmaz iyice açan, gırtlaklarının arka duvarını göstererek açgözlülükle tıslayan bu canavarlara, narin, çıplak gövdeli bu kambur kertenkelelere bakıp da gelecekte bunların tavuskuşlarına, sülünlere, orman tavuklarına ya da akbabalara dönüşeceklerine inanmak zor geliyordu insana. Sepetlerin içinde pamukların üstüne yerleştirilen, kuluçkadan çıkma bu canavarlar, incecik boyunlarının üstündeki kör ve şaşı gözlü kafalarını yukarı dikiyorlar, konuşamayan gırtlaklarından sessizce ötüyorlardı. Üstüne yeşil çuhadan bir önlük giyen babam, bir kaktüs serasındaymış gibi rafların arasında dolaşıyor, yaşamla dolu olarak nabız gibi atan bu kör kabarcıkları, dışlarındaki dünyayı yalnızca gıda olarak algılayan bu aciz şişkinlikleri, ışığa doğru körlemesine tırmanan yaşamın yüzeyindeki bu oluşumları yoktan var ediveriyordu. Birkaç hafta sonra maddenin bu kör goncaları patlayıp açılınca, odalar bu yeni konukların canlı gevezelikleriyle, coşkulu cıvıltılarıyla dolardı. Kuşlar perdelerin kornişlerine, gardıropların tepelerine tünerler, avizelerin birbirine girmiş teneke dallarının, ampullerin metal süslerinin arasına sığınırlardı.

Babam, kocaman ornitoloji kitaplarının içine gömülüp okurken, onların renkli baskılarını incelerken, bu tüylü imgeler sanki sayfalardan çıkıp odaları renklerle, koyu kırmızı le-

kelerle, gökyakut, bakır pası, gümüş rengi şeritlerle doldururlardı. Beslenme saatlerinde, yerde alaca bulaca, dalgalı bir yatak, canlı bir halı oluşturur, yabancı birinin gelmesiyle dağılır, parçalara ayrılır, havada kanat çırpar, en sonunda da yükselip tavanın hemen altına yerleşirlerdi. Özellikle belirli bir akbabayı, yüzü kırışık, yamru yumru, boynu tüysüz olan kocaman bir kuşu anımsıyorum. Sıska bir derviş, bir Budist lamaydı bu kuş, davranışları dingin bir vakarla doluydu, soylu cinsinin katı kuralları yönetiyordu onu. Onurlu yalnızlığının sığınağına bütünüyle kapanmak için, gözlerini örten beyazımsı perdeyi gözbebeğinin üzerinden yana doğru kaydırdığı, hiç kocamayan Mısır Tanrılarının anıtsal pozunu alıp babamın karşısında kımıldamadan oturduğu zaman, sert profiliyle ağabeyiymiş gibi görünürdü. İkisinin bedeniyle kasları sanki aynı maddeden yapılmıştı: Aynı sert, kırışık cilt, aynı kuru, kemikli yüz, aynı boynuzsu, derin göz yuvaları. Akbabanın pençeleri bile babamın sağlam eklemli, yuvarlak tırnaklı, etli, uzun ellerine benziyordu. Uyuyan akbabaya baktığımda, önümde bir mumyanın –babamın kurumuş, büzülmüş bir mumyasının– bulunduğunu düşünmeden edemiyordum. Üzerinde hiç konuşmasak da, bu tuhaf benzerliğin annemin de dikkatini çektiğini sanıyorum. Üstelik akbaba, babamın oturağını da kullanıyordu.

Yumurtalardan çıkan yeni kuş örnekleriyle yetinmeyen babam, tavan arasında kuşları çiftleştirmeye başladı; sağa sola arabulucular yolladı; deliklere, çatıdaki çatlaklara istekli, göz alıcı kuşlar bağladı, çok geçmeden evimizin çatısı, çift kat tahta kaplı o kocaman çatı, gerçek bir kuş hanına, ilgisiz yerlerden uçup gelen her türlü tüylü yaratığın doluştuğu Nuh'un gemisine dönüştü. Bu kuş cenneti ortadan kalktıktan çok sonra bile kuşların dünyasındaki bu gelenek sürdü; ilkbahar göçleri sırasında çatımız turna, pelikan, tavuskuşu ve başka kuş sürüleri tarafından kuşatılıyordu. Ama kuşların saltanatı kısa sürdü; babamın girişimi üzücü bir biçime dönüştü.

Çok geçmeden babamı evin üst katına, daha önce kiler olarak kullanılan iki odaya taşımamız gerekti. Gündoğumunda oradan çeşitli kuş sesleri duyulurdu. Eğimli yan duvarların altında kalan boşluktaki yankılanmanın da etkisiyle, çatıdaki

odaların ahşap duvarları kükremelerle, kanat sesleriyle, karga sesleriyle, guruldamalarla, çiftleşirken atılan çığlıklarla çınlar oldu. Birkaç hafta boyunca babamı hiç görmedik. Aşağı kata çok seyrek olarak iniyordu. Geldiğinde de onu büzülmüş, ufalmış, zayıflamış görüyorduk. Ara sıra kendini unutur, masada oturduğu iskemleden kalkar, kollarını kanat gibi çırpardı, gözleri donuklaşır, ağzından upuzun bir kuş sesi çıkardı. Sonra adamakıllı utanır, bizimle birlikte gülüp, konuyu geçiştirmeye, olup biteni şakaya vurmaya çalışırdı.

Bir gün, bahar temizliği sırasında Adela ansızın babamın kuş krallığına giriverdi. Kapıda durdu; döşemenin, masaların, sandalyelerin üzerindeki hayvan pisliklerinin tüm odayı saran ağır kokusu burnuna gelince ellerini ovuşturdu. Hemen pencereyi açtı, uzun bir süpürgenin yardımıyla bütün o kuş sürüsünü dürtükleyip canlandırdı. Bir tüy ve kanat bulutu düşmanca çığlıklarla yükseldi. Adela da, kutsal değneğinin yol açtığı kasırganın koruduğu öfkeli bir şarap perisi gibi ölüm dansına başladı. Panik içinde kollarını sallayan babam, tüylü kuşlarıyla birlikte havalanmaya çalıştı. Kanatlı bulut giderek seyreldi, sonunda savaş alanında, yorgunluktan tükenen, soluk soluğa kalan Adela ile yüzünde kaygılı, ürkek bir ifadeyle kesin yenilgiyi kabule hazır olan babam kaldı.

Biraz sonra babam aşağı indi – bitkindi, tacıyla tahtı elinden alınan, sürgündeki bir kral gibiydi.

Terzilerin Kullandığı Mankenler

Kuş olayı, babamın –o iflah olmaz doğaçlamacının, hayâlgücünün o usta eskrimcisinin– verimsiz, boş geçen bir kışın siperlerine, savunma düzenine karşı giriştiği çok renkli ve olağanüstü güzellikteki tuhaf saldırılarının en sonuncusu oldu. Kentimizi soluksuz bırakan o çok derin ve temel sıkıntıya savaş açan tek kişi olan bu yalnız kahramanı ancak şimdi anlıyorum. İnsanların en tuhafı olan o adam, şiirin yitirilmiş amacını savunuyordu; bunu yaparken de biz onu ne destekliyor ne de ona değer veriyorduk. Büyülü bir değirmen gibiydi babam, silolarına bir uçtan boş saatlerin kepekleri akıtılıyor, sonra bu kepekler, Doğu baharatlarının tüm renkleri ve kokuları içinde öbür uçtan dışarı çıkıyorlardı. Ama o doğaüstü büyücünün göz alıcı gösterilerine alışık olduğumuz için, bizi bomboş geçen günlerle gecelerin uyuşukluğundan kurtaran o seçkin büyüsüne hak ettiği değeri vermeyi pek düşünmedik.

Adela, o düşüncesiz, acımasız kıyıcılığı yüzünden azar işitmedi. Tam tersine, babamın taşkınlığı engellendiği için alçakça bir hoşnutluk, utanılması gereken bir haz duyuyorduk; çünkü olup bitenler çok hoşumuza gittiyse de, sonradan namussuzluk edip bu konuda sorumluluk üstlenmekten kaçındık. Bu ihanetimizle belki de Tanrı tarafından yetki ve görev verildiğini düşündüğümüz Adela'yı gizlice onaylıyorduk. Babam, bizim kendisine ihanet ettiğimizi görünce karşı koymaksızın, az öncesine kadar şanla, onurla yer aldığı sahneden çekiliverdi. Saltanat sürdüğü krallığını kılıcını bile çekmeden düşmana teslim etti.

Gönüllü olarak sürgüne gitti, koridorun sonundaki boş bir odaya kapanarak kendini orada yalnızlığına hapsetti.

Onu unuttuk.

Kentin o kederli griliği yeniden bizi her yandan kuşattı; gündoğumu karanlığının saldırısıyla, mantar gibi biten alacakaranlıkla birlikte pencerelerden içeri süzülüyor, sonra da uzun kış gecelerinin kaba tüylü kürküne dönüşüyordu. Eski günlerde mutlu bir yasaksızlık, çok renkli kuşların uçuşlarına açıklık katmış duvar kâğıtları, kenarlarından kıvrılıp sertleştiler; acı monologlarının tekdüzeliği içine hapsoldular.

Avizeler karardı; kartlaşmış devedikenleri gibi soldular; artık üzgün üzgün, keyifsizce sarkıyorlardı; loş odalardan el yordamıyla geçen biri onlara dokununca kristal sallantıları yavaşça şıngırdıyordu. Adela bütün şamdanlara renkli mumlar koydu, ama boşunaydı bu; kısa zaman öncesine kadar bu asma bahçeleri canlandırmış olan o görkemli ışıkların silik bir kopyası olan bu mumlar, onların yerini doldurabileceğe benzemiyorlardı. Ah o ne cıvıltıydı! Ne hızlı, ne güzel uçuşlardı onlar; hava büyülü kart destelerine bölünür; gökmavisi, tavuskuşu mavisi, papağan yeşili, madensel parıltılar iri kar taneleri gibi yağar, havaya çizgiler, iri biçimler çizilir, uçuştan çok sonra bile o pırıltılı atmosferde asılı kalan renkli yelpazeler oluşurdu! Şimdi bile, griliğin derinliğinde o parlaklığın yankılarıyla anıları hâlâ saklı duruyorlardı, ama onları kimse yakalamıyor, o sıkıntılı havayı hiçbir klarnet sesi delmiyordu.

O haftalar tuhaf bir uyuşukluk içinde geçti. Düşlerin ağırlığıyla karmakarışık olan, buruşan yatak örtüleri, günlerdir yapılmayan yatakların üzerinde yığılmış duruyordu; bu yataklar karanlık, yıldızsız bir Venedik'in ıslak, karışık dolambaçlarına doğru yola çıkmak üzere bekleyen derin tekneler gibiydiler. Şafağın soğuğunda Adela, bize kahve getirirdi. Soğuk odalarda, pencerelerin siyah camlarında pek çok kez yansıyan tek bir mumun ışığında tembelce giyinmeye başlardık. Sabahlarımız amaçsız bir koşuşturmayla, sayısız çekmecenin, dolabın içinde yaptığımız uzun araştırmalarla dolu olurdu. Adela'nın terliklerinin tıkırtısı bütün evde duyulurdu. Dükkânda çalışan çıraklar fenerleri yakarlar, annemin verdiği

kocaman anahtarları alıp dışarıya, girdaplanan, koyu karanlığa çıkarlardı. Annem ne giyeceğine karar veremezdi. Şamdanlarda yanan mumlar gittikçe küçülürlerdi. Adela ortadan yok olur, en uzaktaki odalara ya da çamaşırları astığı çatı arasına giderdi. Ona seslendiğimizde bizi hiç duymazdı. Ocakta yeni yakılan pis, solgun bir ateş, bacanın boğazındaki soğuk, parlak is birikintisini yalardı. Mum söner, odayı karanlık basardı. Başımız masa örtüsünün üzerinde, hâlâ yarı giyinik bir halde, kahvaltı artıklarının arasında uyuyakalırdık. Karanlığın yumuşak kucağında yüzüstü yatar, onun düzenli soluk alışlarına kapılıp yıldızsız boşluğun içine dalardık. Adela gürültüyle ortalığı toplarken uyanırdık. Annem bir türlü beceripp giyinemezdi. Daha o saçına biçim vermeyi bitirmeden dükkândaki çıraklar öğle yemeğine gelirlerdi. Çarşı alanındaki yarı aydınlık o zaman altınımsı duman rengine dönüşmüş olurdu. Bir an için, o duman rengi baldan, o donuk kehribardan çok güzel bir öğleden sonranın doğup gelişeceğini sanırdık. Ama o mutlu an geçer, gündoğumunun alaşımı günün neredeyse tamamlanmış olan mayasını bozar, onu yeniden umarsız griliğine iterdi. Bir kez daha masanın çevresinde toplandık; çıraklar soğuktan kızaran ellerini ovuşturdular; onların sıkıcı konuşmaları gelişmesini tamamlamış bir günü, boş ve gri bir salıyı, geleneksiz, kişiliksiz bir günü ansızın gözler önüne serdi. Ama içinde, balık burcunun simgesi gibi, birinin başı ötekinin kuyruğunun yanında duran ve jöleye yatırılmış yan yana iki balık bulunan kap masaya gelince o balıklarda o günün simgesini, adı olmayan salı gününün takvimdeki özel işaretini bulduk. Yemeği çabucak paylaştık, en sonunda gün bir kimliğe kavuştuğu için gönül borcu duyuyorduk.

Çıraklar yemeklerini dindarca, takvimde kayıtlı kutsal bir güne uygun düşen ciddiyet içinde yiyorlardı. Karabiberin kokusu odayı sarmıştı. çıraklar, haftanın geri kalan günlerinin simgesinin ne olacağını düşünerek tabaklarında kalan jöle artıklarını ekmek parçalarıyla temizledikten sonra servis tabağında, pişerken gözleri çıkmış balık kafalarından başka bir şey kalmadığında, ortak çabamızla o günü ele geçirdiğimizi, günden geriye bir şey kaldıysa da önemi olmadığını duyumsadık.

Gerçekten de Adela, insafa gelerek günün geri kalanında işlerini çabucak bitirdi. Annem, kanepede uyurken o da kap kacak tıkırtısı ve soğuk suyun şıpırtıları arasında akşam karanlığına kadar kalan birkaç saati çalışarak geçirdi. O arada yemek odasında da akşam için sahne hazırlanıyordu. Birer terzi olan Polda'yla Pauline işlerinin gerektirdiği araç gereçle oraya yayılmışlardı. Sessiz, hareketsiz bir bayanı sırtlarında taşıyarak odaya getirdiler, üstüpüyle yelken bezinden yapılma bir bayandı bu, kafasının yerinde de siyah, tahta bir tokmak vardı. Ama köşeye, kapıyla sobanın arasına konunca, bu sessiz kadın her şeye hâkim duruma geldi. Köşesinde kıpırdamadan dururken, önünde yere diz çöken, beyaz teyel ipliğiyle işaretlenmiş bir giysinin parçalarını birbirine ekleyen kızlar kendisine yanaşır, ona kur yaparken onları yukarıdan denetliyordu. Bu sessiz modele özenle ve sabırla hizmet ediliyordu, ama onun gönlünü hoş etmek kolay değildi. Bu molok* tıpkı bir dişi molok kadar acımasızdı, kızları soluk aldırmadan çalıştırıyordu; kızlar, tıpkı üzerine sarılı olan ipliği çözülen tahta makaralar gibi ince, uzun, bir o kadar da hareketliydiler, becerikli parmaklarıyla ipekli ve yünlü yığınlarını ellerine alıyorlar, takır tukur makaslarla bunları biçiyorlar, ucuz rugan ayakkabılar içindeki ayaklarıyla pedalına basarak dikiş makinesini tıkırdatıyorlardı; onlar çalışırken çevrelerinde, telâşçı, savurgan bir çift papağan tarafından atılmışçasına kesik kumaşlar, karışık renkli paçavralar, parçalar yığılıyordu.

Kızlar, o parlak kumaş şeritlerin üzerine dalgın dalgın basıyorlar, hayâli bir karnavalın çöplüğünde, gerçekleştirilmemiş büyük bir maskeli balo için kullanılan depoda dikkatsizce, güçlükle yürüyorlardı. Aynalarda gülümseyen gözleriyle sinirli sinirli kıkırdayarak ayaklarını kırpıntılardan kurtarıyorlardı. Yürekleri, parmaklarının o hızlı büyüsü masanın üzerinde kalan sıkıcı giysilerde değil, o binlerce kesik parçada, o değersiz, değişken kırpıntılarda, tüm kenti boğmaya yetecek o renkli, büyüleyici kar fırtınasında görülüyordu.

Birdenbire sıcak bastı kızlara; yalnızlıklarının verdiği düş kırıklığı içinde, yeni yüzler görmek için duydukları açlıkla, ca-

* Çocukların kurban edildiği sözde tanrı. (Ç.N.)

ma yapışmış duran bir tek adsız yüz olsun görmek için pencereyi açtılar. Kızarmış yanaklarını kış gecesinin perdeleri dalgalandıran rüzgârına tutup serinlettiler – birbirlerine karşı duydukları nefret ve düşmanlıkla dolu, ateşli göğüslerini açtılar; gecenin karanlık esintisinin pencereden içeri getireceği herhangi bir Pierrot* uğruna dövüşmeye hazırdılar. Ah! Gerçeklikten ne kadar az şey istiyorlardı! İçlerinde her şey vardı; içlerinde her şeyin fazlası vardı. Ah! Bıçkı tozundan yapılma bir Pierrot onlara yetecekti; iyice ezberledikleri rollerine başlayabilmeleri için uzun süredir bekledikleri anahtar sözcüğü onlara söyleyecekti; böylece kızlar, gece gözlerinden yaşlar süzülürken bir solukta okunan romanlar gibi onları çılgıncasına heyecanlandıran, dudaklarında biriken, hem tatlı hem de korkunç bir acılıkla dolu olan satırları en sonunda dile getirebileceklerdi.

Adela yokken babam, geceleri evin içinde dolaşırdı. Böyle gecelerin birinde o sessiz dikiş seanslarından birine rastladı. Elindeki lâmbayla bir an için yandaki odanın karanlık kapı ağzında durdu; o telâşlı çalışma sahnesi, o pembe yüzler –bu pembelik, pudranın, kırmızı paket kâğıdının ve atropinin bireşimiydi– babamı büyüledi; uçuşan pencere perdelerinde soluyan kış gecesi, bu sahneye önemli bir fon perdesi oluşturuyordu. Babam, gözlüklerini takıp hemen kızların yanına gitti; elindeki lâmbanın ışığını onların üstüne tutarak çevrelerinde iki kez dolandı. Açık kalan kapıdan gelen esinti perdeleri havalandırıyordu; kızlar kalçalarını kıvırarak babamın gösterdiği hayranlığa karşılık verdiler; gözlerinin minesi tıpkı ayakkabılarının parlak derisi gibi, rüzgârın havalandırdığı eteklerinin altından görünen çorap bağlarının tokaları gibi parlıyordu, yerdeki paçavralar karanlık odanın yarı açık duran kapısına doğru fareler gibi kaçıştılar; babam büyük bir dikkatle gözlerini soluk soluğa kalan kızlara dikmişti, yavaşça: "*Genus avium*... eğer yanılmıyorsam Scansores ya da Psittacus... çok ilginç, gerçekten çok ilginç" diye fısıldıyordu.

Rastlantı sonucu olan bu karşılaşma, bir sürü buluşmanın başlangıcı oldu; bu buluşmalar sırasında babam her iki genç bayanı da kişiliğinin çekiciliğiyle büyülemeyi başardı. Kızlar, ak-

* Yüzlerini beyaza boyayıp beyaz giysiler içinde şarkı söyleyen oyuncular. (Ç.N.)

şamlarının boşluğunu dolduran nükteli ve zarif söyleşilere karşılık olarak, o ateşli kuş uzmanına, kendi zayıf, sıradan, küçük bedenlerinin yapısını incelemesi için izin veriyorlardı. Bütün bunlar konuşurlarken oluyor, babam kızların bedenlerini öyle ciddi, öyle zarif bir biçimde yokluyordu ki, bu araştırmalarda en tehlikeli noktalara bile kesin bir biçimde ulaşıyordu. Pauline'in çorabını dizinden aşağı sıyırıp eklemlerinin kusursuz, soylu yapısını kendinden geçmiş gözlerle inceleyen babam:

"Siz bayanların seçmiş olduğu yaşam biçimi ne kadar hoş ve keyifli. Yaşantılarınızın açığa çıkardığı gerçek ne kadar güzel ve yalın. Ayrıca görevinizi nasıl bir ustalıkla, nasıl bir titizlikle yerine getiriyorsunuz. Eğer Yaradana gösterilmesi gereken saygıyı unutup yaratılışla ilgili bir eleştiride bulunmaya çalışsaydım şöyle derdim: 'Daha az öz, daha çok biçim!' Ah, içindekilerin bir bölümünden kurtulmak dünyayı ne kadar ferahlatırdı! Daha alçakgönüllü istekler, daha dengeli istemler, Sayın Demiurgos'lar, böylece dünya daha kusursuz olurdu!" dedi, elleriyle Pauline'in beyaz baldırını çoraplarının hapsinden kurtarırken.

Tam o anda Adela, elinde yemek tepsisiyle yemek odasının açık duran kapısında belirdi. Büyük savaştan bu yana iki düşman güç ilk kez karşılaşıyorlardı. Buna tanık olan bizler bir an dehşetli bir korkuya kapıldık. Çok üzücü bir biçimde yargılanmış olan o adamın daha da aşağılanmasını görmek zorunda kalmamız bizi çok rahatsız etti. Babam, diz çöktüğü yerden bozum olmuş bir durumda doğruldu, peş peşe gelen utanç dalgaları yanaklarındaki kızarıklığı koyulaştırdı. Ama Adela, umulmadık bir biçimde bu durumun üstesinden geldi. Gülümseyerek babamın yanına gitti; burnuna hafifçe vurdu. Bunu gören Polda'yla Pauline ellerini çırptılar; ayaklarını yere vurdular; babamın kollarını yakalayarak onunla masanın çevresinde dans etmeye başladılar. Böylece, kızların iyi huylu olmaları sayesinde, tatsızlık bulutları kahkahalar arasında dağıldı.

Bu olay, o ufak ve masum topluluğun çekiciliğinden esinlenen babamın, kış başındaki o günü izleyen haftalar boyunca verdiği bir dizi çok ilginç, çok sıradışı söylevin başlangıcı oldu.

O tuhaf adamla ilişkiye giren her şeyin nasıl –deyim yerindeyse– varoluşunun köklerine döndüğünü, doğaüstü özle-

rinden yararlanarak dış görünümünü yeniden oluşturduğunu, önce temel görüşüne geri dönüp sonra da ona bir yerde ihanet ederek, kısaca Büyük İnançsızlık Bölgeleri diye adlandıracağımız kuşkulu, tehlikeli, kaçamaklı bölgelere nasıl kaydığını belirtmekte yarar var. Bu arada bizim inançsızımız bir ipnotizmacı gibi dolaşıp tehlikeli çekiciliğiyle her şeyi etkiliyordu. Acaba Pauline onun kurbanıdır mı demeliyim? O günlerde Pauline onun hem öğrencisi ve yandaşı hem de deneylerinde kullandığı kobayı olmuştu.

Bundan sonra, gerekli dikkati göstererek, kimseyi incitmeden, o günleri izleyen aylar boyunca babama hükmeden, bütün eylemlerinde itici güç olan çok aykırı bir öğretiyi açıklamaya çalışacağım.

Terzi Mankenleri Üzerine Tez, ya da İkinci Bir Yaratılış Kitabı

"Demiurgos'un" dedi babam, "yaratılış üzerinde tekeli yoktur; çünkü yaratılış bütün ruhlara tanınan bir ayrıcalıktır. Madde, sınırsız bir doğurganlıkla, tükenmez bir canlılıkla, aynı zamanda bizi de yaratılıcılığa yönelten baştan çıkarıcı bir dürtü gücüyle donatılmıştır. Maddenin derinliklerinde belli belirsiz gülümseyişler biçimlenir; gerginlikler birikir; biçim oluşturma çabaları görünür. Maddenin bütünü, içinde sessiz ürpertilere yol açan sonsuz olanaklarla nabız gibi atar. Ruhun can veren soluğunu beklerken, durmaksızın hareket eder. Bizi, kendi hayâlinde körlemesine yarattığı binlerce tatlı, yumuşak, yuvarlak biçimle baştan çıkarır.

Madde, girişimci olmaktan uzaktır; her şeye göz yuman bir uysallık içindedir; bir kadın gibi yumuşak başlıdır; her dürtüye boyun eğer; orada hiçbir yasa işlemez; her çeşit şarlatana, sanat meraklısına açıktır; Demiurgosvari, kuşkulu hilelerin görülebileceği, kötüye kullanılabilecek bir alandır. Madde, evrendeki en eylemsiz, en savunmasız özdür. Herkes yoğurabilir, biçimlendirebilir onu; o, herkese uyar. Maddeyi bir düzene sokma konusundaki tüm girişimler süreksizdirler, geçicidirler, kolayca tersine çevrilebilir, yok edilebilirler. Yaşamı, değişik, yeni biçimlere sokmanın kötü bir yanı yoktur. Adam öldürmek günah değildir. Bazen, artık eğlendirici olmayan, direngen, kemikleşmiş yaşam biçimlerine uygulanması gereken bir zorbalıktır. Hattâ, önemli, büyüleyici bir deney uğruna yapılırsa öv-

güye değer bile sayılabilir. İşte bu, sadizmi savunmak için bir başlangıç noktasıdır."

Babam bu olağanüstü öğeyi –maddeyi– göklere çıkarmaktan hiç bıkmıyordu.

"Cansız madde yoktur", derdi bize, "cansızlık yalnızca arkasında bilinmedik yaşam biçimlerinin gizlendiği bir maskedir. Bu biçimlerin kapsamı sonsuzdur; dereceleriyle ayırtıları sınırsızdır. Demiurgos'un elinde önemli, ilginç yaratıcı formüller vardı. Bunların sayesinde, kendilerini kendi olanaklarıyla yenileyebilen birtakım türler yarattı. Bu formüllerin yeniden kullanılıp kullanılmayacağını kimse bilmiyor. Ama bu zaten gereksiz, çünkü klasik yaratılış yöntemleri sonsuza kadar ele geçirilemeseler bile, geride hâlâ birtakım yasadışı, benimsenmiş öğretilere aykırı, suç sayılacak yöntemler vardır."

Babam kozmogoninin genel ilkelerinden kendi özel meraklarının daha sınırlı alanına geçerken, sesi alçalıp etkileyici bir fısıltıya dönüştü; söylevi giderek karmaşıklaştı; izlenmesi zorlaştı, vardığı sonuçlar da kuşkulu, tehlikeli olmaya başladılar. Hareketlerine gizemli bir ağırbaşlılık egemen oldu. Gözünün birini yarı kapadı; iki parmağını alnına dayadı; yüzüne olağanüstü bir kurnazlık ifadesi geldi. Bakışlarıyla dinleyicilerini yerlerine mıhladı; yüzünde alaycı bir ifadeyle onların en mahrem, en özel gizlerine el uzattı; sonunda çekildikleri en uzak köşede onlara ulaştı; onları duvara sıkıştırdı; kinayeli sözlerle gıdıkladı; en sonunda o insanlar onu anladıklarını ufacık bir kahkahayla gösterdiler; sözlerini onayladıklarını, benimsediklerini gülerek belirttiler; koşullu olarak teslim olduklarının işaretini verdiler.

Kızlar, hiç kımıldamadan oturuyorlardı; dikiş makinesinin iğnesinin altındaki kumaş parçası çoktan kayıp yere düşmüştü; makine boşa dönüyordu; diktiği yalnızca pencerenin dışındaki kış karanlığı balyasından açılan yıldızsız siyah kumaştı.

"Çok uzun bir süredir Demiurgos'un benzersiz kusursuzluğunun dehşeti altında yaşadık", dedi babam. "Yarattığı şeylerin kusursuzluğu, bizim kendi yaratıcılığımızı felce uğrattı. Onunla yarışmak istemiyoruz. Onun gibi olalım diye bir hırsımız yok. Biz aşağıdaki kendi dünyamızda yaratıcı olmak isti-

yoruz; yaratıcılığın ayrıcalığına sahip olmak, yaratıcılık zevkini tatmak –tek sözcükle– Demiurgos'luk istiyoruz." Babamın kimin adına bu istemlerde bulunduğunu, hangi topluluğun ya da kuruluşun, hangi mezhebin ya da tarikatın onu bağlılıkla destekleyip sözlerine gereken gücü sağladığını bilmiyorum. Bize gelince, biz bu Demiurgosvari arzuları paylaşmıyorduk.

Ama babam, bu arada bu ikinci Demiurgosluğun programını, varlıkların ikinci yaratılışının tanımını hazırlamıştı; bu tanım, içinde bulunduğum çağa açıkça karşı çıkacaktı.

"Sonu gelmeyen yaratılışlarla, uzun süreli varoluşlarla ilgilenmiyoruz", dedi; "bizim yarattıklarımız, birkaç ciltlik aşk serüvenlerinin başkişileri olmayacaklar. Rolleri kısa, az ve öz olacak; kişilikleri bir geçmişe dayanmayacak. Zaman zaman, tek bir hareket, tek bir sözcük için onlara can verme zahmetine gireceğiz. Açıkça kabul ediyoruz: Yaptığımız işin kalıcı olmasında ya da sağlam bir ustalıkla yapılmasında ısrar etmeyeceğiz. Yarattıklarımız geçici olacak; bir tek kez işe yarayacaklar. Eğer insan olacaklarsa, onlara, örneğin, yalnız bir tek profil, bir el, bir bacak, rolleri için gerekli olan tek organı vereceğiz. Gerekli olmayan öteki bacağı dert etmek, işe yaramayacak bir ayrıntıyla boşu boşuna uğraşmak sayılır. Sırtları yelken bezinden yapılabilir ya da salt badanalanır. Amacımızı şu gururlu sloganla belirteceğiz: Her bir hareket için değişik bir oyuncu. Her bir eylem, her bir sözcük için değişik bir insana can vereceğiz. Bizim hevesimiz bu işte; dünya biz nasıl istersek ona göre yönetilecek. Demiurgos, kusursuz, görkemli, karmaşık gereçlere âşıktı; bizse değersiz şeylere öncelik vereceğiz. Gereçlerin ucuzluğu, eski püskülüğü, aşağılıklığıdır bizi kendimizden geçiren ve büyüleyen.

Bu düşkünlükteki derin anlamı, renkli dokumalar, mukavvalı alçılar, yumurtalı boyalar, üstüpü ve testere talaşı için duyduğum tutkuyu anlayabiliyor musunuz?" diye sordu babam. Karamsar bir gülümsemeyle sürdürdü sözünü. "Bu tutku, maddenin kendisine, yumuşacık ya da gözenekli oluşuna, eşsiz, gizemli uyumuna duyduğumuz aşkın kanıtıdır. Demiurgos, o büyük usta ve sanatçı, maddeyi görünmez yaptı; yaşamın yüzeyinin altında yok etti. Bizse tam tersine, maddenin gıcırdamasını, direnmesini, biçimsizliğini seviyoruz. Her bir hareketin, her bir

kıpırdamanın arkasında onun süredurumunu, ağır çabalarını, ayı gibi hantal olduğunu görmekten hoşlanıyoruz."

Kızlar hiç kıpırdamadan oturuyorlardı; gözleri cam gibiydi. Yüzleri dinlemekten uzamış, aptallaşmıştı; yanakları kızarmıştı. Evrenin yaratılışının ilkine mi, ikincisine mi ait olduklarına o anda karar vermek herhalde çok güç olurdu.

"Özetlersek", diye sözlerini tamamladı babam, "insanı ikinci bir kez yaratmak istiyoruz – bir cansız manken biçiminde ve görünüşünde."

Burada, anlattıklarımızın eksiksiz olması açısından, dersin bir noktasında ortaya çıkan, üzerinde fazla durmadığımız ufak, önemsiz bir olaydan söz etmemiz gerekir. Olayların akışı içinde bütünüyle saçma ve anlaşılmaz görünen bu ufak olayı nedeni ve sonucu olmayan, eskiden kalma bir otomatizm olarak açıklayabilir, cansız nesnelerin içlerindeki kinin, ruhbilim alanına aktarılması olarak görebiliriz belki de. Okurun, aynı bizim gibi, bu olayın üstünde fazla durmamasını öneriyoruz. Neler olduğuna gelince:

Babam "manken" der demez, Adela kolundaki saate bir göz attı, Polda'yla anlamlı anlamlı bakıştılar. Sonra Adela sandalyesini öne itti, ayağa kalkmaksızın giysisini yukarı sıyırıp siyah ipek çorap içindeki ayağını gösterdi, sonra da onu bir yılan başı gibi dimdik öne uzattı.

Adela bütün o sahne boyunca öylece, dimdik, iri gözleri atropinden parlayarak, titreyerek oturdu, Polda'yla Pauline iki yanındaydılar. Her üçü de gözlerini iri iri açmış, babama bakıyorlardı. Babam sinirli sinirli öksürdü; suskunlaştı; ansızın kıpkırmızı kesildi. Az öncesine kadar öylesine etkileyici, canlı olan yüz çizgileri, bir dakika içinde duruldular; yüzüne alçakgönüllü bir ifade geldi.

Babam –kendisi göklere yükselten bulutlardan henüz inen o esin dolu inançsız adam– ansızın çöktü, iki büklüm oldu. Yoksa yerine başka bir adam mı geçmişti? O başka adam şimdi dimdik, kıpkırmızı, gözleri yerde oturuyordu. Polda, onun yanına gidip üstüne eğildi. Sırtına hafifçe vurarak tatlı, yüreklendirici bir ses tonuyla konuştu: "Jakob akıllı olmalı. Jakob söz dinlemeli. Jakob inat etmemeli. Lütfen Jakob... Lütfen..."

Adela'nın öne uzanmış duran terliği hafifçe titriyor, yılan dili gibi parlıyordu. Babam yavaşça kalktı, gözleri hâlâ yerdeydi, öne doğru robot gibi bir adım attı, dizlerinin üstüne düştü. Odanın sessizliği içinde lâmba tıslıyor, etkileyici bakışlar duvar kâğıdındaki ağaç desenleri boyunca yukarı aşağı gidip geliyor, zehirli dillerin fısıltıları havada asılı kalıyor, karışık düşünceler...

Terzi Mankenleri Üzerine Tezin Gerisi

Ertesi akşam babam, karanlık ve karmaşık konusuna tazelenmiş bir heyecanla yeniden döndü. Derin çizgilerle dolu yüzündeki her bir kırışık, inanılmaz bir kurnazlık yansıtıyordu. Cildinin her kırışığının arasında bir alay oku gizliydi. Ama ara sıra bu kırışıkların helezoni çizgileri, duyumsadığı esinle genişliyor, adamakıllı şişiyor, sessiz çemberler halinde kış gecesinin derinliklerine çöküyorlardı.

"Mumyalar müzesindeki heykeller", diye başladı sözüne babam, "hattâ panayır alanında gördüğümüz beceriksizce taklit edilmiş cansız mankenler bile ciddiye alınmalıdırlar. Maddenin hiç şakası yoktur: Her zaman korkunç derecede ciddi şeylerle doludur o. Maddeyle oynanabileceğini, onun bir şaka uğruna biçimlendirilebileceğini düşünmeye, şakanın bir yazgı gibi, alınyazısı gibi o maddenin içine yerleşemeyeceğine, onu kemirmeyeceğine inanmaya kim cesaret edebilir? Neden olduğu gibi olması gerektiğini, neden kendisine zorla verilen, gerçekteyse gülünç bir taklitten başka bir şey olmayan bu biçimde kalması gerektiğini bilmeyen bu mankenin çektiği acıyı, maddesinin içine yerleştirilen, oraya hapsedilen o sessiz ıstırabı gözünüzde canlandırabiliyor musunuz? Biçimin, anlatımın, yalandan yapmanın gücünü, umarsız bir kütleye zorla benimsetilen, o kütleyi kendi acımasız, zorba ruhunu yönetircesine yöneten keyfî acımasızlığı anlıyor musunuz? Yelken beziyle üstüpüden yapılma bir surata bir kızgınlık ifadesi veriyorsunuz, o ifade o kafada öylece kalıyor: Hiçbir çıkış kapısı bulamayan

kör bir öfke, bir daha hiç çıkmamacasına hapsedilmiş bir kasılma, gerginlik. Kalabalık bu gülünç taklide gülüyor. Ağlayın hanımlar, kendi alınyazınıza ağlayın, hapsedilen maddenin sefaletini gördüğünüzde, ne olduğunu ve neden olduğunu ne de sonsuza dek kendisine zorla kabul ettirilen hareketin nereye varacağını bilen, acı çeken maddenin sefaletini gördüğünüzde ağlayın.

Kalabalık gülüyor. O kahkahadaki korkunç sadizmi, evrenin yaratıcısına özgü o heyecan verici acımasızlığı anlayabiliyor musunuz? Yine de tecavüze uğramış, kendisine karşı korkunç bir hata işlenmiş olan, maddenin sefaletini görünce kendi yazgımıza ağlamalıyız hanımlar. Kendi gülünç yüz hatları üzerine acıklı acıklı düşünceye dalan bütün mankenlerin, bütün kuklaların insanı ürküten kederlerinin nedeni, bu korkunç hatadır.

Avusturya Prensesi Elisabeth'in katili olan anarşist Luccheni'ye bakın; Sırbistan'ın şeytanî ve mutsuz kraliçesi Draga'ya bakın; köklü ailesinin umudu ve gururu olan, ama ne yazık ki otuz bir çekmeye alışıp mahvolan o genç dâhiye bakın. Ah bu adlardan, bu kasılmalardan geriye ne kaldığına bakın!

Balmumundan yapılma heykelinde Kraliçe Draga'dan hiçbir şey kalmış mı? Onu andıran bir şey, onun varlığının en küçük bir gölgesi bile? Ama benzerlik, gibilik, ad bize güvence veriyor, o talihsiz bedenin kendi içinde, kendi başına ne olduğunu sormaktan bizi alıkoyuyor. Yine de biri olmalı o, adsız biri, ürkütücü, mutsuz biri, dilsiz yaşamı boyunca Kraliçe Draga'nın adını hiç duymamış olan bir varlık...

Panayırdaki bölmelere kapatılmış bu balmumu bedenlerin geceleri nasıl korkunç uluduklarını duydunuz mu? Hapsedildikleri yerin duvarlarını yumruklayan bu tahta ya da porselen bedenlerin acıklı korosunu dinlediniz mi?"

Babamın yüzü, karanlıkların içinden bulup çıkardığı imgelerin dehşetiyle sarsılmıştı, bu yüzdeki kırışıklıklar helezoniaşmıştı; dibinde bir peygamberin ürkütücü gözünün parladığı bu girdap giderek derinleşti. Sakalı tuhaf bir biçimde diken diken oldu, siğillerinden, benlerinden, burun deliklerinden fışkıran tutam tutam kıllar havaya kalktılar. Babam dimdik duruyordu,

gözleri alev alevdi; mekanizması bozulmuş bir otomatik aygıt gibi içindeki çatışma tir tir titretiyordu onu.

Adela, iskemlesinden kalktı; biraz sonra olacaklardan gözlerimizi kaçırmamızı istedi. Sonra babamın yanına gitti, ellerini beline dayayıp adamakıllı kararlı bir poz takınarak açık seçik konuştu.

Öteki kızlar dimdik oturuyorlardı, gözlerini yere dikmişlerdi, tuhaf bir uyuşukluk vardı üzerlerinde...

Terzi Mankenleri Üzerine Tez, Sonuç

Sonraki akşamların birinde babam söylevini sürdürerek şöyle dedi: "Terzi mankenleriyle ilgili konuşma yapacağımı bildirdiğim zaman, yanlış anlamanın cisimleşmiş halleri, aşağılık, sıradan bir zevksizliğin ürünü olan o acıklı taklitlerden söz etmek istememiştim. Aklımda başka bir şey vardı."

Babam bunları söyledikten sonra gözlerimizin önünde hayâlinde yarattığı *generatio aequivoca*'nın resmini çizmeye başladı; bir tür yarı organik varlıklar, bir çeşit yalancı hayvan topluluğu ve bitki örtüsü, maddenin tuhaf bir biçime dönüşmesinin sonucu olan şeylerdi tanımladığı.

Bunlar, yalnızca dış görünüşleriyle kabuklu hayvanlara, omurgalılara, kafadanbacaklılara benzeyen canlılardı. Gerçekteyse bu benzerlik yanıltıcıydı – iç yapıları olmayan biçimsiz yaratıklardı onlar; maddenin bellekten yararlanarak, alışkanlıkla, daha önce benimsenmiş biçimleri yineleyen öykünme eğiliminin ürünleriydiler. Genel olarak maddenin yapıbilgisi sınırlıdır; varoluşun çeşitli evrelerinde belli sayıda biçim durmadan yinelenir.

Hareketli, uyarılara karşı duyarlı, ama yine de gerçek yaşamın sınırlarının dışında olan bu yaratıklar, mutfak tuzu eriyiklerinin içine belirli bazı koloit bileşikleri sarkıtılarak oluşturulabilirler. Birkaç gün sonra bu koloitler hayvan topluluğunun sınıflarını andıran madde çökelmesi biçimine girerler.

Bu yolla oluşan yaratıklarda solunum ve metabolizma olduğu görülebilir, ama yapılan kimyasal çözümlemeler sonu-

cunda onlarda ne albümin ne de karbon bileşiklerine rastlanmıştır.

Yine de bu ilkel biçimler, kesin ayırıcı özelliklere sahip olan çevrelerde –örneğin sayısız yaşantının ve olayın kalıntılarıyla tıka basa dolu olan eski evlerde–, insan düşlerinin zenginleştirdiği kullanılmış atmosferlerde, anıların, özlemlerin, yararsız can sıkıntılarının humusuyla dolu olan çöp yığınlarında ara sıra görünen yalancı hayvan topluluğu ve bitki örtüsünün biçim zenginliğiyle ve görkemiyle karşılaştırıldığında sıradan şeylerdi. Böyle bir toprakta bu yalancı bitkiler bolca sürgün verirlerdi, ama kısa ömürlüydüler, ansızın, görkemli bir biçimde serpilen, ama hemen solup yok olan kısa ömürlü döller verirlerdi.

Bu tür apartman dairelerinde duvar kâğıtları herhalde ritim hızlarındaki ardı arkası kesilmeyen değişikliklerden sıkılmışlar, usanmışlardır; onların bilinmedik, tehlikeli düşlerden etkilenmelerine şaşmamak gerek. Mobilyanın özü değişkendir, yozlaşmıştır, anormal dürtülere açıktır; ancak böyle olursa bu hasta, yorgun, boş toprakta renkli, bereketli bir küf, olağanüstü bir biçimde, eşsiz güzellikteki bir kızıllık halinde gelişir.

"Sizin de mutlaka bileceğiniz gibi", dedi babam, "eski apartman dairelerinde kimi zaman unuttuğumuz odalar olur. Aylar boyunca kimse girmez içlerine, eski duvarların arasında ilgisizlikten sararıp solarlar, kendi içlerine kapanırlar, tuğlalar bürür onları, belleğimizden silinirler; böylece de sanki cezalandırılıp var olma hakkını yitirirler. Arka merdivenin sahanlığından onlara açılan kapıları, insanlar o kadar uzun zamandır görmemişlerdir ki, bu kapıları duvardan ayırt edemezsiniz, onunla bütünleşirler, bu kapılara ait bütün izler, çizgi ve çatlakların karmaşık ağı içinde yok olur.

Bir keresinde, kış sonlarına doğru bir sabah erkenden" diye sürdürdü sözünü babam, "birkaç ay hiç uğramadıktan sonra, işte böyle unutulmuş bir koridora girdim, odaların görünümü beni hayrete düşürdü.

Döşemedeki bütün çatlaklardan, bütün pervazlardan, her bir oyuktan odanın kül rengi havasını, yaprakların ışıldayan telkâri danteliyle dolduran incecik filizler uzamıştı: Fısıltılarla, titrek ışıklarla dolu bir sera ormanı – yalancı, sevinç dolu bir

ilkbahardı gördüğüm. Yatağın çevresinde, lâmbanın altında, dolapların yanında narin ağaç kümeleri büyüyor, bu ağaçlar ışıklı dallarını, pınar gibi fışkıran dantelimsi yapraklarını uzatıp, tavandaki cennet resmine klorofil püskürtüyorlardı. O hızlı çiçek açma süreci sırasında gözlerinizin önünde tomurcuklar patlıyor, yaprakların arasından kocaman beyaz, pembe çiçekler etli pembe bölümlerini gözler önüne serecek biçimde serpiliyor, taç yapraklarını döküyor, çabucak çürüyüp dağılıyorlardı.

Havayı yumuşak bir hışırtıyla, tatlı bir mırıltıyla dolduran, incecik dalların arasından konfeti gibi dökülen o beklenmedik çiçeklenmeyi görmek", dedi babam, "beni mutlu etti".

Bu zamansız çiçeklenmeyi, bu gürlüğü kışkırtan, ağır ağır dökülen kocaman, pembe çiçek demetleriyle odaya eşsiz güzellikte bir kar yağdıran zakkumların solmasına yol açan bu dolgun atmosferin mayalanışını, havanın titreştiğini görebiliyordum.

Gece olmadan, diye tamamladı sözünü babam, "o görkemli çiçeklenmeden geriye hiçbir iz kalmamıştı. Elden kaçıveren o görüntünün tümü bir serap, yaşamın benzerini yaratmış olan maddenin tuhaf bir örneğiydi."

O gün babamın üstünde alışılmadık bir canlılık vardı; gözlerindeki ifade –kurnaz, alaylı bakış– yaşam doluydu, şakacıydı. Sonra ansızın ciddileşti; çok çeşidi olan maddenin girebileceği sınırsız sayıdaki değişik biçimleri yeniden çözümledi. Medyumların çağırdığı ruh gibi kuşku uyandırıcı, sorunlu biçimler onu büyülüyordu; madde taslakları da büyülüyordu; yani bazı durumlarda esrime halindeki kişinin ağzından çıkan, bütün masaya yayılan, bütün odayı dolduran, katalepsili beynin yaydığı, bedenle ruh arasındaki sınırda yıldız hamuru olarak havada asılı duran seyrek doku.

"Dünyada ne kadar acı çeken, sakat, eksik yaşam biçimleri olduğunu kim bilir", dedi; "örneğin çivilerle çabucak birbirine tutturulan kutularla masaların yapay olarak yaratılan yaşamları, çarmıha gerilmiş o keresteler, insanların acımasız yaratıcılığının sessiz kurbanları. Birbiriyle uyumsuz, düşman tahta ırkları arasındaki korkunç doku iletimi, bunların tek bir piç kişilikte birleşip kaynaşmaları.

Eski, bildik gardıroplarımızın cilalı damarlarında, oyuklarında, budaklarında eskilerden kalma ne acılar var acaba? Onların üzerinde neredeyse dümdüz edilmiş, tanınmayacak derecede cilalanmış olan o eski çizgileri, gülümseyişleri, bakışları kim tanımlayabilir ki?"

Bunları söylerken babamın yüzünü düşünceli kırışıklar doldurdu; üzerindeki tüm anıları dümdüz edilip silinmiş, budaklarla, damarlarla dolu eski bir kalasa benzemeye başladı. Bir an için, ara sıra olduğu gibi, babamın duyumsamazlığa düşeceğini sandık, ama ansızın kendini toparladı, konuşmasını sürdürdü:

"Söylencelerde adı geçen çok eski kabileler ölülerini mumyalarlardı. Evlerinin duvarları oralara hapsedilmiş gövdelerle, başlarla doluydu. Oturma odasının bir köşesinde bir baba dururdu – içi doldurulmuş olarak; karısının tabaklanmış derisi masanın altında halı görevi görürdü. Öldürülen metresinin bedeninden Malaya'lı mumyacıların yaptıkları lâmbayı kamarasında kullanan bir kaptan tanımıştım. Kadının başında kocaman boynuzlar vardı. Kamaranın sessizliği içinde kadının yüzü tavanda, boynuzların arasında gerilmiş olarak durur, gözkapakları hafifçe aralanırdı. Yarı aralık dudaklarında bir tükürük kabarcığı parıldar, sonra en hafif bir fısıltı üzerine dağılırdı. Avize yerine kirişlerden sallanan ahtapotlar, kaplumbağalar, kocaman yengeçler o sessizliğin içinde bacaklarını hiç durmadan oynatırlar, yürürler, yürürler, yürürler, hiç kımıldamadan yürürlerdi..."

Aklına kim bilir hangi bağlantılar gelince karışan düşünceleri, onu yeni örnekler vermeye zorladı, babamın yüzüne tasalı, üzgün bir ifade geldi.

"Öz kardeşimin", diyerek alçak bir sesle konuştu, "uzun ve umarsız bir hastalık sonucu giderek bir tomar lastik boruya dönüştüğünü, zavallı kuzenimin onu gece gündüz yastığının üzerinde taşıyarak o talihsiz yaratığa kış gecelerinde bitmek bilmeyen ninniler söylemek zorunda kaldığını sizden gizleyecek miyim? Bir lavman gerecinin lastik borusuna dönüşen bir insandan daha üzücü bir şey olabilir mi acaba? Anne ve babası için ne büyük bir can sıkıntısı, ne büyük bir duygu karmaşası,

geleceği parlak o gençliği çevreleyen umutlar açısından ne büyük bir düş kırıklığı! Yine de, o değişim sırasında bile, kuzenim onu bağlılıkla sevdiğini göstermekten geri kalmadı."

"Ah, lütfen, bunu daha fazla dinleyemeyeceğim, gerçekten dinleyemeyeceğim!", diye inledi Polda, iskemlesinin üzerine eğilerek. "Onu durdur, Adela..."

Kızlar ayağa kalktılar; Adela, parmağını babamı gıdıklayacakmış gibi öne doğru uzatarak onun yanına gitti. Babam desteksiz kaldı, hemen konuşmasını kesti, dehşete kapılarak Adela'nın oynayıp duran parmağından kaçmaya başladı. Adela'ysa parmağıyla tehdit ederek ardına takıldı, onu adım adım odanın dışına itti. Pauline esnedi, gerindi. Polda'yla birbirlerine yaslandılar, bakışıp gülümsediler.

Nemrud

O yılın koca ağustos ayını, bir gün mutfağın zemininde görüverdiğim harika bir küçük köpekle oynayarak geçirdim; ürkek bir hayvandı, cıyak cıyak bağırıyordu; hâlâ bebekler gibi süt kokuyordu; henüz tam biçimini bulmamış olan toparlak kafası titriyordu; pençeleri köstebek pençesi gibi iki yana açılıyordu; çok ince, ipek gibi yumuşak tüyleri vardı.

İlk gördüğüm andan başlayarak, ne kadar heyecanım, hayranlığım varsa hepsi bu yaşam kırıntısına gitti.

Yüreğimdeki yeri güzel oyuncaklardan daha derinde olan bu tanrılar gözdesi, göklerin neresinden inip gelmişti ki? Hiçbir ilginç yanı olmayan yaşlı bir hizmetçi kadının aklına, böylesine sevimli bir köpeği kentin varoşlarındaki evinden alıp bizim mutfağımıza –çok erken, doğaüstü bir saatte hem de– getirmek gibi harika bir düşünce gelebileceğini kim düşünür ki! Ah! Bu mutlu olay tamamlanıp, köpek Adela'yla evdeki öteki kişilerin ilgisini çekmeden mutfağın sarı zemininde ürkek ürkek yatıp bizi beklerken ben –ne yazık ki– uykunun karanlık bağrından henüz kopmamıştım. Neden beni daha önce uyandırmadılar? Yerde duran süt kabı Adela'nın annelik içgüdülerini kanıtladığı kadar, ne yazık ki babalık zevkini tatma olanağını kaçırdığım anların da kanıtıydı.

Ama önümde bütün bir gelecek uzanıyordu. Yeni deneyimlere, deneylere, keşiflere açılan ne büyük bir umut kapısıydı bu! Yaşamın en temel gizi burada, bu basit, oyuncağa benzeyen biçime indirgenerek, doymak bilmez merakımın önünde

sergileniyordu. O yaşam kırıntısına, sonsuz gizemin yeni, hoş bir biçime bürünmüş olan o zerresine sahip olmak fazlasıyla ilginç bir şeydi ve salt bu şeyin yabancılığı, biz insanların içinde var olan yaşam kıvılcımının beklenmedik bir biçimde değişik bir bedene, bir hayvan bedenine aktarılması, içimde sonsuz bir merak uyandırdı.

Hayvanlar! İnsanın doymak bilmez merakının nesnesi, sanki insanın kendi kendini tanıyabilmesi için yaratılmışa benzeyen, onun zenginliğini, karmaşıklığını, her biri tuhaf bir sona, kendine özgü bir verimliliğe ulaşan binlerce değişik olasılıkla ortaya koymak için yaratılmış yaşam bilmecesinin örnekleri! İnsanlar arasındaki ilişkileri bozan tuhaf düşkünlüklerin karışıklığının yükünü henüz taşımayan yüreğim, yaşamın sonsuzluğunun dışavurumu olan bu canlıya karşı sevgiyle dolmuş, kendi kendini açığa vurma demek olan sevecen bir meraka kapılmıştı.

Köpek sıcacıktı, kadife gibi yumuşaktı, yüreği küçük küçük, ama hızla atıyordu. çiçek yaprağı gibi yumuşacık iki kulağı, donuk mavi gözleri, parmağınızı başına bir iş gelmeden içine sokabileceğiniz pembe bir ağzı, ön patilerinin üstünde, dış taraflarında harika pembe siğiller olan narin, masum pençeleri vardı. Pençelerinin üzerinde sürünüp süt çanağının tam içine dalıyor, oburca, sabırsızca soluk pembe dilini uzatarak sütü çabucak yalayıp yutuyordu. Karnı doyunca ucundan süt damlayan ufacık ağzını acıklı bir biçimde kaldırıp o süt banyosundan hantal adımlarla uzaklaşıyordu.

Sallanarak, düzensiz bir yol izleyerek, ne yöne gideceğini bilmeden, beceriksizce yuvarlanarak ilerliyordu. Genellikle belirsiz, sürekli bir keder içinde olurdu. Kederli umarsızlığı içinde bir öksüze benzerdi – heyecanla yenen yemekler arasında kalan zamanın boşluğunu dolduramayan bir öksüze. Bu ruh durumu, devinimlerindeki amaçsızlıkta, anlamsız melankoli krizlerinde, üzgün üzgün inlemesinde, bir yerde oturup kalamamasında gösterirdi kendini. Korunma ve sevgi gereksinmesini gidermek için titrek bir top gibi kıvrılıp uyurken bile, uykusunun derinliklerinde bile, yalnızlık ve yuvasızlık duygusundan kurtulamazdı. Ah, alışkın olduğu karanlıkta, ana

rahminin sıcak yuvasından alınıp yabancı, aydınlık bir dünyaya getirilen genç, güçsüz bir canlı nasıl da büzülüyor, geri çekiliyor, kendisine söz verileni almaktan kaçınıyor – hem de ne tür bir tiksinti ve düş kırıklığıyla!

Ama küçük Nemrud (ona taktığımız onurlu ve savaşçı ad buydu) giderek yaşama alışmaya başladı. Kafasındaki tek düşünce olan ana rahmine geri dönme isteği, çevresindeki çekici şeylerin çokluğu karşısında siliniverdi.

Dünya ona tuzaklar kurmaya başladı: çeşitli yiyeceklerin yabancı, düş kırıklığı yaratan tatları, sabah güneşinin döşemeye kare biçiminde vuran ışığı, o ışığın içinde dinlenmenin keyfi, kendi bacaklarının, kendi pençelerinin devinimleri, onu çapkınca oyuna çağıran kuyruğu, insan ellerinin onu oyun oynamaya kışkırtan okşaması, onu yepyeni, şiddetli, tehlikeli devinimler yapmaya yönelten o sevinç – bütün bunlar, hayatı denemesi, ona boyun eğmesi için, içini gıcıklıyorlar, onu dürtüyorlardı.

Bir şey daha: Nemrud, yaşadığı şeylerin yeni gibi görünmelerine karşın, daha önce de –hem de birçok kez– var olduklarını anlamaya başlamıştı. Bedeni, olayları, izlenimleri, nesneleri tanımaya başladı. Gerçekte bunların hiçbiri onu fazla şaşırtmıyordu. Yeni koşullarla karşılaşınca, belleğinin, bedeninin içinde yerleşik belleğin kaynağına dalıp körlemesine, telâşla araştırıyordu, çoğu kez de kendi içinde uygun bir tepkinin hazır bulunduğunu görüyordu: Plazmasında, sinirlerinde kuşaklar boyu birikmiş olan bilgelikle beceriyordu bunu. O ana dek ayrımsamadığı, ancak ortaya çıkmaya hazır olarak pusuda bekleyen eylemlerle, kararlarla karşılaştı.

Genç yaşamının arka perdesi, yani kovaların, karmaşık, ilginç kokulu bezlerin bulunduğu mutfak, Adela'nın terliklerinin tıkırtısı, kızın gürültüyle koşuşturması artık onu korkutmuyordu. Mutfağı kendi alanı olarak görmeye alıştı; orada evinde olduğunu duyumsamaya, oraya ait olduğuna ilişkin – neredeyse yurtseverlik gibi– belli belirsiz bir duygu geliştirmeye başladı.

Elbette ki, döşemelerin temizlenmesi –doğa kurallarının bozulmasıydı bu–, sıçratarak dökülen, bütün mobilyaları isla-

tan küllü sıcak su, Adela'nın fırçalarının yerleri gürültüyle temizlemesi biçiminde apansız bir tufan olmadığı sürece.

Ama tehlike geçti; artık dinginleşen, kımıldamayan fırça köşesine döndü; döşemede tatlı bir ıslak tahta kokusu kaldı. Alışılmış haklarına, kendi alanında özgürce hareket etme olanağına yeniden kavuşan Nemrud'un içinden, ansızın eski bir hayâli dişlerinin arasına alarak bütün gücüyle didiklemek, sağa sola çekiştirmek geldi. Kötü hava koşullarının yeniden denetim altına alınmış olması, içini tanımlayamadığı bir sevinçle doldurdu.

Ansızın durdu: Önünde, yaklaşık üç köpek yavrusu adımı uzakta, kara bir canavar görünmüştü; bir sürü karışık, sopamsı bacağın üstünde çabucak ilerleyen bir bostan korkuluğuydu bu. Derinden sarsılan Nemrud, o parlak böceğin ilerlemesini gözleriyle izliyor, örümceği andıran bacakların tuhaf bir hızla taşıdıkları o yassı, görünürde başsız olan gövdeyi gerginlik içinde gözetliyordu.

Bu görüntü, içinde bir şeyleri kıpırdattı; henüz çözümleyemediği bir duyguya kapıldı; oldukça zevk veren bir öfkeyle korku karışımıyla güçlülüğün, özgüvenin, saldırganlığın verdiği ürpertinin birleşmesiydi bu. Ansızın ön ayaklarının üzerine çöktü; kendine yabancı gelen, tuhaf bir ses çıkardı; alışılmış inlemesine hiç benzemeyen bu sesi bir kez çıkardı, sonra inceltti, duraksamalı bir ezgi biçiminde yineleyip durdu.

Ne var ki, apansız bir esinle doğuveren bu yeni dili kullanarak boşuna konuştu böcekle, çünkü bir hamamböceği böyle bir söylevi anlayacak yetenekte değildir. Bu yüzden, hamamböceği, âleminin eskimeyen törelerinin kutsadığı adımlarla odanın bir köşesine yaptığı yolculuğu sürdürdü.

Kin duygusu henüz köpeğin ruhuna sızmamış, orada güçlenmemişti. Köpeğin içinde yeni uyanan yaşama sevinci, her bir duyguyu büyük bir şakaya, sevince dönüştürüyordu. Nemrud havlamasını sürdürdü, ama sesinin tonu belli belirsiz değişmiş, daha öncekinin gülünç bir yansılaması olmuştu: Beklenmedik karşılaşmalarla, zevklerle, heyecanlarla böylesine dolu olan yaşamın, o kusursuz girişimin, inanılmaz mucizesini dile getirmek için çabalıyordu şimdi.

Pan

Barakalarla ek binaların arka yüzlerinin arasında kalan bir köşede, avludan dışarı giden bir ara yol vardı; tuvaletle kümesin bahçesinin arasına sıkışmış tam bir çıkmaz sokak; ilerisinde ne olduğu görünmeyen sıkıcı bir yerdi.

Burası dünyanın ucu, avlunun Cebelitarık'ıydı, yatay dizilmiş kalasların oluşturduğu arkası görünmeyen bu küçük dünyaya kesin bir sınır koyan tahta perdeye kafasını umarsızca çarpıyor.

Tahta perdenin altından siyah, pis kokulu bir dere akıyordu: hiçbir zaman kurumayan bu çürük, yağlı çamur damarı, tahta perdenin sınırının arkasında uzanan dünyaya giden tek yoldu. O kokuşmuş ara yolun umutsuzluğu, önüne bir engel gibi dikilen tahta perdeye o kadar uzun bir süredir yükleniyordu ki kalaslardan biri gevşemişti. İşin geri kalanını da biz oğlanlar tamamladık, kalası söküp çıkardık. Böylece orada bir gedik oluşturarak güneşe bir pencere açmış olduk. Su birikintisinin üstüne köprü niyetine yerleştirdiğimiz kalasa ayağını basan bir avlu mahkûmu, o deliğin içinden büzülüp geçebilir, kendini iç açıcı meltemlerin estiği yepyeni, daha geniş bir dünyanın kucağına bırakabilirdi. Orada, içindeki bitkilerin iyice uzayıp birbirini örttüğü büyük bir bahçeyle karşılaşırdı. Orada, gümüş rengi hışırtılı yaprakları olan, köpük beyazı, ışıklı bir ağla örtülü sayısız yüksek armut ağacı, kocaman elma ağaçları vardı. Hiçbir zaman biçilmeyen karmakarışık, sık çimen, dalga dalga kabaran toprağı yumuşacık bir halıyla kaplıyordu. Orada, yumu-

şacık yüzeyli sıradan çayır otları, incecik telkâri işlemeli yabanmaydanozları, kaba, buruşuk yapraklı yer sarmaşıkları, nane kokan cansız ısırganotları yetişirdi. Pas lekeli, parlak damarlı muzlar, yukarı kıvrılırdı; kalın, kırmızı tohum hevenkleri ortaya çıkardı. Bu orman, baştan başa yumuşacık bir havanın içine batırılmış, mavi meltemlerle doldurulmuştu. Çimenliğe uzandığınızda kendinizi bulutların, yelken açmış karaların gökmavisi haritasının altında bulur, gökyüzünün tüm coğrafyasını soluğunuzla içinize çekerdiniz. Havayla olan bu birliktelikleri sonucunda yuvarlak, ince uzun yapraklar, incecik bir tüy tabakasıyla, yumuşak bir havla ya da ucu kıvrık sert kıllarla kaplanırlardı; görünüşe göre bunlar oksijen dalgalarını tutup yakalamalarına yarıyordu. O incecik, beyaz tabaka, bitkilerle atmosfer arasındaki bağlantıyı sağlıyor, onlara havanın gümüş grisi rengini, güneşin bir görünüp bir yok olduğu iki an arasındaki gölgeli sessizlikleri veriyordu. Bitkilerden biri, soluk dalları sütsü bir sıvıyla dolu, şiş, sarı bir bitki, boş filizlerinin içinden saf hava çıkarttı dışarıya; rüzgârın savurduğu ve mavi suskunluğun içinde gürültüsüzce yok olup giden top gibi, tüylü karahindiba çiçekleri kadar saf.

Bahçe çok büyüktü, uzantıları vardı, ayrıca çeşitli bölgeleriyle iklimleri de. Bir yanından gökyüzüne ve havaya açılıyor, orada yeşil tarhların en yumuşağını, en narinini sunuyordu bize. Ama toprağın uzayıp alçak bir kıstağa dönüştüğü, ıssız bir soda fabrikasının arka duvarının gölgesine karıştığı yerde bahçe, çirkinleşiyor, otlar uzayıp birbirine karışıyor, kimse ilgilenmediği için yabanileşiyor, düzensizleşiyordu; devedikenlerinin yabanıl bir görünüm verdiği bahçe ısırganotlarıyla kaplanıyor; yabanotların saldırısına uğruyor, sonunda, en ucunda, duvarların arasında, dikdörtgen biçimindeki açık bir koyda aklı başından gidip çıldırıyordu. Bahçe, orada bir meyve bahçesi olmaktan çıkıyor, delice coşuyor, bir öfke, alaycı utanmazlık, şehvet patlaması biçimini alıyordu. Orası hayvanca özgürlükleri içinde tutkularının dizginlerini koyuvermiş, uzayıp birbirine karışmış, verimsiz, lahana başlı kozalakların egemenliği altındaydı – gündüz vakti geniş eteklerini silkeleyen iriyarı cadılar, bu etekleri birbiri peşi sıra aşağı atarlardı, ta ki şişen, hışırdayan delik

deşik paçavralar o kavgacı piç dölünün hepsini çılgın örtüsünün altına alana kadar. Etekler hâlâ kabarır, sürüklenir, birbirinin üstüne biner, durmadan yayılırlar, büyürlerdi – bir barakanın alçak saçağına kadar yığılmış tenekemsi yapraklar. Tüm yaşamım boyunca onu ilk ve tek kez olmak üzere orada gördüm; korkunç sıcak bir öğle saatinde. Deliren, çıldıran zamanın, olayların tekdüzeliğinden kopup kaçak bir serseri gibi tarlalarda bağırarak koştuğu bir andı. Öyle anlarda yaz çığrından çıkar, delice bir dürtüyle her yandan evrenin tümüne yayılır, bilinmedik, çılgın bir yöne doğru ikiye-üçe katlanarak giderdi.

İşte o saatte ben kudurup kelebekleri kovalamaya başlar, tutuşan havada titreyerek ürkek zikzaklar çizen bu parlak noktaların, serüven peşinde koşan bu incecik beyaz kar tanelerinin arkasından tutkuyla giderdim. Birden, bu ışıklı noktalardan biri uçarken önce ikiye, sonra üçe bölündü; o parlak, göz kamaştırıcı beyazlıktaki noktalardan oluşan üçgen beni, tıpkı bir bataklık yakamozu gibi, güneşte kavrulan devedikeni ormanının içine sürükledi.

Kozalakların yanına gelince durdum, o derin uçuruma doğru ilerlemeyi göze alamamıştım.

Sonra ansızın onu gördüm. Kozalakların oluşturduğu sık ormana koltuk altlarına kadar gömülmüş olarak önümde yere çömelmiş duruyordu. Kirli gömleğinin içindeki geniş sırtını, ceketinin pis yanını gördüm. Her an sıçrayacakmış gibi oracıkta oturuyordu, sırtında ağır bir yük varmış gibi omuzlarını kamburlaştırmıştı. Duyduğu gerginlikten soluk soluğa kalmıştı; bakır rengi yüzünden oluk gibi akan ter güneşte parlıyordu. Hiç kıpırdamıyor, çok ağır bir iş yapıyormuş, çok büyük bir yükün altında kalmış da çabalıyormuş gibi görünüyordu.

Oracıkta kalakaldım, bakışları beni tutsak etmiş, olduğum yere çivilemişti.

Karşımda duran, bir serserinin ya da bir sarhoşun yüzüydü. Akarsuların aşındırdığı bir taş gibi yuvarlak, geniş olan alnının üstünde bir tutam kirli saç dikelmiş duruyordu. Alnını derin kırışıklıklar kaplamıştı. Bunun acıdan mı, yakıcı güneşten mi, yoksa yüzünün içine işleyerek o çizgileri kırılma noktasına gelene kadar gerip uzatan insanüstü çabadan mı olduğu-

nu anlayamadım. Siyah gözleri, büyük bir umarsızlığın ya da acının verdiği kımıltısızlıkla delercesine bakıyordu. Bana hem bakıyor hem bakmıyor, beni hem görüyor hem görmüyordu. Gözleri, acıdan çılgına döndüğü için ya da esinlenmenin çılgın sevinciyle patlayan deniz kabuklarına benziyorlardı.

Ansızın o gergin hatlı yüz, yavaşça, korkunç bir biçimde buruştu. Bu ifade yoğunlaştı, az önceki deliliği, gerginliği içine çekti, kabardı, giderek genişledi, sonunda kükreyen, boğuk bir kahkahaya dönüştü.

Derinden sarsılmıştım, onun hâlâ deli gibi gülerek çömeldiği yerden yavaşça kalktığını, bir goril gibi omuzlarını büzerek, ellerini paçavraya dönmüş pantolonunun yırtık ceplerine sokarak koşmaya başladığını gördüm; uzun adımlarla sıçrayıp atlayarak hışırtılı kalaylı kâğıda benzeyen kozalakların arasından geçiyordu – kaçıp alışkın olduğu yere sığınan flütsüz bir Pan gibiydi.

Bay Charles

Cumartesi öğleden sonra erkenden, yaz bekârı Charles Amca, karısıyla çocuklarının yaz aylarını geçirmekte oldukları ve yaya olarak bir saatte gidilen tatil yöresine doğru yola çıktı. Karısı gitti gideli ev hiç temizlenmemiş, yatak düzeltilmemişti. Charles, eve gece geç vakit dönmüş, bomboş ve sıcak günlerin baskısına dayanamayıp katıldığı gece eğlenceleri onu yormuş, tüketmişti. Serin, buruşuk, karmakarışık yatak çarşafları, onun gözüne kutsal bir liman, fırtınalı bir denizde günlerce, gecelerce oradan oraya savrulmuş bir kazazedenin, geriye kalan son gücünü kullanarak ulaşmayı başardığı güvenlik dolu bir ada gibi göründüler.

Karanlıkta el yordamıyla ilerleyerek kendini beyaz, serin kuştüyü tümseklerinin arasına bıraktı, daha yatağa değmeden uyumaya başlamıştı; yatakta çaprazlama ya da başı aşağı sarkar durumda yatıyordu, gecenin içinde güçlü bir dağ kütlesi gibi yükselen kuştüyü yatak takımlarını uykusunda oymak, derinlere dalmak istermiş gibi yastıkların yumuşaklığına gömüldü. Akıntıya karşı yüzen bir yüzücü gibi uykusunun içinde yatakla savaşıyor, onu yoğuruyor, kocaman bir çanak dolusu hamur gibi onu bedeniyle biçimlendiriyordu; gün doğarken soluk soluğa, ter içinde, gece yaptığı savaşımda hakkından gelemediği o yatak takımı yığınının kıyılarına fırlatılmış olarak uyandı.

Baygınlığın derinliklerinden yukarıya yarı çıkmış olarak hâlâ gecenin kıyısına tutunuyor, soluk alabilmek için uğraşı-

yordu; o arada yatak takımları çevresinde büyüyor, kabarıyor, mayalanıyordu – sonra da yeniden ağır, beyazımsı bir hamur dağının içine alıyorlardı onu.

Böylece sabah geç saatlere kadar uyudu; o arada yastıklar geniş, yassı bir düzlüğe dönüşmüşlerdi, artık durulan uykusu bu düzlükte geziniyordu. Bu beyaz yollarda gezinirken yavaş yavaş kendine geldi, günışığına, gerçeğe döndü – sonunda da, trende uyurken tren bir istasyonda durunca gözlerini açan bir yolcu gibi açtı gözlerini.

Tatsız bir alacakaranlık, odayı yalnızlık, sessizlik içinde geçen pek çok günün tortusuyla doldurdu. Pencerede sinek sürülerinin sabah vızıltıları duyuldu; yalnızca perdeler ışıl ışıl parlıyorlardı. Charles esneyerek bir gün öncesinin kalıntılarını bedeninden, bedenindeki bütün boşlukların derinliklerinden dışarı attı. Esnediği zaman bedeni katılıp kalmış gibi oldu; sanki içini dışına çıkarmak istiyordu. Böylelikle kumdan, safradan, bir gün öncesinin sindirilmemiş artıklarından kurtulmuş oluyordu.

Böylece rahatladıktan sonra, yaptığı harcamaları bir not defterine yazdı, bir şey hesapladı, toplama yaptı, düşüncelere daldı. Sonra uzun süre hareketsiz kaldı; su rengini alan ıslak gözleri dışarı fırlamışlardı, cam gibi bakıyorlardı. Perdelerin arkasında kalan sıcak günün ateşiyle aydınlanan odanın içine yayılan alacakaranlıkta gözleri, tıpkı miniskül aynalar gibi, parlayan bütün nesneleri yansıtıyordu: Pencerenin çatlaklarından sızan güneşin beyaz ışığını, perdelerin altın rengi dikdörtgenini; tüm halıların, iskemlelerin sessizliğiyle birlikte odayı da bir su damlası gibi içlerine alıyorlardı bu gözler.

Bu arada, güneşliklerin gerisinde kalan gün, güneşin çılgına çevirdiği sineklerin vızıltısıyla giderek daha da kötü çınlıyordu. Pencere bu beyaz yangının önünü alamadı, o parlak dalgalanmalar perdeleri soluklaştırdı.

Sonunda Charles sürünerek yataktan çıktı; bir süre inleyerek yatağın üzerinde oturdu. Otuz yaşını geçince bedeni kalınlaşmaya başlamıştı. Yağdan şişip kabaran, cinselliğe düşkünlüğü yüzünden yorgun düşen, ama hâlâ spermalı sıvı salgılayan bedensel sistemi o sessizlik içinde, gelecekteki yazgısını yavaşça biçimlendiriyor gibiydi.

Charles oracıkta öyle, kendini kan dolaşımına, soluk alıp vermeye, bedenindeki doğal sıvıların derinden derine zonklamasına bütünüyle teslim etmiş olarak, kafası bomboş, bitkisel bir uyuşukluk içinde otururken, terleyen bedeninin içinde onu bilinmedik bir yöne doğru iten, tanımadığı, tanımlayamadığı bir gelecek oluştu; sanki içinde korkunç bir büyüme vardı. Ondan korkmuyordu Charles, çünkü yaklaşan o bilinmedik, kocaman şeyle özdeşleştiğini duyumsuyordu zaten; hiç karşı koymadan onunla tuhaf bir işbirliğine giriyor, sabırlı bir huşuyla uyuşmuş olarak onunla birlikte büyüyordu; içine çevirdiği gözlerinin önünde olgunlaşan o aşırı üretkenlikte, o ilginç tümörlerde gelecekteki kendisini görüyordu. O zaman gözlerinden biri, sanki alıp başını başka bir yöne gidecekmiş gibi hafifçe dışa doğru şaşılaştı.

Daha sonra bu umutsuz düşüncelerden sıyrılıp yaşadığı anın gerçekliğine döndü. Halının üzerinde duran ve bir kadın ayağı gibi tombul, narin olan ayaklarına baktı, sonra da yavaşça gömleğinin manşetlerindeki altın kol düğmelerini çıkardı. Mutfağa gitti, loş bir köşede bir kova su buldu, onu bekleyen yuvarlak, sessiz, tetik bir aynaydı bu su – o boş evdeki tek canlıydı, her şeyi bilen tek nesneydi.

Lavaboya su doldurdu, suyun pek taze olmayan tatlı, diri ıslaklığını teninde duydu.

Özenle, ama acele etmeden, her bir işlemin arasında uzun uzun durarak giyindi.

Boş, ihmal edilmiş odalar onu onamıyor, eşyalar, duvarlar ona sessiz bir eleştiriyle bakıyorlardı.

O sessizliğe girerken kendini, değişik, apayrı bir zaman kavramı olan bir sualtı krallığına izinsiz giren biri gibi duyumsadı.

Kendi çekmecelerini açarken hırsızmış duygusuna kapıldı; elinde olmadan parmaklarının ucuna basarak yürüdü; en küçük bir uyarmayla patlayacak gibi olan, heyecan içinde fırsat kollayan gürültülü, şiddetli yankılara neden olmaktan korkuyordu.

En sonunda, çekmeli dolapla elbise dolabının arasında gidip gelerek gereksinimi olan her şeyi birer birer buldu, kendi-

sine sabırla, sessizce katlanan eşyaların ortasında giyinmeyi tamamladı, her şeyiyle hazır olduktan sonra, o düşmanca sessizliği bozacak sözcüğü son anda bile bulamamaktan dolayı oldukça büyük bir utanç duyarak şapkası elinde orada kalakaldı; sonra uysallıkla, başını öne sarkıtarak, yavaşça kapıya doğru yürüdü; aynı anda bir başkası, sonsuza dek kaçan biri, aynı hızla karşı yöne, var olmayan odalardan geçerek aynanın derinliklerine yürüyordu.

Tarçın Dükkânları

İki ucu sabahların ve akşamların boğuk alacakaranlığına dayanan en kısa, uykulu kış günleri sırasında kent, kış gecelerinin dolambacında gittikçe daha derinlere doğru ilerlerken, sonra da kısa süren gün doğumuyla sarsılıp yeniden kendine gelirken, babam çoktan kendinden geçmiş, öteki âleme satılmış, teslim olmuş olurdu.

Yüzüyle kafasını kıtık gibi, azgın ve inatçı gri kıllar sarardı, bu kıllar dikelip düzensiz demetler, kabarıklıklar oluşturur, siğillerinden, kaşlarından, burun deliklerinden fışkırır, babamı yaşlı, huysuz bir tilkiye benzetirlerdi.

Babamın koku alma ve işitme duyuları olağanüstü keskinleşirdi, gergin, sessiz yüzündeki ifadeye bakarak, bu iki duyunun yardımıyla fare deliklerinin, karanlık köşelerin, baca deliklerinin, döşemenin altındaki tozlu yerlerin görünmeyen dünyasıyla sürekli bir ilişki içinde olduğunu anlayabilirdiniz.

Babam, geceleri duyulan çıtırtıların, hışırtıların, döşemenin gizli, kemirici yaşamının sakınımlı, dikkatli bir gözlemcisi, her şeye burnunu sokan suçortağıydı.

Kendini bunlara öylesine kaptırırdı ki, bizimle tartışmaya bile yer vermeyen, ulaşılmaz bir dünyaya iyice gömülürdü.

Görülmez olanın kendini belli ediş biçimi fazlasıyla tuhaf olmaya başlayınca babam, parmaklarıyla fiske vurmaya başlar, kendi kendine yavaşça gülerdi; sonra kedimizle anlamlı anlamlı bakışırlardı; bu gizemlere alıştırılmış olan kedi, soğuk çizgili alaycı suratını kaldırır, yarı aralık duran gözlerini ilgisizlik ve can sıkıntısı yansıtan bir tavırla kapardı.

Bazen yemek sırasında babam çatalını, bıçağını ansızın bir yana bırakır, peçetesini boynundan çıkarmadan kediyi andıran bir hareketle masadan kalkar, ayak parmaklarının ucuna basarak yandaki odanın kapısına gider, olabildiğince sakınımlı bir hareketle anahtar deliğinden o odayı gözetlerdi. Sonra, yüzünde utangaç bir gülümseme, hafif bir mahçuplukla masaya döner, zihninin bütününü kaplayan içindeki diyaloğa uyarak belli belirsiz mırıldanır, bir şeyler fısıldardı.

Babamın aklını biraz olsun başka yöne çekmek, onu bu hastalıklı düşüncelerden koparıp almak amacıyla annem, onu akşamları yürüyüşe çıkmaya zorlardı. Babam hiç karşı koymadan sessizce gider, ama isteksiz, ilgisiz davranır, ruhuyla katılmazdı yaptığına. Bir keresinde hepimiz birlikte tiyatroya bile gittik.

Kendimizi yeniden uykulu insan sesleriyle, amaçsız bir karışıklıkla dolu o kötü ışıklandırılmış, büyük, pis salonda bulmuştuk işte. Ama kalabalığın arasından sıyrıldıktan sonra karşımızda kocaman soluk mavi bir perde beliriverdi, sanki başka bir gökyüzünün örtüsüydü bu perde. Aşırı büyük, geniş bir yelken bezinin üzerinde kocaman, pembe boyalı, tombul yanaklı maskeler vardı. Yapay gökyüzü iki yana doğru yayılıyor, etkileyici, gösterişli hareketlerin güçlü soluğuyla, sahnenin yankılı iskelesinin üstünde yaratılan o gerçekdışı ışıklı dünyanın havasıyla şişiyordu. O gökyüzünün genişliklerinden geçen sarsıntı, uçsuz bucaksız yelken bezinin maskeleri canlandırıp büyüten soluğu, o gökkubbenin yanıltıcı özelliğini ortaya koyuyor, doğaüstü anlarda gerçeği görmenin pırıltısı olarak algıladığımız titreşimi doğuruyordu.

Maskeler kırmızı gözkapaklarını kırpıştırdılar, renkli dudaklarından sessiz bir fısıltı çıktı; gizemin yarattığı gerginliğin doruğa ulaşacağı, perdedeki şişkin gökyüzünün patlayıp açılarak inanılmaz, başdöndürücü olayları gözler önüne sereceği anın yakın olduğunu anladım.

Ama o anı yaşamama izin verilmedi, çünkü o arada babamı tasalandıran bir şeyler olduğu belli olmaya başlamıştı. Bütün ceplerini karıştırdı, sonunda, içinde parasıyla çok önemli birtakım kâğıtlarının bulunduğu cüzdanını evde unutmuş olduğunu söyledi.

Babamla annem kısa bir görüşmede bulunduktan sonra – bu arada Adela'nın dürüstlüğü çarçabuk değerlendirilip kabul edilmişti– benim eve gidip cüzdanı aramamı istediler. Anneme göre perdenin açılmasına daha epeyce zaman vardı, ben de ayağıma tez biri olduğuma göre vaktinde geri dönebilirdim.

Gökteki ışıkların aydınlattığı bir kış gecesine çıktım. O duru gecelerden biri vardı dışarıda, hani yıldızlı gökkubbe öylesine geniştir, öylesine uzaklara kadar yayılır ki, sanki bölünüp ayrılarak bütün bir ayın kış gecelerine yeten, gecelerin tuhaf olaylarının, serüvenlerinin, rastlantılarının, karnavallarının üzerini örtecek gümüş renkli, boyalı küreler sağlayan ayrı ayrı göklerden oluşan tek bir kitle gibi olur.

Genç bir çocuğu böyle bir gecede önemli, ivedi bir görevle bir yere göndermek fazlasıyla düşüncesiz bir davranıştır; çünkü gecenin yarı karanlığı içinde sokaklar çoğalır, karışır, birbirine benzer. Kentin ta içinde, birbirinin yansıması, benzeri olan düzmece sokaklar insanın önünde açılıverir. Kişinin büyülenen, yanılgılı hayâlgücü insana tanıdık gelen bölgelerin yanıltıcı haritalarını çizer; üzerindeki sokakların doğru yerlerinde, bilinen adlarıyla gösterildikleri, ama gecenin hiç tükenmeyen yaratıcılığı sayesinde, yeni, uydurma görünüşlerle donatılmış haritalardır bunlar. Bunun gibi kış gecelerindeki dürtüler genellikle kestirmeden gitme, daha kısa, ama az bilinen bir yolu kullanma biçiminde masum bir istekle başlar. O ana dek hiç geçilmemiş olan yan sokaklardan geçip karmaşık bir yürüyüşü kısaltınca, insanın önüne oldukça çekici olanaklar çıkabilir. Ama bu kez her şey değişik başladı.

Birkaç adım attıktan sonra paltomu giymemiş olduğumu ayrımsadım. Geri dönmek istedim, ama bir an sonra bu bana gereksiz bir vakit kaybı gibi geldi, özellikle de gece hiç de soğuk değilken; tam tersine bir ilkbahar gecesinin esintisi gibi mevsimsiz bir ılıklığın dalgalarını duyumsuyordum. Kar örtüsü büzülmüş, beyaz kuştüyüne, tatlı tatlı menekşe kokan zararsız bir koyun postuna dönüşmüştü. Yerdekine benzer beyaz kuştüyleri gökyüzünde de kayıp gidiyorlardı, ay iki kat, üç kat büyümüş, bütün evreleriyle konumlarını aynı anda gösterir olmuştu.

O gece gökyüzü, iç yapısını bölüm bölüm gözler önüne serdi; bu bölümler, sanki anatomi sergileriymiş gibi, ışığın helezonlarıyla halkalarını, karanlığın soluk yeşil katılığını, evrenin plazmasını, düşlerin dokusunu gösteriyorlardı.

Böylesine bir gecede Rampart Sokağı'ndan, ya da Çarşı Alanı'nın dört bir yanını arka yüzü –deyim yerindeyse astarı– olan karanlık sokakların birinden geçip de, o geç saatte ilginç, albenili dükkânların, sıradan günlerde insanın görmezlikten geldiği dükkânların bazen açık olduklarını düşünmemek elde değildi. Ben bu dükkânlara tarçın dükkânları diyordum.

Geceleri geç saate kadar açık kalan bu gerçekten soylu dükkânlar her zaman büyük ilgimi çekmişlerdi. Dükkânların hafifçe aydınlatılmış, loş, ağırbaşlı bir havaya sahip olan içlerinde, keskin bir boya, cila, tütsü kokusu, uzak ülkelerin, nadir malların hoş esintileri olurdu. Bu dükkânlarda mavi maytaplar, büyülü kutular, çoktan unutulmuş ülkelerin pulları, çin çıkartmaları, çivit, Malaba'dan gelen selofan kâğıdı, tuhaf böceklerin yumurtaları, papağanlar, tukanlar, canlı semenderler ile kertenkeleler, adamotu kökü, Nürnberg'den gelme kurgulu oyuncaklar, *homunculus*'larla* dolu kavanozlar, mikroskoplar, dürbünler, özellikle de sıradışı olan, az bulunan kitaplar, şaşırtıcı oyma resimlerle, garip öykülerle dolu eski büyük boy ciltler bulabilirdiniz.

Müşterilerine başı önünde, akıllı bir suskunluk içinde hizmet veren, müşterilerinin en gizli kaprislerini bilgece, hoşgörüyle karşılayan o eski, saygın tüccarları anımsıyorum. Ama hepsinden daha çok aklımda kalan, bir keresinde az bulunur, yasak broşürlere, gizli derneklerin insanda merak uyandıran, bilinmeyen gizlerin üstündeki perdeyi kaldıran yayınlarına göz attığım bir kitapçı dükkânıdır.

Bu dükkânlara gitmek için elime o denli az olanak geçiyordu ki –özellikle de cebimdeki az, ama yine de bana yeten parayla–, bana verilen görev ne denli önemli olursa olsun, şimdi bu olanağı değerlendirmeden edemeyecektim.

Yaptığım hesaba göre dar bir geçide sapacak, iki ya da üç yan sokaktan geçerek gece dükkânlarının bulunduğu sokağa ulaşacaktım. Böylece evden daha da uzaklaşmış olacaktım,

* Simyacıların türettiklerini ileri sürdükleri bir peri. (Ç.N.)

ama Saltworks Sokağı'ndan kestirme gidersem yitirdiğim zamanı karşılayabilirdim.

Tarçın dükkânlarına gitmek için duyduğum istekle kanatlanmış gibiydim, iyi bildiğim bir yan sokağa saptım, yolumu yitirmemek için yürümekten çok, koşuyordum. Üç ya da dört sokaktan geçtim, ama sapmayı düşündüğüm yer görünürlerde yoktu. Üstelik önümdeki sokağın görünüşü benim düşündüğümden değişikti. Dükkân diye bir şey de yoktu ortada. Kapısız evlerin olduğu bir sokaktaydım, evlerin sımsıkı kapalı pencereleri üstlerine yansıyan ayışığının etkisiyle dümdüz görünüyorlardı. Evlerin öbür yanından dükkânlara ulaşabileceğim sokak geçiyor olmalı – diye düşündüm. Adımlarımı sıklaştırdım, huzursuz olmuştum, tarçın dükkânlarını ziyaret etme düşüncemden vazgeçmek üzereydim. İstediğim tek şey oradan çabucak kurtulup kentin daha iyi tanıdığım bir yerine ulaşmaktı. Sokağın sonuna vardım, nereye çıktığını bilemiyordum. Kendimi seyrek dizilmiş evlerle dolu, geniş, dümdüz, upuzun bir caddede buldum. Alabildiğine açıklık bir yerin soluğunu üstümde duydum. Kaldırımın kenarında ya da bahçe içinde yapılmış çok güzel villalar vardı karşımda, zenginlerin özel evleriydi bunlar. Aralarındaki boşlukları parklarla meyve bahçelerinin duvarları dolduruyordu. Bütün o bölge, Lesznianska Sokağı'nın çok az gidilen aşağı ucuna benziyordu. Ayın ışığı, gökyüzünde gümüş teraziler gibi duran binlerce kuştüyü bulutun arasından süzülüyordu. Ortalık gündüz gibi solgun ve aydınlıktı – gümüş rengindeki o görünüm içinde kapkara duran yalnızca parklarla bahçelerdi.

Binalardan birine daha dikkatlice baktığımda, karşımdakinin, ön yüzünden hiç görmemiş olduğum lise binasının arkası olduğunu anladım. Giriş kapısına yaklaşırken açık olduğunu görmek beni şaşırttı; giriş holünde ışık yanıyordu. İçeri girdim, ayaklarımın altında koridorun kırmızı halısı uzanıyordu. Hiç kimse beni görmeden süzülüp geçmeyi, ön kapıdan çıkabilmeyi umuyordum, böylece harika bir biçimde kestirmeden gitmiş olacaktım.

O geç saatte Profesör Arendt'in sınıfında gönüllü derslerden birinin yapılıyor olabileceği geldi aklıma. Her zaman gece

geç saatte yapılan bu derslere o olağanüstü öğretmenin içimizde uyandırmış olduğu sanat aşkıyla tutuşarak hepimiz üşüşürdük.

Küçük bir öbek çalışkan öğrenci, kocaman, karanlık salonda neredeyse kaybolurdu, şişelerin içine yerleştirilmiş iki ufak mumun ışığının duvarlara düşürdüğü gölgelerimiz orada birden kırılıverirdi.

Doğruyu söylemek gerekirse, bu derslerde pek bir şey çizemezdik, profesör de fazla titizlenmezdi zaten. Bazı oğlanlar evden yastık getirirler, kısa bir uyku çekmek için sıraların üzerine uzanırlardı. Aramızda en çalışkan olanlar, mumun çevresinde, onun ışığının altın halkasının içinde toplanırlardı.

Genellikle uzun bir süre profesörün gelmesini beklemek zorunda kalır, bu boş zamanı uykulu konuşmalarla doldururduk. Sonunda odasının kapısı açılır, profesör içeri gelirdi – kısa boyluydu, sakallıydı, yüzünde anlaşılması zor bir gülümsemeyle, ölçülü bir suskunluk içinde, çevresine bir gizlilik kokusu yayarak görünürdü. Çalışma odasının kapısını arkasından özenle kapatırdı: Kapı kapanmadan önce onun başının üstünden kısa bir süre için alçı büstler kalabalığını, acı çekmenin klasikleşmiş parçalarını görürdük. Niobides, Danaides, Tantalides, yıllar boyu o alçılar müzesinde solup giden o kederli, verimsiz Olimpos'un tümüydü gördüklerimiz. Profesörün odasındaki ışık gündüzleri bile donuktu, alçı büstlerin düşleriyle, boş bakışlarıyla, kül rengi profilleriyle, hiçliğe dönüşen derin düşünceleriyle koyulaşmıştı. Ara sıra o kapının önünde durup içeriye kulak vermekten hoşlanırdık – tanrıların kendi yıkılışlarının sıkıntısı, tekdüzeliği içinde sararıp solarken, harap olurken, iç çekişleriyle, fısıltılarıyla doldurdukları o sessizliğe kulak vermekten.

Biz küçük öbekler oluşturarak, bir kış gecesinin gri yansımaları içinde yarı boş sıralarda oturup çizerken, profesör büyük bir gururla, sıcacık duygularla aramızda bir aşağı bir yukarı dolaşırdı. Her şey sessiz ve hoştu. Sınıf arkadaşlarımdan bazıları uyurlardı. Şişelerin içindeki mumlar eriyip ufalırlardı. Profesör, eski büyük boy kitaplarla, modası geçmiş oyma resimlerle, tahta kalıpla basılmış resimlerle, baskılarla dolu derin

bir kitaplığın içine gömülürdü. Anlaşılması güç hareketlerle; bize gece görünümlerinin, ayışığı altındaki ağaç kümelerinin, kışın ayışığı altında beyaz zemin üzerine siyah olarak gösterilen park yollarının taşbasması resimlerini gösterirdi.

O uykulu konuşmalar arasında zamanın nasıl geçtiğini hiç anlamazdık. Düzgün bir çizgi izlemeden ilerlerdi, sanki saatler geçerken düğüm atıyor, arada bir de boş süreleri olduğu gibi yutuyordu. Ansızın bütün takım kendimizi geceyarısından çok sonra, kardan bembeyaz olmuş, iki yanı siyah, sık çalılıklı bahçe yolunda eve giderken buluverirdik. Karanlığın o tüylü kıyısı boyunca yürür, kürkü andıran çalılıklara sürünürdük, çalıların alttaki yaprakları o parlak gecede –yapay, yarı saydam bir parlaklığı olan o gecede– ayaklarımızın altında çıtırdardı. Karın, renksiz havanın, yarı saydam boşluğun içinden süzülen ışığın yaygın beyazlığı, tıpkı üzerinde sık çalılığın, koyu, siyah süsleme çizgileri gibi durduğu bir taşbasması resmin gri kâğıdına benziyordu. Şimdi gece, o ilerlemiş saatte, Profesör Arendt'in taşbasması resimlerindeki gece görünümlerinin bir kopyasını çıkarıyor, onun tuhaf düşüncelerine gerçeklik kazandırıyordu.

Parktaki sık, kara ağaçlığın, çalılıkların üzerindeki tüylü örtünün, gevrek dalların oluşturduğu yığınların içinde, karmakarışık bir şeylerle, el kol işaretleri, işbirlikçi bakışlarla dolu, çok koyu, tüy gibi yumuşak bir karanlıkla dolu köşeler, oyuklar, yuvalar vardı. Orası sıcaktı, sessizdi. Ağır paltolarımızla yumuşacık karın üzerinde oturur, ilkbaharı anımsatan o kış günlerinde bolca bulunan fındıkları kırardık. Ağaçlığın arasından sansarlar, zerdevalar, firavunfareleri, kısa bacaklı, tüyleri koyun postu gibi kokan, ince uzun hayvanlar sessizce geçerlerdi. Onların arasında okuldaki dolaplarda sergilenen hayvanların da olduğundan kuşkulanırdık; barsakları çıkarılmış, tüyleri dökülmüş olsa da, onların o beyaz gecede, boşaltılmış barsaklarında ölümsüz içgüdünün sesini, çiftleşme dürtüsünü duyduklarını, gerçekdışı yaşamdan kısa anlar çalmak için ağaçlığın içine geri döndüklerini düşünürdük.

Ama ilkbaharsı karın fosforlu ışıltısı yavaş yavaş solardı – daha sonra yok olur, yerini gündoğumundan önce görülen yoğun, koyu karanlığa bırakırdı. İçimizden bazıları ılık karın

içinde uykuya dalar, bazıları da karanlıkta el yordamıyla evlerinin kapılarını arar, anne babalarının, ağabeylerinin uykularının içine, geç vakit döndüklerinde kendilerine kadar ulaşan derin horlamaların devamına körlemesine dalarlardı.

Geceleri yaptığımız bu resim derslerinin benim için gizli bir çekiciliği vardı, onun için şimdi resim sınıfına bir göz atma olanağını ziyan etmek istemedim. Yine de, yalnızca çok kısa bir süre uğramaya karar verdim. Ama sedir ağacından basamakları ayaklarımın altında yankılanan arka merdivenden yukarı çıkarken, okul binasının hiç tanımadığım bir bölümünde bulunduğumu anladım.

O ağır sessizliği bölen bir mırıltı bile yoktu. Bu bölümdeki koridorlar daha genişti, zemin kalın bir halıyla kaplıydı, çok hoş görünüyordu. Her köşede hafif bir ışık veren küçük lâmbalar asılıydı. İlk köşeyi döndüğümde kendimi daha da geniş, daha da zengin görünüşlü bir salonda buldum. Duvarlardan birinde geniş, cam bir kemer vardı, oradan bir apartman dairesine geçiliyordu. Oldukça göz alıcı bir biçimde döşenmiş odalar görebiliyordum. İnsanın gözü duvarlardaki ipek kaplamalara, yaldızlı aynalara, değerli mobilyalara ve kristal avizelerden dökülen ışıklarla, burmalı çelenklerle, gonca çiçeklerle pırıl pırıl parlayan gösterişli odaların kadifemsi yumuşaklığına kayıyordu. Bu boş odalardaki derin sessizlik, aynaların gizli bakışmalarıyla, duvarlardan yukarı tırmanıp beyaz tavanlardaki kabartmaların içinde kaybolan süslemelerin telâşıyla doluydu.

Bütün bu görkemin karşısında hayranlık ve korkuyla durdum; gece vakti yaptığım bu haylazlığın beni hiç umulmadık bir biçimde müdürün bölümüne, onun özel dairesine getirmiş olduğunu kestirebiliyordum. Orada öylece duruyordum; yüreğim çarpıyordu; duyduğum merak beni olduğum yere çivilemişti; en ufak bir seste kaçmaya hazırdım. Eğer biri beni yakalarsa bu gece ziyaretini, orayı böyle arsızca gözetlememi nasıl açıklayabilirdim? O yumuşak, derin koltuklardan birinde okul müdürünün genç kızı hiç kimseye görünmeden, sessizce oturuyor olabilirdi. Gözlerini kaldırıp gözlerimin içine bakabilirdi – hiç kimsenin bakmaya dayanamadığı, falcı gözüne benzeyen, siyah, durgun gözleriyle. Ama kafamda tasarladıklarımı uygu-

lamadan yarı yolda geri dönmek de korkaklık olacaktı. Ayrıca, belirsiz bir zamanın puslu ayışığıyla aydınlanan o odalar büyük bir sessizlik içindeydiler. Koridorun kemerlerinin arasından baktığımda oturma odasının öteki ucunda terasa açılan büyük bir camlı kapı gördüm. Her taraf öylesine sessizdi ki, ansızın yüreklendim. Oturma odasına geçen birkaç basamağı inmek, geniş, değerli halının üstünde üç beş adım atarak oradan çabucak geçmek, beni bildiğim sokağa kolayca ulaştırabilecek terasa varmak bana çok tehlikeli bir iş gibi gelmedi.

Öyle de yaptım. Kendimi, tavandaki süslemelere kadar uzanan saksı palmiyelerinin altında, parke döşemede bulunca, artık gerçekten tarafsız bölgede olduğumu anladım, çünkü oturma odasının bir duvarı eksikti. Duvarın yerinde birkaç basamakla kentteki bir alana, alanın çevresi kapatılmış bir bölümüne (bahçe mobilyalarından birkaçı doğrudan kaldırımda duruyorlardı) bağlanan bir tür geniş loca vardı. Birkaç basamaklık taş merdivenden koşarak indim, kendimi bir kez daha sokakta buldum.

Gökteki takımyıldızları baş aşağı duruyorlardı, bütün yıldızlar tersine dönmüşlerdi; yalnız, görünmeyen varlığının aydınlattığı bulutların o kuştüyü yatakları altına gömülmüş duran ayı bekleyen hâlâ çok uzun bir yolculuk var gibiydi; ay, karmaşık göksel işlemlere dalmıştı, henüz gündoğumunu düşünmüyordu.

Uzaktan hayâl meyal birkaç tane at arabası göründü, uyuklayan kıvrık bacaklı yengeçlere ya da hamamböceklerine benziyorlardı, kırık döküktüler, bağlantı yerleri gevşemişti. Sürücünün biri oturduğu yüksek yerden bana doğru eğildi. Ufak, kırmızı, sevimli bir yüzü vardı. "Gidelim mi efendim?" diye sordu. Arabanın çok sayıda parçadan oluşan gövdesi, bütün birleşim ve bağlantı yerlerinden sarsıldı ve araba hafif tekerleklerinin üzerinde harekete geçti.

Ama böyle bir gecede kim kendini ne yapacağı bilinmeyen bir arabanın keyfine bırakabilir? Dingiller öyle bir tıkırdıyor, arabacının oturduğu yerle tavan öyle bir gürültü çıkarıyorlardı ki, nereye gideceğim konusunda arabacıyla bir anlaşmaya varamadım. Söylediğim her şeye hoşgörüyle baş sallıyor, kendi

kendine şarkı söylüyordu. Bir daire çizerek kentin çevresinde dolaştık.

Bir otelin önünde at arabaları duruyordu; arabacılar benimkine dostça el salladılar. Arabacım sevinçle yanıtladı onları, sonra da arabayı durdurmaksızın dizginleri kucağıma fırlattı; oturduğu yerden aşağı atladı, arkadaşlarının yanına gitti. Yaşlı, görmüş geçirmiş bir araba atı olan atımız çevresine bir göz attı, sonra da tekdüze, düzgün bir tırısa geçti. Gerçekte o at, insanda güven duygusu uyandırıyordu – sürücüsünden daha akıllı gibiydi. Ne var ki ben araba kullanmasını bilmiyordum, o nedenle kendimi atın keyfine bırakmak zorundaydım. Kentin dışında iki yanı bahçeli bir yola saptık. Yaklaştıkça bu bahçeler, gitgide uzun ağaçlı parklara, parklar da ormanlara dönüştü.

Bu alabildiğine görkemli kış gecesinde yaptığım o ışıklı yolculuğu asla unutmayacağım. Gökyüzünün renkli haritası genişleyip kocaman bir kubbeye dönüştü; bu kubbede beliren olağanüstü ülkelerin, okyanusların, denizlerin üzerinde yıldız akıntılarının, girdapların, gökyüzü coğrafyasının parlak çizgileri vardı. Gümüş bir tül gibi ışıldayan havayı solumak kolaylaştı. Menekşelerin kokusunu duyabiliyorduk. Koyun postunu andıran bembeyaz karın altından, her birinin narin çanağında bir ayışığı beneği olan laleler, titreyerek başlarını çıkarmışlardı. Tüm orman binlerce ışıkla, aralık göğünden lapa lapa yağan yıldızlarla aydınlatılmış gibiydi. Gizli bir bahar, karın ve menekşelerin eşsiz saflığı, havada nabız gibi atıyordu. Tepelik bir bölgeye girdik. Ağaçların çıplak başlarıyla diken diken olmuş tepelerin üst çizgileri, mutlulukla göğüs geçiren bir insanın göğsü gibi kabarmıştı. Bu mutlu yamaçlarda, yere düşen, kardan ıslanan yıldızları toplayan öbek öbek insanlar gördüm. Yol dikleşti, atın ayakları kaymaya başladı, gıcırtılı arabayı güçlükle çekebiliyordu. Mutluydum. Havadaki sevinç dolu baharı, karın, yıldızların tazeliğini iyice çektim ciğerlerime. Atın göğsünün önünde kale duvarı gibi duran karlı beyaz köpük, yükseldikçe yükseliyordu; at o saf, taze kütlenin içinden zar zor geçebiliyordu. Sonunda durduk. Arabadan indim. At başını öne sarkıtmıştı, soluk soluğaydı. Ona sarılıp başını göğsüme dayadım, iri gözlerinde yaşlar vardı. Karnının üzerinde yuvar-

lak, koyu renkli bir yara olduğunu gördüm. "Neden bana söylemedin?" diye fısıldadım, ağlıyordum. "Bunu senin için yaptım canım", dedi at, küçük bir tahta oyuncak gibi ufaldı. Ondan uzaklaştım; içimde müthiş bir hafiflik, mutluluk duygusu vardı. Buradan geçen küçük yerel treni mi beklesem, yoksa kente yürüyerek mi gitsem diye düşünüyordum. Ormanın ortasında bir yılan gibi kıvrılan dik bir yokuştan inmeye başladım; önce hafifti, esnekti adımlarım, sonra canlı, mutlu bir koşu tutturdum; giderek hızlandım, sonunda kayaklarla yokuş aşağı kayar gibiydim. Hızımı istediğim gibi ayarlayabiliyor, bedenimi hafifçe oynatarak yönümü değiştirebiliyordum.

Kentin dış mahallerine gelince bu utkulu koşuyu yavaşlattım; dingin bir yürüyüşe geçtim. Ay hâlâ gökyüzünde yükseliyordu. Gökyüzündeki değişimlerin sonu gelmiyor, sayısız kubbe giderek karmaşıklaşan biçimler alıyorlardı. Gökyüzü kendi iç düzeneğini bu büyülü gecenin üzerine tıpkı gümüş bir usturlap gibi yayıyor, dişlileriyle çarklarının matematiğini sonsuz açılımlarla bize gösteriyordu.

Çarşı Alanı'nda keyifli keyifli dolaşan insanlar vardı. Hepsi de o gece gördükleriyle kendilerinden geçmişler, duydukları zevki yansıtan yüzleri gökyüzünün büyüsüyle gümüş rengini almıştı. Babamın cüzdanı için kaygılanmaktan bütünüyle vazgeçmiştim. Başka meraklarına gömülen babam, onu yitirdiğini şimdiye dek çoktan unutmuş olmalıydı; anneme gelince, ona pek aldırış etmiyordum.

Yılda ancak bir kez yaşanan böyle bir gecede, insan esinlenir; içini sevinçle dolduran düşüncelere kapılır; şiirin kutsal parmağının kendisine dokunduğunu duyumsar. Kafam düşüncelerle, tasarılarla doluydu; evime doğru yürümek istedim, ama kollarının altında kitap taşıyan birkaç okul arkadaşımla karşılaştım. Bitmek bilmeyen o gecenin aydınlığıyla uyanmış, okula gidiyorlardı bile. Hep birlikte menekşe kokan dar bir yokuştan aşağı yürüdük; karın üstünde gümüş gibi yayılan şeyin gecenin büyüsü mü, yoksa gündoğumunun ışıkları mı olduğuna karar veremedik...

Krokodil Sokağı

Babamın büyük yazı masasının en alttaki çekmecesinde, oturduğumuz kentin eski, çok güzel bir haritası vardı. Bu harita, daha önceden keten şeritlerle birbirine tutturulmuş olan bir tomar parşömen sayfasından oluşuyor, bu sayfalar birleşince kocaman bir duvar haritası, kuşbakışı bir panorama oluyorlardı.

Duvara asılınca, bu harita neredeyse duvarın bütününü kaplıyor, Tysmienica Irmağı'nın geçtiği geniş bir açıyla yukarıdan görmemizi sağlıyordu. Irmak, geniş bir alana yayılmış göllerin, bataklıkların dolambacında, önce hafifçe daha sonra kat kat güneye doğru yükselen arazide, ufuktaki puslu sarı sise doğru uzaklaştıkça küçülen, silikleşen yuvarlak tepelerden oluşan bir satranç tahtasında soluk altın renkli, dalgalı bir kurdele gibi kıvrılıyordu. Kent, uzaktaki o belli belirsiz sınırlarda doğuyor, haritanın ortasına doğru büyüyerek ilerliyordu: Önce ayırt edilemeyen bir kütle, sokakların derin vadileriyle bölünen dörtgenlerle binaların oluşturduğu kalabalık bir yerleşim birimi halinde; daha sonra, ön plandaysa dürbünle görülen bir manzara kadar açık seçik resmedilmiş, tek tek evlerden oluşan bir küme halinde. Haritanın o bölümünde, oyma resim ustası, dikkatini, onca çok, onca değişik ve onca karışık sokağa, bütün sivri köşeleri, girintileri, gölgenin koyu kahverengine iyice bulayan geç, bulutlu bir öğleden sonranın koyu altın rengiyle aydınlanan çatı pervazlarının, sütun başlıklarının, kemerlerin, gömme sütunların keskin çizgilerinde toplamıştı. O gölgenin

katı biçimleri, prizmaları, sokakların oluşturduğu vadilerin karanlığını peteklendiriyor, şurada bir sokağın yarısını, burada evlerin arasındaki bir boşluğu sıcak bir renge buluyordu. Bunlar, soğuk, romantik bir gölge oyunuyla karmaşık mimarî çokseslilığı bir tiyatro yapıtına, bir müzik parçasına çeviriyorlardı.

Barok panoramalar tarzında yapılmış o haritada, Krokodil Sokağı'nın bulunduğu alanda genellikle kutup bölgeleri ya da haklarında hiçbir şeyin bilinmediği keşfedilmemiş ülkeler için kullanılan boş bir beyazlık parlıyordu. Yalnızca birkaç sokak siyah çizgilerle belirtilmiş, adları da öteki adların soylu yazısına benzemeyen yalın, süssüz bir yazıyla yazılmıştı. Herhalde kartograf, o semti kente katmayı pek istememişti; açığa vurmadığı düşünceleri, onun haritaya karşı davranışında kendilerini belli ediyordu.

Bu düşünceleri anlayabilmek için, kentin öteki yerlerine hiç benzemeyen bu tuhaf bölgenin karanlık, kuşkulu niteliğine dikkati çekmemiz gerekir.

Burası bir sanayi ve ticaret bölgesiydi, soğuk faydacı niteliği göze batacak biçimde vurgulanmıştı. Dönemin ruhu, ekonomi düzeneği bizim kentimizi de eline geçirmiş, kıyısındaki bir bölgeye yerleşmişti; burası sonradan bir asalak mahalleye dönüştü.

Kentin eski mahallelerinde her gece bir tören havası içinde yarı gizli bir alışveriş yapılırken, yeni semtte birdenbire çağdaş, ciddi ticaret usulleri gelişivermişti. Kentin eski, dağılan çekirdeğine aşılanan düzmece Amerikancılık, bu semtte gösterişçi bir bayağılığın bol çeşitli, ama verimsiz, sağlıksız bitkileri olarak hızla gelişiyordu. Orada, kaba saba cepheleri korkunç, çatlak bir sıvayla kaplanmış basit gecekondu evleri görebilirdiniz. Varoşlardaki eski, sallantılı evlere aceleyle hazırlanmış geniş, süslü kapılar eklenmişti, yakından bakılınca bunların büyük kentlerdeki görkemin sefil bir yansılamasından başka bir şey olmadıkları anlaşılıyordu. Sokağın karanlık görüntüsü, kapıların hatalı rendelenmiş ahşabı, içlerindeki yüksek rafların çatlamış, ufalanıp dökülen duvarları, örümcek ağlarıyla, kalın bir toz tabakasıyla kaplanmış evlerin o sıkıcı atmosferi, sokaktaki iç karartıcı, kirli, kusurlu pencere camlarında dalga dalga yan-

sıyor, bu dükkânlara vahşi Klondike yöresinin damgasını vuruyordu. Terzi dükkânları, giyim eşyası satıcıları, porselenciler, bakkal dükkânları, berberler sıra sıra dizilmişlerdi. Geniş, eski görünümlü vitrinlerinin camında kalın yaldızlı harflerle, kıvrık, eğik bir yazıyla şunlar yazılıydı: CONFISERIE, MANUCURE, İNGİLTERE KRALI.

Kentteki eski ve köklü halk, ayaktakımının, en düşük tabakadakilerin yerleşmiş olduğu bu bölgeden uzak duruyordu – buradakiler kişiliksiz, düzeysiz yaratıklar, bunun gibi kısa ömürlü toplumlarda ortaya çıkan o aşağılık insan türüydüler; bir tür ahlâk çöplüğüydü burası. Ama kent halkından birinin, umutlarının kırıldığı günlerde ya da ahlâkının zayıfladığı zamanlarda, yarı rastlantıyla o kuşkulu semte gitmeyi göze aldığı olurdu. Aralarından en iyileri bile, kendilerini gönüllü olarak aşağılatmak, toplumsal sınıf engelini yıkmak, içinde dostluk bulabilecekleri, kolayca yakınlık kurabilecekleri, her şeyin birbirine iğrenç bir biçimde karıştığı o sığ çamura dalmak dürtüsüne pek karşı koyamazlardı. Bu ahlâk kaçkınları için o bölge bir El Dorado idi. Orada her şey kuşkulu, kaçamaklı görünüyordu; gizlice işaretleşmelerle, alaycı el kol hareketleriyle, havaya kalkan kaşlarla her şey en bayağı umutların gerçekleşeceği sözünü veriyor, her şey en sefil içgüdülerin zincirlerinden boşanmasına yardımcı oluyordu.

O bölgenin tuhaf özelliklerini yalnızca birkaç kişi anlayabilmişti: Ölümcül bir renksizlik egemendi oraya – sanki o niteliksiz, çabucak gelişen bölge böyle bir lüksü kaldıramayacakmış gibiydi. Siyah-beyaz fotoğraflarda ya da ucuz resimli kataloglarda olduğu gibi, orada her şey griydi. Bu benzerlik bir eğretileme olmaktan çok, gerçek anlamdaydı, çünkü insan ara sıra o sokaklarda dolaşırken, bir broşürün sayfalarını çeviriyormuş, içlerinde asalak gibi yuvalanmış kuşkulu bildirilerin, belirsiz uyarıların, gizli bir anlamı olan resimlerin yer aldığı sıkıcı reklamların doldurduğu sütunlara bakıyormuş duygusuna kapılırdı. Sonunda bu gezintinin de pornografik albümleri dikkatle incelerken duyulan heyecan kadar boş, amaçsız olduğu ortaya çıkardı.

Örneğin, bir takım elbise –o bölgeye özgü ucuz bir şıklık yansıtan bir takım– ısmarlamak üzere bir terzi dükkânına gir-

diğinizde, dükkânın içinin büyük ve boş, salonlarının yüksek tavanlı ve renksiz olduğunu görürdünüz. Salonun nerede bittiği belli olmayan tavanına doğru sıra sıra kocaman raflar yükselir, gözlerinizi gökyüzü –o semtin adi, solgun gökyüzü– olması olanağı da bulunan tavana doğru çekerlerdi. Öte yandan, kapının aralığından görülebilen depolar kutularla, sandıklarla tıka basa dolu olurlardı – çatıya kadar yükselen dev gibi bir dosya dolabı, boşluğun geometrisinin, yokluğun kerestelerinin içinde yoklara karışırdı. Bir muhasebe defterinin sayfaları gibi düzgün çizilmiş büyük gri pencerelerden içeri günışığı girmezdi, ama dükkân yine de gölge düşürmeyen, hiçbir şeyi belirginleştirmeyen, tatsız, ne olduğu belirsiz gri bir ışıkla dolu olurdu. çok geçmeden ne istediğinizi öğrenmek, sizi durmak bilmeyen yavaş satıcı gevezeliğine boğmak üzere, şaşırtıcı derecede alçakgönüllü, yumuşak başlı, zayıf, genç bir adam görünürdü. Ne var ki durmaksızın konuşarak kocaman bir kumaş parçasını açtığında, kumaşı üzerinize koyup katlayıp büküp hayâlî ceketlere, pantolonlara dönüştürdüğünde, bütün bu yaptıkları ansızın gerçekdışı oluverir, yapmacık bir komediye, her şeyin gerçek anlamını gizlemek için uydurulmuş bir şeye benzeyiverirdi.

Uzun boylu, esmer satıcı kızların her birinde bir güzellik kusuru olurdu (malların ucuza satıldığı o semte pek de uygun düşüyordu bu), kızlar gidip gelirler, kapı ağızlarında durur, satış görevlilerinin deneyimli ellerine teslim edilmiş işin kıvamını bulup bulmadığına bakarlardı. Satış görevlileri pişmiş kelle gibi sırıtırlar, ortalıkta travestiler gibi cakayla dolaşırlardı. Böyle bir satıcı, gözlerinde gizli, anlamlı bir bakışla, hiç konuşmadan, kumaşın üzerindeki markayı, apaçık bir simgeselliğin markasını gösterirken, insanın içinden o adamın geriye çektiği çenesini tutup yukarı kaldırmak ya da pudralı, soluk yüzünü çimdiklemek gelirdi.

Takım elbise seçimi, yavaş yavaş yerini, planın ikinci bölümüne bırakırdı. Müşterinin içinden geçen en gizli kıpırdanmaları bile kaçırmayan o kadınsı, kokuşmuş gençler, artık müşterinin önüne en bilinmedik seçme markaları, bir sürü etiketi, ince zevkli bir uzmanın koleksiyonunu sergileyen dolaba ko-

yarlardı. İşte o zaman, giyim eşyası satan dükkânın yalnızca ön yüzünün böyle olduğunu, aslında arkasında oldukça kuşku uyandırıcı bir kitap ve özel baskı koleksiyonuna sahip bir dükkânın bulunduğunu anlardınız. Alçakgönüllü satış görevlisi tavana kadar kitaplarla, resimlerle, fotoğraflarla dolu olan başka ambarlar da açardı size. Bu oyma ve yakma resimler, en cüretli beklentilerimizin bile üstündeydi: Böylesine derin bir yozlaşmayı, ahlâksızlığın bu kadar çok çeşidini düşlerimizde bile görmeyi ummazdık.

Satıcı kızlar kitap sıralarının arasında bir aşağı bir yukarı yürürlerdi, gri parşömen kâğıdına benzeyen yüzlerinde esmerlere özgü koyu renkli lekeler olur, parlak gözleriyle ansızın sağa sola hamamböceğini andıran çapraz bakışlar fırlatırlardı. Ama bu kızların yüzlerindeki koyu kızarıklık, bedenlerinin etkileyici, güzel köşeleri, üst dudaklarındaki incecik ayva tüyleri bile onların koyu, siyah kanını ele verirdi. Mis kokulu kahvelere benzeyen koyu renkleri, zeytin rengi ellerine aldıkları kitapları lekeliyordu âdeta; sanki dokunuşları sayfalardan aşağı akıp havada koyu renk beneklerden oluşan bir iz, tütün rengi bir duman bırakıyordu – bir yermantarı, sarhoş edici, hayvansı kokusunu nasıl bırakırsa öyle.

Bu arada şehvet düşkünlüğü yaygınlaşmıştı. Kendi ateşli üstelemesinden yorulan satış görevlisi, yavaşça kadınsı bir suskunluğa bürünürdü. Üstünde oldukça açık yakalı bir ipek pijamayla kitap raflarının arasında duran kanepelerden birine uzanırdı. Kızlardan bazıları birbirlerine kitapların kapaklarındaki pozları, duruşları gösterirken, ötekiler açılır kapanır yataklara yerleşip uyumaya hazırlanırlardı. Müşterinin üstündeki baskı azalırdı. Müşteri, artık o ateşli ilginin odağı olmaktan çıkar, hemen hemen yalnız kalmış sayılırdı. Hiç durmadan konuşan satıcı kızlar artık ona dikkat etmezlerdi. Ona arkalarını döner, kendini beğenmiş pozlar takınır, ağırlıklarını bir ayaklarından ötekine verir, tuhaf görünüşlü ayakkabılarıyla oynar, ince bedenlerinin uzuvlarını yılan gibi kıvırır, böylece yapmacık bir kayıtsızlık maskesi takınarak görmezlikten geldikleri heyecanlı izleyiciyi abluka altına alırlardı. Onların bu geri çekilmesinin amacı, konuğu kendi

başına girişimde bulunması için rahat bırakır görünürken onu daha da çok etkilemekti.

Ama gelin, dikkatlerin dağıldığı bu andan yararlanalım ve terziye yapılan bu masum ziyaretin umulmadık sonuçlarını arkamızda bırakıp yeniden sokağa çıkalım.

Bizi durduran kimse yok. Kitapların arasındaki koridorlardan, dergilerle, resimlerle dolu uzun raf sıralarının arasından geçerek dükkândan çıkıyor, kendimizi Krokodil Sokağı'nın, üstten bakınca insanın, sokağı neredeyse baştan sona, uzaktaki tren istasyonunun henüz bitmemiş binalarının bulunduğu yere kadar görebildiği bölümünde buluyoruz. O semtte her zaman olduğu gibi yine gri bir gün yaşanıyor; evler, insanlar, arabalar öylesine gri, öylesine tek boyutlu ki, tüm tablo ara sıra resimli bir dergideki fotoğrafa benziyor. Gerçek bir kâğıt kadar ince yüzeyindeki bütün çatlaklar, yapaylığını ele veriyor. Bazen bir kentin işlek caddesinin noktacı resim geleneğiyle yapılmış bir tablosunun içine yalnızca hemen burnumuzun dibindeki küçük bölümün düştüğü izlenimine kapılır insan, o bölümün her iki yanındaysa, doğaçlama bir maskeli balo dağılmaya, dayanma gücü bulamadan arkamızda ufalanıp alçıya, testere talaşına, kocaman, boş bir tiyatro deposuna dönüşmeye başlamıştır. Karşımızdaki resmin yüzeyinde titreşen şey, yapay bir pozun gerginliğinden, bir maskenin hayâlî ciddiyetinden, eğreti bir acıma uyandırma duygusundan başka bir şey değil.

Ama biz bu yalanı açığa vurmak istemiyoruz. Yanlış olduğunu bile bile o semtin ucuz görünümlü, cafcaflı çekiciliğine kapılıyoruz. Hem bu kent bozuntusu kimi bakımlardan kendi kendiyle alay da ediyor gibi. Küçük, tek katlı varoş evleriyle yüksek binalar birbirini izliyor; kartondan yapılmışa benzeyen bu binalar, içini göstermeyen büro pencerelerinin, gri camlı vitrinlerin, yatay şeritlerin, reklâmların, sayıların bir bileşimi. Evlerin arasından insan kalabalıkları akıyor. Cadde, bir kent bulvarı kadar geniş, ama araçların geçtiği yer tıpkı köy alanı gibi: Dövme kilden yapılmış, su birikintileriyle dolu, her yanını otlar bürümüş. O bölgenin sokaklarındaki trafik, kentte dilden dile dolaşır olmuş; orada oturan herkes bundan gururla, gözlerinde anlamlı bir bakışla söz ediyor. O renksiz, kimliksiz kalabalık,

rolünün oldukça bilincinde, büyük kente yönelik özlemlerini destekleyecek bir yaşam sürdürmeye hevesli. Yine de, böyle koşuştursalar da, amaçlarının bilincinde olsalar da, insan onların tekdüze, amaçsızca dolaştıklarını, uyuklayan kuklalar gibi sıra sıra yürüdüklerini sanıyor. Sahneye tuhaf bir önemsizlik havası egemen oluyor. Kalabalık tembelce akıp geçiyor önümüzden; söylemesi garip gelse de, ancak belli belirsiz görebiliyorsunuz onları; insanlar hafif bir karmaşa içinde geçip gidiyorlar; ana çizgileri hiçbir zaman bütünüyle netleşmiyor. Yalnızca ara sıra karmakarışık bir sürü kafa arasında koyu, canlı bir bakış, eğik takılmış bir melon şapka, az önce susmuş olan dudaklarda biçimlenen bir gülümsemeyle bölünen yarım bir yüz, bir adım atmak üzere öne uzatılan, sonsuza dek o konumda kalan bir ayak ilişiyor gözümüze.

O semte özgü bir başka özellik de, sürücüsüz, başıboş dolaşan arabalardır. Arabacı olmadığı anlamına gelmez bu, ama kalabalığın arasına karışan, kendilerine ait binlerce işle uğraşan sürücüler arabalarıyla ilgilenmezler. Herkesin yalan dolanla, yararsız hareketlerle vakit geçirdiği o bölgede hiç kimse bir araba gezisinin gerçek amacına önem vermez; yolcular da bu taşıt araçlarına, buradaki her şey için geçerli olan bir düşüncesizlikle kendilerini emanet ederler. Zaman zaman tehlikeli köşelerde o yolcuları bir arabanın kırık tavanından adamakıllı dışarı uzanmış, birisine yetişmek için ellerindeki dizginlerle numaralar yaparken görebilirsiniz.

Bu semtte tramvaylar da var. Kent encümen üyelerinin düşü, bu konuda en büyük utkusunu kazanmıştır. Ne var ki bu tramvayların dış görünüşü acınacak durumdadır, çünkü sıkıştırılmış kartondan yapılan bu araçlar, yıllar boyu kötü kullanıldıkları için her yanları eğrilmiş, içine göçmüş, çoğunlukla önleri açık, böylece geçerken, içinde dimdik oturan, çok terbiyeli davranan yolcuları görebilirsiniz. Bu tramvayları kasabanın hamalları iter. Ama hepsinden tuhaf olanı, Krokodil Sokağı'ndaki demiryolu düzenidir.

Ara sıra, hafta sonuna doğru günün değişik saatlerinde bir kavşakta tren bekleyen insan öbekleri görebilirsiniz. Trenin gelip gelmeyeceğini, ya da gelirse nerede duracağını hiçbir

zaman bilemezsiniz. Bu nedenle, durağın nerede olduğu konusunda anlaşamadıkları için insanların iki ayrı yerde bekledikleri çok olur. Rayların belli belirsiz seçilen çizgilerinin yanında siyah, suskun bir kalabalık olarak dikilip uzun süre beklerler; yandan görünen yüzleri, kaygı dolu bir ifadeyle donup kalmış soluk kâğıt bebekler gibidir.

Sonunda tren ansızın görünür: Gelmesi beklenen yan sokaktan çıkar ortaya, bir yılan gibi yere yapışmıştır; dumanlar çıkaran bodur lokomotifiyle küçücük bir trendir bu. Karanlık koridora girer, vagonlardan çevreye yayılan kömür tozu sokağı karartır. Derin derin soluyan motor, tuhaf, kederli bir ciddiyet dalgası, bastırılan bir telâş ve heyecan, sokağı, bir an, için kışın erken bastıran alacakaranlığı altındaki bir tren istasyonunun salonuna çevirir.

Tren biletleri karaborsasıyla genellikle uygulanan rüşvet, kentimizin başına bela olan dertlerden ikisidir. En son dakikada, tren istasyona girdikten sonra, yozlaşmış tren memurlarıyla sinirli bir telâş içinde pazarlık yapılır. Bu iş bitmeden tren harekete geçer, peşinden de düş kırıklığı içindeki bir yolcu kalabalığı hattın ta aşağılarına kadar treni izledikten sonra dağılır.

Sıkıntıyla, uzak yolculuğun soluğuyla dolu olan bir istasyonu hiç yoktan var etmek üzere bir an için ufalan sokak, yeniden genişler, hafifler, gevezelik ederek dolaşanların oluşturduğu o kaygısız kalabalıkların, vitrinlerin –niteliksiz mallarla, uzun balmumu mankenlerle, berber bebekleriyle dolu olan o pis, gri karelerin– önünden geçmelerine yeniden izin verir.

Gösteriş olsun diye kenarları dantelli uzun giysiler giymiş sokak kadınları dolaşmaya başlamışlardır. Bunlar berberlerin ya da lokantalardaki orkestra şeflerinin karıları bile olabilirler. Sert, açgözlü adımlarla yaklaşırlar; kötülüğün çarpıttığı yüzlerinde ufak bir kusur bulunur: Gözlerinde kötü, çarpık bir şaşılık olabilir; tavşan dudaklıdırlar, ya da burunlarının ucu yoktur.

Kentte oturanlar, Krokodil Sokağı'ndan yayılan bu kokuşmuşluk kokusuyla oldukça övünürler. "Hiçbir şeyimizin eksik kalmasına gerek yok", derler gururla birbirlerine, "büyük kentlerdeki gibi gerçek kötü alışkanlıklarımız bile var". O semtteki

her kadının fahişe olduğunu öne sürerler. Gerçekten de onlardan birine gözünüzü dikip bakmanız yeterlidir; anında ısrarlı, yapışkan bir bakışla karşılaşıverirsiniz; o bakışlardaki kararlılık sizi dondurur. Kız öğrenciler bile saçlarındaki kurdeleleri kendilerine özgü bir biçimde bağlarlar; ince, uzun bacaklarıyla tuhaf adımlar atarlar; gözlerinde saflıktan uzak bir ifade vardır, gelecekte nasıl bozulacaklarını önceden anlarsınız.

Yine de, yine de – o semtin en son gizini, Krokodil Sokağının o özenle saklanan gizini açığa vuracak mıyız?

Bu anlattıklarımızı anlatırken birçok kez uyarı işaretleri verdik, düşüncelerimizi nazikçe, dolaylı bir biçimde dile getirdik. Bu nedenle dikkatli bir okur şimdi söyleyeceklerimize hazırlıksız yakalanmış sayılmaz. Bu bölgenin öykünmeciliğinden, göz boyayıcılığından söz ettik; ama bu sözlerin anlamı, orasının iyi düşünülmemiş, üzerinde bir karara varılmamış gerçeğini tanımlayamayacak kadar kesin ve açıktır.

Dilimizde, sözün gelişi, gerçeğin derecesini tartabilecek ya da onun inceliklerini dile getirecek tanımlamalar yoktur. Gelin açıkça söyleyelim: O bölgenin şanssızlığı, orada hiçbir şeyin hiçbir zaman başarılı olamaması, hiçbir şeyin hiçbir zaman kesin bir sonucu ulaşmamasında yatar. El kol işaretleri havada asılı kalır, hareketler tamamlanmadan kesilir, belli bir süredurum noktasını aşamaz. Bu semtin özelliklerinden biri olan şeyi, yani amaçlardaki, tasarılardaki, beklentilerdeki aşırı gösterişliliği, bolluğu zaten görmüş bulunuyoruz. Buysa, gerçekte, zamanı gelmeden uyarılan, bu nedenle de kısır, sonuçsuz kalan isteklerin coşmasından başka bir şey değildir. Her şeyin aşırı kolay olduğu bir ortam var; her gelgeç istek alevleniyor; her geçici heyecan kabarıp yararsızca, asalakça büyümeye başlıyor; yumuşacık yabanotlardan, renksiz gelinciklerden oluşan açık gri renkte bir bitki topluluğu filiz verip büyüyor: karabasanlarla haşhaşın ağırlıksız, ortak dokusu bu. Her yerde günahın tembel, ahlâksız kokusu duyuluyor; evler, dükkânlar, insanlar zaman zaman bu bölgenin ateşli bedenindeki bir ürpertiden, hummalı düşlerinin diken diken olan derisinden başka bir şey değillermiş gibi duruyorlar. Orada olduğu kadar başka hiçbir yerde, olanakların bizi korkuttuğunu duyumsamı-

yor, amacımıza ne kadar yaklaştığımızı görüp sarsılmıyor, gerçekleşmenin keyifli katılığı karşısında sararıp solmuyoruz. İşte hepsi bu kadar.

Belli bir gerginlik noktasını aşınca gelgit sona eriyor; sular çekilmeye başlıyor; ortam bulanık, sıkıntılı oluyor; olanaklar silikleşip bir boşlukta yok oluyorlar, heyecanın çılgın gri gelincikleri kül olup dağılıyorlar.

Belli bir anda, o hafifçe kuşkulu terzi dükkânından çıktığımız için hep pişmanlık duyacağız. Orasını bir daha asla bulamayacağız. Bir tabeladan bir tabelaya seyirtecek, binlerce kez yanılacağız. Sayısız dükkâna girecek, birbirine benzeyen bir sürü yer göreceğiz. Yan yana dizilmiş kitap rafları boyunca dolaşacak, dergileri, resimleri gözden geçirecek, yüzleri lekeli, güzellikleri kusurlu genç kadınlarla mahrem, uzun konuşmalar yapacağız, ama onlar bizim ne istediğimizi anlayamayacaklar.

Bütün telâşımız, heyecanımız gereksiz bir çabanın, yararsız bir kovalamanın içinde tükenip gidinceye kadar biz hep birtakım yanlış anlamaların ortasında bulacağız kendimizi.

Umutlarımız bir yanılgıydı, dükkânların, içinde çalışanların kuşkulu görünüşleri bir aldatmacaydı, oradaki giysiler gerçek giysilerdi, satış görevlilerinin de gizli bir güdüleri yoktu. Ahlâksal önyargıların, sıradan bayağılığın kalın tabakaları altında soluk alamayan Krokodil Sokağı'nın kadınları ancak önemsiz sayılacak ölçüde baştan çıkmışlardır. Niteliksiz insanlarla dolu bu kentte hiçbir içgüdü gelişemez, hiçbir gizemli, alışılmadık tutku uyandırılamaz.

Krokodil Sokağı, kentimizin çağdaşlaşmaya, büyük kentlere özgü yozlaşmaya teslim olmasıydı. Belli ki, kâğıttan bir yansılamadan, geçen yılın çürüyen gazetelerinden kesilen resimleri bir araya getirmekten başka bir şey gelmemişti elimizden.

Hamamböcekleri

Her şey, babamın o renk ve heyecan dolu masalsı dönemini izleyen sıkıcı günler sırasında oldu. Yoksullaşmış bir çevrede evin içine kapanarak pazarı ya da tatil günü olmayan, can sıkıntısıyla dolu, uzun, yorucu haftalar geçiriyorduk. Babam artık yanımızda değildi. Üst kattaki odalar düzene sokulup santral memuresi olarak çalışan bir hanıma kiraya verilmişti. Babamın kuşlarından geriye yalnız bir tek temsilci kalmıştı: Şimdi oturma odasındaki bir rafta duran doldurulmuş akbaba. Canlıyken olduğu gibi yine tek ayağının üstünde durup bir Budist filozof gibi poz veren bu akbabanın, dervişlerinkine benzeyen acı dolu, kurumuş yüzü, kapalı perdelerin yarattığı serin alacakaranlık içinde aşırı bir kayıtsızlık ve yadsıma ifadesiyle taşlaşmış gibi duruyor. Gözleri yerlerinden düşmüş; gözyaşı izleri taşıyan, bitkin gözyuvalarından bıçkı tozları dökülmüş. O bunak surata papazımsı, ciddi bir görünüm veren tek şey, güçlü gagasındaki, tüysüz ensesindeki açık mavi, nasırlı yumrular.

Akbabanın tüylerini pek çok yerden güve yemişti; yumuşak, gri tüyleri dökülüyor, Adela da bunları haftada bir kez odadaki tozlarla birlikte süpürüp atıyordu. Yama yama tüyleri dökülmüş yerlerin altından görünen kalın çuval bezinin içinden tutam tutam kenevirler fışkırıyordu.

Babamın ölümünden sonra annemin kendisini kolayca toparlaması, içimi ona karşı gizli bir kızgınlıkla doldurmuştu. Annemin babamı hiç sevmemiş olduğunu düşündüm; babam hiçbir kadının yüreğine yerleşemediği için hiçbir gerçeğin içi-

ne girememişti, bu nedenle de sonsuza dek yaşamın kenarında kalmaya, yarı gerçek bölgelerde, var olmanın kıyılarında dolaşmaya mahkûm olmuştu. Dürüst bir vatandaş gibi ölmeye bile hakkı olmamıştı; onu çevreleyen her şey tuhaf ve belirsizdi. Uygun bir an bulunca, annemi benimle açıkça konuşması için zorlamaya karar verdim. O gün (sıkıcı bir kış günüydü, sabah erken saatlerden beri oldukça karanlık, dağınık bir günışığı yayılmıştı çevreye) annemin migreni tutmuştu; salondaki kanepede yatıyordu.

Pek az girilen o bayramlık salonda babamın ölümünden bu yana örnek bir düzenlilik vardı; balmumu ve cilanın yardımıyla bu düzeni sağlayan da Adela'ydı. Bütün iskemlelerin üstüne kılıf geçirilmişti; bütün eşyalar Adela'nın uyguladığı katı disipline boyun eğmişlerdi. Bu yöntemsel düzene karşı çıkan tek şey, konsolun üzerinde duran vazodaki bir demet tavuskuşu tüyüydü. Bu tüyler, tehlikeli, uçarı bir öğe, gizli bir başkaldırıydılar, tıpkı görünüşte sessiz ve aklı başında olan, ama kimse bakmadığı zaman adamakıllı azan bir sınıf dolusu haylaz kız öğrenci gibiydiler. O tüylerin gözleri hiç durmadan bakar, bakışlarıyla duvarları delik deşik ederdi; tüyler gözlerini kırpar, kirpiklerini kırpıştırır, birbirlerine gülümser, kıkırdar, neşeyle dolup taşarlardı. Fısıldaşmaları, gevezelikleri odayı doldururdu; kollu lâmbaların çevresinde kelebekler gibi yayılırlardı; böylesine bir telâşa ve şenliğe alışkın olmayan donuk, eski yüzlü aynalara doğru renkli bir kalabalık halinde sürüklenirlerdi; anahtar deliklerinden gözetlerlerdi. Başında bir sargıyla kanepede yatan annemin varlığı bile onları engelleyemezdi; karşılıklı işaretleşir, birbirleriyle konuşurlarken gizli anlamlarla dolu bir sağır-dilsiz dili kullanırlardı. Arkamda insanı alaya alan böyle gizli dolaplar çevrilmesi beni sinirlendirirdi. Dizlerimi annemin yattığı kanepeye dayayıp iki parmağımla dalgın dalgın onun sabahlığının narin kumaşına dokunurken yavaşça sordum:

"Uzun süredir sana sormak istiyordum: Bu o, öyle değil mi?"

Gözlerimle bile işaret etmemiştim akbabayı. Yine de annem durumu hemen anladı; şaşırdı; gözlerini yere eğdi. Onun içine

düştüğü şaşkınlığın tadını çıkarabilmek için aramızdaki sessizliği uzun bir süre bozmadım; sonra da oldukça dingin bir sesle, yükselen öfkemi denetim altında tutarak ona şunu sordum:

"Öyleyse babamla ilgili olarak ortalığa yaydığın bütün o öykülerin, yalanların anlamı ne?"

Ama annemin kapıldığı panik yüzünden ilk başta kasılmış olan yüz çizgileri yeniden gevşemişlerdi.

"Hangi yalanlar?" diye sordu, gözlerini kırpıştırarak; gözleri bomboştu, akları hiç görünmüyordu, koyu gök mavisi olmuşlardı.

"Adela'dan duydum", dedim, "ama onların senden çıktığını biliyorum; gerçeği öğrenmek istiyorum".

Annemin dudakları hafifçe titriyordu; gözlerime bakmaktan kaçınıyor, benden gözlerini kaçırıyordu.

"Yalan söylemiyordum", dedi. Dudakları şişti, ama aynı zamanda da küçüldüler. Tıpkı tanımadığı bir adama cilve yapan bir kadın gibi davrandığını seziyordum. "Hamamböcekleri konusunda söylediklerimin hepsi doğru, sen kendin de anımsamalısın..."

Canım sıkılmıştı. Hamamböceklerinin evimizi ele geçirdiklerini elbette anımsıyordum; o kapkara hayvan sürüsü örümcekler gibi koşarak gecenin karanlığını doldurmuştu. Döşemedeki her çatlak kıpırdayan hışırtılarla dolmuştu; her aralıktan ansızın bir hamamböceği fırlıyor, her yarıktan simsiyah, çılgın bir şimşek çakıyordu. Ah, yerdeki, parlak siyah çizginin yol açtığı o çılgın, delice panik! Ah, elindeki mızrakla bir iskemleden ötekine sıçrayan babamın dehşet içinde attığı çığlıklar!

Ne bir şey yemek ne de içmek istiyordu, büsbütün aklını kaçırmış gibiydi babam. Yanakları alev alev olmuş, ağzının çevresine bir tiksinme ifadesi yerleşmişti. Böylesine yoğun bir nefreti taşımaya hiçbir insanın uzun süre dayanamayacağı apaçık ortadaydı. Duyduğu korkunç tiksintiyle yüzü taş kesilmiş, acıklı bir maskeye dönüşmüştü, bu maskenin gözbebekleri alt gözkapaklarının arkasına gizlenerek pusuya yatmış, yay gibi gerilmişlerdi; sürekli kuşku duymaktan çıldırmış gibiydiler. Bu durumdayken babam, ansızın deli gibi haykırarak oturduğu yerden fırlar, körlemesine odanın bir köşesine koşar, elindeki

mızrağı yere doğru savururdu; onu yeniden kaldırdığında, birbirine girmiş bacaklarını umutsuzca sallayan kocaman bir hamamböceğini de kazığa geçirmiş olurdu. Sonra Adela yardıma gelir, duyduğu dehşetle sapsarı kesilmiş olan babamın elinden mızrakla ucundaki ganimeti alır, böceği bir kovanın içine atardı. Ama daha o zaman bile, bu sahnelerin zihnime Adela'nın anlattıklarıyla mı yerleştiğini, yoksa onları kendi gözlerimle mi görmüş olduğumu kestiremezdim. O günlerde babam, artık sağlıklı insanları nefretin büyüsünden koruyan direnç gücünden yoksun kalmıştı. O büyünün dayanılmaz çekiciliğine karşı savaşmak yerine deliliğin pençesine düşen babam, büsbütün boyun eğdi ona. Elbette ki kaçınılmaz sonuçlar gelmekte gecikmedi. Çok geçmeden, yüreklerimizi korkuyla, kederle dolduran ilk kuşkulu belirtiler ortaya çıktı. Babamın davranışları değişti. Deliliği hafifledi, heyecanındaki canlılık azaldı. Hareketlerinden, sözlerinden vicdan azabı çektiği anlaşılıyordu. Bizden kaçmaya başladı. Günlerce köşelere, elbise dolaplarının içlerine, kuştüyü yorganların altına saklandı. Ara sıra dalgın dalgın ellerine baktığını görürdüm; bir hamamböceğinin kabuğuna benzer siyah lekelerle kaplanmaya başlayan cildiyle tırnaklarının dayanıklılığını ölçer gibiydi.

Gündüzleri hâlâ tükenmemiş olan son gücüyle çabalayıp tutkusuna karşı koyabiliyordu; ama geceleri bütünüyle bu tutkunun tutsağıydı. Bir keresinde babamı gece geç bir saatte döşemenin üzerine yerleştirdiği bir mumun ışığında gördüm. Bedenini siyah totem boyasıyla boyamış, çırılçıplak döşemeye uzanmıştı; kaburgaları olduğu gibi ortadaydı, anatomisinin o olağanüstü çatısı derisinin altından belli oluyordu; saplantıya dönüşen nefret duygusunun pençesine düşmüş, kendisini nefretin içinden çıkılması güç yollarının uçurumuna bırakarak orada yüzükoyun yatmıştı. Babam, yabancısı olduğum bir ayinin karmaşık hareketleriyle kollarını bacaklarını oynatarak kımıldanırken, ben onun yerde sürünen hamamböceklerine öykündüğünü dehşetle ayrımsamıştım.

Bu duruma alıştık. Haftalarca hamamböceği gibi yaşadığı için onu giderek daha az görür olmuştuk. Onu artık tanıyamıyorduk; o siyah, gizemli toplulukla iyice kaynaşmıştı. Babamın

yaşamını döşemedeki bir yarığın içinde sürdürüp sürdürmediğini, hamamböceklerini ilgilendiren sorunlarla uğraşarak geceleri odalarda dolaşıp dolaşmadığını, ya da Adela'nın her sabah, sırtüstü düşüp bacaklarını tavana dikmiş olarak bulduğu, daha sonra tiksintiyle yakmak üzere süpürerek bir faraşa aldığı böcek ölülerinden biri olup olmadığını kim söyleyebilirdi ki?

"Yine de", dedim canım sıkılarak, "bu akbabanın babam olduğuna eminim".

Annem kirpiklerinin altından bana baktı.

"Bana işkence etme canım; sana daha önce de söyledim, baban gitti, bütün ülkeyi dolaşıyor. Satış temsilcisi olarak çalışıyor artık. Ara sıra geceleri eve geldiğini, gün doğmadan da gittiğini biliyorsun."

Fırtına

O bomboş geçen, uzun kış boyunca, kentimizi saran karanlığın hasadı oldukça bol, her zamankinin yüz katı oldu. Evlerin çatılarıyla ambarları uzun süre karmakarışık kalmışlardı, eski tencereler, tavalar üst üste yığılmış, işi biten boş şişeler dizi dizi sıralanmışlardı.

Çatıların oluşturduğu bu kömür karası, bol kirişli ormanlarda karanlık çılgınca yozlaşıp mayalanmaya başladı. Çatı aralarında tavaların kara meclisleri toplanıyor, gereksiz sözlerle dolu sonuçsuz toplantılar yapılıyor, şişeler gurul gurul sesler çıkarıyor, kapaklı damacanalar kekeleyerek konuşuyorlardı. Sonunda bir gece, tavalarla şişelerden oluşan taburlar kalkıp büyük, şişip taşan bir kütle olarak kente yürüdü.

Artık içlerindeki karışıklıktan kurtulan çatılar açılıp ferahladılar; çatıların yankılanan siyah geçitlerinden ışık alayları, çam ağacından yapılma dizlerinin üzerine çöken tahta sehpalardan oluşan askerî birlikler geçiyorlardı; çatılar artık geceyi kirişlerinin takırtısıyla, gürültüsüyle doldurmakta özgürdüler.

Sonra küvetlerin, su tenekelerinin kara ırmakları taştı, gecenin ortasından aktılar. Onların siyah, parlak, gürültülü kalabalığı kenti kuşattı. Su kaplarından oluşan o çete, karanlığın içinde dur durak tanımaz bir istilaya kalkışmış konuşkan bir balık ordusu, geveze, çenebaz kovalar gibi kaynaşmaya, öne doğru ilerlemeye başladı.

Fıçılar, kovalar, su tenekeleri davul çalar gibi iki yanlarına vura vura üst üste dizildiler; toprak kaplar sağa sola dağıldılar;

eski melon şapkalar, opera şapkaları birbirlerinin üzerine tırmandı, göğe doğru kule gibi yükselip sonunda devrildiler.

Bütün bunlar olurken tahta gibi dillerini beceriksizce takırdattılar, kaskatı ağızlarıyla küfürler savurup gecenin her yerine çamurdan lânetler yağdırdılar, sonunda bu lânetler amacına ulaştı.

Kapkacağın patırtısının, şamatasının çağrısına uyarak gelen rüzgârın güçlü kervanları geceyi ele geçirdiler. Kentin tepesinde kocaman, siyah, kıpır kıpır bir anfitiyatro oluştu, güçlü helezonlar çizerek aşağı kaymaya başladı. Karanlığın içinde büyük, şiddetli bir fırtına patladı, üç gün üç gece boyunca ortalığı kasıp kavurdu...

Sabah olunca annem, "Bugün okula gitmeyeceksin", dedi, "fırtına patlamış".

Odayı reçine kokulu bir dumanın incecik perdesi kapladı. Soba, sanki içine bir av köpeği ya da şeytan sürüsü kapatılmış gibi kükreyip tıslıyordu. Sobanın şişkin karnındaki kocaman surat resmi yüzünü gözünü oynatıyor, yanaklarını abartılı bir biçimde şişiriyordu.

Yalınayak pencereye koştum. Şiddetle esen rüzgâr, gökyüzünü uzunlamasına tarıyordu. Uçsuz bucaksız gökyüzü gümüş rengindeydi; gökte kopacak kadar gerilmiş enerji alanları, tenekeden, kurşundan katmanlara benzeyen ürkütücü yarıklar oluşmuştu. Manyetik alanlara bölünmüş gökyüzü, elektriğin boşalmasıyla sarsılıyor, gizli bir elektrik yüküyle dolup taşıyordu. Fırtınanın çizdiği grafikleri gökte izleyebiliyorduk, kendisiyse hiç görünmeden, ele avuca gelmeden, gücünü sahneye yüklüyordu.

Fırtınayı görmek olanağı yoktu. Onun izlerini evlerde, hiddetini aşağı geçiren çatılarda görebiliyorduk: Parmağını değdirdiği her tavan arası, birbiri peşi sıra, şişmeye, çıldırıp patlamaya başlar gibiydi.

Fırtına, bütün alanları süpürüp temizliyor, ardında, sokaklarda beyaz bir boşluk bırakıyordu; Çarşı Alanı'nda hiçbir şey kalmadı. Yalnızca sağda solda, rüzgârın şiddeti karşısında iki büklüm olan bir adamın, bir evin köşesine tutunmaya çalıştı-

ğı görülebiliyordu. Şiddetle esen rüzgârın altında bütün Çarşı Alanı saçsız bir baş gibi parlıyordu.

Fırtına, gökyüzüne doğru soğuk, ölü renkler savuruyordu –yeşil, sarı ve mor çizgiler– çizdiği helezonların uzak kemerleri, yarım daireleri. Damlar simsiyah, çarpılmış görünümleriyle uzaktan hayâl gibi beliriyorlar, acı içinde bekler gibi duruyorlardı. İçlerine rüzgârın sızabildiği damlar, yükselip komşu damların boyunu aşıyorlar, dağınık gökyüzünün altında kıyamet gününün geldiğini haber veriyorlardı. Sonra o güçlü soluğu artık tutamaz duruma gelince düşüp ölüyorlardı; rüzgârın soluğuysa ilerlemesini sürdürüp tüm evreni dehşetiyle, gürültüsüyle dolduruyordu. Bunun üzerine başka evler çığlık çığlığa yükseliyor, geleceği görerek, felaketin yakın olduğunu duyuruyorlardı.

Kilisenin çevresindeki yüksek kayın ağaçları korkutucu imgelere tanık olmuş gibi kollarını havaya kaldırmış, çığlık çığlığa bağrışıyorlardı.

Daha aşağıda, Çarşı Alanı'ndaki damların ötesinde, dış mahallelerdeki evlerin çıplak duvarlarını, pencerelerindeki sivri çıkıntıların uçlarını görüyordum. Bu evler korkudan felce uğramış gibi birbirinin üstüne binip yükselmişlerdi. Belli belirsiz, soğuk, kırmızı bir ışık onları sonbahar renkleriyle sıvamıştı.

Fırınlı ocakta yakılan ateş, mutfağa halka halka duman püskürttüğü için bugün öğle yemeği yiyemedik. Bütün odalar buz gibiydi, rüzgârın kokusu vardı hepsinde. Öğleden sonra iki sularında dış mahallelerde yangın çıktı, hızla çevreye yayıldı. Annemle Adela yatak takımlarımızı, kürk paltolarımızı, değerli şeylerimizi toplamaya başladılar.

Gece oldu. Rüzgâr giderek şiddetlendi, sınır tanımaz bir biçimde arttı, tüm bölgeyi kapladı. Artık evlerden, damlardan çekilmiş, kentin üstünde çok katlı, çok tabakalı bir helezon, yukarı doğru hiç durmadan büyüyen siyah bir dolambaç oluşturmaya başlamıştı. O dolambaçtan çıkarak odalardan geçiyor, gökgürültüleri arasında uzun koridorlardan koşuyor, sonra da bütün bu düş ürünü yapıların yıkılmasına göz yumarak dağılıp yayılıyor, biçimini yitirmiş olan stratosfere yükseliyordu.

Odalarımız hafifçe sallandı; duvarlardaki resimler tıkırda-

dı; lâmbanın ışığı, pencerenin camlarında yağlı yağlı yansıdı. O fırtınalı gecenin soluğu perdeleri şişirdi. Ansızın babamı sabahtan beri görmediğimiz geldi aklımıza. Erken çıkıp dükkâna gitmiş olmalıydı; büyük bir olasılıkla oradayken fırtınaya yakalanmış, eve gelememişti.

"Bütün gün bir şey yememiştir o", diye sızlandı annem. Dükkânın baştezgâhtarı olan Theodore, babama yiyecek götürmek için fırtınalı geceye çıkmaya gönüllü oldu. Ağabeyim de onunla birlikte gitmeye karar verdi.

Ayı postundan geniş paltolara sarındılar; fırtınanın kendilerini savurmasını önlemek için de ceplerine ütüler, pirinç havan tokmakları, madensel ağırlıklar doldurdular. Geceye çıkmak için kapıyı dikkatlice açtılar. Ağabeyimle Theodore, karanlığın içine bir adım atmışlardı ki, daha evimizin eşiğindelerken gece onları yutuverdi. Rüzgâr, onların gidişiyle ilgili tüm izleri anında siliverdi.

Onları yuttuktan sonra rüzgâr biraz dindi. Adela'yla annem yeniden mutfaktaki fırınlı sobayı yakmayı denediler: Ama kibritlerin hepsi söndü, sobanın açılan kapağından bütün odaya kül ve kurum savruldu. Evin giriş kapısının arkasında durup dışarıya kulak verdik. Fırtınanın iniltisi arasında kulağımıza her tür ses, soru, seslenme, bağırma geliyordu. Babamın sesini duyduğumuzu sandık; fırtınanın içinde yolunu yitirmiş, yardım çağırıyordu; ya da ağabeyimle Theodore kapının önünde hiç umursamadan gevezelik ediyor gibiydiler. Sesler o kadar yanıltıcıydı ki, bir ara Adela kapıyı açtı, gerçekten de karşısında Theodore'la ağabeyimi buldu; boğazlarına kadar batmış oldukları fırtınadan zar zor çıkmaya çalışıyorlardı.

Soluk soluğa içeri girdiler, kapıyı arkalarından güçlükle kapadılar. Girişteki rüzgâr o kadar şiddetle esiyordu ki bir an kapıya dayanmak zorunda kaldılar. Sonunda kapının sürgüsünü ittiler, rüzgâr da kovalamacasını bir başka yerde sürdürdü.

Ağabeyimle Theodore, neredeyse abuk sabuk sayılacak sözlerle korkunç karanlığı, fırtınayı anlattılar. Kürk paltoları rüzgârı emmiş, mis gibi temiz hava kokuyordu. Işığı görünce gözlerini kırpıştırdılar; gözkapaklarını her açıp kapayışlarında hâlâ geceyle dolu olan gözlerinden karanlık fışkırıyordu. Dük-

kâna ulaşamadık dediler; yollarını yitirmişler, geri dönüş yolunu da güçlükle bulmuşlardı; kent tanınmaz bir durumdaydı, sanki bütün sokakların yeri değiştirilmişti.

Annem onların doğruyu söylemediklerinden kuşkulandı. Aslında hepimiz onların hiçbir yere gitmeden birkaç dakika pencerenin altında beklemiş olduklarını düşünüyorduk. Yoksa kentle Çarşı Alanı yok olmuşlar, fırtına ile gece birleşip evimizi koyu renkli sahne payandalarıyla, dışarıdaki ulumaları, ıslık seslerini, inlemeleri yansılayan bir makineyle mi kuşatmışlardı? Belki de rüzgârın aklımıza getirdiği bu kocaman, kederli boşluklar hiç yoktu; belki uçsuz bucaksız dolambaçların, helezonların, pencereli koridorların oluşturduğu ve rüzgârın üfleyerek çaldığı uzun siyah flüt de yoktu. Gitgide, fırtınanın, gecenin uydurduğu bir şey olduğunu, rüzgârın acıklı, kozmik yurtsuzluğunun, yalnızlığının sınırlı bir sahnede kötü bir temsilinden başka bir şey olmadığını düşünmeye yöneliyorduk.

Artık sokak kapımız art arda açılıyor, pelerinlerine, şallarına sıkı sıkı sarınmış konuklar içeriye giriyorlardı. Soluk soluğa kalan bir komşumuz ya da dostumuz, üstündekileri yavaşça çıkarıyor, gecenin taşıdığı tehlikeleri aşırı abartarak karmakarışık, birbiriyle ilintisiz sözler söylüyordu.

Hepimiz iyice aydınlatılmış olan mutfakta oturuyorduk; mutfaktaki fırınlı sobayla bacanın geniş, siyah çıkıntısının arkasında kalan birkaç basamakla çatının kapısına ulaşılırdı. Şimdi Theodore bu basamaklara oturmuş, kulağını rüzgârla sarsılan çatıdaki seslere vermişti. Rüzgârın şiddetle estiği anlar arasındaki, boşluklarda kirişlerin körük gibi katlanıp üst üste binişini, içindeki hava boşalınca iri bir akciğer gibi gevşeyip aşağı sarkan damın çıkardığı sesleri dinliyordu; sonra damın yeniden içine hava çekişini, kirişlerini gerip uzatışını, Gotik tarzı bir kemer gibi büyüyüşünü, kocaman bir kontrbasın gövdesi gibi ses verişini dinledi.

Sonra fırtınayı unuttuk. Adela bir havanda tarçın dövmeye başladı. Perasia Teyze bizi ziyarete geldi. Ufak tefek, hayat dolu, çok hareketli bir kadındı; siyah şalının dantelli ucunu başına sarmıştı; mutfakta koşuşturmaya, az önce bir yavru horozun tüylerini yolmuş olan Adela'ya yardım etmeye başladı. Ocağın

ızgarasına bir avuç kâğıt koyup tutuşturdu. Adela, yavru horozu boynundan yakalayıp kalan tüylerini ütülemek için alevlerin üstüne tuttu. Horoz ansızın ateşin içinde kanatlarını gerdi, bir kez öttü, sonra da yandı. Bunu gören Perasia Teyze bağırıp çağırmaya, küfretmeye başladı. Öfkeden titreyerek Adela'ya ve anneme doğru yumruklarını salladı. Bütün bunların ne demek olduğunu anlayamıyordum, Perasia Teyze öfkesini sürdürüyor, el kol hareketlerinden, lânetlerden oluşan ufacık bir bohçaya benziyordu. O öfke nöbeti sırasında parçalanıp ayrı ayrı hareketlere bölünecek, yüzlerce örümceğe dönüşecek, delice koşturup duran hamamböceklerinden oluşan parlak siyah bir ağ gibi yere serilecek sandım. Bunun yerine ansızın büzüldü, ufaldı; hâlâ tir tir titriyor, beddualar yağdırıyordu. Sonra mutfakta kesilmiş odunları yığdığımız köşeye gitti, iyice ufalmış, kamburu çıkmıştı. Lânetler okuyup öksürerek o yankılı odunları büyük bir telâşla karıştırdı, sonunda iki tane ince, sarı odun buldu. Titreyen elleriyle onları kavradı, bacaklarına dayayıp ölçtü, sonra üstlerine basıp yükseldi, tahta bacakların üstünde yürüyormuş gibi ortalıkta dolaşmaya başladı, yürürken döşemenin üstünde takır tukur sesler çıkarıyor, tahta zeminin eğimli yüzeyi üstünde sağa sola sıçrıyor, gittikçe hızlanıyordu; sonunda çam ağacından bir sıranın yanına gelince durdu, oradan çanak çömleğin bulunduğu rafa tırmandı, mutfağın duvarında bir baştan bir başa uzanan, çıngır çıngır sesler çıkaran bir raftı bu. Perasia Teyze ayaklıklara tutunarak raf boyunca yürüdü, bir köşeye büzüldü. İyice ufaldı; solan, kavrulan bir kâğıt gibi simsiyah olmuş, kıvrılmıştı, oksitlenip külden bir çiçek yaprağına dönüşmüş, çözülüp dağılmış, unufak olmuş, yoklara karışmıştı.

Bu kendi kendini yok eden öfke gösterisi karşısında, hepimiz ne yapacağımızı bilemeden kalakalmıştık. Öfke nöbetinin sonundaki acınacak gelişmeyi üzülerek izledik, acıklı olay sona erince de ferahlayarak kendi işlerimize döndük.

Adela, yeniden havanı tıkırdatarak tarçın dövdü; annem yarıda kesilen konuşmasına döndü; Theodore ise, çatı katından gelen kehanetlere kulak vererek suratını gülünç biçimlere soktu, kaşlarını kaldırıp kendi kendine yavaşça kıkır kıkır güldü.

Büyük Mevsimin Gecesi

Herkes bilir ki, birtakım olağan, olaysız yıllar içinde zaman denilen o garip şey ara sıra değişik yıllar üretir, ötekilere benzemeyen, bir fazlalığı olan yıllardır bunlar, böylesi yıllardan –ayağımızdaki altıncı parmak benzeri– hilkat garibesi gibi on üçüncü bir ay doğar.

Hilkat garibesi sözcüğünü bilerek kullanıyoruz, çünkü bu on üçüncü ayın, gelişimini tamamladığı pek sık görülmez; anneliği geç yaşta tadan bir kadının çocuğu gibi, bu ayın gelişmesi de gecikmeli olur; kambur bir ay, yarım akıllı bir filizdir o, kalıcı olmaktan çok, bugün var yarın yoktur.

Bütün suç, yaz mevsiminin o aptalca aşırılığında, çok gecikerek başlattığı apansız, şehvetli saldırılardadır. Zaman zaman ağustos ayı bitmesine karşın, yaz mevsiminin geriye kalan yaşlı gövdesi alışkanlıkla üretkenliğini sürdürür. Çürüyüp ufalan gövdesinden yengece benzeyen yararsız günler türer; anlamsız, bunak günlerdir bunlar, sonradan akla gelen bir düşünce gibi eklenmişlerdir gövdeye; güdük, yararsız, anlamsız ve boşturlar, şaşkın ve tam anlamıyla gereksizdirler. Sürgün verirler, ama bu sürgünler eğri büğrü, çarpık ve biçimsizdir; ağacın gövdesine bir canavarın elindeki parmaklar gibi eklenmişlerdir, uçları kesilmiş sonra da yumruk yapılmış parmaklar gibi.

Bu günleri, yılın kocaman kitabındaki bölümlerin arasına gizlice yerleştirilen bir *apokrifa*'ya, kimse görmeden eklenen eski parşömenlere ya da boş, beyaz sayfalara benzetenler vardır; okumaktan ve sözcüklerin algılanan biçimlerinden yorulan

gözler, bu beyaz sayfaların boşluğuyla giderek solan renkler, resimler görür gibi olabilir, ya da kitabın yeni bölümlerinde yeni serüvenler aramayı sürdürmeden önce bu sayfaların tarafsızlığında dinlenebilirler.

Ah, yılın o eski sararmış aşkı, takvimin o çürüyüp dökülen, kocaman bölümü! Kendisi zamanın arşivinin bir yerinde unutulmuş olarak dururken, özü mukavvaların arasında büyümeyi sürdürüyor; ayların gevezeliğiyle, içinde çoğalan yalanların, saçmasapan sözlerin, düşlerin kendi kendilerini ölümsüzleştirmeleriyle hiç durmadan kabarıyor. Ah, bu masalları yazarken, babamla ilgili öyküleri metinlerin yıpranmış kenarlarında düzeltirken, ben de o masalların çürümekte olan o olağanüstü kitabın sararan sayfalarına karışmalarını, hafifçe hışırdayan bu sayfalara gömülerek orada eriyip gitmelerini gizlice umut etmiyor muyum?

Şimdi anlatacağım olaylar, yılın on üçüncü ayında, o gereksiz, hilkat garibesi ayda, takvimin o büyük güncelerinin boş sayfalarında yer aldılar.

Sabahlar, alışılmadık bir biçimde ferahlatıcı ve keskindiler. Zamanın daha durgun, daha dingin akışına, havadaki yepyeni kokuya, ışığın koyuluğunun değişmesine bakarak yeni bir gün dizisine başlandığını, Tanrının yılında yeni bir dönem açıldığını anlayabilirdiniz.

Bu yepyeni gökyüzünün altında sesler yankılanarak hafifçe titreşiyorlardı; tıpkı cila, boya ve hazırlanmış, ama henüz kullanılmamış şeyler kokan, henüz kimsenin oturmadığı yeni bir evde olduğu gibi. Tuhaf bir duyguya kapılıp yeni yeni yankılar deniyor, bir yolculuk öncesinde serin, dingin bir sabah vakti taze ve hâlâ sıcaklığını koruyan bir dilim üzümlü ekmeği ısırır gibi o yankılara dişlerinizi merakla geçiriyordunuz.

Babam yine dükkânın gerisindeki ufak, alçak tavanlı bir odada oturuyordu; dosya dolapları bu odayı arı kovanına benzeyen birçok hücreye bölmüştü, dolaplardan dışarıya ardı arkası gelmeyen kâğıtlar, mektuplar, faturalar taşıyordu. Kâğıtların hışırtısı, durmaksızın çevrilen sayfaların arasından kare biçimindeki o odanın yararsız varlığı yükseliyordu; antetli kâğıtlara yazılmış sayısız mektubun durduğu dosyaların sürekli hare-

keti o havasız yeri yüceltiyor, orada dimdik duran isli bacalarla dolu bir sanayi kentinin kuşbakışı serabını yaratıyordu; kentin çevresi madalyalarla, gurur yansıtan 'Ve ortakları' sözcüklerinin kıvrıntı ve süsleriyle oluşturulmuş bir tokalaşmayla kuşatılmıştı.

Babam orada, sanki bir kuşhanedeymiş gibi yüksek bir iskemlede otururdu; dosya dolaplarının en üst raflarındaki kâğıt yığınları hışırdar, tüm bölmeleri sayıların cıvıltısı doldururdu.

Dükkânın derinliklerine yığılan ince kumaşlar, yünlü kumaşlar, kadifeler, fitilli kadifeler oraya günden güne daha koyu, daha zengin bir görünüm verdiler. Serin, keçe dokumalar loş raflarda, ambarlarda, depolarda olgunlaştılar, çoğaldılar. Sonbaharın güçlü anamalı çoğaldı, yumuşadı, büyüdü, olgunlaştı, genişleyerek yayıldı, en sonunda raflar büyük bir amfitiyatronun içindeki sıralara benzediler. Votkayla karışık taze sonbahar kokan sakallı hamallar, sabah serinliğinde ahlayıp oflayarak kapı gibi geniş omuzlarına yükledikleri sandık ve balyaların içinde yeni yeni mallar getiriyorlar, dükkândaki anamala ekliyorlardı. Dükkândaki yardımcılar yeni gelen malları boşaltıyor, yüksek dolapları, tüm deliklerini, aralıklarını, macunla tıkar gibi, bu malların parlak, bükümlü renkleriyle dolduruyorlardı. Bu renkler sonbaharın bütün tonlarını yansıtıyor, renk oktavlarını yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı tarıyorlardı. Aşağıdan başlayarak, ürkekçe, sızlanarak kontralto yarım tonları deniyorlar, uçuk, soluk grilere, goblen mavisine geçiyorlar, daha da geniş akortlarla yukarı çıkıp koyu mavilere, uzak ormanların çivit mavisine, hışırtılı parkların tüylü örtüsüne ulaşıyor, sonra da koyu sarılardan, kırmızılardan, açık kahverengilerden, koyu kahverengilerden geçerek, solan bahçelerin fısıltılı gölgelerine giriyor, sonunda mantarların yoğun kokusuna, sonbahar akşamlarının derinliklerindeki hafif küf kokusuna, en karanlık basların iç karartıcı eşliğine dönüyorlardı.

Babam, sonbahar mallarının sıralandığı bu askerî donanım deposunda dolaşıyor, kumaş yığınlarının kabaran enerjisini, mevsimin gücünü bastırıyor, yatıştırıyordu. Depoladığı o renklere olabildiğince uzun süre el sürmek istemiyordu. Sonbaharın o güçlü mal stokunu kullanmaktan, onu paraya çevirmekten

korkuyordu. Yine de sonbahar rüzgârının çok geçmeden geleceğini, dolapların içine doğru esip her şeyi altüst edeceğini, dolapların bu rüzgâra teslim olacaklarını, hiçbir şeyin o sele engel olamayacağını, tüm kentin o renk ırmaklarının içinde boğulacağını biliyor, duyumsuyordu.

Büyük mevsim yaklaşıyordu. Sokaklar canlanmaya başlamıştı. Akşamları saat altı olunca kent hareketleniyor, evler adamakıllı temizlenmiş oluyor, yüzleri içlerinden gelen bir alevle aydınlanan, gözleri güzel, ama yine de fesat bir sevinç ateşiyle parlayan insanlar göz alıcı renklere bürünüp dolaşıyorlardı.

Kentin yan sokakları, geceye karışan o durgun sular bomboştu. Yalnızca çocuklar küçük alanlardaki balkonların altında soluk soluğa, gürültüyle saçmasapan oyunlar oynuyorlardı. Dudaklarının arasına aldıkları küçük balonları havayla dolduruyor, öten kırmızı horozlara, tuhaf, gülünç renkli sonbahar maskelerine dönüşmek istiyorlardı. Onlar böyle şişinip öterlerken, renkli, uzun zincirler oluşturarak havada dolaşmaya başlayacaklarını, göçmen kuşlar gibi, ipek kâğıttan, sonbahar havasından yapılma küçük filolar gibi kentin üstünden uçuvereceklerini sanıyordunuz. Çocuklar bazen de tıkırtılı küçük el arabalarına oturup birbirlerini iterlerdi, bu arabaların gürültülü tekerleklerinden, dingillerinden, oklarından kulağımıza ezgiler gelirdi. Çocukların sevinç çığlıklarıyla dolan el arabaları yokuş aşağı iner, geniş bir alana yayılan akşamın sarı rengini alan ırmakla buluşur, orada parçalanıp tekerlekler, tahta çiviler ve çomaklardan oluşan karmakarışık bir yığına dönüşürlerdi.

Çocukların oyunları giderek daha gürültülü, daha karışık olduğunda ve kenti saran kızarıklık mora döndüğünde, ansızın bütün dünya solmaya, kararmaya, her şeye bulaşmış olan belirsiz bir alacakaranlığı dışarıya sızdırmaya başlardı. Alacakaranlığın bu hain, zehirli vebası yayılır, bir nesneden ötekine geçerdi; onun dokunduğu her şey kararır, çürür, toza karışırdı. Sessiz bir paniğe kapılan insanlar kaçışır, ama veba onlara hep yetişir, karanlık bir saldırıyla alınlarına yayılırdı. İnsanların yüzleri büyük, biçimsiz lekelerin altında görünmez olurdu. Yüzlerinin hiçbir çizgisi görünmeden, gözleri bile olmadan yol-

larına giderler, yürürken de maskelerini peş peşe dökerler, alacakaranlığı kaçarken attıkları kurtçuklarla doldururlardı.

Sonra karanlığın kocaman, çürük kabuğu her şeyi örtmeye başlardı. Aşağılarda, çabucak sona ermenin yarattığı sessiz panik içinde her şey dağılıp bir hiç olurken, yukarılarda günbatımının geleceğini gösteren belirtiler büyüyerek sürerdi; gümüş rengi uçsuz bucaksız sonsuzluğa doğru birlikte uçan milyonlarca görünmez tarlakuşunun havalanışıyla harekete geçen milyonlarca minik çan, çıngırdayarak havayı titretirdi. Sonra ansızın gece bastırırdı; uçsuz bucaksız bir geceydi, şiddetle esen rüzgârın baskısıyla gece daha da büyürdü. Sayısız dolambacının içine ışıklı yuvalar kurulurdu: içleri mallarla, telâşlı alıcılarla dolu dükkânlardı bunlar – tıpkı kocaman, renkli fenerler gibiydiler. Bu fenerlerin parlak camlarından içeri bakınca sonbahar alışverişinin gürültülü, ama tuhaf bir biçimde de ciddi ayinini görebilirdiniz.

O büyük, dalga dalga sonbahar gecesinin içinde gölgeler yükselir, rüzgârlar geceyi genişletirlerdi; gecenin kıvrımlarının arasında ışıklı köşeler, sokak satıcılarının sattıkları karmakarışık şeyler gizliydi: çikolatalar, bisküviler, değişik şekerler. Bu satıcıların küçük kulübeleri ile el arabaları boş sandıklardan yapılmış, dış yüzleri reklamlarla kaplanmıştı; arabaların ya da kulübelerin içleri sabunlarla, göz alıcı kıvır zıvırla, değersiz yaldızlı eşyalarla, kalaylı kâğıtlarla, borazanlar, kâğıt helvaları, renkli naneşekerleriyle tıka basa dolu olurdu; bu arabalar ve kulübeler geniş, çapraşık, rüzgârla sarsılan gecenin eteklerine dağılmış kaygısızlık durakları, sevincin ileri karakollarıydı.

Yoğun kalabalık karanlıkta yol aldı; düzensiz ve gürültücüydüler; binlerce ayak döşeme taşlarına sürtüyor, binlerce ağız aynı anda konuşuyordu – sonbaharı yaşayan kentin damarları boyunca ilerleyen, düzensiz, karmakarışık bir göç kervanıydı bu. Gürültüyle, karanlık bakışlarla, kurnazca göz kırpışlarla dolu olan, konuşmalarla bölünüp kahkahalarla kesilen bu ırmak, dedikodu, karmaşa, gevezelik yüklü bu kocaman Babil, öylece akıyordu.

Sanki önümüzden tohumlarını çevreye saçan kuru haşhaş başları ordu gibi geçiyordu.

Babam, yanakları pençe pençe, gözleri ışıl ışıl, bayram yeri gibi ışıklandırılmış dükkânında bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Heyecanlıydı, kulağı seslerdeydi.

Dükkânın vitrin ve kapı camlarından kentin gürültüsü, dolaşan insanların tekdüze sesleri uzaktan uzağa duyuluyordu. Dükkândaki sessizliğin üstünde, tavandan bir yağ lâmbası sallanıyor, bütün köşe bucaktaki, aralıklardaki gölgeleri bile uzaklaştırıyordu. Boş zemin sessizliğin içinde çatırdıyor, enine ve boyuna parlayan parkelerin aydınlığını, lâmbanın ışığına katıyordu. Bu satranç tahtasının geniş parçaları birbirleriyle ufak, kuru çıtırtılar çıkararak konuşuyorlar, ara sıra da daha yüksek bir sesle birbirlerini yanıtlıyorlardı. Kumaş parçaları yumuşacık, sessizce, hiç kıpırdamadan yayılmış yatıyor, babamın arkasından duvar boyunca birbirlerine bakıyor, aynı görüşü paylaştıklarını göstermek için dolaptan dolaba sessizce işaretleşiyorlardı.

Babam, çevresini dinliyordu. Gecenin sessizliği içinde kulağı sanki büyümüş, pencerenin dışına uzanmıştı: Harika bir mercan, gecenin karmaşasını izleyen kırmızı bir polip gibiydi.

Babam çevresini dinlerken, gittikçe artan bir korkuyla, yaklaşan kalabalığın uzaktan uzağa işitilen gelgitini duydu. Boş dükkânda ürkerek çevresine bakındı, yardımcıları arandı. Ne yazık ki o esmer, kırmızı saçlı yönetici melekler kaçıp bir yerlere gitmişlerdi. Babam yapayalnızdı, az sonra yağmacı, gürültücü bir çete halinde dükkânın dinginliğini bozacak olan kalabalıktan korkuyordu; o insanlar gelip yıllar yılı biriktirdiği, korunaklı büyük deposunda sakladığı bütün o zengin sonbaharı aralarında paylaşacaklar, açık arttırmaya çıkaracaklardı.

Dükkândaki yardımcılar da neredeydiler? Kumaşlardan oluşan karanlık kale burçlarının savunmasıyla görevlendirilen o yakışıklı çocuklar nereye gitmişlerdi? Babam, yüreğinde acı veren bir kuşkuyla, belki de binanın kuytu bir köşesinde başka adamların kızlarıyla birlikteler diye düşündü. Kaygıyla, hiç kımıldamadan duruyor, gözleri dükkândaki lâmbanın aydınlattığı sessizlikte parlıyordu; evin içinde, o büyük, renkli fenerin arka odalarında nelerin olup bittiğini ruhunun kulağıyla duyuyordu. Ev, gözlerinin önünde iskambil kâğıdından yapılma bir

ev gibi salon salon, oda oda açılıyordu; babam da dükkândaki yardımcıların Adela'yı iyice aydınlatılmış bomboş odalarda kovaladıklarını, sonunda kızın onlardan kurtularak mutfağa kaçtığını, orada mutfak dolabının arkasına gizlendiğini görüyordu.

Adela, orada soluk soluğa, keyifle, kendi kendine gülümseyerek duruyor, upuzun kirpiklerini kırpıştırıyordu. Dükkândaki yardımcılar, kapının arkasında yere çömelmiş, kıkır kıkır gülüyorlardı. Mutfak penceresi düşlerle, engellerle dolu kapkara geceye açılmıştı. Aralık duran karanlık pencere camlarında belirsiz bir ışığın yansıması parlıyordu. Her bir yanda hiç kırpırdamadan duran tertemiz tavaların, kapların üstlerindeki cam gibi tabakalar ışık saçıyordu. Adela gözlerini kırpıştırarak boyalı, parlak yüzünü dikkatle pencereden dışarı uzattı. Kendisine pusu kurulduğunu sezerek karanlık avluda gözleriyle dükkândaki yardımcıları aradı. Sonra gördü onları, tek sıra olmuş, o anda nereden geldiği belli olmayan ışıklarla kıpkırmızı parlayan duvar boyunca uzanan pencerenin altındaki dar çıkıntının üstünde yavaşça, dikkatle kendisine yaklaşıyorlardı. Babam öfkeyle, umutsuzlukla bağırdı, ama tam o anda gürültülü sesler oldukça yaklaştı; vitrinlerin önünü gevezelik eden ağızları, gülmekten çarpılmış suratları, ışıltılı camlara yapışan burunlarıyla insanlar doldurdu. Babam öfkeden mosmor kesildi; tezgâhın üzerine sıçradı. İnsanlar onun kalesine saldırıp şamatacı bir kalabalık halinde dükkânına dolarlarken, babam bir sıçrayışta kumaşların olduğu raflara ulaştı, kalabalığın tepesinde durdu, alarm vermek için kocaman bir boruyu tüm gücüyle üflemeye başladı. Ne var ki tavanda babamın yardımına koşan meleklerin kanatlarının hışırtısı duyulmadı – bunun yerine borudan çıkan her feryadı kalabalığın yüksek sesli, alaycı korosu yanıtladı:

"Jakob, haydi işe başla! Jakob satmaya başla!" diye bağırdılar; üst üste yinelenen bu tekdüze sözler, bir ritim kazandı, herkesin birden koro halinde söylediği bir ezgiye dönüştüler. Babam karşı koymanın boşuna olacağını görerek üzerinde durduğu duvar çıkıntısından aşağı atladı, bağırarak kumaş siperlerin bulunduğu yere doğru ilerledi. Duyduğu öfkeyle sanki boyu uzamıştı, başı da şişip mor bir yumruğa dönüşmüştü;

savaşçı bir peygamber gibi kumaş surların üstüne doğru koştu, onlara saldırmaya başladı. Tüm gücüyle kocaman balyalara dayanıyor, onları tutup kaldırıyordu. Omzunu kumaşın altına koyuyor, topu boğuk bir sesle tezgâhın üzerine atıyordu. Toplar ters dönüyor, havada kocaman bayraklar gibi açılıyorlardı; sanki Musa'nın değneğiyle dokunmuş gibi, raflardan kumaşlar fışkırıyor, çağlayan gibi kumaş akıyordu.

Dolaplardaki yedek kumaşlar dışarı çıkarıldılar; acımasız, geniş bir ırmak gibi aktılar. Raflarda duran renkli kumaşlar ortalığa saçılıp çoğaldı; bütün tezgâhları, masaları kapladılar.

Kumaş dünyasının doğumu sırasındaki oluşumların içinde, görkemli masif sıradağlar halinde yükselen kumaş yığınlarının altında dükkânın duvarları görünmez oldu. Yamaçların arasında geniş vadiler açıldı; büyük ovaların sancılı görünümlerinin içinden sıra sıra anakaralar yükseldi. Dükkânın içi göllerle, uzak yerlerle dolu bir sonbahar manzarasının panoramasına dönüştü. O fon perdesinin önünde babam harika güzellikte bir cennetin kıvrımları, vadileri arasında dolaşıyordu. Ortalıkta dolanırken ellerini bir peygamber gibi açıp bulutlara dokunmak istiyor, içinden gelen esinle önündeki toprağa biçim veriyordu.

Aşağıda, babamın öfkesinin yarattığı Sina Dağının dibindeyse, biriken kalabalık el kol hareketleriyle küfrediyor, o düzmece Tanrı Baal'e tapınıyor, pazarlık ediyordu. Ellerini dokumaların yumuşak katlarının arasına daldırıyorlar, renkli kumaşları bedenlerine sarıyorlar, durmaksızın saçmasapan konuşuyorlardı.

Babam, duyduğu öfkeyle daha da irileşmiş gibiydi; ansızın bir müşteri kalabalığının tepesine dikiliveriyor, etkili, güçlü sözcüklerle bu putperestlere kükrüyordu. Sonra birden umutsuzluğa kapılıyor, dolapların tepelerine tırmanıyor, çıkıntılarla raflar boyunca o çıplak yapı iskelesinin yankılanan tahtalarının üzerinde deli gibi koşuyordu; böyle koşarken, arkasında gemi azıya aldığını hissettiği utanmasız şehvetin görüntüleri, gözlerinin önüne geliyordu. O arada, pencereyle bir düzeyde olan demir balkona ulaşan yardımcı çocuklar, parmaklıklara tutunarak Adela'yı belinden yakaladılar, pencereden dışarı çektiler.

Adela'ysa kirpiklerini kırpıştırmayı sürdürerek ipek çoraplar içindeki ince uzun bacaklarını da dışarıya çıkardı.

Bu iğrenç günah babamı dehşete düşürmüştü; el kol hareketlerini dükkânın huşu uyandıran manzarasıyla birleştirince, Tanrı Baal'in kaygısız kulları iyice azgınlaşıp şenlik havasına girdiler. Hepsi birden gülme krizine yakalandılar. Bu geveze, fındıkkıran insan soyundan zaten nasıl ciddiyet bekleyebilirdiniz! Hiç durmadan sözcükleri öğütüp renkli bir hamura çeviren bu yel değirmenlerinin, babamı kaygılandıran şeylere anlayış göstermelerini nasıl isteyebilirdiniz? Bu ipek kaftanlı tüccarlar, babamın kehanetlerle dolu gazabına kulaklarını tıkamışlar, katlı duran kumaş yığınlarının çevresinde küçük öbekler halinde yere çömelmişlerdi; kahkahalar arasında keyifle malların niteliğini tartışıyorlardı. Hızlı hızlı konuşan bu kara giysili tüccarlar, içerinin soylu ruhunu bozuyor, karmakarışık konuşmalarıyla bu ruhu küçültüyorlar, neredeyse yutuyorlardı.

Dükkânın başka yerlerinde, hafif kumaşlardan oluşan çağlayanların önünde renkli gabardin giysileri, başlarında yüksek kürk şapkalarıyla öbekler halinde Yahudiler duruyorlardı. Bunlar 'Büyük Cemaat'in üyeleriydiler, kibar ve ağırbaşlı kişilerdi; bakımlı uzun sakallarını sıvazlayarak dengeli, ustalıklı konuşmalar yapıyorlardı. Ama o ciddi konuşmalarında, bakışmalarında bile alaycı gülümsemelerinin pırıltıları belli oluyordu. Bu kalabalıkların çevresinde sıradan insanlar, yüzü, kişiliği olmayan biçimsiz bir kalabalık kaynaşıyordu. Bu kalabalık her nasılsa tablonun boşluklarını dolduruyor, düşüncesiz gevezeliğin çanları, çıngıraklarıyla arka planı oluşturuyorlardı. Bunlar, ciddi olarak alışverişi düşünmeden hokkabazlık yaparak sağda solda başlayan pazarlıklarla alay eden soytarılar, dans eden palyaçolar, maskaralardı.

Ne var ki bu neşeli kalabalık, yaptığı şakalardan yorularak tablonun en uzak köşelerine çekildi; orada kayalık uçurumların, vadilerin arasında yavaşça gözden kayboldu. Tıpkı oyun oynamaktan yorulunca şenlik evinin köşe bucağında, arka odalarında gözden kaybolan çocuklar gibi, bu soytarılar da herhalde birer birer arazinin çatlaklarının, kıvrımlarının arasına gömülmüşlerdi.

Bu arada, kentin büyükleri, Yüce Synhedrion'un üyeleri, ağırbaşlı, ciddi kalabalıklar halinde gidip geliyor, alçak sesle önemli konuları tartışıyorlardı. O geniş, dağlık bölgenin her yerine dağılmışlar, uzak, dolambaçlı yollarda ikili-üçlü gruplar halinde dolaşıyorlardı. Koyu renkli kısa karaltıları çöldeki o yaylayı dolduruyordu; bazılarının üstündeki gökyüzü karanlık, kapalı, bulutluydu; uzun, koşut yarıklarla, gümüşümsü beyaz çizgilerle bölünmüştü; derinliklerinde daha da uzak hava tabakaları olduğu anlaşılıyordu.

Lâmbanın ışığı o bölgede yapay bir gün yaratmıştı – tuhaf bir gündü bu, ne gündoğumu vardı, ne de günbatımı.

Babam giderek yatıştı. Tablonun etkisiyle öfkesi dindi, bastırıldı. Şimdi yüksek rafların arasındaki koridorda oturuyor, önündeki uçsuz bucaksız sonbahar ülkesine bakıyordu. Uzaklardaki göllerde balık avlayan insanları gördü. İstiridye kabuğuna benzeyen ufacık kayıklarında ikişer ikişer oturan balıkçılar, ağlarını suya daldırıyorlardı. Kıyıda erkek çocuklar, başlarının üzerinde, içleri çırpınıp duran gümüş rengi balıklarla dolu sepetler taşıyorlardı.

Sonra babam uzakta dolaşan kalabalıkların başlarını havaya kaldırdıklarını, elleriyle yukarıda bir şeyi işaret ettiklerini gördü.

Çok geçmeden gökyüzünde renkli bir saldırı başladı; büyüyen, yayılan lekeler görüldü; göğün her yanını, birbirini çaprazlama kesen büyük helezonlar çizerek dönen, kendi çevrelerinde dolanan tuhaf bir kuş sürüsü kapladı. Kanatlarını çırparak gururla uçarken, sessiz gökyüzünü görkemli kavislerle dolduruyorlardı. İçlerinden bazıları –iri leylekler– kanatlarını dingince iki yana açmış, hemen hemen hiç kıpırdamadan havada süzülüyorlardı; renkli madalyonlara ya da ilkel andaçlara benzeyen başka kuşlarsa sıcak hava akımlarının üzerinde kalabilmek için durmaksızın, beceriksizce kanat çırpıyorlardı; daha başka kuşlar da vardı; güçlü bacakları, tüysüz enseleri, biçimsizce bir yığıntı olan kanatlarıyla, içlerine gelişigüzel doldurulmuş talaşları dökülen akbabalara benziyorlardı.

Bu kuşların arasında iki kafalı olanları, çok kanatlı olanları, hattâ sakat olanları vardı, tek kanatlarıyla havada aksayarak

ürkek ürkek uçuyorlardı. Gökyüzü artık eski duvar resimlerindeki göklere benziyordu; dönüp duran, elips çizerek birbirlerinin yanından geçen, uzaklaşan canavarlar ve hayvanlarla doluydu.

Babam, tünediği yerden kalktı; gözlerinde apansız beliren bir parıltıyla ellerini öne uzattı; eski bir büyüyü deneyerek kuşları yanına çağırdı. Onların kim olduğunu anladığında derin bir heyecan duydu. Bunlar, Adela'nın bir zamanlar gökyüzünün dört bir yanına göndermiş olduğu kuş soyunun unutulan torunlarıydı. O tuhaf damızlıklar, o sakat, yararsız kuş soyu, şimdi artık yozlaşmış, ya da çok irileşmiş olarak geri dönüyordu. Anlamsız ölçüde büyük, aptalca gelişmiş olan bu kuşların içi boştu, cansızdı. Tüm canlılıkları tüylerine, dış süslerine gitmişti. Bir müzede sergilenen soyu tükenmiş türler, bir kuş cennetinin sandık odası gibiydiler.

Bazıları sırtüstü uçuyorlardı, gagalarının biçimi iyice bozulmuş, asma kilide benzemişti, gözleri görmüyordu, ya da bedenleri tuhaf renkli yumrularla kaplanmıştı.

Kuşların böyle umulmadık bir anda geri dönmeleri babamı ne kadar da etkiledi! Bu kuşların içgüdüleri, bu sürgüne gönderilmiş kabilenin soyları sona ermeden bir gün önce anayurtlarına kaç kuşak sonra dönebilmek için yüreklerinde bir söylence gibi yaşattıkları Üstad'a olan bağlılıkları babamı ne kadar da şaşırttı!

Ama ne var ki, kâğıttan yapılma bu kör kuşlar, babamı tanımadılar. Babam eski yöntemlerine başvurdu, kuşların unutulmuş diliyle konuşarak boşu boşuna onları çağırıp durdu – ama kuşlar onu ne duydular ne de gördüler.

Ansızın havada taşlar uçuşmaya başladı. Aşağıda eğlenenler, o kafasız, düşüncesiz insanlar, kuşların doldurduğu o güzelim gökyüzünü taşlamaya başlamışlardı.

Babam o insanları boşuna uyardı, büyü yapar gibi hareketlerle boşuna yalvardı onlara – onu ne duydular, ne de önemsediler. Kuşlar yere düşmeye başladı. Taşlar kendilerine çarptığında havada asılı kalıyor, bir süre duruyorlardı. Daha yere çarpmadan da biçimsiz bir tüy yığınına dönüşmüş oluyorlardı.

Yayla bir anda alışılmamış tuhaf leşlerle dolmuştu. Babam katliam yerine ulaşamadan, o bir zamanların görkemli kuşları ölmüş, kayaların üstüne serilmişlerdi bile.

Babam onlara yaklaşınca, o yitik soyun ne kadar sefil bir soy olduğunu, ikinci sınıf sayılacak anatomisinin saçmalığını ilk kez gördü. Bu kuşlar, içlerine eski leşlerin doldurulduğu kocaman tüy yumaklarından başka bir şey değildi. Pek çoğunun kafalarının yeri belli olmuyordu, çünkü gövdelerinin biçimi bozulmuş olan o parçasının yerini belirleyecek bir ruhun varlığından yoksundular. Bazıları bizon kürkü gibi kıvırcık, donuk renkli bir kürkle kaplıydı, berbat kokuyordu. Ötekilerse insana hörgüçlü, tüysüz, ölü develeri anımsatıyordu. Daha başkalarıysa sanki bir tür kartondan yapılmıştı; içleri boştu, ama dışları göz alıcı bir biçimde renkliydi.

Bazılarını yakından inceleyince bunların, gizli bir işlemle içlerine yaşama benzer bir şeyin üflendiği uzun tavuskuşu tüylerinden, renkli yelpazelerden başka bir şey olmadıkları ortaya çıkıyordu.

Babamın nasıl keyfi kaçmış bir halde geriye döndüğünü gördüm. Sıradan bir sabahın renkleri, o yapay günü hafifçe renklendirdi. Boşalan dükkânda en üstteki raflar sabah göğünün yansımalarıyla yıkanıyordu. Ortadan yok olan tablonun parçalarının ortasında, gecenin bozulan dekorlarının arasında babam uykudan uyanan yardımcılarını gördü. Kumaş toplarının arasından doğrulup güneşe doğru esnediler. Üst kattaki mutfakta henüz uykunun sıcaklığı içindeki, saçı başı dağınık Adela, beyaz göğsüne dayadığı bir el değirmeninde kahve çekiyor, kırık çekirdeklere bedeninin sıcaklığını aktarıyordu. Kedi, güneşte durmuş yalanıp temizleniyordu.

KUM SAATİ BURCUNDAKİ SANATORYUM

Kitap

1

Herhangi bir sıfat ya da belirleyici sözcük eklemeden sadece 'Kitap' diyorum ona ve bu ölçülü davranışın içinde, biraz çaresizlik, deneyüstü olanın sınırsızlığı karşısında duyulan sessiz bir teslimiyet de var; çünkü hiçbir sözcük, hiçbir dokundurma, havsalamızın almayacağı, bizi korkuyla ürperten, adı konulamasa da önceden sezinlenen bir şeyi yeterince ifade edemez. O mükemmel şeyle yüz yüze gelindiğinde, bir sürü sıfatın ya da sayısız niteliğin ne gibi bir yararı olabilir ki? Hem *gerçek* okur – ki bu öykü salt ona anlatılmaktadır–, gözlerinin içine baktığımda ve ne demek istediğimi anlatmaya çalıştığımda beni zaten anlayacaktır. Bu kısa ama etkileyici bakışım ya da elinden şöyle bir tutuşum onu kendine getirecek, anlamasını sağlayacaktır; Kitabın etkileyiciliği karşısında heyecandan gözlerini yumacaktır. Beni okurlarımdan ayıran sanal masanın altında zaten gizlice birbirimizin elini tutmaz mıyız?

Kitap... Çocukluğun başlangıcında, hayatın ilk şafağında, ufuk, onun tatlı ışıltısıyla aydınlanmıştı. Kitap, bütün görkemiyle babamın yazı masasının üzerinde duruyordu, Kitaba sessizce gömülmüş olan babam da, boş sayfalar donuklaşana, keyifli bir önseziyle cansızlaşana, kâğıdı kat kat soyulup parça parça kopana ve tavuskuşu gözüne benzer delikler oluşana kadar, ıslattığı parmağının ucuyla çıkartmaları sabırla ovalıyordu; heyecandan buğulanan gözlerimizi kutsal renklerin doldurdu-

ğu el değmemiş bir şafağa, masmavi, harika bir ıslaklığa çeviriyorduk.

Ah, o incecik tülün kalkışı; ah, o aydınlığın gelişi, o mutlu ilkbahar, ah, babam...

Bazen babam çekip gider, beni Kitapla baş başa bırakırdı; rüzgâr Kitabın sayfalarının arasında eser, resimler kabarırdı. Rüzgâra kapılan sayfalar çevrildikçe, renkleri ve biçimleri birbirine kattıkça, metindeki sütunlardan bir ürperti geçer, harflerin arasından kırlangıçları ve tarla kuşlarını serbest bırakırdı. Sayfalar birbiri peşi sıra havada süzülür, ortalığı yavaşça aydınlığa boğardı. Kimi günler de Kitap kıpırdamadan durur, rüzgâr onu yavaşça, iri bir gül gibi açardı; gülün taç yaprakları, hepsi de kör, kadifemsi ve baygın gözleri gizleyen gözkapakları gibi, birer birer, ağır ağır açılıp mavi bir gözbebeğini, renkli bir tavuskuşu yüreğini ya da sinekkuşlarıyla dolu, cıvıl cıvıl bir yuvayı ortaya çıkarırlardı.

Bu dediğim, çok uzun zaman önceydi. Annem daha ortaya çıkmamıştı. Günlerimi babamla birlikte odamda geçiriyordum. O günlerde odam, dünya kadar kocamandı.

Avizenin kristalleri, odayı kırık, karışık renklerle ve dört bir köşeye sıçrayan bir gökkuşağıyla dolduruyor; avize, zincirinin ucunda sallandıkça bütün oda kırık gökkuşaklarında dönüyor, sanki dokuz gezegenin yörüngesi kaymış da hepsi birbirinin çevresinde dönermiş gibi oluyordu. Babamın bacaklarının arasında durup, onları her iki yandan birer sütun gibi kucaklamak hoşuma gidiyordu. Kimi zaman mektup yazardı babam. Ben de yazı masasının üzerine oturur, büyülenmişçesine onu seyrederdim; imzasının kısa yuvarlak çizgileri, bir koloratur sopranonun sesinin titremesi gibi anlaşılmaz ve karmakarışıktı. Duvar kâğıdında gülümsemeler filizlenir, gözler oluşur, taklalar atılırdı. Babam beni eğlendirmek için uzun bir kamıştan sabun baloncukları üflerdi; baloncuklar gökkuşağı rengindeki boşlukta patlar ya da duvarlara çarpar, renkleri havada asılı kalırdı.

Sonra annem çıktı ortaya, çıkınca da o erken gelmiş, parlak cennetin sonu geliverdi. Annemin okşayışları aklımı başımdan alınca babamı unutuverdim ve hayatım, tatili ve mucizeleri bu-

lunmayan yeni ve farklı bir yol izlemeye başladı. O gece olmasaydı ve o düşü görmeseydim belki Kitabı bile unutabilirdim.

2

Karanlık bir kış sabahı erkenden uyandım (karanlığın tabakalarının altında, derinlerde donuk bir şafak parıldıyordu) ve gözkapaklarımın altı hâlâ bir sürü bulanık biçim ve işaretle dolu olsa da, eski Kitaba yönelik çeşitli pişmanlıkların pençesinde kıvranarak karışık düşler görmeye başladım.

Hiç kimse beni anlamıyordu, onların kalınkafalılığı canımı sıktığı için daha da ısrarla başlarının etini yemeye, öfkeli sabırsızlığımla ana-babamı rahatsız etmeye başladım.

Yalınayak, üzerimde yalnızca geceliğim olduğu halde, heyecandan titreyerek, babamın kitaplığının raflarındaki kitapları talan ettim; şaşkın gözlerle beni izleyenlere, titreyen, ince, uzun parmaklardan çıkacak hiçbir resmin, hiçbir sözcüğün canlandıramayacağı o tanımlanamayan şeyi, öfke ve hayal kırıklığı içinde tanımlamaya çalıştım. Sonu gelmeyen, karmaşık ve çelişkili açıklamalarda bulunmaktan yorgun düştüm ve umarsız bir çaresizliğe gömülüp ağladım.

Annemle babam tepeme dikildiler; kafaları karışmıştı, yardımcı olamamaktan utanıyorlardı, rahatsızlık hissetmemek ellerinde değildi. Heyecanım, sesimdeki ateşli ve sabırsız telaş, haklı olduğum, yakınmamın haklı bir temele dayandığı izlenimini uyandırıyordu. Çeşitli kitaplar alıp getirdiler bana ve elime tutuşturdular. Öfkeyle fırlatıp attım kitapları.

Kitaplardan bir tanesini, kalın ve ağır olan birini babam sürekli olarak önüme itip duruyordu. Kitabı açtım. Bir İncil'di. İncil'in sayfalarında hayvanların büyük göçünü gördüm. Sokakları doldurmuşlardı, uzak ülkelere yönelirken kollara ayrılıyorlardı. Uçan kuş sürüleriyle dolu bir gökyüzü gördüm, bir de kocaman, baş aşağı duran bir piramit; tepesinde Nuh'un gemisi duruyordu.

Sitem dolu gözlerimi babama diktim.

"Bilmen gerekir, baba", dedim, "bilmen gerekir. Numara

yapma, baştan savma yanıt verme! Bu kitap seni ele verdi. Neden bana bu sahte kopyayı veriyorsun, bu tıpkıbasımı, beceriksizce yapılmış taklidi? Asıl 'Kitabı' ne yaptın?"

Babam gözlerini benden kaçırdı.

3

Haftalar geçti. Heyecanım yatıştı, sonra dindi, ama Kitabın belleğimdeki imgesi parlak bir alevle yanmayı sürdürdü; büyük, hışırtılı bir temel kitap; fırtınalı bir İncil; sayfalarının arasında gezinip onları yağmalayarak onu taçyapraklarını döken iri bir güle benzeten bir rüzgâr.

Sakinleştiğimi gören babam, bir gün dikkatle yanıma yaklaştı ve yumuşak bir sesle bana şöyle söyledi:

"Aslına bakarsan, birçok kitap var. 'Kitap', gençken inandığımız bir efsanedir, ama yaşımız ilerledikçe onu ciddiye almamaya başlarız."

O günlerde benim görüşüm tümüyle değişmişti. Artık Kitabın bir koşul, bir hedef olduğunu biliyordum. Omuzlarımda büyük bir görevin sorumluluğunu taşıyordum. Babamı yanıtlamadım; onu küçümsüyordum, kafam öfkeli, karamsar düşüncelerle doluydu.

Aslında elimde Kitabın bazı kopuk parçaları bulunuyordu, kaderin bir cilvesiyle elime geçen üç-beş yırtık sayfaydı bunlar. Hazinemi herkesten özenle saklıyordum, o kitabın bu hale gelişi canımı sıkıyordu, o yıpranmış sayfaların değerini bilecek birini bulamayacağımı biliyordum. Şöyle olmuştu:

O kış, bir gün Adela odalardan birini temizlerken içeri daldım. Elinde uzun saplı bir süpürgeyle, üzerinde birkaç sayfa duran bir okuma sehpasına yaslanmıştı. Omuzunun üstünden baktım, meraktan değil de daha çok ona yakın olma ve bedeninin kokusunu duyma isteğinden; çünkü uyanmakta olan duyularım o genç bedenin çekiciliğinin farkına varmaya başlamıştı.

"Baksana", dedi Adela; kendisine yaslanmama hiç itiraz etmemişti, "insanın saçının yere kadar uzaması mümkün mü sence? Benim saçımın da öyle olmasını isterdim".

Resme baktım. Kocaman bir sayfada, oldukça tıknaz ve kısa boylu bir kadının fotoğrafı vardı, yüzünde enerji ve görmüş geçirmişlik okunuyordu. Kocaman bir atkıya benzeyen saçları başından fışkırıyor, sırtından aşağı iniyor, dolgun uçları yerde sürünüyordu. Saçının tellerinden örülmüş bu geniş ve kalın pelerin tam bir hilkat garibesiydi. Onu taşımanın insanın canını acıtacağını, içinden fışkırdığı kafayı felç edeceğini tahmin etmek güç değildi. Ama görünüşe bakılırsa, bu muhteşem şeyin sahibesi onu gururla taşıyordu; resmin altındaki yazıda da bu mucizenin öyküsü şu sözcüklerle veriliyordu: "Ben, Anna Csillag, Moravia, Karlowice'de doğdum, eskiden saçlarım çok zayıftı..."

Uzunca bir öyküydü, yapısal olarak Yoab'ın* öyküsünün bir benzeriydi. Tanrı, Anna Csillag'a zayıf saçlar vermişti. Bu yüzden bütün köy halkı ona acıyordu, ona tahammül etmelerinin tek nedeni, Anna'nın örnek bir yaşam sürmesiydi, ancak onun bu cezayı hak ettiğinden kuşkulanmıyor da değillerdi. Ama şu işe bakın ki, Anna'nın yürekten gelen dualarını Tanrı duydu, üzerindeki lanet kaldırıldı ve Anna Csillag'a vahiy geldi. Birtakım işaretler ve belirtiler göründü ona; bir karışım hazırladı: saç derisinde mucizeler yaratan mucizevi bir sıvı. Saçları uzamaya başladı; dahası, kocası, erkek kardeşleri, hattâ kuzenleri bile bir gecede sert, sağlıklı, koyu renkli kıllarla kaplandılar. Öteki sayfada Anna Csillag'ın, bu reçete kendisine açıklandıktan altı hafta sonraki hali gösterilmişti; çevresinde erkek kardeşleri, kayınbiraderleri ve yeğenleri vardı, hepsi de favoriliydi, sakalları göbeklerine kadar uzamıştı; düzmece olmayan, hayvansı erkekliklerini seyircilerin hayran bakışlarına sunmuşlardı. Anna Csillag, köyünün hayır sahibi kişisi oldu; köye bereket gelmiş, dalgalı saçlar ve uzun perçemlerle kutsanmıştı; köyün erkeklerinin geniş çalı süpürgelerine benzeyen sakalları yerleri süpürüyordu. Anna Csillag, gür saçların muştucusu oldu. Doğduğu köye mutluluk getirdikten sonra, bütün dünyayı da mutlu etmek istedi; tanrıların armağanını, sırrını yalnız kendisinin bildiği o harika karışımı alıp kurtulmaları için herkese yalvardı, ısrar etti ve onları zorladı.

* Eski Ahit'te Hz. Davut'un komutanlarından biri. Davut'un çıkarlarını Davut'un kendisinden daha iyi bildiğine inanırdı.

Bu öyküyü Adela'nın omuzunun üstünden okudum, birden aklıma müthiş bir düşünce geldi. Bu, o 'Kitap'tı, kitabın son sayfalarıydı, onun resmi olmayan ekiydi, artıklarla ve çöplerle dolu arka kapısıydı. Kırık bir gökkuşağı duvar kâğıdının üzerinde oynaştı. Kâğıdı Adela'nın elinden kaptım, titreyen bir sesle, soluk soluğa, "Nereden buldun bunu?" dedim.

"Aptal çocuk", dedi Adela, omuzlarını silkerek, "zaten burada duruyordu; hergün birkaç sayfa koparıp, eti sarması için kasaba götürüyoruz, ya da babanın yemeğini koyuyoruz içine..."

4

Odama koştum. Heyecan içinde, yanaklarım alev alev, titreyen parmaklarla eski Kitabın sayfalarını karıştırmaya başladım. Heyhat, geriye pek fazla sayfa kalmamıştı. Asıl metinlerin olduğu sayfaların hiçbiri yoktu, reklamlardan ve kişisel duyurulardan başka. Uzun saçlı Sibyl'in kehanetlerinin olduğu sayfanın hemen ardındaki sayfa, bütün hastalıklara ve illetlere iyi gelen mucizevi bir kocakarı ilacına ayrılmıştı. Elsa –Kuğulu Sıvı– mucizeler yaratan bir merhemdi. Sayfa, ilaçtan yararlanan insanların gerçek, dokunaklı öyküleriyle doluydu.

Transilvanya, Slavonya ve Bucovina'dan koşup gelen, iyileşme sürecindeki coşkulu hastalar tanıklık ediyorlar, öykülerini tatlı ve etkili sözcüklerle anlatıyorlardı. Sargılar içinde ve kamburları çıkmış olarak geliyorlar, sonra da gereksiz koltuk değneklerini fırlatıp atıyorlar, gözlerindeki bantları, yaralarındaki sargıları çıkartıyorlardı.

Bu sakatlar alayının arkasında, karbeyazı gökler altında, gündelik yavan işlerden bunalan kasvetli köyler hayal ediliyordu. Bunlar, zamanın derinliğinde unutulmuş köylerdi; içlerinde yaşayanlar, küçük yazgılarına sonsuza dek zincirlenmiş yaratıklardı. Bir ayakkabıcı tamircisi tam anlamıyla bir ayakkabı tamircisiydi; deri kokardı; yüzü ufak, yanakları çökük, gözleri soluk ve miyop, bıyığı renksiz ve kokuluydu; kendini tam bir ayakkabı tamircisi gibi hissederdi. Canlarını sıkan çıbanları ol-

madıkça, kemikleri çıtırdamadıkça, sıskalıktan yataklara düşmedikçe, bu insanlar cansız, yavan bir mutluluğa yuvarlanırlar, imparatorluğun ucuz, sarı tütününü içerler ya da piyango bileti satılan kulübelerin önünde kısır hayallere dalarlardı.

Önlerinden, soldan sağa, sağdan sola kediler geçerdi; kara köpekleri hayal ederler, avuç içleri karıncalanırdı. Arada bir, mektup yazma elkitabından kopya ettikleri bir mektup yazarlar, zarfın üzerine bir pul yapıştırıp istemeye istemeye posta kutusuna atarlar, sanki uyandırmak istiyormuşçasına kutuyu yumruklarlardı. Sonra da, gagalarında mektuplarla beyaz bulutların içinde kaybolan beyaz güvercinleri hayal ederlerdi.

Bundan sonraki sayfalar, gündelik işlerin alanından çıkıp katıksız bir şiir ortamına geçiyordu.

Orada armonikalar, ziterler ve arpler vardı; bir zamanlar yalnızca meleklerin orkestrasında kullanılırdı bunlar, şimdiyse, sanayinin ilerlemesi sayesinde uygun bir fiyata sıradan insanlar da sahip olabiliyorlardı bunlara; Tanrı korkusu taşıyan bütün insanlar, uygun bir biçimde eğlenmek ve yüreklerini neşelendirmek için bunları edinebilirlerdi.

Laternalar da vardı, gerçek teknoloji harikalarıydı bunlar, flüt, flüt anahtarı, borular vardı içlerinde, iç çeken bülbüllerin yuvaları gibi tatlı tatlı titreşiyorlardı; sakat gaziler için paha biçilmez birer hazineydi bunlar, özürlüler için kârlı bir gelir kaynağı ve genel olarak da müzik seven her ailenin mutlaka sahip olması gereken şeylerdi. Güzelce boyanmış bu laternaları ufak, yaşlı adamların sırtlarında taşıdığını hayal ederdik; bu adamların, hayatın derin çizgiler çizdiği yüzleri sanki örümcek ağlarıyla kaplı gibi olurdu; kızarık, kıpırtısız gözlerin yavaşça akıp gider gibi olduğu, kemikleri fırlamış bu yüzler, ağaçların yarılmış, çatlamış kabukları kadar soluk ve saf olur, tıpkı onlar gibi yalnızca yağmur ve gök kokardı.

Bu yaşlı adamlar, adlarını ve kimliklerini çoktan unutmuş olurlardı; kendi içlerine gömülür, koskocaman, ağır çizmelerin içindeki ayaklarıyla, bükük dizleri üzerinde, ufak, düzgün adımlarla, dümdüz uzanan bir çizgiyi izleyerek, yanlarından geçenlerin kıvrımlı, dolambaçlı yollarına aldırmadan ayaklarını sürüye sürüye yürürlerdi.

Beyaz, güneşsiz sabahlarda, soğuğun kavurduğu, hayatın gündelik işine gömülmüş sabahlarda, hiç belli etmeden kalabalığın arasından sıyrılıp, sıra sıra telgraf tellerinin böldüğü sarı bir lekeye benzeyen göğün altında, laternalarını köşebaşlarında bir ayaklığın üzerine oturturlardı. Yakalarını kaldırmış insanlar amaçsızca önlerinden koşuştururken, yukarıdaki bacalardan beyaz kuştüyleri gibi dumanlar yükselirken, onlar şarkılarını başlatır –başından değil, bir gün önce kaldığı yerden– ve *'Daisy, Daisy, bana yanıt ver lütfen...'*i çalarlardı. Ve ne tuhaf ki, o ezgi, başlar başlamaz, sanki o düşsel, içe dönük güne ait olmak hakkıymış gibi, o saatte ve o çevrede yerine otururdu. Önünden hızla geçen insanların düşünceleri ve kaygıları, ezginin temposuna uyardı.

Ve bir süre sonra, laternanın ta içinden kopup gelen uzun, yayık bir vızıltıyla ezgi sona erdiğinde ve bambaşka bir ezgi başladığında, düşünceler ve kaygılar, dansta adım değiştirirken olduğu gibi bir an için kesilir ve laternanın borularından yükselen yeni bir ezgiye uyarak ters yöne dönüverirdi: *'Margaretta, ruhumun hazinesi...'*

Ve o sabahın yavan kayıtsızlığı içinde hiç kimse dünyanın anlamının tümüyle değişmiş olduğunu, dünyanın artık *'Daisy, Daisy'* ile değil, *'Mar-ga-ret-ta'...* ile uyumlu olarak döndüğünü fark etmezdi.

Bir sayfa daha çevirdim. Bu ne olabilirdi? Bir ilkbahar sağanağı mı? Yo, kuşların ötüşmesiydi bu, gri saçmalar gibi şemsiyelerin üstüne çarpıyordu; bu sayfada Harz Dağlarından gelme gerçek Alman kanaryaları sunuluyordu, kafesler dolusu saka kuşu ve sığırcıklar, sepetler dolusu kanatlı gevezeler ve şarkıcılar. İçleri pamuk doldurulmuş gibi narin ve hafif; hantalca sıçrayan; pürüzsüz, gıcırtılı rulmanların üzerinde koşuyormuşçasına çevik; guguklu saatlerdeki guguk kuşları gibi geveze; bu kuşlar, yalnızların hayatına tat katmak, bekârlar için aile hayatının yerine geçmek, en katı yüreklerden, insanın içine işleyen çaresizlikleri sayesinde anne sevgisine benzeyen bir şeyi zorla çekip çıkartmak için vardılar. Bir sonraki sayfayı çevirmek üzereyken bile kuşların büyüleyici cıvıltısı hâlâ duyuluyordu.

Ama daha sonra, paramparça Kitap, daha da beter oldu. Artık sayfalarda ne olduğu belirsiz bir şarlatanlık sergileniyordu. Sırtında uzun bir palto, yüzünde kara sakalının yarı yarıya gizlediği bir gülümsemeyle halka hizmette bulunmaya hazır olan kimdi dersiniz? Milanolu Bay Bosco, bir kara büyü ustası, uzun ve anlaşılmaz bir konuşmayla parmaklarının ucunu kullanarak bir gösteri yapıyor, ama bu hareketi sözlerine bir açıklık getirmiyordu. Kendisi, şaşırtıcı sonuçlara ulaşmış olduğuna inansa da, bu sonuçlar yok olup gitmeden onları elinde tartar gibi görünse de, konuşmasının diyalektik inceliklerini kaşlarını kaldırarak işaret etse de ve bu da kişiyi beklenmedik şeylere hazırlasa da, yine de ne demek istediği anlaşılmıyordu; daha da kötüsü, insanlar onu anlamaya çalışmıyorlardı; onu el kol hareketleri, boğuk sesi, karanlık gülümsemesinin bütün yelpazesiyle baş başa bırakıp neredeyse kopmakta olan son sayfaları çeviriyorlardı.

Sanrılara, saçmalığa dönüştüğü açıkça belli olan bu son sayfalarda beyefendinin biri, insanın nasıl hiç vazgeçmeden ve dediğinden dönmeden kararlarına bağlı kalacağının yollarını açıklıyor ve uzun uzadıya yüksek ilkelerden ve kişilikten söz ediyordu. Ama bir sonraki sayfaya geçmek, ilkeler ve kararlılık konusunda aklımın tümüyle karışmasına yetiyordu.

Seke seke yürüyen, yürürken eteğinin kuyruğu ayaklarına dolanan Madam Magda Wang adında biri, yarım dekoltesinin üstünden erkeklerin kararlılığına ve ilkelerine gülüp geçtiğini ve en sert kişilikleri bile dize getirmekte usta olduğunu açıklıyordu (Bu sırada küçük ayağıyla attığı bir tekmeyle elbisesinin kuyruğunu düzeltiyordu). Dişlerini sımsıkı sıkarak, burada açıklayamayacağı şaşmaz yöntemler bulunduğunu söylüyor, okurların, Mor Yıllar adındaki kendi anılarını okumalarını salık veriyordu (anıları, Budapeşte Antroposofi Enstitüsü yayımlamıştı); bu anılarda, sömürgelerde erkeklerin terbiye edilmesi konusunda edindiği deneyimlerini sıralıyordu (terbiye edilmesi derken, gözlerini alayla parlatarak sözcükleri vurguluyordu). Çok tuhaf ki, bu pasaklı ve aklına geleni söyleyen bayan, hakkında böylesine alayla konuştuğu kişilerin kendisini onaylayacağından pek emin görünüyordu; o mavallarının, uydurmaları-

nın arasında, ahlâk kurallarının ve değerlerinin tuhaf bir yöne sapmış olduğunu, pusulanın ters döndüğü bambaşka topraklara geçtiğimizi hissediyorduk.

Kitabın son sayfasına gelmiştim; nedense başım dönüyor, içim heyecan ve özlem karışımı bir şeyle doluyordu.

5

Yüzüm gökkuşağı gibi ışıl ışıl, Kitabın üzerine eğilmiş, kendimden geçmiş durumda için için yanıyordum. Okumaya dalınca yemeği unuttum. Önsezilerim doğru çıkmıştı: Gerçek Kitaptı bu, şimdi ne kadar aşağılanmış ve küçültülmüş olsa da kutsal özgün metindi. Akşam geç saatte, mutlulukla gülümseyerek kitabı bir çekmecenin dibine, başka kitapların altına gizlediğimde sanki kendini durmadan tazeleyen, morun her tonunda alev alev yinelenen ve bitmek bilmeyen bir günbatımını yatağına yatırır gibi hissettim kendimi.

Artık bütün öteki kitaplara karşı nasıl da kayıtsızlaşmıştım!

Çünkü genellikle kitaplar göktaşlarına benzerler. Her birinin bir Anka kuşu gibi haykırarak fırladığı, her tarafının tutuştuğu bir tek an vardır. Biz onları o bir tek an için severiz, hemen arkasından küle dönüşse de. Bazen geç vakit, soğumuş sayfaların üzerinde acı bir öfkeyle dolaşır, onların ölü simgelerini tahta bir tespihin boncukları gibi takırdatarak parmaklarımızın arasından kaydırırız.

Kitap'ı yorumlayanlar, bütün kitapların bu özgün kitaba susadıklarını söylerler. Bu kitapların ödünç alınmış bir yaşam sürdüklerini, esinlenme anında bu yaşamın asıl kaynağına geri döndüğünü söylerler. Bunun anlamı da kitapların azaldığı, özgün metinlerin çoğaldığıdır. Yine de okurun canını bu doktrinin açıklamalarıyla sıkmak istemiyoruz. Amacımız okurun dikkatini bir gerçeğe çekmekti: Özgün metin yaşıyor ve büyüyor. Bunun anlamı ne? Bir dahaki sefere elimizdeki eski yazıları açtığımızda, Anna Csillag'la müritlerinin hâlâ eski yerlerinde olup olmayacaklarını kim bilebilir? Belki de o uzun saçlı hacı-

nın pelerininin etekleriyle Moravya'nın sokaklarını süpürdüğünü, ya da uzak bir ülkede, gündelik, yavan yaşama dalmış beyaz kasabalarda dolaştığını ve Elsa'nın merhemini, yaralardan, kaşınmalardan yakınan safdillere dağıttığını görürüz. Ah, upuzun sakallarının hareketlerini engellediği, kasabanın saygıdeğer uzun sakallıları ne yaparlar acaba? Aşırı hasatlarının bakımı ve yönetimiyle görevlendirilmiş olan o sadık kasaba halkı ne yapacak acaba? Kim bilir, belki de hepsi, karaormanlardan gelme özgün laternalardan satın alacak kadın havarinin peşinden dünyaya dalacak, her yerde onu ararken, *'Daisy, Daisy...'* diye şarkı çalacaklardır.

Ah, ellerinde laternalarıyla manevî annelerinin peşinde kentten kente dolaşan bu saçlı-sakallılar Odysseia'sı! Bu destana layık olan gezgin ozan ne zaman ortaya çıkacak? Kendilerine emanet edilmiş olan kenti kime bıraktılar, Anna Csillag'ın kentindeki ruhlara hükmetme işini kime verdiler? Seçkinlerinden, saygın kişilerinden yoksun kalan kentin, çaresizliğe düşeceğini, insanların dininden döneceğini, kapılarını –kime dersiniz?– alaycı ve sapık Magda Wang'a açacağını (Budapeşte Antroposofi Enstitüsü basımı), onun da kişiliklerin terbiyesi ve adam edilmesi için bir okul kuracağını önceden göremediler mi?

Ama gelin biz hacılarımıza dönelim.

Şu eski, gezgin Kambriyalı nöbetçileri hepimiz biliriz, hani şu görünüşte sağlam bedenli, kapkara saçlı adamları; hantal, özsüz bir dokudan yaratılmış gibidirler. Bütün güçleri, bütün kudretleri saçlarına gitmiştir. Her zaman koyu renkli giysilere bürünen, göbeklerinden aşağı kalın gümüş zincirler sallanan, parmaklarını bakırdan mühürlü yüzükler süsleyen bu tuhaf ırk üzerinde insanbilimciler epeydir kafa yoruyorlar.

Ben bu adamlardan, bu Kaspar ya da Baltazar denen adamlardan hoşlanıyorum doğrusu; onların koyu ciddiyeti, cenaze törenlerine yakışır süsleri hoşuma gidiyor; kavrulmuş kahve çekirdekleri gibi pırıl pırıl parlayan güzel gözleri olan erkekliğin bu muhteşem örnekleri; tombul, hamursu bedenlerinde soylular gibi en ufak bir canlılık belirtisi olmaması; o bedenlerdeki hastalıklı çöküş; güçlü ciğerlerinden çıkan hırıltılı soluk, hattâ sakallarından yükselen kediotu kokusu bile hoşuma gidiyor.

Gökten inmiş melekler gibi bazen mutfak kapısında belirirler; iri yarı, soluk soluğa ve yorgun argındırlar; akları süt mavisi gözlerini devire devire terli alınlarını silerler; bir an için oraya geliş amaçlarını unutur, şaşkın şaşkın bir mazeret, gelişleri için bir bahane arayarak ellerini uzatıp sadaka isterler.

Gelin Özgün Metne dönelim. Ama zaten hiç ayrılmadık ki ondan. Bu noktada bu yazıların tuhaf bir özelliğine dikkat çekmemiz gerekir, okur kuşkusuz bunun ne olduğunu artık anlamıştır: okurken kendilerini açığa çıkarır bu yazılar, kapılarını bütün akıntılara ve dalgalanmalara açarlar.

Şimdi örneğin artık kimse Harz Dağlarından gelme saka kuşlarını satışa sunmuyor, çünkü o kara adamların laternalarından düzensiz aralıklarla tüylü küçük şarkıcılar çıkıp uçuyor ve pazar meydanını renkli ağaç dalları gibi kaplıyorlar. Ah, ışıl ışıl, cıvıl cıvıl kuşlar nasıl da çoğalıyorlar! Bütün saçak kenarlarında ve bayrak direklerinde, kanat çırpıp yer kapmaya çalışan kuşlar renkli çubuklar oluşturuyorlar. Bir bastonun kıvrık sapını pencereden uzatacak olursanız, içeri çekmenize fırsat kalmadan, cıvıldaşan koca bir kuş sürüsü hemencecik kaplayıverir üzerini.

Artık öykümüzün muhteşem ve felaketli bölümüne hızla yaklaşıyoruz, yaşamöykümüzde bu bölüm, Deha Çağı olarak bilinir.

Burada bir an, tıpkı Milanolu Sinyor Bosco gibi tam anlamıyla gizliliğe bürünmeliyiz ve seslerimizi iyice alçaltıp fısıltıyla konuşmalıyız. Yüzümüzdeki anlamlı gülümsemeler açıklamalarımıza destek vermeli, tartıya gelmeyen şeylerin narin maddesini parmak uçlarımızın arasında ufalamalıyız. Kimi zaman, sahte mallarını süslü el kol hareketleriyle sergileyen şu görünmez dokumalar satan tüccarlara benzersek, bu, bizim suçumuz olmayacaktır.

Eh, öyleyse Deha Çağı diye bir çağ gerçekten olmuş mudur? Bu soruya yanıt vermek güç. Evet ve hayır. Yüzde yüz gerçekleşemeyecek şeyler vardır. Somut olguların içine sığdırılmayacak kadar büyük ve görkemlidirler. Sadece olmaya çalışıyorlardır, gerçeğin zemininin kendilerini taşıyıp taşımayacağını denetliyorlardır. Gerçekleşmenin kırılganlığı içinde bütünlükle-

rini yitirme korkusuyla çabucak geri çekilirler. Ve eğer sermayelerine el atarlarsa, somutlaşma çabası sırasında şunu ya da bunu yitirirlerse, sahip olduklarını çok geçmeden –kıskançlıkla– geri alırlar, onları bir araya toplarlar, yeniden bütünleşirler. Sonuç olarak da yaşamöykümüzde beyaz lekeler belirirken –kokulu tepecikler, meleklerin çıplak ayaklarının solmuş gümüşsü izleri, gecelerimize ve gündüzlerimize yayılan ayak izleridir bunlar–, yaşamın dolgunluğu artar, durmaksızın kendini tamamlar, mucize üstüne mucize göstererek tepemize dikilir.

Yine de, belli bir anlamda, bu bütünlük, kendinin bütün kopuk ve bölük pörçük somutlaşmalarının her birinde eksiksiz ve tam olarak mevcuttur. Bu, hayal gücünün ve başkası yerine mevcut olmanın görüngüsüdür. Bir olayın kaynağı küçük ve önemsiz olabilir, yine de gözümüze yaklaştırdığımızda tam ortasında sonsuz ve parlak bir perspektif açılabilir, çünkü yüce bir varlık orada kendini ifade etmeye çalışmakta ve büyük bir güçle ışıldamaktadır.

Böylece biz bu dokundurmaları, bu dünyevi tahminleri, hayat yolumuzdaki bu istasyonları ve evreleri, kırık bir aynanın parçalarını toplar gibi toplayacağız. Tek ve bölünmez olanı parça parça yeniden yaratacağız: büyük dönemi, hayatımızın Deha Çağını.

Belki de deneyüstü olanın büyüklüğü karşısında duyduğumuz huşuyla küçülmeye çalışırken çok fazla şeyi sınırlamış, sorguya çekmiş ve ürkmüş olabiliriz. Yine de, ne düşünülürse düşünülsün o şey meydana gelmiştir.

Bu, bir gerçekti ve hiçbir şey buna olan inancımızı sarsamaz: tadını hâlâ dilimizde, soğuk ateşini damağımızda duyabiliyor, geniş soluğunu deniz ötesinden gelen taze bir esinti gibi hissedebiliyoruz.

Bundan sonra olacaklara karşı okuru acaba biraz olsun hazırlayabildik mi? Deha Çağımıza geri dönüş yolculuğunu göze alabilir miyiz?

Okur, sahne korkumuzu biraz hissetmiş olmalı: onun kaygılarını sezebiliyoruz. Sahneye çıkmış olsak da yüreğimizde bir ağırlık var; içimiz korku dolu.

Tanrı aşkına, haydi binip gidelim öyleyse!

Deha Çağı

1

Sıradan gerçekler zamanın içine yerleştirilmiştir, ipe dizilir gibi dizilmişlerdir zaman boyunca. Orada öncelleri ve sonuçları vardır, bunlar sımsıkı bir aradadırlar, peş peşe gelirler. Özünde süreklilik ve ardıllık yatan bütün anlatımlar için önemli bir şeydir bu.

Peki ya zaman içinde kendine bir yer edinemeyen olaylar ne olacak; zamanın tümü paylaşıldıktan, bölünüp dağıtıldıktan sonra, çok geç ortaya çıkan olaylar; dümeni ve yelkeni olmadan, rüzgârların önüne katılmış giden bir gemide kalakalmış gibi oradan oraya savrulanlar?

Zaman, bütün bu olayları içine alamayacak kadar dar mı? Zamanın içinde yer kalmamış olabilir mi? Kaygı içinde olaylar treninin yanı sıra koşar, kendimizi yolculuğa hazırlarız.

Tanrı aşkına, bu trene önceden yer ayırtılamaz mı? Kondüktör nerelerdesin?

Heyecanlanmayalım. Paniğe kapılmayalım; bunu, kendi olanaklarımız içinde sessizce, sakince çözümleyebiliriz.

İki hatlı ve birbirine koşut giden bir zaman yolundan söz edildiğini duydunuz mu hiç? Evet, zamanın böyle kolları vardır, yasadışı ve kuşku uyandırıcı olsa da; ama bizde olduğu gibi, sayıca çok fazla, kayıtdışı, kaçak olaylarla baş başa kalınca pek seçici davranılmıyor. Gelin, tarihin herhangi bir yerinde böyle bir yan yol, bu yasadışı olayları yöneltebileceğimiz çıkmaz bir sokak bulalım. Korkacak bir şey yok, bütün bunlar fark

ettirilmeden olacak, okur şok geçirmeyecektir. Kim bilir? Belki şimdi, bunun sözünü ederken bile, bu pis iş başlamıştır ve biz de bir çıkmaz sokağa girmişizdir.

2

Annem içeri daldı, korkmuştu, çığlıklarımı kollarıyla sarmaladı, alevleri boğar gibi boğmak istedi onları, sevgisinin sıcaklığında soluksuz bırakmak. Dudaklarımı dudaklarıyla örttü ve benimle birlikte haykırdı.

Ama ben onu ittim, havayı yarıp geçen, kaybolmayan –pırıl pırıl, burgaçlanan toz zerrecikleriyle dolu olan– bir altın çubuğa, alev sütununa işaret ederek bağırdım: "Çıkart onu, çıkart onu!"

Sobanın ön yüzüne boyanmış olan kocaman renkli resim kıpkırmızı oldu; hindi gibi kabardı, damarlarının, kas tellerinin ve şişen anatomisinin çırpınmalarıyla sanki yerinden kopacak gibi oldu, kulakları delen, horoz ötüşü gibi bir haykırışla patlayacak, kendini kurtaracak gibiydi.

Kazık gibi kaskatı duruyordum, elim vecd içinde titriyor, parmaklarım gerilip uzuyor, öfke içinde, dikkatimi onun üzerinde toplamış, çılgınca işaret ediyordum.

Bana yabancı ve solgun elim beni yönetiyordu, beni peşinden çekiyordu bu kaskatı, bembeyaz el; kiliselerdeki adak tahtalarındaki balmumundan eller, dua ederken göğe kaldırılan meleklerin elleri gibiydi.

Kış sonuna doğruydu. Dünya, su birikintilerinde boğulmuş gibiydi, ama apansız yaşanan sıcak dalgaları ateş ve biber doluydular. Günün ballı hamuru gümüşsü yarıklara, renklerle, baharatlı tatlarla dolu prizmalara bölünmüştü. Ama bu günlerin bütün ateşi ve bütün pırıltılı anları, öğle vaktinin o daracık zaman aralığına toplanmıştı.

Sıcağı içinde tutamayan gün, o saatlerde gümüşsü, kıtır kıtır kalaylı teneke levhalar gibi kat kat soyuluyor, tabaka tabaka kalkarak dökme pırıltıdan oluşan çekirdeğini gözler önüne seriyordu. Ve sanki bu yeterli değilmiş gibi, bacalar tütüyor, par-

lak buhar dalgaları top top yükseliyor, göklerde uçan meleklere ve kanatların fırtınasına dönüşüp durmaksızın patlıyordu; bacalardan yeni çıkacak dumanları beklerken açık duran gökyüzü de bunları yutuyordu.

Göğe bakan pencere, bu sonu gelmez yükselişlerle şişiyor, perdeler alev alıyor, ateşin içinde tütüyor, altın gölgeler düşürüyor, havayı ışıltılı burgaçlara bölüyordu. Halının üzerinde yamuk, alev alev bir ışık dikdörtgeni yatıyor, yattığı yerden kurtulamıyordu. O ateşten sütun beni perişan etti. Büyülenmiş gibi, bacaklarım iki yana açık durdum, yabancısı olduğum bir sesle o sütuna kısa, ağır küfürler savurdum.

Kapının eşiğinde ve koridorda ürkek, şaşkın insanlar duruyorlardı: akrabalar, komşular, süslü püslü giyinmiş teyzeler. Ayak parmaklarının ucuna basarak yaklaştılar, sonra da dönüp gittiler, merakları giderilmemişti. Bense haykırıyordum:

"Gördünüz mü?" diye haykırıyordum, anneme, ağabeyime. "Her şeyin bitkin düştüğünü, sıkıntıya gömüldüğünü, kurtulamadığını söyleyip duruyordum! Şimdi bakın şu sele, şu çiçeklenmeye, şu mutluluğa..."

Ve mutluluk ve yorgunluktan ağladım.

"Uyanın", diye bağırdım, "gelin de bana yardım edin. Bu sele nasıl tek başıma göğüs gerebilirim, bu tufanla nasıl baş edebilirim? Allahın bana yağdırdığı milyonlarca şaşırtıcı soruyu tek başıma nasıl yanıtlayabilirim?"

Onlar sessiz kalınca ben öfkeyle haykırdım: "Acele edin, kovaları doldurun, erzak toplayın!"

Ama kimse yardım edemiyordu bana; şaşkınlık içinde omuzlarının üstünden arkaya baktılar, komşularının arkasına gizlendiler.

Sonra ne yapmam gerektiğinin farkına vardım; dolaplardan eski İncilleri ve babamın yarı yarıya doldurulmuş ve parçalanıp dağılmakta olan dosyalarını çıkardım, onları yere, parlayıp havayı aydınlatan alev sütununun altına fırlattım. Kâğıtlar yetmiyordu. Annemle ağabeyim ellerinde eski gazeteler ve dergilerle içeri koştular, hepsini yere yığdılar. Ben de kâğıt yığınlarının ortasına oturdum, ateş gözlerimi kamaştırmıştı, gözlerim patlamalarla, fişeklerle ve renklerle doluydu; çılgın-

ca, delice kâğıdın üzerini, yazılı ya da resimli sayfaları çizdim. Esinlenen boya kalemlerim okunamayan metinlerin üzerinde uçuştular, ustalıklı karalamalarla, tehlikeli zikzaklarla koşuştular, ansızın kalınlaşıp görsel anagramlar, parlak açıklamaların bulmacalarını oluşturdular ve sonra da çözülüp hayâlî izlerin peşinde koşan şimşeklere dönüştüler.

Ah, yabancı bir el tarafından çizilmişe benzeyen o ışıl ışıl çizimler! Ah o saydam renkler ve gölgeler! Şimdi ne çok da düşlüyorum onları, sonra da, bunca yılın ardından onları eski çekmecelerin diplerinde, ışıl ışıl parlarken ve sabah kadar taze olarak yeniden keşfediyorum; günün ilk çiğinin nemini taşıyan o biçimler, manzaralar, yüzler!

Ah, sancı gibi saplanan korkuyla soluğunuzu kesen o maviler. Ah, mucizelerden de daha yeşil olan o yeşiller. Ah, adlandırılmayı bekleyen, yeni keşfedilmiş o renklerin cilveleri!

O günlerde onları, fazlaya sahip olmanın kayıtsızlığı içinde düşüncesizce, umursamazca neden ziyan ettim ki? Komşuların ortalığı karıştırıp resim yığınlarını yağmalamasına göz yumdum. Kucak kucak alıp götürdüler onları. Kim bilir hangi evlere gittiler, hangi çöp kutularına atıldılar? Adela onları duvar kâğıdı gibi mutfağa astı; mutfak, gece kar yağmışçasına aydınlandı, ışıdı.

Acımasızlık, tuzak ve gizli tehlikelerle dolu çizimlerdi bunlar. Yerde bir yay gibi gergin, hareketsiz oturup okurken, çevremdeki kâğıtlar güneşte pırıl pırıl parlıyordu. Kalemimin ucuyla yere mıhladığım resimlerden birinin kaçmaya yeltenmesi yetiyordu, o zaman yeni dürtüler ve kıpırtılarla kasılan elim, öfkeli bir kedi gibi atlıyordu üzerine. Vahşice, çılgınca, şimşek gibi saldırıp kalemimden kaçmaya çalışan o resmi ısırıveriyordu. Kalemim, ancak o ölmüş ve hareketsiz kalmış leşler, bir bitkibilim kitabındaki gibi sayfanın üzerinde renkli ve fantastik anatomilerini sergilediği zaman kalkıyordu kâğıttan.

Ölümcül bir takip, ölümüne bir savaştı bu. O öfke yumağının, çığlıklar ve korkulardan örülü o karışıklığın içinde kimin saldıran, kimin saldırılan olduğu bilinebilir miydi? Kimi zaman elim, iki ya da üç kez boşuna saldırıya geçmiş oluyor, kurbanına ancak dördüncü ya da beşinci hamlede ulaşabiliyor-

du. Çoğu kez, oluklu kalemimin altında kıvranan canavarların dişlerinin ve kıskaçlarının arasında acıyla, korkuyla irkiliyordu.

Saatler geçtikçe hayallerin sayısı artıyor, darboğazlar oluşuyordu; sonunda bir gün bütün anayollar ve yanyollar geçit alaylarıyla doldu, dolana dolana yürüyen ya da sert adımlar atan sıra sıra yaratıklarla, canavarların ve hayvanların sonu gelmez kafileleriyle kaplandı.

Nuh Peygamberin zamanında olduğu gibi, rengârenk kafileler, saçlar ve yeleler, kavisli sırtlar ve kuyruklar, adımlara ayak uydurarak, tekdüze, yukarı aşağı sallanan başlar bir ırmak gibi akıyordu.

Benim odam sınırdı, geçit kapısıydı. Kafileler burada birbirine sokulup duruyor, yalvarıyor, inliyor, kükrüyorlardı. Aynı yerde heyecanla, delice dönüp duruyorlardı. Hayvanlar âleminin çeşitli kılıklarına ve silahlarına bürünmüş, kambur, nasırlı yaratıklar; birbirlerinden korkuyorlar, kendi kılıklarından ürküyorlar, korku dolu ve şaşkın gözlerle, kıllı maskelerinin arasından bakıyorlar, maskelerinin altında soluksuz kalmışlar gibi kederle böğürüyorlardı.

Onları adlandırmamı ve bulmacalarını çözmemi mi bekliyorlardı? Yoksa adlarının içine girebilmek ve o adları varlıklarıyla doldurabilmek için bana adlarının ne olduğunu mu soruyorlardı? Tuhaf canavarlar geldi üstüme, canavar sorular, canavar öneriler, ben de haykırmak ve onları ürkütüp kaçırmak zorunda kaldım.

Başlarını eğerek, yana bakarak, kendi içlerine geri çekildiler, kendi içlerinde kayboldular; sonra tarif olunamayan bir karmaşanın içinde çözülüp biçimlerin çöp kutusuna döndüler. O zaman elimin altından kaç dik ya da kambur sırt geçti, elim kaç başa kadifemsi bir okşayışla dokundu!

İşte o zaman hayvanların neden boynuzları olduğunu anladım: Belki hayatlarına katamadıkları anlaşılmazlıkları bu boynuzların içinde barındırıyorlardı, çılgın ve ısrarcı huysuzluklarını, ruhsuz, yararsız inatlarını. Varlıklarının sınırlarını aşan bir saplantı oluşmuştu, başlarının boyunu aşmış ve birden –ışığı görünce– hissedilebilir ve katı bir kütleye dönüşmüştü. Sonra çılgın, inanılmaz ve önceden kestirilemeyen bir biçim al-

mıştı bu kütle, girintili çıkıntılı olmuştu, gözleriyle göremiyorlardı onu ama telaşlanıyorlardı: tehdidi altında yaşamak zorunda kaldıkları bilinmeyen bir markaydı o. Bu hayvanların neden mantıksızca ve çılgınca bir korkuya, paniğe kapıldıklarını anladım: Deliye dönüyorlar, birbirine girmiş bu boynuzlardan kurtulamıyorlar ve başlarını eğip bu boynuz cangılının arasından bir kaçış yolu bulmak istercesine kederle ve vahşi gözlerle bakıyorlardı.

Kediler, ışıktan daha da uzaktılar. Kusursuzlukları rahatlatıcıydı. Bedenlerinin kusursuzluğu ve yeteneği içinde hata ya da sapma nedir bilmiyorlardı. Bir an için varlıklarının derinlerine inerler, sonra yumuşacık kürkleri içinde hareketsiz kalırlar, ağırbaşlı ve tehdit edecek derecede ciddi olurlar, gözleriyse testekerlek olur, görünen her şeyi ateşli kraterlerinin içine çekerdi. Ama bir an sonra yeniden yüzeye çıkarlar, bön bakışlarından esneyerek sıyrılırlar, hayal kırıklığı içinde, hayalden yoksun kalırlardı. Özgüvenli bir zarafetle dolu, içe dönük hayatlarında herhangi bir seçeneğe yer yoktu. Bu kusursuzluk hapishanesinde sıkılıp hüzne kapılırlar, kırışık dudaklarıyla hırıldarlar, çizgilerin genişlettiği suratlarında ise soyut bir acımasızlık ifadesi okunurdu.

Daha aşağılarda, sansarlar, kokarcalar ve tilkiler gizlice süzülürlerdi; bunlar hayvanlar âleminin hırsızlarıydı, vicdan azabı çekerlerdi. Hayattaki konumlarına, yaratıcılarının amacının aksine, kurnazlıkla, entrikayla ve birtakım numaralarla kavuşmuşlardı; kendilerinden hep nefret edildiği için, hep tehdit edildikleri, hep savunmada oldukları, hep bulundukları yeri yitirme korkusu içinde oldukları için hırsızlama elde ettikleri o gizli varlıklarını tutkuyla severler, onu savunmak için mahvolmaya hazır olurlardı.

Sonunda hepsi önümden geçip gitmişti, odam bir kez daha sessizliğe gömüldü. Yeniden resim çizmeye başladım, yaz güneşini soluyan kâğıtlarıma gömüldüm. Pencere açıktı. Pencerenin pervazındaki güvercinleri ve kumruları ilkbahar esintisi üşütüyordu. Başlarını yana çevirip yuvarlak ve donuk gözlerini yandan gösteriyorlardı, korkmuş ve kaçmaya hazır gibiydiler. Gündüzler akşama yakın yumuşuyor, opalimsi ve yarı saydam

oluyor, sonra yeniden sedefsileşiyor, puslu bir tatlılıkla doluyorlardı.

Paskalya gelince annemle babam evli olan ablamı ziyarete gittiler, beni evde bıraktılar, artık esinlerimin elinde oyuncaktım. Adela kahvaltılarımı ve yemeklerimi tepsiyle getiriyordu. Kapımın eşiğinde bayramlık giysileri içinde, üzerindeki tüller ve ipeklerden ilkbahar kokuları yayılarak durduğunda onun orada olduğunu fark etmiyordum.

Açık pencereden içeri tatlı bir esinti giriyor, odamın içine uzak manzaraların yansılarını dolduruyordu. Uzakların renkleri bir an için havada asılı kalıyor, ama bu uzun sürmüyordu. Çok geçmeden eriyorlar, yumuşak ve narin mavi gölgelere dönüşüyorlardı. Resim seli biraz uzaklaşıyor, hayal denizlerim durulup alçalıyordu.

Yere oturdum. Boya kalemlerimle düğmelerim çevreme yayılmışlardı; kutsal renkler, tazelik soluyan maviler, olabilirliğin sınırlarını zorlayan yeşiller. Elime kırmızı bir boya kalemi aldığımda kırmızı renkli mutlu fanfarlar yürüyüp dünyaya dağılıyor, bütün balkonlar dalgalanan kırmızı bayraklarla aydınlanıyor, sıra sıra evler sokaklar boyunca dizilip utkulu bir şerit oluşturuyorlardı. Aydınlatılmış mutlu sokaklardan, vişne kırmızısı üniformalar giymiş itfaiyeciler geçiyor, beyefendiler onları selamlamak için çilek rengi silindir şapkalarını havalandırıyorlardı. Lavanta kokulu havayı kiraz kırmızısı bir tatlılık ve saka kuşlarının kiraz kırmızısı cıvıltısı dolduruyordu.

Elimi mavi boyaya uzattığımda, sokak boyunca dizilmiş bütün pencerelere kobalt mavisi bir ilkbaharın yansısı vuruyordu; pencere camları peş peşe titriyor, gök mavisi ve göksel bir ateşle doluyordu; perdeler uyandırılmış gibi dalgalanıyorlardı; müslin perdelerle boş balkonlardaki zakkumların arasındaki geçitten keyifli bir esinti geçiyordu, sanki uzun ve aydınlık bir bulvarın öteki ucundan tam olarak seçilemeyen biri görünmüş ve yaklaşıyormuş gibi; ışıl ışıl biri, kendisinden önce iyi haberleri gelen, önceden sezilen, kırlangıç sürülerinin ve işaret ateşlerinin haber verdiği biri.

3

Paskalya zamanı, genellikle Mart sonu ya da Nisan başında, Tobias'ın oğlu Szloma, yaz ve sonbahar boyunca kalkıştığı saçmalıklar ve budalalıklar yüzünden kış boyunca tıkılmış olduğu hapishaneden salıverilirdi. O ilkbaharda, bir gün öğleden sonra, pencereden bakarken onu berber dükkânından çıkarken gördüm, bizim kasabada berber, hem saç keser hem de cerrahlık yapardı; Szloma'nın dükkânın pırıl pırıl parlayan camlı kapısını büyük bir dikkatle açıp üç tahta basamağı indiğini gördüm. Taze ve nedense olduğundan daha genç görünüyordu, saçı özenle kesilmişti. Kendisine kısa ve dar gelen bir ceket vardı üstünde, bir de kareli pantolon; kırk yaşında olmasına karşın incecik ve genç duruyordu.

O günlerde Kutsal Üçlük Meydanı boş ve tertemizdi. İlkbaharda karların erimesinden sonra yağan şiddetli yağmurlar sulu çamurları süpürüp götürmüş, kaldırımlar tertemiz olmuştu. Karların erimesini dingin, suskun güzel günler izlemiş, uzun, geniş günler ölçüsüzce uzayıp akşamlara karışmış, akşam karanlığı, sonsuz, boş ve devasa beklentileri içinde tembel, hareketsiz görünmüştü. Szloma berber dükkânının camlı kapısını arkasından kapatır kapatmaz gökyüzü camlı kapıya dolmuştu, tıpkı tek katlı evin bütün küçük pencerelerine dolduğu gibi.

Merdivenden inince Szloma kendini geniş, ıssız meydanın kıyısında bir başına buluverdi; o öğle sonrasında meydan, kocaman bir balon, yeni, henüz başlamamış bir yıl gibiydi. Szloma o solgun ve sönük meydanın eşiğinde durdu, maviliğe bulanmıştı, kullanılmamış bir günün kusursuz yuvarlaklığını bozabilecek bir karar almak gelmiyordu elinden.

Yalnız yılda bir kez, hapishaneden salıverilince, Szloma kendini bu kadar temiz, hafif ve yeni hissederdi. Sonra gün onu içine alır, günahtan arınmış, yenilenmiş ve dünyayla barışık olarak yüklenir, içini çekerek Szloma'nın önünde tatlı bir güzellikle taçlanmış ufuklarının lekesiz yuvarlağını açardı.

Szloma acele etmezdi. Günün kıyısında durur, içinden geçmeyi ya da ufak, genç, hafifçe aksayan adımlarıyla ikindinin, tatlı bir kemerle kıvrılan kabuğuna girmeyi göze alamazdı.

Kentin üstünde yarı saydam bir gölge olurdu. Öğle sonrası saat üçünün sessizliği, evlerin duvarlarından tebeşirin katıksız beyazlığını çekip alır, onu bir deste iskambil kâğıdı gibi sessizce ortalığa dağıtırdı. Birinci turu bitirince, Kutsal Üçlük kilisesinin geniş barok önyüzünde depolanmış ne kadar beyaz varsa alıp ikinci tura geçerdi; beyazlık, gökyüzünden düşmüş devasa kutsal bir gömlek gibi yere konmadan önce, direklerin, çıkıntıların ve girintilerin üstünde katlanır, sütunların dokunaklılığı içine dolardı.

Szloma başını kaldırıp havayı kokladı. Tatlı esinti, zakkum, tarçın ve süslü odaların kokusunu getiriyordu. Sonra gürültüyle hapşırdı, bu ünlü şiddetli aksırığı karakolun damındaki güvercinleri ürküttü, ürken güvercinler uçup gittiler. Szloma kendi kendine gülümsedi: burun deliklerinin patlaması, Tanrı'nın, ilkbaharın geldiğini işaret etmesi demekti. Bu, leyleklerin gelişinden daha kesin bir işaretti, artık günler bu patlamalarla bölünecek, kentin gürültüsü içinde kaybolan bu patlamalar kentteki olayları değişik yönlerden gelen şakacı sataşmalar gibi sürekli keseceklerdi.

"Szloma", diye seslendim, evimizin alçak birinci kat penceresinden.

Szloma beni gördü, tatlı tatlı gülümsedi ve selam verdi.

"Bu meydanda bizden başka kimse yok, senden ve benden başka", dedim alçacık bir sesle, çünkü şişmiş gökküre boş bir fıçı gibi tınlıyordu.

"Senden ve benden", diye yineledi Szloma, hüzünle gülümseyerek. "Bugün dünya ne kadar da boş!"

Dünyayı aramızda bölebilir, yeniden adlandırabilirdik; öylesine açık, savunmasız ve küçüktü. Böylesi günlerde Mesih, ufkun sınırına yaklaşır ve oradan yeryüzüne bakar. Onu gök mavisiyle çevrili soluk, sessiz ve dalgın görünce, göklerde kemer gibi uzayan bulutların çizdiği sınır görünmez olabilir ve ne yaptığının farkında olmadan Mesih yeryüzüne adım atabilir. Dalgın yeryüzüyse O'nu fark etmez bile, yollarına inen Mesih'i; insanlar ikindi uykularından uyandıklarında hiçbir şey hatırlamazlar. Bütün olay silinip gider, her şey, yüzyıllardır olduğu gibi, tarih çağı başlamadan önce olduğu gibi olur.

"Adela evde mi?" diye sordu Szloma gülümseyerek.

"Evde kimse yok, içeri gel de sana yaptığım resimleri göstereyim."

"Evde kimse yoksa seve seve gelirim; bana kapıyı aç."

Kapının eşiğinde durup iki yanına baktı, bir hırsız gibi süzülüp içeri girdi.

4

"Ne güzel resimler bunlar!" dedi Szloma, sanattan anlayan biri gibi. Renklerin ve ışığın yansımasıyla yüzü aydınlanmıştı. Sonra elini yuvarlayıp gözünün önüne tuttu ve bu doğaçlama dürbünden baktı, ciddi bir değerlendirme yapan biri gibi yüzünü buruşturmuştu.

"Diyebilirim ki", dedi, "dünya, kendini yenilemek için senin ellerinin arasından geçmiş, ellerinin arasında tüylerini döküp muhteşem bir kertenkele gibi deri değiştirmek için. Dünya bu kadar çaptan düşmeseydi, kokuşmasaydı, içindeki her şeyin yaldızı, Tanrı'nın ellerinin o uzak ışıltısı silinmemiş olsaydı, ben hırsızlık edip binlerce saçmalık yapar mıydım sanıyorsun? Her şey elinden alınınca, anlamı olan her şey bir yere kapatılınca ve durmadan, bir hapishanenin duvarlarını yumruklar gibi tuğlalara yumruk atarsan nasıl dayanırsın, nasıl cesaretini yitirmezsin? Ah Jozef, keşke daha önce doğmuş olsaydın".

Meydana açılan pencereye doğru uzayan büyük odamın yarı karanlığında duruyorduk, tatlı titreyişlerle bize ulaşan hava dalgaları sessizliğin üstüne çöküyorlardı. Her yeni dalga, sanki bir önceki yük kullanılıp tüketilmiş gibi, uzakların renkleriyle tatlandırılmış yeni bir sessizlik yükü getiriyordu. Karanlık odayı aydınlatan yalnızca pencerenin çok ötesindeki evlerin yansımalarıydı, evlerin renkleri pencereden geçip, karanlık kutunun arkasına vururcasına odanın duvarlarına vuruyordu. Pencereden bakınca, bir teleskoptan bakarcasına, karakolun damındaki tombul güvercinleri görebiliyordunuz, çatının kenar çıkıntısı boyunca yürüyorlardı. Bazen hep birlikte havalanıyorlar, meydanın üstünde yarım daire çizerek uçuyorlardı. Kuşla-

rın uçuşu bir an odayı aydınlattı, kanat çırpışlarının yansısıyla odam genişledi, aşağıya yönelen kuşlar kanatlarını kapayınca da yeniden karardı oda.

"Szloma", dedim, "bu resimlerin gizini sana açıklayabilirim. Ta başından beri bu resimleri gerçekten ben mi çizdim diye kuşku duyuyordum. Kimi zaman gözüme, istenmeden yaptığım bir çalıntı gibi görünüyorlar, sanki biri bana bunları ima etmiş, kopya vermiş, aklıma sokmuş gibi... Sanki tanımadığım bir şey, amacını bilmediğim bir şey için benim esinimden yararlanmış. Sana itiraf etmeliyim ki", dedim yavaşça, Szloma'nın gözlerine bakarak, "ben büyük Özgün Metni buldum..."

"Özgün Metin mi?" diye sordu Szloma, yüzü aydınlanmıştı.

"Evet, ta kendisi, baksana", dedim, çekmeceli dolabın önünde diz çökerken. Dolaptan önce Adela'nın ipek giysisini çıkardım, sonra kurdelelerini koyduğu kutuyu, en sonunda da yüksek topuklu yeni ayakkabılarını. Havayı pudra ve parfüm kokusu doldurdu. Birkaç kitap çıkardım: çekmecenin dibinde uzun zamandır görmediğim, değerli, sevgili kâğıtlarım duruyordu.

"Szloma", dedim, heyecandan titriyordum. "Bak, işte burada..."

Ama Szloma düşüncelere dalmıştı, eline Adela'nın ayakkabısının tekini almış, dalgın dalgın seyrediyordu.

"Tanrı böyle bir şey söylemedi ama", dedi, "ben kesinlikle inanıyorum, duvara sıkıştırılıyorum ve son kanıtım da elimden alınıyor. Bu çizgiler dayanılmaz, şaşırtıcı derecede kesin ve tartışmasız; sorunun tam ortasına yıldırım gibi düşüyor. Sen kendin rüşvet yemişsen, düşük oy almışsan ve en sadık taraftarlarınca ihanete uğramışsan nasıl suçsuzum diyebilirsin, nasıl karşı koyabilirsin? Yaratılış'ın ilk altı günü kutsal ve parlaktı. Ama yedinci günde çöktü Tanrı. Yedinci günde parmaklarının altında yabancı bir doku hissetti, korkarak elini dünyadan çekti, oysa yaratıcı gücü daha günlerce, gecelerce sürebilirdi. Ah, Jozef, kendini yedinci günden sakın..."

Adela'nın zarif ayakkabısını huşuyla kaldırırken, rugan deriden o boş kabuğun ışıltılı albenisiyle baştan çıkarılmışçasına konuştu:

"Bu simgenin bir kadının ayağında ne kadar korkunç bir utanmazlığa sahip olduğunu anlayabiliyor musun? Böyle süslü topukların üzerinde cilveli cilveli yürüyüşünün insanı nasıl tahrik ettiğini? Seni bu simgenin etkisi altında nasıl bırakabilirim? Tanrı esirgesin, yapamam bunu..."

Bunları söyler söylemez hünerli elleriyle Adela'nın ayakkabılarını, giysisini ve boncuklarını cebine tıkıştırdı.

"N'apıyorsun Szloma?"

Ama o hızla kapıya doğru gitmeye başlamıştı bile, hafifçe aksıyor, kareli pantolonu bacaklarında dalgalanıyordu. Kapıda durup renksiz ve ifadesiz yüzünü bana çevirdi, elini, beni yatıştırmak istercesine kaldırdı. Sonra da gözden kayboldu.

İlkbahar

1

Bu, bütün ilkbaharlardan çok daha gerçek, çok daha başdöndürücü ve parlak olan bir ilkbaharın öyküsüdür; konusunu ciddiye alan bir ilkbaharın öyküsü; heyecan verici bir metindir bu konu; mühür mumunun, takvimlerin parlak kırmızısıyla, boya kalemlerinin ve coşkunun kırmızısıyla, uzaklardan gelen mutlu telgrafların moruyla yazılmıştır...

Her ilkbahar böyle başlar, bir tek mevsimin beklentilerine sığmayan müthiş, baş döndürücü yıldız fallarıyla. Her ilkbaharda her şey bulunur: geçit alayları ve gösteriler, devrimler ve barikatlar. Her birinin içinde, belli bir anda, fanatizmin sıcak rüzgârı eser, karşılığını gerçek yaşamda boşuna arayan sınırsız bir yas ve sarhoşluk geçer.

Daha sonra, bu aşırılıklar, doruğa çıkmalar ve kendinden geçişler, çiçek açmaya, serin yaprakların bereketine, geceleri heyecanlı ilkbahar bahçelerine dönüşür ve yaprakların hışırtısında erir. İlkbaharlar böylece verdikleri söze ihanet etmiş olurlar; çiçeklenen parkların soluk soluğa fısıltısına dalan her ilkbahar, verdiği sözleri unutur, ahdinin yapraklarını birer birer döker.

Ama sözü edilen o ilkbaharın dayanacak, sözünü ve ilişkisini tutacak cesareti vardı. Birçok başarısız girişimden sonra sürekli bir biçim almayı başardı ve her yeri saran, mutlak ilkbahar olarak dünyayı kapladı.

Ah olayların rüzgârları, ah o fırtına gibi esen olaylar: başarılı *coup d'état*, o muhteşem, utkulu, şatafatlı günler! Bu öykü-

nün gidişinin, o günlerin büyüleyici, heyecan dolu temposunu, o destandaki kahramanlık tonunu, o ilkbahar 'Marseillaise'inin yürüyüş ritmini yakalamasını nasıl da istiyorum!

İlkbaharın yıldız falı nasıl da bitimsiz! Binlerce değişik biçimde okunabilir, gözü kapalı yorumlanabilir, istenilen yönde hecelenebilir; kuşların insanın yolunu şaşırtan cıvıltıları arasında bir şeyleri çözebildiğiniz için mutlu olursunuz. Metni düzden ya da tersten okuyabilirsiniz, anlamını yitirip, birçok çeşitlemede, binlerce değişik seçenekte yeniden bulabilirsiniz. Çünkü ilkbaharın metni tümüyle tahminlerden, yarım kalmış cümlelerden ve bomboş gökyüzündeki çizgilerden, elipslerden oluşur; hecelerin arasındaki boşluklara kuşlar akıllarına gelenleri ve buldukları çözümleri yerleştirirler. Bu yüzden o metin gibi benim öyküm de birçok değişik yol izleyecek ve ilkbahar düşünceleri, iç çekişleri ve noktalarıyla bezenmiş olacaktır.

2

İlkbahar öncesindeki o deli dolu ferah gecelerde, gökyüzünün henüz ham ve kokusuz ama alabildiğine geniş olduğu, gökteki yan yolların yıldızlı sonsuzluğa gittiği o gecelerde, babam bazen beni alıp pazar meydanındaki en uzak binaların arka duvarları arasına gizlenmiş bahçeli bir lokantaya akşam yemeğine götürürdü.

Rüzgârda tıslayan sokak lambalarının nemli ışığı içinde yürür, büyük, kavisli meydanı bir uçtan öbür uca geçerdik; tek başımıza, devasa gökyüzünün altında ezilmiş, onun bomboş genişliğinde yönümüzü yitirmiş olarak. Babam, yetersiz ışıkla yıkanan yüzünü kaldırır, gökteki anaforların sığlıkları arasına serpiştirilmiş yıldızsı iri kumlara korkuyla bakardı. Anaforların düzensiz ve sayısız kümeleri henüz takımyıldızı halini almamışlardı, kısır birikintilerden henüz hiçbir biçim oluşmuyordu.

Yıldızlı gökyüzünün hüznü kasabanın üstüne çöker, lambalar altlarındaki geceyi ışık oklarıyla deler, okların ucunu gelişigüzel düğümlerlerdi. Bu lambaların altında, dairesel ışığın içinde oradan geçenler ikili-üçlü gruplar halinde dururlardı;

lambaların ışığı bir an için bir yemek masasının üstündeki lambadan vuran ışığa benzerdi, oysa gece umursamaz ve sevimsiz davranır, gökyüzünü, yersiz yurtsuz bir rüzgârın darbelerine açık vahşi gök manzaralarına bölerdi. Konuşmalar kesintiye uğrardı; insanlar şapkalarının koyu gölgeleri altında gözleriyle gülümser, dalgın dalgın yıldızların uzaktan gelen mırıltısına kulak verirlerdi.

Lokantanın bahçesindeki yollar çakıltaşı döşeliydi. Ayaklı iki lamba yavaşça tıslardı. Beyaz örtülü masalarda, ikili üçlü gruplar halinde siyah redingotlu beyefendiler oturur, parlak tabaklarına boş gözlerle bakarlardı. Böylece otururken akıllarından gökyüzündeki kocaman satranç tahtasındaki hamleleri hesap eder, her biri, içinden, sıçrayan kaleleri ve kaybedilen piyonları ve hemen bunların yerini alan yeni takımyıldızları görürdü.

Sahnedeki çalgıcılar bıyıklarını acı birayla dolu kaplara daldırırlar, düşüncelere dalarak boş boş otururlardı. Kemanları ve soylu biçimli çelloları, sessiz bir sağanak gibi yağan yıldızların altına atılmış dururdu. Ara sıra içlerinden biri çalgısına uzanıp tıngırdatır, sessiz öksürüğüne uyum sağlayacak biçimde inleterek akort ederdi onu. Sonra da sanki çalgı henüz hazır değilmiş gibi, umursamazca akıp duran geceye henüz uyum sağlayamıyormuş gibi onu bir kenara bırakırdı. Sonra, çatallarla bıçaklar beyaz masa örtülerinin üstünde yavaşça takırdamaya başladıklarında, kemanlar yükselirdi; pek az önce çekingen ve kendilerinden emin olmasalar da ansızın olgunlaşırlar; uzun ve ince belli kemanlar zarifçe görevlerine başlarlar, ara verilmiş olan insanlık davasını yeniden ele alırlar, yıldızların umursamaz jürisi önünde bu davayı savunurlardı; bu jürinin ortasında, çalgıların biçimleri su işaretleri ya da anahtar parçaları gibi, tamamlanmamış lirler ve kuğular gibi süzülüp akarlardı; müziğin kıyısında yıldızların taklitçi, düşüncesiz bir yorumu.

Bir süredir yandaki masadan bize anlamlı anlamlı bakan kasaba fotoğrafçısı, sonunda bize katıldı ve bira bardağını masanın üzerine koyarak yanımıza oturdu. Üstü kapalı gülümsedi, düşünceleriyle mücadele etti, parmaklarını şaklattı, aklından kaçan bir noktayı bir türlü ele geçiremedi. Bir süredir,

uzak yıldızların gözetimi altındaki lokantadaki bu doğal kampımızın, gecenin artıp duran isteklerini karşılayamayarak berbat bir biçimde çökmeye mahkûm olduğunu hissediyorduk. Bu dipsiz çöllerin karşısına neyi çıkarabilirdik ki? Kemanların sesi geceye destek verse de, o bizim insansı girişimimizi silip atıyor, ortaya çıkan boşluğa doluyor, takımyıldızlarını bu kazandığı yerlere kaydırıyordu.

Bahçedeki kamp hayatının dağılışına baktık, yarı katlanmış masa örtülerinin ve buruşuk peçetelerin savaş alanına baktık; bunların arkasında gece, ışıl ışıl ve devasa, utkuyla ilerliyordu. Biz de kalktık, bedenlerimizden önce davranan düşüncelerimiz, büyük, parlak yollarında ilerleyen yıldızsı arabaların izinden gitti.

Böylece yıldızların altında yürüdük, gözlerimiz yarı kapalı, gitgide artan parıltıları heyecanla bekleyerek. Ah, böyle bir utkulu gece ne de alaycıdır! Bütün gökyüzünü eline geçirmiş, gökyüzünde domino oynuyordu, tembelce ve hesap yapmadan, milyonlarca lirayı kayıtsızca kazanıp kaybederek. Sonra canı sıkılıyor, ters döndürülmüş masaların savaş alanında saydam karalamalar, gülümseyen yüzler çiziyor, aynı gülümsemeyi binlerce kez kopyalıyor, bu gülümseme bir süre sonra –çoktan sonsuzluğa ulaşmış olarak– yıldızlara karışıyor, yıldızlı umursamazlığın içinde akıp gidiyordu.

Eve dönerken pasta almak için bir pastaneye uğradık. Çıngıraklı, cam kapıdan geçip içi pırıl pırıl tatlılarla dolu beyaz, şekerleme dolu dükkâna girer girmez yıldızlı gece birden gerginleşti; kendisinden kaçacak mıyız diye meraklanmış, kaygılanmıştı. Tam bir saat sabırla bizi bekledi, biz içerde bütün dikkatimizi pasta seçmeye vermişken, o, kapının dışında nöbet tuttu, kıpırtısız yıldızlarıyla birlikte pencerenin aralığından içeri baktı.

İşte Bianka'yı ilk kez orada gördüm. Tezgâhın önünde yan durmuştu, yanında dadısı vardı; incecikti ve sanki bir takımyıldızından az önce çıkmış gibi beyaz giysisi içinde dimdik duruyordu. Başını çevirip bakmadı, genç bir kıza yaraşır biçimde durup kremalı çöreğini yedi. Onu açık seçik göremiyordum, çünkü yıldızsı çizgilerin zikzakları hâlâ gözkapaklarımın altın-

da duruyordu. Yıldız fallarımız ilk karşılaştıklarında henüz karışıktılar, buluşmuş ve kayıtsızlık içinde çözülmüşlerdi. Yıldızların bu erken konumundan yazgımızı henüz anlayamamıştık, camlı kapıyı tıngırdatarak dükkândan kayıtsızlık içinde çıkıp gittik.

Fotoğrafçı, babam ve ben eve dönerken yolu uzattık, uzaktaki dış mahallelerden geçtik. Evler gitgide alçaldı ve azaldı, sonunda hiçbir ev görünmez oldu. Tatlı, ılık bir ilkbahar iklimine girdik; az önce çıkan taze, menekşe moru ayın gümüşsü yansısı çamurlu yola vurmuştu. O ilkbahar öncesi gece hızlı adımlarla önden yürüyor, daha sonraki evrelerini heyecanla bekliyordu. Az öncesine kadar yılın bu zamanının olağan keskin kokusuyla bezenmiş olan hava, birden tatlandı, yumuşadı, yağmur, nemli toprak ve beyaz, büyülü gecenin içinde aybasmışçasına çiçek açan taze kardelen kokusuyla doldu. Bu cömert ayın altında gümüşsü su birikintilerinin kurbağa yumurtası kaynamaması şaşırtıcı, gecenin içinde, tatlı, parlak su damlalarının bütün gözeneklerini doldurduğu, çakıl taşı kaplı o ırmak kıyılarında çene çalan binlerce ağzın gecede yankılanmaması da! Bu gürültülü, fıkır fıkır kaynayan, gizli ürpertilerle dolu gecenin içindeki kurbağa ötüşlerini anlayabilmek için kendinizi zorlamanız gerekiyordu; öyle ki ay –biraz durakladıktan sonra– yoluna devam edebilsin, gökyüzünde yükselsin, gitgide beyazlaşsın, daha da aydınlık, büyülü ve yarı saydam olsun.

Büyüyen ayın altında böylece yürüdük. Babamla fotoğrafçı beni aralarında sürükler gibiydiler, yorgunluktan tökezliyordum, yürüyemeyecek durumdaydım. Nemli kumun içinde adımlarımız gıcırdıyordu. Çoktan ayakta uyumuştum, kapalı gözkapaklarımın altında, ışıklı işaretlerle, belirtilerle ve yıldızsı görüngülerle dolu gökyüzünün bütün yakamozlanmasını görüyordum. Sonunda açık bir alana vardık. Babam yere serdiği ceketinin üzerine yatırdı beni. Kapalı gözkapaklarımın ardından güneşi, ayı ve gökyüzünde sıralanmış önümden geçen on bir yıldızı görüyordum.

"Aferin Jozef!" dedi babam takdirle ve ellerini çırptı. Bir başka Jozef'ten çalınma bir övgüydü bu, bambaşka koşullara uygulanmıştı. Ama bunun için kimse sitem etmedi bana. Ba-

bam Yakup başını salladı, dudaklarını şaplattı, fotoğrafçı üç bacaklı sehpasını kuma oturttu, kamerasını bir akordeon gibi uzattı, siyah kumaşın kıvrımları arasında kayboldu; tuhaf bir olayın, gökyüzündeki parlak yıldız falının fotoğrafını çekiyordu, bense, başım dönerek, gözlerim kamaşarak yerde yatıyor ve kendimden geçmiş durumda düşümü herkese sunuyordum.

3

Günler uzadı, daha aydınlık ve daha hacimli oldu; o yoksul, belirsiz içeriklerine bakılırsa belki de gereğinden de çok hacimliydiler. Ama büyümeye açık günlerdi bunlar, can sıkıntısının, sabırsızlığın soldurduğu, beklenti dolu günlerdi. Çıplak, güneşli bahçelerin soluğunun henüz bozamadığı ılık, ışıl ışıl bir esinti bu ıssız günlerin üstüne dokunup geçiyor, sokakları süpürüyor, sokakları, sanki gelişi duyurulan ama gelip gelmeyeceği belli olmayan birini beklercesine uzun, aydınlık ve bayram temizliğinde bırakıyordu. Güneş, gündüzle gecenin eşit olduğu noktaya yöneliyor, sonra hızını kesip ideal dengeyi tutturacağı örnek konuma ulaşıyor, dengedeyken ıssız ve açgözlü toprağa peş peşe alev selleri fışkırtıyordu.

Sürekli, ferah bir esinti ufku boylu boyunca kaplıyor, uzakların tertemiz çizgileri altında bulvarlar ve geçitler yaratıyordu. Eserken yatışıyor, sonunda soluk soluğa duruyor, parlak girintilerinin derinliğine doğru bir serap gibi uzamış kentin ideal tablosunu geniş aynasına katmak istercesine kocaman ve pırıl pırıl duruyordu; sonra dünya bir an için soluğunu tutup hareketsiz kalıyor, gözleri kamaşıyor, o yanılsamalı tabloya, önünde açılan o geçici sonsuzluğa bütün olarak girmek istiyordu. Ama o çekici öneri kayboluyor, rüzgârın aynası kırılıyor, Zaman yine bizi hükmü altına alıyordu.

Paskalya tatili geldi, bitmez tükenmez, upuzun bir tatildi. Okul olmayınca biz genç öğrenciler amaçsızca, gereksizce kasabada dolaşıyor, bu boş günlerden nasıl yararlanacağımızı bilemiyorduk. Baştan aşağı boş, amaçsız ve boşa harcanmış bir özgürlüktü bizimkisi. Kendimiz de amaçsız olduğumuzdan,

Zaman'dan bir şey bekliyorduk, oysa o da bir hedef gösteremiyordu bize, binlerce bahanenin arkasına gizlenerek kendini ziyan ediyordu.

Masalar kahvenin önündeki kaldırıma çıkarılmıştı bile. Parlak renkli giysileri içindeki hanımefendiler masalara oturmuşlardı; esintileri, sanki dondurmaymış gibi ufak ufak yudumluyorlardı. Etekleri hışırdıyor, alttan gelen rüzgâr, küçük öfkeli bir köpek gibi onları rahatsız ediyordu. Hanımefendilerin yüzlerine kan çıkıyor, kuru rüzgâr yanaklarını yakıyor, dudakları soyuluyordu. Tatil sürüyordu, getirdiği can sıkıntısı da. Dünya ağır ağır ve titreyerek bir sınıra yaklaşıyor, hedefine zamanından önce varıyor ve bekliyordu.

O günlerde hepimiz aç kurtlar gibi yemek yerdik. Rüzgârdan kuruyunca eve koşar, hiç konuşmadan koca koca yağlı ekmekleri mideye indirir ya da köşebaşlarında satılan taptaze kokulu gevrek bisküvilerden alır ya da kafalarımız bomboş, pazar meydanındaki bir evin geniş kemerli verandasında sıraya dizilip otururduk. Alçak kemerlerin arasından beyaz ve geniş meydanı görebilirdik. Duvarların dibinde dizili boş şarap fıçıları keskin bir koku yayardı. Pazar kurulan günlerde renkli köylü örtülerinin sergilendiği uzun bir bankın üzerine otururduk. Ne yapacağımızı bilemeden, can sıkıntısıyla bankın tahtalarını topuklarımızla döverdik.

Ağzı bisküvi dolu olan Rudolf, birden cebinden bir pul albümü çıkartıp önüme açıverdi.

4

O ilkbaharın o dakikaya kadar neden böylesine boş ve sıkıcı olduğunu bir anda anlayıverdim. Nedenini bilmeden içe dönük ve suskun kalmıştı, geri çekilmiş, anlamsız ve tanımsız bomboş bir gökmavisinin içinde açılan, bilinmeyen bir içeriğin içine girmesini bekleyen meraklı, boş bir kabuktu. Yeni uyanmışçasına mavi tarafsızlığı, her şeye böylesine genişçe ve adeta umursamazca hazır oluşu bu yüzdendi. O ilkbahar kendini soluk soluğa, kendinden geçerek sunuyordu, ıssız ve genişti, tek

sözcükle de olsa bir açıklama bekliyordu. Bu açıklamanın Rudolf'un –hazır, tam donanımlı ve şaşırtıcı– pul albümünden çıkacağını kim tahmin edebilirdi ki?

Albümün içinde tuhaf kısaltmalar ve formüller, uygarlık tanımları, parmaklarımızın arasına iklimlerin ve ülkelerin ruhunu almamıza fırsat veren kullanışlı muskalar vardı. Bunlar, imparatorluklar ve cumhuriyetler, takımadalar ve kıtalar üzerine verilmiş senetlerdi. İmparatorlar ve zorbalar, fatihler ve diktatörler bundan fazlasına sahip olamazdı. Ülkeler ve halklar üzerinde egemen olmanın tadını birden hissettim, bu içgüdüsel hırs ancak kudret sahibi olmakla yatıştırılabilirdi. Büyük İskender'le dünyanın tamamını fethetmek istiyordum, bir karış toprağından bile vazgeçemezdim.

5

Cahilce, merakla ve yakıp kavuran bir arzuyla dolup taşarak yaratılışın geçit törenini izledim; ülkeler önümden geçiyordu; evrendeki bütün ırkların yürüyüşünün temposunda atan kalbimin pompaladığı kan yüzünden sersemlemiş olarak, yalnızca ara ara, kızıl karanlıklar arasında görebildiğim pırıltılı alaylardı bunlar. Rudolf bütün o taburları ve kıtaları gözümün önünden geçirtti; bu geçit törenini büyük bir heves ve beceriyle hazırlamıştı. Albümün sahibiydi o, ama gönüllü olarak yardımcı konumuna da soktu kendini, bana törensel bir havayla ve duygulanarak rapor verdi, sanki yemin ediyordu; rolünün belirsizliği onu biraz şaşırtmış gibiydi. Sonunda, ansızın cömertlik duygusuna kapılarak, Mayıs gibi ışıldayan pembe bir Tasmanya ile üzerindeki harfler Çingene karmaşası gibi birbirine girmiş bir Haydarabad'ı bir madalya gibi göğsüme taktı.

6

İşte her şeyi o zaman anladım: dünyanın alev alev güzelliği birden görünüverdi; o gizli haber, varoluşun sınırsız olanak-

larının özel duyurusu tam zamanında ortaya çıkıverdi. Parlak renkli, ateşli, soluk kesici ufuklar açıldı, dünya titreyip eklem yerlerinden sarsıldı, tehlikeli bir biçimde yamuldu, ölçülerinden ve kurallarından kopacak gibi oldu.

Sevgili okur, bir pulun senin için anlamı nedir? Başına defne yaprağından bir taç oturtulmuş kabak kafalı İmparator Franz Jozef'in profilinin senin için anlamı nedir? Bir sıradanlık simgesi midir, yoksa bütün olabilirliklerin simgesi midir, dünyanın bir daha çıkmamacasına içine sokulduğu aşılmaz sınırların güvencesi midir?

O sıralarda dünya, İmparator I. Franz Jozef'in hükmü altındaydı. Bütün ufuklarda o vardı; onun kaçınılmaz profili her köşebaşında karşımıza çıkıp dünyayı bir hapishane gibi çevreliyordu. Tam umudumuzu yitirmiş ve dünyanın hiç değişmeyeceği düşüncesini içimizden kabullenmişken –bunun teminatçısı I. Franz Jozef'ti–, birdenbire ah Tanrım, yaptığın işin öneminin farkına bile varmadan önüme o pul albümünü koyuverdin, onun pırıltılı renklerine bakmama izin verdin, biri ötekinden daha göz alıcı ve ürkütücü hazinelerini birer birer önüme seren o sayfalara... Benim gözlerim kamaşarak, duyguların elinde oyuncak olarak orada durmama ve gözlerimden yaşlar boşanmasına kim ne diyebilir ki? Ne kadar çarpıcı bir görecelik bu, bütün kategoriler ve kavramlar nasıl da sel gibi akıyor! Ah tanrım, demek varoluşun sayısız biçimi varmış, demek senin dünyan uçsuz bucaksızmış! Bu benim en cüretkâr düşlerimde hayal ettiğimden bile öte! Böylece, aksine onca kanıt olsa da, içimi durmadan kemiren ve dünyadaki çeşitliliğin ölçülemeyecek boyutlarda olduğunu fısıldayan sezgim, demek sonunda kanıtlanmıştı.

7

O sıralarda dünya, I. Franz Jozef'in kuşatması altındaydı. Her pulun, her metal paranın ve her damganın üzerindeki resmi, dünyanın değişmezliğini ve tek oluşunu sarsılmaz biçimde doğruluyordu. Dünya buydu işte ve bunun dışında başka dün-

yalar yoktu diyordu yaşlı hükümdarın resimli mührü. Bunun dışındaki her şey aldatmaca, kandırmaca ve gasptı. I. Franz Jozef, her şeyin üstünde oturuyor ve dünyanın büyümesini denetim altında tutuyordu.

Sevgili okur, biz doğuştan sadık olmaya eğimliyiz. Aynı zamanda uysal yaradılışlı olduğumuzdan, otorite karşısında duyarsız kalmayız. I. Franz Jozef, en üst otoritenin cisimleşmiş haliydi. O otoriter yaşlı adam bütün saygınlığını ortaya koyunca, arzularımız ve özlemlerimizden vazgeçip, sahip olduğumuz tek dünyada –yani hayallerin ve romantizmin olmadığı bir dünyada– elimizden geldiğince iyi yaşamak ve unutmaktan başka yapacağımız şey kalmıyordu.

Ama hapishanenin kapıları bir daha açılmamak üzere kapanmış göründüğünde, en son delik tuğlayla kapatıldığında, senden söz edilmemesi için ağız birliği edildiğinde, ah Tanrım, Franz Jozef kimsenin seni görmemesi için en son çatlağı bile tıkayıp üstüne mühür vurduğunda, denizlerden ve karalardan yapılma pelerininle doğruldun ve ona yalanı verdin. Sen Tanrım, kâfirin nefretini üstüne aldın ve bu kocaman, heybetli, renkli laneti dünyaya açıkladın. Ah muhteşem kâfir! O alev alev kitapla, Rudolf'un cebinden çıkarttığı o müthiş pul albümüyle beni çarptın; ben o sırada küçük boyda pul albümü olduğunu bilmiyordum, gözlerim öyle körleşmişti ki o gördüğümü, kimi zaman okulda öğretmenleri kızdırmak için sıraların altından ateş eder gibi yaptığımız karton tabancalardan biri sandım. Bu küçük albüm Tanrı'nın ateşli tiradını simgeliyordu, Franz Jozef'e ve onun sıkıcı mülküne karşı ateşli, görkemli ve sert bir söylevdi. Gerçeğin ve görkemin kitabıydı.

Onu açtım, renkli dünyaların, rüzgârsızlıktan kıpırdayamayan mekânların ışıltısı gözlerimin önüne serildi. Tanrı, peşinden bütün kuşaklardan ve iklimlerden dokunmuş eteklerini sürüyerek sayfa sayfa içinden geçti onun. Kanada, Honduras, Nikaragua, Abrakadabra, Hipporabundiya... Tanrım, sonunda seni anladım. Sen zenginliklerini bu maskelerin altında gizliyordun, bunlar senin aklına gelen ilk gelişigüzel sözlerdi. Elini cebine sokup bir avuç bilye gösterir gibi dünyanın içerdiği olanaklarını gösterdin. Kesin olmaya çalışmadın, aklına ne

gelirse onu söyledin. Panphibrass ya da Halleleevah da diyebilirdin ve palmiyelerin arasından görünen gökte karmakarışık papağan kanatları uçuşur, devasa, gökyakut bir kabak gülüne benzeyen ve ta dibine kadar patlayıp açılan gökyüzü senin bilgeliğinin ışıltısıyla parlar, olağanüstü bir koku salardı. Sen benim gözümü kamaştırmak istedin ey Tanrım, beni baştan çıkarmak, hattâ belki de övünmek; çünkü kendini beğendiğin zamanlarda sen de kibire kapılabilirsin! Ah o anları nasıl da seviyorum!

Nasıl da aşağılarda kalıverdin Franz Jozef, hem sen hem de senin yazılı İncil'in! Seni boşu boşuna aradım. Sonunda buldum. Kalabalığın arasındaydın, ama nasıl da ufak, önemsiz ve siliktin. Tozlu karayolunda insanlarla birlikte yürüyordun, Güney Amerika'nın hemen arkasında, Avustralya'nın önündeydin; ötekilerle birlikte 'Şükür Duası'nı söylüyordun.

8

Bu yeni İncil'in müridi oldum. Rudolf'la dostluk kurdum. Ona hayranlık duyuyor, ama onun yalnızca bir araç olduğunu, albümün bir başkasına ait olduğunu hayal meyal seziyordum. Aslında Rudolf'u albümün bekçisi gibi görüyordum. Pulları ayırıyor, takıp çıkarıyor, albümü yerine koyup çekmeceyi kilitliyordu. Aslında üzgündü, ben büyürken ufalan bir adam gibi üzgündü. Tanrının yollarını açmak için gelmiş birine benziyordu.

9

Bu albümün benim için yaratılmış olduğuna inanmam için nedenlerim vardı. Onun bir mesajı ve bana yönelik bir görevi olduğuna işaret eden pek çok belirti bulunuyordu. Örneğin hiç kimse, Rudolf bile kendini bu albümün sahibi gibi hissetmiyordu; Rudolf bu albümün uşağıymış gibi davranıyordu, görev bağıyla bağlı gönülsüz ve tembel bir uşak. Kimi zaman yüreği kıskançlıkla burkulurdu. Aslında kendisine ait olmayan bir

hazineye bekçilik etme rolüne karşı içten içe isyan ederdi. Tüm bir renk yelpazesiyle yüzümde dalgalanan uzak dünyaların o yansısına hasetle bakardı. Bu sayfaların parıltısını ancak o yansıda görürdü. Yüzümden bu yansı kaybolduğunda Rudolf'un yüzüne bu sayfaların silik ışığı vurur, ama o hiçbir şey hissetmezdi.

10

Bir zamanlar bir hokkabaz görmüştüm. İnce uzun bedeniyle herkesin görebileceği biçimde sahnenin ortasında durup bize silindir şapkasını göstermişti; şapkanın beyaz dibinde hiçbir şey yoktu. Sanatını uygularken kandırmacaya başvurmadığına bizi inandırdıktan sonra elindeki değnekle karmaşık bir sihirli işaret yaptı ve hemen arkasından abartılı bir kesinlik ve açıklıkla silindir şapkanın içinden kâğıt şeritler, renkli kurdeleler çıkartmaya başladı, metrelerce, hattâ kilometrelerce. Bu hışırtılı renkli kütle salonu doldurdu, salon yığın yığın parlak şeritlerle aydınlandı; sanatçıysa seyircilerin itirazlarına, heyecan çığlıklarına ve isterik hıçkırıklarına aldırmadan sonu gelmeyen şeritleri çekip duruyordu; sonunda bütün bu çabanın onu hiç etkilemediği, çünkü bu malzemeyi kendi kaynağından değil, ona açılan ve insan ölçülerinin ve hesaplarının çok ötesinde olan doğaüstü bir kaynaktan sağladığı anlaşıldı.
Bu gösterinin içyüzünü sezebilen bazı kimseler, dalgın ve büyülenmiş olarak evlerine gittiler, Tanrı'nın sınırsız olduğu gerçeğini az da olsa görebilmişlerdi.

11

Büyük İskender'le bendeniz arasında bir paralel çizmenin zamanı belki gelmiştir. Büyük İskender, ülkelerin kokusuna karşı duyarlıydı. Burun delikleri dile getirilmemiş olanakları önceden sezebilirdi. Kapalı gözkapaklarının ardından uzak dünyaların yansıları geçerken onlar bilmediklerini öğrensinler,

sezgiler ve tahminlerle dolsunlar diye uyurlarken Tanrı'nın elini başlarına koyduğu adamlardandı. Ne var ki İskender, bu tanrısal imaları çok ciddiye aldı. Bir eylem adamı olduğu için de –yani ruhu sığdı– misyonunun dünyayı fethetmek olduğunu sandı. O da benim kadar tatminsiz hissetti kendini, onun göğsü de benimki gibi iç çekişlerle kalkıp indi, durmadan yeni ufukların ve yeni manzaraların özlemini çekti. Ona yanlışı gösterecek kimse yoktu. Aristoteles bile onu anlayamadı. Böylece, bütün dünyayı fethetmiş olsa da hayal kırıklığı içinde öldü, kendisinden kaçan Tanrı'dan ve Tanrı'nın mucizelerinden kuşku duyarak. Resmi birçok ülkenin metal paralarını ve mühürlerini süsledi. Sonunda da kendi çağının Franz Jozef'i oldu.

12

O ilkbaharın olaylarının devam ettiği ve sonunda bir sonuca bağlandığı o albüm konusunda okura hiç olmazsa yaklaşık bir fikir verebilmeliyim. O pulların bulvarlarında, armalarla ve flamalarla süslenmiş sokaklarında tanımlaması olanaksız, korkutucu bir rüzgâr esiyor, ufkun üstünde tehdit edercesine yükselen bulutların gölgesi altında uğursuz görüntüler ve işaretler çiziyordu. Sonra boş sokakta ilk haberciler göründü, kırmızı apoletli tören üniformaları içindeydiler, terli, şaşkın, ama görevlerinin tam olarak bilincindeydiler. Düşünceli ve ciddiydiler; sessizce işaret ettiler, yaklaşan geçit alayı sokağı bir anda kararttı, gösteriye katılan kalabalıkların adımları yan sokakları gölgelendirdi. Ülkelerin katıldığı olağanüstü bir gösteriydi bu, evrensel Bir Mayıs günüydü, dünya, geçit töreni yapıyordu. Dünya, ant içercesine kaldırılmış binlerce elle gösteri yapıyordu; Franz Jozef'in değil de, ondan çok daha büyük birinin arkasında olduğunu binlerce sesten duyuruyordu. Gösteri soluk bir kırmızıya, neredeyse pembeye bulanmıştı, coşkunun özgürleştiren rengiydi bu. Santo Domingo'dan, San Salvador'dan, Florida'dan ateşli, soluk soluğa heyetler geliyordu; ahududu kırmızısı giysiler giymişlerdi, içlerinden ikişer üçer cıvıltılı saka kuşlarının çıkıp uçtuğu vişne çürüğü renginde silindir şap-

kalarını sallıyorlardı. Mutlu meltemler trampetlerin parıltısını keskinleştiriyor, çalgıların üstüne değip geçiyor, küçük küçük kıvılcımlar çıkartıyordu. Geçit törenine büyük kalabalıklar katılmasına karşın her şey düzen içindeydi; devasa geçit töreni sessizce ve plana uygun olarak ilerliyordu. Balkonlardan heyecanla sallanan, mor spazmlarla, leylak rengi sessiz çırpınışlarla kıvranan, coşkuyla dalgalanmak isteyip hayal kırıklığına uğrayan bayrakların, yoklama yapılacakmışçasına sustuğu oluyordu; uzaktaki karanlığın içinde dikkatle sayılan topçu ateşi –alacakaranlıkta duyulan tam kırk dokuz pareydi– boğuk boğuk yankılanırken bütün sokak kıpkırmızı oluyor, sessiz bir tehditle doluyordu.

Ve sonra, bir ilkbahar fırtınasının öncesinde olduğu gibi ufuk birden bulutlanıyor, çalgıların bakırsı pırıltısından başka bir şey görünmüyordu; sessizlikte, kararan gökyüzünün mırıltısı, uzak mekânların hışırtısı işitilirken, yakındaki bahçelerden yoğun bir çürük yaprak kokusu yükseliyor, havaya yayılıyordu.

13

Nisan sonlarına doğru, ılık ve gri bir sabahtı; insanlar önlerindeki toprak parçasına bakarak yürüyorlar, parktaki kara dallı ve çeşitli yerlerinden tatlı, cılk yaralarla patlayan ağaçların yanlarından geçtiklerini fark etmiyorlardı.

Ağaç dallarının kara ağına dolanmış, rüzgârların tepeleme yığdığı, olağanüstü ağır ve olağanüstü yüksek, gri, bungun gökyüzü insanların sırtına çökmüştü. Bu ılık nemin içinde insanlar, duyarlı antenleriyle tatlı çamuru koklayan uğur böcekleri gibi elleriyle ayaklarının üzerinde sürünerek ilerliyorlardı. Dünya bunaltıcıydı, büyüyor –adamakıllı bıkkınca–, kâh yukarı doğru, kâh arkaya ya da aşağı doğru uzayıp akıyordu. Arada bir duruyor, aklına belli belirsiz bir şey geliyor, dalların arasına giriyor, bu külrengi günün üstüne atılmış olan kuş cıvıltılarının sık dokunmuş, kıvılcımlı yuvasıyla cilveleşiyor, sonra da derine, yerin altında dallanıp budaklanan köklerin olduğu, so-

lucanların ve kurtların bir şey görmeden kıpır kıpır kıpırdadığı yere, kara toprağın ve çamurun boğucu karanlığına inerdi.

Ve insanlar bu biçimi belirsiz yükün altında çömelip otururlardı; sersemlemiş durumda, hiçbir şey düşünemeden, başlarını ellerine dayayıp yere çökerlerdi; dizlerinin üzerinde bir gazete parçasıyla parktaki bankların üstüne kıvrılırlardı; gazetelerdeki yazılar günün geniş, gri anlamsızlığına akarken, insanlar hantalca, bir önceki günün konumunda orada bilinçsizce, salyalarını akıta akıta oyalanırlardı.

Onları uyuşturan belki de kuşların bu yoğun cıvıltısıydı, yorulmak nedir bilmeden gri çöplerini boşaltıp havayı kararan gelinciklerdi. Bu kurşun yağmuru altında uykulu uykulu yürürler, boşanan sağanak altında işaretlerle konuşurlar ya da tevekkülle susarlardı.

Ama sabahın saat on birinde, gökyüzünün herhangi bir yerinde, kocaman, kabarık bir bulut kümesinin arasından güneş kendini bulanık bir ışıltıyla belli ettiğinde, ağaçların dallarında bütün kuşlar bir cıvıltı tutturur, kuş cıvıltılarının ve şakımaların gri peçesi günün yüzünden soluk altın rengi bir ağ gibi kat kat kalkar, gün gözlerini açardı. İlkbahar gelirdi.

Az önce bomboş olan parkın ağaçlıklı yolları birdenbire sağa sola koşuşan insanlarla dolardı, orası sanki kentin merkezi olur, kadınların giysileriyle şenlenirdi. Biçimli bedenli genç kızların kimi, dükkânlardaki ya da bürolardaki işine, kimi de randevularına aceleyle koşuşur, ama birkaç dakika boyunca, ağaçlıklı yolun seraların nemli kokusunu taşıyan ve kuş cıvıltılarıyla beneklenen ajurlu sepetinden geçerken, bu ağaçlıklı yola ve bu saate ait gibi olurlar, kendileri bilmeseler de, o parktaki narin dallar ve yapraklarla birlikte yeniden doğmuşçasına ilkbahar sahnesinde birer figüran gibi yer alırlar. Onların cana can katan telaşları ve içeteklerinin hışırtısı, parktaki ağaçlıklı yolu doldurmuşa benzerdi. Ah bu havalı, yeni kolalanmış, ilkbahar koridorunun ajurlu gölgesinde gezintiye çıkarılan, nemli koltukaltları şimdi uzakların leylak rengi meltemlerinde kuruyan o iç gömlekleri! Ah bu genç, ritmik adımlar, sivilceleri ve kırmızılıkları, sıcakkanlı bedenleri ilkbaharda saran sağlıklı kırmızılıkları örten yeni tiril tiril ipek çorapları içinde, koşmak-

tan ısınmış bacaklar! Parkın tamamını utanmazca kabarcıklar bürür, bütün ağaçlar tomurcuklara durur, bu tomurcuklar cıvıltıdan patlardı.

Ve sonra ağaçlıklı yol boşalırdı, ağaçların oluşturduğu kemerin altında yüksek tekerlekler üstünde giden bir bebek arabasının tatlı gıcırtıları duyulurdu. Küçük cilalı teknenin içinde, kaskatı kolalı ketenlerin arasında, bir buket çiçek içinde yatar gibi ama bir çiçekten çok daha değerli bir şey uyurdu. Bebek arabasını süren genç kız zaman zaman arabanın üstüne eğilir, bembeyaz bir tazelikle parlayan bu sallantılı, gıcırtılı sepeti ön tekerleklerine bastırarak eğer, tülden buketi, ortasında uyuyan ve uykusunda masallardaki gibi bulutlar ve ışıklar akan tatlı çekirdeğe ulaşıncaya kadar sevgiyle kabartırdı.

Öğlen olunca parktaki yolları gölgeler ve ışık çaprazlama böler, kuşların cıvıltısı havadan eksik olmazdı; ama gezinti yolunun kıyısında yürüyen kadınlar yorulmuş olurlardı, migrenleri saçlarını donuklaştırır, ilkbahar yüzlerini yorardı. Daha sonra ağaçlıklı yol tümüyle boşalır, öğle sonrasının sessizliğinde parktaki lokantadan kokular yavaşça duyulmaya başlardı.

14

Her gün aynı saatte, yanında dadısıyla Bianka parkta yürürdü. Bianka için ne söyleyebilirim, onu nasıl tanımlayabilirim? Tek bildiğim, onun kendinden son derece hoşnut olduğu, programına tamı tamına uyduğu. Bir dansçı gibi uçarcasına yürüyerek, attığı her adımla benliğine büründüğünü ve yaptığı her hareketle, hiç farkında olmadan, hedefini vurduğunu görürken kalbim zevkten sıkışıyor.

Sıradan bir yürüyüşü var, abartılı bir zarafeti yok, ama bu sadelik insanın yüreğine dokunuyor ve Bianka böyle kolayca, zorlanmadan ve hileye başvurmadan kendi olabildiği için yüreğim mutlulukla doluyor.

Bir keresinde gözlerini yavaşça bana doğru kaldırdı ve bu bakıştaki ciddiyet bir ok gibi içime işledi. O zamandan beri Bianka'dan bir şey gizleyemeyeceğimi, onun benim bütün düşün-

celerimi bildiğini biliyorum. O dakikada baştan aşağı ve hiç sakınmadan kendimi ona sundum. Gözlerini neredeyse belli belirsiz yumarak bunu kabul etti. Bütün bunlar hiç konuşmadan, birbirimizin yanından geçerken, bir tek bakışla gerçekleşti.

Bianka'yı zihnimde canlandırmak istediğimde bir tek anlamsız ayrıntı geliyor aklıma: Bir oğlan çocuğunki gibi dizlerindeki sıyrıklar; bu beni çok heyecanlandırıyor ve düşüncelerimi alıp mutlandırıcı anatomiler arasındaki dar geçitlere yöneltiyor. Onun dizlerinin üstünde ve altında kalan yerler tanımlanamıyor, hayal edilemiyor.

15

Bugün yine Rudolf'un pul albümünün altını üstüne getirdim. Ne harika bir çalışmaydı! Metinler, göndermeler, dokundurmalar, gizli işaretler ve iki anlamlı sözcüklerle dolu. Ama bütün satırlar Bianka'ya doğru götürüyor. Ne mutlandırıcı tahminler! Beklentilerim ve umutlarım gitgide daha da çarpıcı oluyor! Ah, nasıl da acı çekiyorum, beni bekleyen gizler karşısında kalbim nasıl da sıkışıyor!

16

Kentteki parkta her akşam bir orkestra çalıyor, ilkbahar giysileri içindeki insanlar bulvarları dolduruyor. Bir aşağı bir yukarı yürüyorlar, simetrik ve durmaksızın yinelenen yollar çizerek birbirlerinin yanından geçiyorlar. Delikanlıların başlarında yeni ilkbahar şapkaları var, ellerinde de gelişigüzel tuttukları eldivenleri. Birbirine koşut yollarda yürüyen genç kızların giysileri, çitlerin ve ağaç gövdelerinin arasından parıldıyor. Kızlar ikişer ikişer yürüyor, kalçalarını sallıyor, pembe ve beyaz kurdelelerin ve fırfırların köpüğünün altında kuğular gibi süzülüyorlar; bazen bahçedeki sıralara konuyorlar, bu başıboş gezintiden yorulmuşçasına; çiçekli, geniş müslin etekleri, yaprakların dökmeye başlayan güller gibi yayılıyor oturdukları yere.

Sonra, bembeyaz gövdelerle birleşen, üst üste konulan ya da çaprazlama tutulan bacaklar ortaya çıkıveriyor ve önlerinden geçen delikanlılar, susup bembeyaz kesiliyorlar; önlerindeki kanıt tam yerini buluyor, onları tam anlamıyla ikna ediyor, fethediyor.

Karanlık çökmeden bir süre önce dünyadaki bütün renkler güzelleşiyor, bütün renkler daha parlak, daha ateşli ama yine de hüzünlü oluyorlar. Park hızla pembe bir yaldızla, öteki renkleri koyultan parlak bir cilayla kaplanıyor; her şey renkleniyor, aydınlanıyor. Ama çok geçmeden bu renklerin arasına koyu bir mavi karışıyor, göz alıcı hattâ kuşkulu bir güzellik. Az sonra da parkın yeni yeni yeşermeye başlayan, dalları henüz yapraklanmamış çalılıkları alacakaranlığın pembesine boyanıyor, serinliğe bulanıyor, olağanüstü güzel ama ölümlü şeylerin anlatılmaz hüznünü saçıyorlar.

Sonra parkın tamamı, devasa, sessiz bir orkestraya dönüşüyor, ciddi ve ağırbaşlı oluyor, orkestra şefinin havaya kaldırılmış değneği altında müziğin olgunlaşıp yükselmesini bekliyor; bu güçlü, ciddi orkestranın üstüne ansızın, sanki çalgıların içinde kabaran seslerle aşağı çekilmiş gibi gösterişli bir alacakaranlık yayılıyor. Yukarılarda, yaprakların taze yeşilini görünmez bir karganın sesi deliyor ve her şey birden, tıpkı akşam vakti bir ormanda olduğu gibi kasvetli, yalnız ve geç oluyor.

Ağaçların tepelerini belli belirsiz bir esinti yalıyor, kiraz çiçeklerinin yaprakları yağmur gibi yere iniyor. Yükseklerde, akşam karanlığına girmiş gökyüzünün altında keskin bir koku süzülüyor ve ölüm habercisi gibi havada asılı kalıyor; gecenin ilk yıldızları gözyaşlarını döküyorlar, solgun ve leylak rengi gecenin içinde mor salkımlarınki gibi acı bir koku oluyor.

İşte o zaman, gezinmekte ve düzenli aralıklarla buluşmakta olan delikanlıları ve genç kızları tuhaf bir kararlılık sarıyor. Her erkek kendini aşıyor, yakışıklı ve bir Don Juan kadar dayanılmaz oluyor, gözlerindeki ölümcül güç kadınların yüreğine korku salıyor. Genç kızların gözleri derinleşiyor, içlerinde dolambaçlı karanlık göller oluşuyor. Gözbebekleri şişiyor, kolayca açılıyor, onların donuk karanlığına bakan fatihleri içeri alıyor. Parktaki gizli yollar ortaya çıkıyor, gitgide derinleşen ve hışır-

dayan çalılıklara götürüyor, sahne arkasındaki kat kat kadife perdelerin ve gizli köşelerin içinde kaybolur gibi bu çalılıkların içinde kayboluyorlar. Bu tümüyle unutulmuş karanlık bahçelerin serinliğinden geçip karanlığın mayalandığı ve yozlaştığı, bitkilerin bir kenarda unutulmuş şarap fıçılarındaki gibi kokular saldığı tuhaf yerlere nasıl ulaştıklarını kimse bilmiyor.

Bahçelerin bu karanlık yumağı içinde körlemesine dolaşan gençler, sonunda, batmakta olan güneşin son mor ışığının altında, boş bir ağaçlıksız alanda, yıllardır çamura dönüşmekte olan bir gölün kıyısında buluşuyorlar; dünyanın arka kapısının yakınlarında bir yerde, çürümekte olan bir tırabzanın yanında, kendilerini yeniden var olmanın öncesinde, çoktan geçmiş bir hayatın içinde, uzak bir çağın davranışları içinde buluyorlar; hıçkırıp yalvarıyorlar, asla tutmayacakları sözler veriyorlar, doruklara tırmanıp gerisinde yalnızca ölüm ve adsız bir zevkin uyuşukluğu bulunan sınırlara ulaşıyorlar.

17

İlkbahardaki akşam karanlığı nedir?

Meselenin esasına geldik mi, yoksa burası yolun sonu mu? Söyleyecek şey bulamamaya başlıyoruz; sözcükler birbirine giriyor, tutarsızlaşıyor, sapıtıyor. O inanılmaz, müthiş ilkbaharı tanımlamak yine de bu sözcüklerin ötesinde. Akşam karanlığının mucizesi! Bu karanlık, ele avuca gelmez öğenin bulunduğu yere büyümüzün gücü erişemiyor. Orada sözcükler hecelerine bölünüyor, çözülüyor, yeniden kendi etimolojilerine dönüyorlar, derinliklerine ve uzaktaki bulanık köklerine iniyorlar. Derinliklerine ne demek? Biz bunu sözcük anlamıyla anlıyoruz. Sözcüklerimiz de kararıyor, bulanık bağlantılar arasında kayboluyorlar: Archeron, Orcus, yeraltı dünyası... Bu sözcüklerin içinden karanlığın sızışını, köstebek yuvalarının dağılışını, mahzenlerin, derinliklerin, mezarların kokusunu duyabiliyor musunuz? İlkbahardaki akşam karanlığı nedir? Bir kez daha soruyoruz bu soruyu, araştırmamızın heyecanlı nakaratı bu ve yanıtlanmadan kalacak.

Ağaçların kökleri konuşmak istediğinde, çimenlerin altında birçok eski masal ve destan biriktiğinde, yeraltında fazlasıyla fısıltı, sözsüz maddeler ve sözcüklerin bulunmasından önce de var olan karanlık, isimsiz şeyler toplandığında ağaçların kabukları kararır, dağılıp kalın, kaba tabakalara ve derin yarıklara dönüşür. Yüzünüzü akşam karanlığının bu tüylü kürküne gömersiniz, her şey, bir tabutun içindeymiş gibi nüfuz edilemez ve havasız olur. O zaman gözlerinizi devirip kötü kötü bakmalı, nüfuz edilemeyenin arkasını görmeye çalışmalı, bulanık humusu bakışlarınızla delmeye çalışmalısınız; birden hedefinize varırsınız, öteki tarafa geçersiniz; Derindesinizdir artık, Yeraltında. Ve görebilirsiniz...

Burası sandığımız kadar karanlık değildir. Tam tersine, içerisi ışıl ışıldır. Elbette köklerin içsel ışığıdır bu, gezici bir fosfor, karanlığı hareleyen incecik ışık damarları, karabasanlardaki gelip geçici ışıltıdır. Aynı biçimde, biz uyurken, dünyadan kopmuşken, kendi içimize doğru yol alırken, kendi içimize dönüş yolculuğuna çıkmışken, kapalı gözkapaklarımızın ardından her şeyi açık seçik görebiliriz, çünkü içimizde düşüncelerimiz şamalı fitillerle tutuşturulur ve titreyerek tüterler. Kesin geri çekiliş böyle olur işte, kendi içine dönüş, köklere yolculuk. Hatıralara böyle dağılırız, içten içe gelen ürpertiler bizi böyle sarsar. Çünkü biz ancak yeryüzündeyken, gün ışığındayken bir avuç titrek, ne dediği anlaşılır ezgiyizdir; derinlere inince yeniden karanlık fısıltılara, karmakarışık mırıltılara, yarım kalmış sayısız öyküye dönüşürüz.

Üzerinde ilkbaharın büyüdüğü toprağın ne olduğunu ancak şimdi anlarız, ilkbaharın neden böyle anlatılmaz derecede hüzünlü ve bilgelik dolu olduğunu da. Ah, kendi gözlerimizle görmeseydik buna inanmazdık! Burada derin dolambaçlar, depolar ve silolar var, sıcaklığını koruyan mezarlar, çöpler ve çürümüş şeyler. Çok eski masallar. Yedi kat (eski Truva'da olduğu gibi) koridorlar, odalar, define sandıkları, yan yana dizilmiş sayısız altın maske, yassılmış gülümsemeler, kemirilmiş suratlar, mumyalar, boş kozalar... Kolumbariyalar vardır burada, ölülerin konduğu çekmeceler; onların içinde kupkuru, kökler gibi kapkara yatıp zamanlarının gelmesini beklerler. Burada koca-

man ecza depoları vardır, gözyaşı kaplarında, eritme kaplarında ve cam kavanozlarda satışa sunulurlar. Hiç müşteri çıkmasa da upuzun, ağırbaşlı sıralar halinde yıllar yılı bu raflarda beklemişlerdir. Belki de tümüyle iyileşip, tütsü kadar temiz ve kokulu olarak o güvercin yuvalarında canlanmışlardır, cıvıldaşan özel türler, uyanmış sabırsız ilaçlar, merhemler ve sabah kremleri; eski tatlarını dillerinin ucuyla ararlar. Duvara gömülü bu güvercin tünekleri, yumurtadan çıkan ve cıvıldaşmak için çabalayıp duran civcivlerle doludur. Ölülerin sıra sıra uyandığı, iyice dinlenmiş olarak gözlerini açtığı bu uzun, boş, ağaçlı yollarda ne kadar da taptaze bir gün başlıyor!

Ama daha bitirmedik; daha da derine inebiliriz. Korkacak bir şey yok, bana elinizi uzatın, bir adım daha atın; artık köklere geldik, birden her şey, bir ormanın derinlerindeki gibi karanlık, keskin kokulu oluyor, her şey birbirine giriyor, çimen ve ağaç kökü kokuyor; birbirine karışmış kökler ortalıkta dolaşıyor, soluk alıp verirlerken, içlerindeki özsu pompayla yukarı çekilircesine yükseliyor. Öteki tarafta, her şeyin tabanındayız, fosfor yüklü alacakaranlıktayız. Bir sürü hareket ve gidiş-geliş var, kaynaşma ve karışıklık, insanlar ve ırklar, binlerce kez çoğalmış İnciller ve İliadalar! Göçler ve kalabalıklar, tarihin karmaşası ve uğultusu! Bu yol bizi hiçbir yere götürmez. Tam dipteyiz şimdi, karanlık temellerde, Anne'lerin arasında. Dipsiz cehennemler, Ossian'ın umutsuz uzamları, bütün o acınası Nibelungen burada. Tarihin kocaman cehennem kazanları, kurmaca fabrikaları, masalların ve fabllerin sisli buhar odaları burada. İlkbaharın büyük ve hüzünlü düzeneğini sonunda anlayabiliriz artık. Ah, tarihe dayanarak gelişiyor o! Onca olaya, onca başarıya, onca alınyazısına! Şimdiye dek okuduğumuz her şey, dinlediğimiz ve dinlememiş olsak da çocukluğumuzdan beri hayal ettiğimiz onca öykü; bütün bunların yuvası ve anayurdu burası, başka bir yer değil. Yazarlar bu birikimin, bu donmuş sermayenin, yeraltında tuzlanıp saklanan bu kaynağın farkında olmasalardı, nereden fikir bulurlar, bir şeyler keşfedecek cesareti nasıl edinebilirlerdi? Ne karmakarışık söylentiler, dünya nasıl da durmadan mırıldanıyor! Kulaklarınızda

sürekli ikna sözcükleri zonkluyor. Gözlerini yarı kapatıp fısıltıların, gülümsemelerin ve fikirlerin sıcaklığından geçiyorsun, durmadan rahatsız ediliyorsun, binlerce sivrisinek sokar gibi sorularla rahatsız ediliyorsun. Kendilerinden bir şey almanı arzuluyorlar, herhangi bir şey, o kopuk, zamanötesi öykülerden bir tutam ve onu kendi genç yaşamına, kan dolaşımına katmanı istiyorlar; onu saklamanı ve onunla yaşamayı öğrenmeni. İlkbahar tarihin yeniden canlanışı değilse nedir? Bütün bu kopuk şeylerin arasında canlı, gerçek, soğukkanlı ve bilge olan yalnızca ilkbahardır. Ah, bütün bu hayaletleri ve görüntüleri, larvaları ve makileri nasıl da kendine çekiyor, genç yeşil kanına, bitkisel cehaletine! Ve savunmasız ve naif ilkbahar, onları kendi uyuklamasının içine katıyor, onlarla birlikte uyuyor, şafak vakti dalgın uyanıyor ve hiçbir şey hatırlamıyor. Bu yüzden unutulan her şeyin ağırlığını taşıyor, bu yüzden böyle kederli, çünkü yalnızca o, bu reddedilmiş yaşamların yerine yaşayacak ve yitirilen her şey adına güzel olacak... Bütün bunları telafi etmek için de sunabileceği tek şey, içinde her şeyi barındıran ve bir tek, sonsuz ve bitimsiz bir sel halinde akıp giden kiraz ağaçlarının delişmen kokusu. Unutulmuş ne demektir? Eski öykülerin üstünde bir gecede taze yeşillik bitti, tatlı yeşil bir hav; bütün gözeneklerden düzenli bir büyüyüşle bir tabaka açık renkli tombul filiz fışkırmış, tıpkı bir erkek çocuğun saç tıraşı olmasını izleyen günkü başı gibi. Unutulmak ilkbaharı nasıl da yeşertiyor: yaşlı ağaçlar tatlı ve naif bir cahillikle nasıl da kabarıyorlar, uyandıklarında dalları büyümüş oluyor, kökleri eski olayların içine dalsa da hatıraların altında ezilmiyorlar. Bu yeşillik onları bir kez daha yenileyecek ve tazeleyecek, öyküler bu yeşillikten beslenip gençleşecek, sanki daha önce var olmamışlar gibi baştan başlayacaklar.

O kadar çok gerçekleşmemiş öykü var ki. Ah, köklerin arasındaki o hüzünlü, inleyen korolar, birbiriyle yarışan o öyküler, ansızın patlayıveren doğaçlamalar arasındaki o bitmez tükenmez monologlar! Onları dinleyecek sabrımız var mı? Bilinen en eski efsaneden önce hiç kimsenin duymamış olduğu başka efsaneler de vardı; bilinmeyen öncüler vardı; adı olmayan romanlar; müthiş ama silik ve yavan destanlar; biçimsiz lirik ma-

sallar; ufkun yerini kaydıran suratı belirsiz devler; akşam bulutlarının dramı için yazılmış karanlık metinler ve bunlardan da önce efsane kitaplar, yazılmamış kitaplar, ebedî amacın kitapları, *in partibus infidelium* kayıp kitaplar.

İlkbaharın köklerinde kaynaşan bütün öyküler arasında bir tanesi var ki, uzun bir zaman önce gecenin egemenliği altına girmiş ve sonsuza kadar gökyüzünün dibine yerleşip yıldızlı mekânların ebedî eşlikçisi ve artalanı olmuştu. Her ilkbahar gecesi, gece boyunca ne olursa olsun, o öykü, kurbağaların ötüşü ve durmadan çalışan değirmenlerin üstünde açılır. Gecenin değirmenleri tarafından serpiştirilen donuk yıldızların altında bir adam yürür; pelerininin altında, kollarının arasında bir çocuk tutmaktadır; gökyüzünden geçer, hiç durmadan yürür, bitimsiz uzamda durup dinlenmeden yürüyen bir adam. Ah, yalnızlığın hüznü, gecenin enginliğinde öksüzlüğün dokunaklılığı! Ah uzak yıldızların ışıltısı! Bu öyküde zaman hiçbir şeyi değiştiremez. Öykü, yıldızlı ufukların içinden geçip yürür, büyük adımlarla yanımızdan geçer, hep de öyle olacaktır, hep yeniden başlayacaktır; zamanın yolundan çıktıktan sonra ayaklarının altında zemin kayacak, yinelemekle tükenmez olacaktır. İşte orada, kucağında çocukla adam yürüyor; bu nakaratı, gecenin bu zavallı parolasını bilerek yineliyoruz, amacımız bu yürüyüşün kesik kesik ama sürekli olduğunu göstermek; bazen yıldızların karışıklığı bu sürekliliği engelliyor, sonsuzluğun melteminin hissedilebildiği uzun, suskun aralarda bu yürüyüş hiç görünmez oluyor. Uzak dünyalar el uzatılsa tutulacak yakınlığa geliyor, ürkütücü bir ışıltıyla parlıyor, sonsuzluğun içinden sessiz, sözsüz bir dille şiddetli işaretler gönderiyorlar; yolcuysa ilerliyor, küçük kıza durmadan ninni söylüyor, oradaki fısıltıların karşısında, gecenin müthiş tatlı kandırmacaları karşısında, sessizliğin dudaklarında kimse kulak vermezken biçimlenen tek sözcüğün karşısında güçsüz, tekdüze ve umutsuz bir sesle.

Bu öykü, kaçırılan ve bir başka çocukla değiştirilen prensesin öyküsü.

18

Gece geç saatte bahçeler içindeki geniş villaya döndüklerinde, hiçbir tuşundan ses gelmeyen siyah parlak bir piyanonun yer aldığı alçak tavanlı beyaz bir salona girdiklerinde, geniş cam duvarın arkasından, bir limonluğun camlarının arkasından bakarcasına, solgun ve yıldız dolu ilkbahar gecesi baktığında; kiraz ağaçlarının çiçeklerinin kokusu şişelerden ve kavanozlardan çıkıp içeri, serin beyaz yatak çarşaflarının üstüne süzüldüğünde; meraklı bir bekleyiş o uykusuz geceyi doldurur, insan uykuda konuşur, hıçkırır, koşar ve ışıklar içindeki, yaban kirazının kokusunu taşıyan, uzun, çiğli, pervane dolu gecenin içinde düşe kalka ilerler... Ah, sınırsız geceye derinlik veren bu yaban kirazıdır; uçmaktan bitkin düşen, mutlandırıcı yarışlardan yorulan can, bir süre esintili bir sınırda dinlenmek, daracık bir dağ sırtında uyumak ister; ama o solgun gece yeni gecelere gebedir hep, daha da solgun, daha da soyuttur bunlar, ışıklı çizgilere ve büklümlere, yıldızların ve hafif uçuşların burgaçlarına bölünmüştür; genç kızların kanıyla tütsülenmiş görünmez sivrisineklerin iğneleriyle binlerce kez delinmiştir; yorulmayan can yine uykuda düşe kalka ilerlemek zorundadır; hayal kurar, çılgınlaşır; yıldızsı ve karmaşık işlere bulaşır; mehtapta korkmuş, telaştan soluk soluğa kalmış, ne olduğu anlaşılmayan büyülenmelere, yarı uyur-yarı uyanık ay düşlerine kapılmış, uyuşuk ürpermeler geçirmiştir.

Ah, gecenin bu el koymaları ve sürek avları, hileleri ve fısıltıları, zenciler ve miğferli adamlar, balkon parmaklıkları ve pancurlar, gecenin soluk soluğa kaçışının ardından dalgalanan bu müslin giysiler ve peçeler!

Apansız bir bayılmanın, donuk ve karanlık bir duraklamanın ardından sonunda öyle bir an gelir ki, bütün kuklalar kutularına girer, bütün perdeler çekilir, tutulan bütün soluklar sessizce bırakılır; o sırada geniş, dingin gökyüzünde ışıyan gün, uzak, pembe ve beyaz kentlerini, narin, yüksek pagodalarını ve minarelerini kurar.

19

İlkbaharın yapısı, Kitap'ın dikkatli okuruna ancak şimdi açık ve anlaşılır olacaktır. Sabahları yapılan bütün bu hazırlıkların, günün erken saatlerindeki süslenmelerin, bütün tereddütlerin, kuşkuların ve seçme zorluklarının anlamları, pulları iyi tanıyan birinin önüne serilecektir. Pullar insanı, sabah koşullarının karmaşık oyununa sokarlar, günün son biçimini almasından önceki uzun tartışmalarla ve havanın kandırmacalarıyla tanıştırırlar. Rengârenk ve benekli Meksika, bir akbabanın gagasında kıvranan bir yılanla, dokuzuncu saatin kızıl puslarından çıkmaya çalışmaktadır; sıcacıktır, her yanını al basmıştır; öte yandan uzun ağaçların yeşilinin ortasındaki gökmavisi bir boşlukta papağanın biri inatla, 'Guatemala, Guatemala!' diye, düzenli aralıklarla, hep aynı vurgulamayla yineleyip duruyor; bu yeşil sözcüğün bulaştığı her şey ansızın tazelenip bol yaprak çıkarıyor. Yavaş yavaş, güçlükler ve çatışmalar arasında, bir oylama yapılıyor, tören düzeni, geçit töreninin sırası, günün diplomatik protokolu kuruluyor.

Mayıs'ta günler, Mısır pulları gibi pembe olurdu. Pazar meydanında gün ışığı parlayıp dalgalanırdı. Gökyüzünde yaz bulutları kümelenir –volkanik, keskin hatlı–, ışık çatlaklarının altında kıvrılırdı (Barbados, Labrador, Trinidad) ve her şey kırmızıya çalardı, sanki kırmızı gözlüklerin ardından görülüyormuş gibi olurdu ya da şakaklara hücum eden kanın rengindeymiş gibi. Gökyüzünde bütün yelkenleri patlayacak gibi şişmiş olan büyük Guyana korveti süzülürdü. Kabaran yelkenleri, gergin halatların ve römorkörlerin arasında, saldırıya geçen martıların ve denizin kızıl parıltısı arasında yükselirdi. Sonra, halatlar, merdivenler ve yelken direklerinden oluşan devasa, birbirine girmiş bir kütle göğe yükselip iki yana yayılır, yelkenler genişçe açılınca, gökyüzünde, yelkenler, serenler ve prasyalardan, tutamaklardan oluşan katmerli, çok katlı bir manzara gelişir, bu karmakarışık şeylerin arasından ufak, çevik zenci çocuklar, yelkenlerin dolambacında, fantastik, tropikal gökyüzünün üzerindeki işaretlerin ve şekillerin arasında bir görünüp bir kaybolurlardı.

Sonra gökteki manzara değişirdi: Bulut kütlelerinin arasında aynı anda üç pembe güneş tutulması birden meydana gelir, parlak lavlar akmaya başlar, bulutların (Küba, Haiti, Jamaika) keskin çizgilerini ışıkla belirginleştirirlerdi; dünyanın merkezi gerilere gider, parlak renkleri koyulaşırdı. Gökmavisi takımadalarıyla, neşeli akıntılarıyla, gelgitleriyle, ekvatoral ve tuzlu musonlarıyla kükreyen tropikal okyanuslar ortaya çıkarlardı. Elimde pul albümü, ilkbaharı inceliyordum. Zaman üzerinde büyük bir yorum, günlerin ve gecelerin açıklayıcı kitabı değil miydi o? Önemli olan, Büyük İskender'in yaptığı gibi şunu unutmamaktır: Meksika sonuncu yer değildir; orası Dünyanın geçmesi gereken bir geçittir, her Meksika'nın arkasında bir başkası, daha parlağı, olağanüstü renkleri ve aromaları olan bir başka Meksika açılmaktadır...

20

Bianka baştan aşağı gri. Esmer yüzü sönmüş küllerin renginde. Elinin dokunuşu inanılmaz olmalı.

Disiplinli kanında sayısız kuşağın özenli terbiyesi gizli. Görgü kurallarına uysalca uyuşu gerçekten insanın içine işliyor; bu, kırılmış inadın, dize getirilmiş başkaldırının, gizli gözyaşlarının ve çökertilen gururun kanıtı. Bianka'nın her hareketi, önceden belirlenmiş kalıplara, iyiniyetle ve hüzünlü bir zarafetle boyun eğişinin ifadesi. Gereksiz hiçbir şey yapmıyor, attığı her adımı ölçüp biçerek atıyor, geleneklere uyuyor, en ufak bir coşku göstermeksizin, yalnızca pasif bir görev duygusuyla geleneklerin ruhunu benimsiyor. Bianka, bu günlük yengilerden, zamanından önce olgunlaşmış deneyimlerini ve bilgeliğini kazanıyor. Bilinecek ne varsa biliyor Bianka, bilgisinin de keyfini çıkarıyora benziyor; ağırbaşlı ve hüzün dolu bu bilgelik, tıpkı bitimsiz bir güzelliğin çizgilerini taşıyan ağzı ve kusursuzca çizilmiş kaşları gibi. Hayır, onun bilgeliği kurallara boşvermesine yol açmıyor, yumuşamıyor, başıboş olmuyor. Tam tersine. Hüzünlü gözleriyle baktığı gerçek, ancak kurallara tam anlamıyla sadık kalmakla taşınabilir ve onlara sıkı sıkıya

uymakla. Ve bu şaşmaz terbiye, geleneklere bu bağlılık, güçlükle üstesinden gelinmiş kocaman bir hüzünler denizini ve çileyi barındırıyor.

Yine de, gelenekler onu incitmiş olsa da, bu savaştan galip çıkıyor. Ama bu zafer ne özverilere mal oldu!

Bianka yürüdüğünde –incecik ve dimdik–, yürüyüşünün iddiasız ritminde, böyle doğallıkla, ne tür bir gururu taşıdığı belli olmuyor: Kendi yenilen gururunu mu, yoksa boyun eğdiği ilkelerin zaferini mi?

Ama gözlerini kaldırıp yüzünüze baktığında, ondan hiçbir şey gizleyemezsiniz. Gençliği, en gizli şeyleri tahmin etmesine engel değildir. Dingin serinkanlılığına ancak günler boyu ağlayıp inledikten sonra kavuşmuştur. Gözlerinin altında bu yüzden halkalar vardır, içlerinde bu yüzden nemli, sıcak bir alev saklıdır ve hedefini şaşırmayan kararlı bir bakış.

21

Bianka, o büyüleyici Bianka benim için bir sır. İnatla inceliyorum onu, tutkuyla ve de umarsızca, pul albümü de bana yol gösteriyor. Neden yapıyorum bunu? Bir pul albümü psikoloji kitabı gibi temel alınabilir mi? Ne cahilce bir soru! Bir pul albümü evrensel bir kitaptır, insan hakkında bilinebilecek her şeyin bir özetidir. Elbette ki yalnızca imalar, dokundurmalar ve üstü kapalı sözcüklerle. Kitabın sayfaları arasından geçen o kızıl ipi, alev alev yanan izi bulabilmek için belli bir zekâya, yürekliliğe, hayalgücüne ihtiyacınız olacaktır.

Ne olursa olsun bir şeyden kaçınmalısınız: darkafalılıktan, bilgiçlikten, dargörüşlü olmaktan. Birçok şey birbirine bağlıdır, birçok ip aynı makaranın ipidir. Bazı kitapların satırlarının arasından sürüler halinde havalanan kırlangıçları gördünüz mü hiç, mısra mısra uçuşan, titreşen, ince uzun kırlangıçları? Bu kuşların uçuşlarını okumak gerek...

Ama gelin Bianka'ya dönelim. Hareketleri ne kadar da içe dokunan bir güzellikte! Hepsini düşünerek yapıyor; yüzlerce yıl önce düşünülmüş, Tanrıya güvenle başlanmış hareketler,

sanki kaderin onu nereye götüreceğini ve kaçınılmaz gelişmesini önceden biliyormuş gibi. Bazen parkta onun karşısında otururken ona gözlerimle bir şey sormak, düşüncelerimde ondan bir şey dilemek istiyorum. Ama daha ben dileğimi dile getiremeden o yanıt vermiş oluyor. Kısa, delici bir bakışla ve hüzünle yanıt vermiş oluyor.

Neden başını öne eğiyor? Böyle dikkatle, düşünceli düşünceli gözlerini diktiği şey ne? Hayatı bunca umarsızca üzüntülü mü? Her şeye rağmen o boyun eğişi saygınca ve gururla taşımıyor mu, sanki her şey olduğu gibi kalacakmış gibi; sanki elinden bütün sevinçleri alan o keşif, ona bunun yerine bir dokunulmazlık, yalnızca gönüllü boyuneğişte bulunabilecek daha üstün bir özgürlük sağlamış gibi.

Dadısıyla birlikte karşımdaki bankta oturuyor, her ikisi de kitap okuyor. Beyaz giysisi –zaten onu başka renk bir giysi içinde görmedim hiç– açılmış bir çiçek gibi oturduğu yere yayılmış. İnce, esmer bacaklarını önde anlatılmaz bir zarafetle çaprazlamış. Ona dokunmak, salt böyle bir dokunuşun kutsallığı yüzünden acı verici olmalı.

Kitaplarını kapatıp kalkıyorlar. Bianka bana kısaca bir göz atıp ateşli selamıma karşılık veriyor, dadısının uzun, esnek adımlarının ritmine ayak uydurarak rahat adımlarla uzaklaşıyor.

22

Arazinin çevresindeki bütün alanı araştırdım. O geniş araziyi kuşatan yüksek çitin çevresinden defalarca dolaştım. Teraslı, geniş verandalı, beyaz duvarlı villayı her açıdan gördüm. Villanın arkasında bir park yer alıyor, yanı başında da üzerinde ağaç bulunmayan geniş bir arazi. Burada tuhaf yapılar var, kısmen fabrika, kısmen çiftlik binaları. Gözümü çitteki bir yarığa yapıştırıyorum, gördüğüm şey bir yanılsama olmalı. Sıcağın inceltti-ği ilkbahar havasında, kilometrelerce uzanan titreşimli havada, uzak ve yansımalı şeyler görebilirsiniz bazen. Yine de birbirine zıt düşünceler başımı çatlatıyor. Pul albümüne başvurmalıyım.

23

Böyle bir şey olabilir mi? Bianka'nın villası, uluslararası anlaşmaların güvencesi altında ve ülke yasalarının dışında bir bölge olabilir mi? Pul albümünü incelemek beni nasıl da şaşırtıcı keşiflere götürüyor! Bu hayret verici gerçeği bilen yalnız ben miyim? Yine de pul albümünün bu konuda sağladığı kanıtları ve izleri hafife alamıyor insan.

Bugün villanın her yanını yakından inceledim. Haftalardır dökme demirden süslü kapının çevresinden ayrılmamıştım. İki tane büyük boş araba bahçeden çıkarken aradığım fırsatı yakaladım. Kapılar kapatılmamıştı, görünürde de kimse yoktu. Kayıtsızca içeri daldım, cebimden resim defterimi çıkarttım, kapının direklerinden birine dayanarak mimarî ayrıntılardan birini çizer gibi yaptım. Banka'nın hafif adımlarının defalarca çiğnediği çakıl taşlı bir yolda duruyordum. Onu, üzerinde incecik beyaz bir giysiyle, terasa açılan camlı kapılardan çıkarken görebileceğim düşüncesi karşısında kapıldığım o coşkulu korku neredeyse yüreğimi durduruyordu. Ama bütün pencereler ve kapılardaki yeşil güneşlikler kapalıydı. O evin içinde hayat olduğunu gösteren en ufak bir ses yoktu. Ufukta gökyüzü bulutlanıyor, uzaklarda şimşekler çakıyordu. Ilık, seyrek dokulu havada hiçbir esinti yoktu. O sessiz gri günde, süslemeli mimarînin sessiz ama şatafatlı sözcükleriyle konuşan yalnızca villanın karbeyazı duvarlarıydı. Mimarînin zarafeti, süslemelerde, aynı motif üzerine yüzlerce uyarlamada yineleniyordu. Göz kamaştırıcı beyazlıktaki bir pervaz boyunca hafif kabartmalı çelenkler, iki yana ritmik kıvrımlarla uzanıyor, köşelere gelince ne yapacaklarını bilmeden durakalıyorlardı. Ortadaki terastan aşağı gösterişli ve törensel bir mermer merdiven iniyor, düzgünce uzanan tırabzan parmaklıklarının ve vazoların arasından genişçe yere akıyor, aktıktan sonra da arkasından uzanan eteklerini derinden diz kırarak topluyor gibi görünüyordu.

Benim oldukça gelişmiş bir üslup duyum vardır. Nedenini bilemesem de, o binanın üslubu beni huzursuz, rahatsız etmişti. Onun dışavurulmamaya çalışılmış klasikliğinin, görünüş-

te soğuk zarafetinin altında birtakım başka, kaçamaklı etkiler gizli gibiydi. Tasarım, fazlasıyla yoğun, fazlasıyla keskin hatlı, beklenmedik süslemelerle fazlasıyla doluydu. Bilinmeyen bir zehirden mimarın damarlarına zerk edilmiş bir damla, onun tasarımını anlaşılmaz, patlayıcı ve tehlikeli kılmıştı.

Alt üst olmuştum, zıt dürtülerle titreyerek, ayak parmaklarımın ucuna basarak villanın önyüzü boyunca yürüdüm, merdivenin basamaklarında uyuklayan kertenkeleleri ürküttüm.

Şimdi kuru olan yuvarlak havuzun yanındaki toprak güneşten kavrulmuştu, henüz çıplaktı; yalnızca şurada burada, topraktaki bir çatlaktan, sabırsız, şaşırtıcı bir yeşillik başını uzatmıştı. Bu otlardan birazını koparıp resim defterimin arasına koydum. Heyecandan titriyordum. Havuzun üstündeki hava, yarı saydam ve parlaktı, sıcaktan kıvrımlanıyordu. Yakındaki bir direkte asılı olan barometre tehlikeli derecede düşük bir değer gösteriyordu. Ortalıkta hiçbir ses yoktu. Hiçbir kıpırtı da. Yaprak kımıldamıyordu. Villa uykudaydı, perdeleri çekilmişti, karbeyaz duvarları, cansız gri havanın içinde parıldıyordu. Birdenbire, bu durgunluk doruk noktasına ulaşmış gibi, renkli bir mayalanma havayı sarstı.

Aşk oyunlarıyla cilveleşen kocaman, ağır kelebekler çıkmıştı ortaya. Hantal, titrek kanat çırpışları, cansız havanın içinde bir süre kaldı. Kelebekler birbirlerini geçtiler, sonra yeniden eşlerine katıldılar, kararan havada renkli ışıltılarını, dağıtılan oyun kâğıtları gibi yaydılar. Yalnızca olgunlaşmış havanın çabucak çözülmesi miydi bu, afyon ve hayallerle yüklü havanın içindeki bir serap mıydı? Kasketimi sallayınca ağır, kadifemsi bir kelebek yere düştü, hâlâ kanatlarını çırpıyordu. Kelebeği yerden alıp sakladım. Bir kanıt daha...

24

Villanın üslubunun gizini keşfettim. Mimarîsinin çizgileri anlaşılmaz bir örneği o kadar çok ve o kadar ısrarla yineliyorlardı ki, onların bir muammaya benzeyen şifresini sonunda çözdüm: mimarînin maskesi gerçekten de kolayca düşürülecek

gibiydi. Abartılı bir zarafetin bu karmaşık ve hareketli çizgileri fazlasıyla baharatlı, aşırı keskindiler, huzursuz, fazla atak, fazla gösterişliydiler; renkli ve sömürge tarzı bir yanları vardı... Aslında itici bir üsluptu bu, kösnül, abartılı, tropik ve olağanüstü sinikti.

25

Bu keşfin beni nasıl sarstığını söylememe gerek yok. İpuçları belirginleşti, benzerlikler ve koşutluklar yerine oturdu. Öyle heyecanlanmıştım ki, bu keşfimi Rudolf'la paylaştım. Ama o, ilgilenmiş gibi görünmedi. Hattâ burnundan soludu, beni abartmakla, uydurmakla suçladı. Zaten bir süredir beni yalan söylemekle ve kasten esrarlı görünmeye çalışmakla suçluyordu. Pul albümünün sahibi olduğu için ona hâlâ az da olsa saygı duyuyordum duymasına ama bu kıskanç ve sert çıkışları ondan gitgide uzaklaşmama neden oluyordu. Ne yazık ki ona bağımlı olduğum için kızgınlığımı belli edemiyordum. Pul albümü olmasaydı ne yapardım? O da bunu biliyor ve bu üstünlüğünü sömürüyordu.

26

İlkbaharda pek çok şey oldu. Onun o karanlık dehlizlerinde çok fazla özlem, iddia ve bastırılamayan hırs gizli. Sınırsızca genişliyor. Bu devasa, geniş ve aşırı büyük girişimi yönetmek benim gücümü tüketiyor. Bu yükü kısmen Rudolf'la paylaşmak istediğimden onu eş-yönetici atadım. Bir ünvan vermeden elbette. Pul albümüyle birlikte biz üçümüz resmi olmayan bir triumvirlik kurmuş olduk, bütün o anlaşılmaz ve bitmez tükenmez ilkbahar boyunca sorumluluk bu triumvirliğin omuzlarında.

27

Villanın arkasına dolaşacak yeterli cesareti bulamadım. Mutlaka biri fark ederdi beni. Öyleyse, neden daha önce, uzun bir zaman önce, orada bulunmuşum duygusuna kapıldım? Hayatımızda gördüğümüz bütün manzaraları daha önceden bilmez miyiz zaten? Tümüyle yepyeni olan, varlığımızın ta derinlerinde uzun zamandır varlığını sezmediğimiz bir şey olabilir mi? Örneğin biliyorum ki, bir gün akşamın geç bir saatinde, bu bahçelerin eşiğinde Bianka ile el ele duracağım. Unutulmuş köşeler bulacağız, orada eski duvarların arasında zehirli bitkiler yetişiyor olacak ve baldıranotları, gelincikler ve kahkaha çiçekleriyle dolu Poe'nun yapay cennetleri, çok çok eski freskların kül rengi gökleri altında parıldayacak. Solmakta olan bir ikindinin sınırları dışındaki o marjinal dünyada boş gözlerle uyuyan beyaz mermerden heykeli uyandıracağız. Onun tek âşığını, katlanmış kanatlarıyla heykelin kucağında uyumakta olan kırmızı bir kanemici yarasayı ürkütüp kaçıracağız. Sessizce, yumuşakça ve dalgalanarak uçup gidecek, umarsız ve hayal gibi, kemiksiz, özsüz, parlak kırmızı bir zerre; daireler çizecek, kanat çırpacak ve durgun havada hiç iz bırakmadan çözülüp eriyecek. Dar bir kapıdan geçerek üzerinde hiçbir ağaç olmayan bir alana gireceğiz. Alandaki otlar kömürleşmiş tütün gibi olacaklar, pastırma yazı yaşayan bir bozkır gibi. Burası belki New Orleans belki de Louisiana eyaletinde olacak; ne de olsa ülkeler yalnızca birer bahanedir. Kare biçimli bir havuzun taş duvarının üzerinde oturacağız. Bianka beyaz parmaklarını sarı yapraklarla dolu ılık suya sokacak ve gözlerini kaldırmayacak. Havuzun öte yanında, kara, ince, peçeli biri oturuyor olacak. Fısıltıyla onun kim olduğunu soracağım, Bianka da başını sallayıp alçak bir sesle, "Korkma, bizi dinlemiyor", diyecek, "o gördüğün benim ölü annem, burada oturuyor". Sonra da bana en tatlı, en dingin ve hüzünlü şeylerden söz edecek. Avunmak mümkün olmayacak. Hava kararacak...

28

Olaylar çılgınca bir hızla birbirini izliyor. Bianka'nın babası geldi. Bugün Çeşme sokağıyla Scarab sokağının kesiştiği köşede duruyordum ki, önümden bir deniz kabuğu kadar geniş ve yayvan, pırıl pırıl parlayan, üstü açık bir landon geçti. O beyaz, ipek astarlı midye kabuğunun içinde Bianka'yı gördüm, tül giysisinin içinde yarı yatar durumdaydı. Çenesinin altından kurdeleyle bağlanmış şapkasının kenarı narin profilini gölgeliyordu. Beyaz saten içinde sarıp sarmalanmış gibi neredeyse gözden kaybolmuştu. Yanında, siyah redingot ve beyaz bir pike yelek giymiş olan bir beyefendi oturuyordu; yeleğin üzerinde, süslemeli ağır bir altın zincir parlıyordu. Siyah silindir şapkasının altında favorili, asık, gri yüzü görünüyordu. Onu görünce ürperdim. Hiç kuşku yoktu. Bu adam Bay de V. idi.

Zarif araba, sağlam yaylı kutusunu hafif hafif tıkırdatarak yanımdan geçerken Bianka babasına bir şey söyledi, babası da arkaya dönüp kocaman koyu renkli gözlüğünün gerisinden bana baktı. Yelesi olmayan gri bir aslana benziyordu yüzü.

Heyecan içinde, çelişkili duygulardan neredeyse çıldırmış bir durumda, "Bana güvenin!" diye haykırdım, "kanımın son damlasına kadar..." Sonra da göğüs cebimden çıkarttığım bir tabancayla havaya ateş ettim.

29

Franz Jozef'in kudretli ama hüzünlü bir demiurgos olduğuna işaret eden pek çok şey var gibi görünüyor. Üçgen biçimli kırışık deltalara gömülmüş donuk düğmelere benzeyen, birbirine yakın gözleri insan gözleri değildi. Japon şeytanlarınınki gibi geriye doğru taranmış olan karbeyazı favorileriyle yüzü, süngüsü düşük, yaşlı bir tilkinin yüzüydü. Bu yüzdeki kırışıklar öyle bir biçimlenmişti ki, uzaktan, örneğin Schönbrunn Sarayı'nın yüksek terasında dururken görünce, gülümsüyor gibi gelirdi göze. Yakındansa o gülümsemenin bir sertlik ifadesini, yavan bir müptezelliği gizlediği, en ufak bir düşünce kıvılcı-

mıyla aydınlanmadığı ortaya çıkardı. Yeşil general tüyleri içinde, hafifçe kamburunu çıkarmış olarak, mavi ceketi yere sürünerek, eğilip selam vererek dünya sahnesinde göründüğünde, dünyanın gelişiminde mutlu bir noktaya varılmış olunurdu. Sonu gelmeyen dönüşümler içinde özlerini tüketmiş olan bütün biçimler, yarı solmuş ve dökülmeye hazır olarak nesnelerin üstünde gevşekçe asılı olurlardı. Dünya, değişmeye hazır bir krizalite benzerdi; yeni, taze, adı duyulmamış renklerle yeniden doğar, eklemlerini ve kaslarını uzatarak keyifle gerinirdi. Dünyanın haritasının, o yamalı örtünün bir yelken gibi şişerek göklerde süzülmesine ramak kalırdı. Franz Jozef, bunu kişisel bir hakaret olarak algılardı. Onun ilkesi, sıkıcılığın kurallarıyla, can sıkıntısı felsefesiyle yönetilen bir dünyaydı. Onun soluduğu hava, yüksek mahkemelerin, karakolların havasıydı. Daha da tuhafı, kişiliğinin en ufak beğenilesi bir yanı olmayan bu büzüşmüş yaşlı adamın insanların büyük bir bölümünü kendi tarafına çekebilmesiydi. Bütün sadık ve sağduyulu aile babaları, kendilerini de onunla birlikte tehdit edilmiş hissediyor ve bu kudretli şeytan her şeye ağırlığını koyup dünyanın arzularını denetim altına alınca rahat bir soluk alıyorlardı. Franz Jozef, dünyayı kâğıt gibi düzeltiyor, beratların yardımıyla dünyanın gidişini düzene sokuyor, onu görenekelerin sınırları içine hapsediyor, önceden tahmin edilemeyen, serüvenler içeren ya da ne olduğu bilinemeyen yollara kaymasını engelliyordu.

Franz Jozef, dürüst ve namuslu zevklerin düşmanı değildi. Bir tür halka iyilik yapma dürtüsüyle, soylu İmparatorluk piyangosunu, Mısır düş kitaplarını, resimli takvimleri ve soylu İmparatorluk tütüncü dükkânlarını düşünüp ortaya koyan oydu. Cennetin görevlilerini bir düzene soktu, onlara simgesel mavi üniformalar giydirdi, sınıflara ve rütbelere bölerek dünyaya salıverdi; postacı, otobüs biletçisi ve vergi memuru kılığında meleklerdi bunlar. Cennetten gelen bu habercilerin en düşük rütbelisinin yüzünde bile, yaradanından aldığı saygın bir bilgelik ifadesi olurdu ve favorilerin çerçevelediği keyifli, lütufkâr bir gülümseme; oysa bu adamlar dünya yüzünde alabildiğine dolaştığı için ayakları ter kokardı.

Ama tahtın ayakucunda hayal kırıklığıyla sonuçlanan bir komplo olduğunu duyan oldu mu hiç, Kudretli Hükümdarın debdebeli yönetiminin başlangıcında sarayda bir isyanın önünün alındığını duyan? Kanla beslenen tahtlar sararıp solmazlar; canlılıkları, yapılan haksızlıklarla, sona erdirilen hayatlarla ve ortadan kaldırıp yadsıdıkları şeylerle çoğalır. Biz burada gizli ve yasak şeyleri konuşuyoruz açık açık; saklanmış, üzerlerine binlerce mühür vurulup kapatılmış devlet sırlarına değiniyoruz.

Demiurgos'un bir erkek kardeşi vardı, onun kafa yapısı, düşünceleri tümüyle farklıydı. Kimin şöyle ya da böyle bir erkek kardeşi yoktur ki, kendisini bir gölge gibi izleyen, bir antitez gibi, sonsuz bir diyalogdaki ortağı gibi? Onun yalnızca kuzeni olduğunu söyleyenler de vardı, hiç doğmamış olduğunu da. Demiurgos'un uyurken belli ettiği korkularını ve sayıklamalarını dinleyenler yaratmıştı onu. Belki de biri uydurmuştu onu; bininci kez; bininci kez bile yinelense yine de eskimeyen o törensel, simgesel oyunu, o ölümcül olayı görkemli bir havayla yinelemişti. Koşullu olarak dünyaya gelen, rolü yüzünden adeta mesleksel hakkı yenilen bu bahtsız rakip, Arşidük Maksimilyen adını taşıyordu. Fısıldanarak söylenen o adı duymak bile damarlarımızda akan kanı tazeliyor, daha kırmızı ve daha parlak yapıyor; onun, coşkunun, kırmızı balmumunun ve mutlu iletilerin işaretlendiği kırmızı kalemin parlak renginde, hızla, nabız gibi atmasını sağlıyordu. Pembe yanakları vardı Maksimilyen'in, ışıl ışıl mavi gözleri; herkesin gönlünü kazanmıştı, neşeyle cıvıldaşan kırlangıçlar yolunu kesiyordu; adı hep dillerdeydi, süslü bir italik yazıyla yazılmış ve her yerde anlatılan mutlu bir alıntıydı o. Demiurgos bile seviyordu onu, seviyordu ama onu nasıl alaşağı edeceğini de tasarlıyordu. Güney denizlerine yapacağı bir seferde feci bir biçimde boğulur diye önce onu Levant filosunun komutanlığına atadı. Arkasından III. Napolyon'la gizli bir anlaşma imzaladı, Napolyon da onu kandırarak Meksika serüvenine soktu. Her şey önceden tasarlanmıştı. Hayaller ve düşler kuran, Pasifik'te yeni ve daha mutlu bir dünya kurmanın umuduna kapılan genç adam, tahtın ve Habsburg hanedanının varisi olarak sahip olduğu bütün haklarından feragat etti. *Le Cid* adlı Fransız gemisine binerek kendisine

kurulan pusuya doğru yelken açtı. O gizli ittifakın belgeleri asla gün yüzüne çıkmadı.

Hoşnutsuz olanların son umudu da böylece uçup gitmiş oldu. Maksimilyen'in trajik ölümünden sonra, Franz Jozef, sarayın yasta olduğu gerekçesiyle kırmızı rengin kullanımını yasakladı. Yas renkleri olarak siyah ve sarı resmen kabul edildi. Hayranlığın mor kanatları o günden beri yalnızca kendisine tutkunların yüreğinde gizlice kanat çırpmakta. Ne var ki Demiurgos, bu rengi doğadan tümüyle silip çıkartmayı başaramadı. Ne de olsa güneş ışığının içinde var bu renk. İlkyaz güneşi altında her sıcak dalgasıyla onu gözkapaklarınızın altında hissedebilmeniz için gözlerinizi yummanız yeterli. Fotoğraf kâğıdı da ilkyaz sıcağında aynı kırmızıyla yanar. Kentin güneşli sokaklarında boynuzlarına bağlı bez parçalarıyla koşturulan boğalar o rengi, parlak renkli paçavralarda görüp başlarını eğerler, güneşle yıkanan arenalarda korkuyla kaçışan hayalî boğa güreşçilerine saldırmaya hazırlanırlar.

Kimi zaman güneşteki patlamalarla, kenarları kırmızı bir ateşle çevrili küme küme bulutlarla yüklü koca bir gün geçer. Güneşten sersemleyen insanlar ortalıkta dolaşırlar, gözlerini kapatıp gözkapaklarının ardında roketler görürler, maytaplar ve barut fıçıları. Daha sonra, akşama doğru, bu ışıklı ateş fırtınası diner, ufuk kavislenir, güzelleşir; içinde dünyanın minyatür panoramasını taşıyan bir cam küre gibi gökmavisiyle dolar; bu panoramada, mutlulukla düzenlenmiş planlar ve bu planların üstünde, altın madalyalardan oluşan bir taca ya da akşam ibadeti için çalan kilise çanlarına benzeyen bulutlar bulunur.

Pazar alanında insanlar toplanırlar, devasa ışık kubbesinin altında hiç konuşmazlar, büyük, hareketsiz son perdenin gelişini, huşu uyandıran bir bekleme sahnesini karşılamak üzere kümelenirler. Bulutlar kabarıp gitgide pembeleşirler, bütün bakışlar dingindir, aydınlık uzaklıklar yansır onlarda. Ve ansızın, insanlar bekleşirken, dünya doruğa ulaşır, göz açıp kapayana kadar en üst, kusursuz noktasına erişir. Bahçeler ufkun kristal kâsesinin üzerinde düzene girerler, Mayıs yeşilliği köpürür, kadehten taşmak üzere olan şarap gibi kabarır; tepeler bulut biçi-

mini alır; en üst noktasına ulaştıktan sonra dünyanın güzelliği çözülür, müthiş bir aromayla sonsuzluğa adım atar.

İnsanlar böyle hareketsiz dururken, hâlâ hayallerle dolu olan başlarını öne eğerken, dünyanın bu büyük, ışıklı uçuşuyla büyülenmişken, farkında olmadan bekledikleri adam kalabalığın arasından fırlar; ahududu rengi kılığıyla, küçük çanlar, madalyalar ve nişanlarla bezenmiş, pembe yanaklı, soluk soluğa bir haberci. Herkes görebilsin diye ağır adımlarla meydanda altı yedi kez dolanır, utanmış gibi gözlerini yere dikmiştir, elleri belindedir. Ritmik adımları oldukça ağır göbeğini titretmektedir. Kara bir Boşnak bıyığının süslediği yüzü, gösterdiği çaba yüzünden akan terden parlamaktadır, göğsündeki çanlar, madalyalar ve nişanlar, bir koşum takımı gibi, adımlarıyla uygun olarak zıplayıp dururlar. Gergin bir parabol çizgisi çizerek köşeyi dönerken uzaktan görülebilir, bir yeniçeri ordusu gibi göğsüne dizili çanlarla, bir ilah kadar yakışıklı, inanılmaz derecede pembedir; hareketsiz gövdesiyle gelirken ta uzaktan görülebilir, peşindeki bir öbek havlayan köpeği elindeki kısa kamçıyla kaçırtır.

Bu evrensel uyumun çaresiz bıraktığı Franz Jozef sessizce ateşkes ilan eder, kırmızı rengin kullanımına izin verir. Mayıs'taki bu bir tek gün için şekerleme renginde açık kırmızıya izin verir ve dünyayla barışık olarak Schönbrunn Sarayı'nın açık duran penceresinde görünür; o anda bütün dünyada görülür; nerede sessiz kalabalıkların çevresini aldığı, temizlenmiş pazar alanlarında pembe haberciler koşuyorsa orada görülür. Artalanında bulutlarla, soylu imparatorluğun görkemi içinde görülür; eldivenli elleriyle pencerenin pervazına dayanmıştır, göğsünde kurdeleye takılı Malta Şövalyelerinin Büyük Haçı bulunan türkuvaz rengi bir ceket vardır üzerinde. Kırışıkların deltasına gömülü, acımasız, soğuk bakışlı birer mavi düğmeye benzeyen gözleri, gülümserken küçülmüştür. Böyle durur orada, karbeyazı favorileri arkaya doğru, kibirsizlik taslarcasına taranmıştır. Uzaktan bakanlara, nüktesiz, zekâsız yüzüyle gülümseme taklidi yapan, dünyaya karşı nefretle dolu bir tilki.

30

Uzunca bir süre tereddüt ettikten sonra Rudolf'a son birkaç günde olup bitenden söz açtım. Yüreğimi sıkıştıran gizi daha fazla kendime saklayamayacaktım. Yüzü karardı; haykırdı, yalan attığımı söyledi, sonunda patlayıp kıskançlığını açıkça ortaya vurdu. Her şey uydurma, katıksız bir yalan, diye bağırdı, kolları havada, sağa sola koşarken. "Yasadışı! Maksimilyen! Meksika! Hah ha! Pamuk tarlalarıymış! Yeter artık, sonu geldi bu işin!" Bana bundan böyle pul albümünü ödünç vermeyecekmiş. Ortaklık buraya kadarmış. Sözleşmeyi iptal ediyormuş. Öfke içinde saçlarını çekiştirdi. kendinden geçmişti, elinden bir kaza çıkabilirdi.

Çok korkmuştum, ona yalvarmaya başladım. İlk anlatışta öykümün kulağa olanaksız, hattâ inanılmaz geldiğini kabul ettiğimi, kendimin de büyük bir şaşkınlık içinde olduğumu anlattım ona. Kendisi gibi hazırlıksız biri için bu öyküyü ilk duyuşta kabul etmenin güç olduğuna şaşmamak gerek dedim. Yüreğine ve onuruna seslendim. Olay tam karar aşamasına geldiğinde bana yardımını esirgemesine vicdanının elverip elvermeyeceğini sordum. Bu işten çekilerek her şeyi bozabilecek miydi? Sonunda, pul albümünü temel alarak her şeyin kelimesi kelimesine doğru olduğunu kanıtlamaya giriştim.

Rudolf biraz yumuşayarak pul albümünü açtı. Daha önce hiç böyle güçle ve coşkuyla konuşmamıştım, kendimi aştım. İddialarımı pullarla kanıtlayarak yalnızca Rudolf'un bütün suçlamalarını çürütmekle ve kuşkularını dağıtmakla kalmadım, daha da ötesi, öylesine aydınlık sonuçlara vardım ki, önümde açılan görüş açıları beni bile şaşırttı. Rudolf sessiz ve yenilgin kaldı, ortaklığın sona erdirilmesi konusu da bir daha gündeme gelmedi.

31

Aşağı yukarı aynı günlerde büyük bir ilüzyon tiyatrosunun, muhteşem bir balmumu heykel sergisinin kasabamıza gelip

Kutsal Üçlük Alanı'na çadırını kurması bir rastlantı olarak görülebilir mi? Uzun zamandır bekliyordum böyle bir şeyi ve bu haberi Rudolf'a büyük bir heyecanla duyurdum.

Rüzgârlı bir akşamdı; hava yağmur yüklüydü. Sararmış, donuk ufukta gündüz vedaya hazırlanıyor, arka arkaya dizilmiş ve serin uzaklıklara sıralar halinde yönelmek üzere bekleyen arabalarının üzerine aceleyle yağmur geçirmez gri örtülerini seriyordu. Yarı kapalı, koyu renkli bir perdenin altında batan güneşin son ışıkları bir an göründü, sonra dümdüz, bitimsiz bir ovanın, soluk yansımalı bir göl manzarasının içine gömüldü. Bu ışıklardan çıkan ürkek, sarı, peşin yazgılı bir parıltı gökyüzünün yarısına yansıdı; perde çok çabuk iniyordu. Evlerin soluk damları nemli bir yansımayla parlıyordu; hava kararıyordu ve damlardaki su olukları tekdüze bir sesle şarkı söylemeye başlıyordu.

Balmumu heykeller sergisi açılmıştı. Şemsiyelerinin altına sığınan öbek öbek insanlar, batmakta olan günün yarım ışığı altında çadırın önündeki boşlukta sıraya girmişler, bilet paralarını törensel bir tavırla, takıları ve altın dişleri ışıldayan, dekolte giysili bir bayana uzatıyorlardı; ayakları kadife perdelerin gölgesinin içinde kaybolmuş, canlı, dantelli ve boyalı bir gövdeydi bu.

Aralık duran bir perdenin arasından geçip aydınlık bir mekâna girdik. İçerisi kalabalıktı. Islak paltolarının yakalarını kaldırmış öbek öbek insanlar oradan oraya sallana sallana yürüyorlar, arada bir yarım daire oluşturup bekleşiyorlardı. Bu insanların arasında yalnızca dış görünüşte bu dünyaya ait olanları kolaylıkla ayırt ettim; aslında kaideleri üzerinde gösteri yaparcasına ve havaice farklı, ağır başlı, yalıtılmış bir yaşam sürüyorlardı. Bu kişiler hiç konuşmadan, koyu renkli ve ısmarlama dikilmiş redingotları ve kaliteli kumaştan dikilmiş takım elbiseleri içinde, solgun yüzleriyle, ölmelerine neden olan hastalığın ateşiyle yanakları pençe pençe kızarmış olarak duruyorlardı. Uzunca süredir kafalarında tek bir düşünce olmamıştı bunların, yalnızca kendilerini her açıdan gösterme alışkanlıkları olmuştu, boş varlıklarını sergileme alışkanlığı. Çok uzun bir zaman önce yataklarına yatmış, buz gibi örtülerin altına gir-

miş, ilaçlarını almış olmalıydılar. Daracık kaidelerinin üzerinde, kaskatı oturdukları koltuklarında, sımsıkı rugan ayakkabılarıyla, bundan önceki yaşamlarının kilometrelerce uzağında, donuk gözlerinde en ufak bir bellek izi olmadan bunları bu saate kadar uyanık tutmak terbiyesizlikti.

Bu insanların hepsinin dudaklarından, boğularak öldürülmüş bir adamın dili gibi cansızca son bir çığlık sarkıyordu; bu çığlığı, bu son meskenlerine girmeden önce, deli sanıldıkları için Araf'ta kalır gibi kaldıkları akıl hastanesinden çıkarken atmışlardı. Yo, bunlar gerçek bir Dreyfus, Edison ya da Luccheni değillerdi, bunlar yalnızca taklitlerdi. Gerçekten birer deli olabilirdi bu insanlar, parlak bir saplantının akıllarına düştüğü an suçüstü yakalanmış olabilirlerdi; gerçeklik ânı ustaca damıtılmış ve onların bir element kadar katıksız ve değişmez yeni yaşamlarının en önemli noktası olmuştu. O günden bugüne o bir tek düşünce kafalarında bir soru işareti gibi kalmış, onlar da tek ayaklarının üzerinde, havada asılı gibi durarak ya da bir el hareketinin tam ortasında ona sarılmışlardı.

Kümelenenlerin arasında kaygıyla dolaşarak Maksimilyen'i aradım. Sonunda onu buldum, ama üzerinde ne *Le Cid* amiral gemisiyle Meksiko'ya gitmek üzere Toulon'dan hareket ettiğinde giydiği görkemli amiral üniforması vardı, ne de son günlerinde giydiği, süvari generallerinin yeşil frakı. Üzerinde sıradan bir takım elbise vardı, uzun, kıvrımlı etekleri olan bir redingot ve açık renkli bir pantolon; kravat takılmış yüksek yakası çenesine dayanıyordu. Rudolf'la ben, onun önünde yarım daire oluşturmuş insanların arasına karışıp saygıyla durduk. Birden donup kaldım. Bizden birkaç adım ötede, ilk sıradaki seyircilerin arasında, beyaz giysili Bianka duruyordu, yanında da dadısı vardı. Orada durmuş seyrediyordu. Son günlerde ufak yüzü daha da solmuştu, altında koyu renkli halkalar olan gölgeli gözlerinde çok derin bir keder ifadesi vardı.

Kıpırdamadan duruyordu orada, birbirine kenetlediği ellerini giysisinin kıvrımlarının altına gizlemişti, ciddi kaşlarının altından kederli gözlerle bakıyordu. Onu böyle görünce yüreğim sızladı. Farkında olmadan bakışlarını izledim, gördüğüm şuydu: sanki canlanmış gibi Maksimilyen'in yüz hatları kıpır-

dadı, dudaklarının kenarı bir gülümsemeyle kıvrıldı, gözleri parladı, gözbebekleri fıldır fıldır döndü, nişanların süslediği göğsü, aldığı solukla kabardı. Bir mucize değildi bu, yalnızca basit bir teknik aldatmacaydı. Uygun bir biçimde kurulmuş olan Arşidük, düzeneğinin ilkelerine uyarak ve tıpkı hayattayken yaptığı gibi zarif ve törensel bir biçimde halkını kabul ediyordu. Gözleriyle izleyicileri tarıyor, gözleri sırayla herkesin üzerinde duruyordu.

Gözleri bir an Bianka'nınkilere takıldı. Gözlerini kırpıştırdı, duraksadı, bir şey söylemek istermiş gibi güçlükle yutkundu, ama bir an sonra düzeneğine baş eğerek yüzünde aynı davetkâr ve ışıltılı gülümsemeyle gözlerini ötekilerin yüzlerinde gezdirmeyi sürdürdü. Bianka'nın varlığının farkında olmuş muydu, bu varlık onun yüreğine seslenmiş miydi? Kim bilir? Maksimilyen kendisi bile değildi tam olarak, yalnızca önceki varlığının benzeriydi, daha küçüğü ve derin bir bitkinlik içinde olanı. Gerçek göz önüne alınırsa, onun bir bakıma kendi kendinin en yakın akrabası olduğu kabul edilmeliydi; hattâ belki de, ölümünden bunca yıl sonra ve bu koşullar altında olabildiği kadar kendisiydi. Balmumundan yeniden canlanırken, insanın kendi kendisi olması çok güç olmuş olmalıydı. Onun varlığının içine yepyeni ve ürkütücü bir şey sızmış olmalıydı; megalomanisi içinde onu yaratmış olan manyak dahinin çılgınlığından yabancı bir parça kopup ona eklenmiş olmalıydı; ve görünüşe göre bu da şimdi Bianka'nın içini huşu ve dehşetle dolduruyordu. Bırakın böyle beceriksizce diriltilen birini, ağır hasta biri bile değişip kendi kendine yabancılaşırdı. Kendi kanından canından olanlara karşı nasıl davranıyordu şimdi? Yapmacık bir neşe ve cesaret gösterisiyle, görkemle ve gülümseyerek o maskaraca saray komedisini oynamayı sürdürüyordu. Saklayacak çok şeyi mi vardı, yoksa kendisiyle ötekilerin hastane kurallarına uyarak kaldıkları o balmumu heykeller hastanesinde sergilenirken kendisini gözleyen görevlilerden mi korkuyordu? Bir kişinin çılgınlığından bin bir zahmetle damıtılan, temizlenip sağaltılan ve ölümden kurtulmuş olan Maksimilyen, yeniden karmaşanın ve gürültü patırtının içine dönme olasılığı karşısında titriyor muydu?

Yeniden Bianka'ya döndüğümde, yüzüne bir mendil kapamış olduğunu gördüm. Dadı kolunu onun omuzuna doladı, mavi mineli boş bakışlı gözlerini ona dikti. Bianka'nın çektiği acıyı daha fazla seyredemedim, içimden ağlamak geldi. Rudolf'u kolundan çekiştirdim, çıkışa doğru yürüdük. Arkamızda, o uydurma ata, hayatının baharındaki o büyükbaba, oradaki herkese gösterişli saray selamları verip duruyordu; hattâ bir ara coşunca elini bile kaldırdı, o kıpırtısız sessizlikte, gaz lambalarının tıslaması ve çadırın üstüne sessizce vuran yağmur arasında neredeyse bize öpücük de gönderiyordu; gücünün son damlasıyla ayak parmaklarının ucunda yükseldi, ötekiler gibi ölümcül hastaydı, kefenini arzuluyordu.

Girişteki bayan kasiyerin makyajlı gövdesi bize bir şey söylerken büyülü perdelerin artalanının üzerinde elmasları ve altın dişleri ışıl ışıl parlıyordu. Nemli ve yağmurla ılıklaşan geceye çıktık. Damlar ıslak ıslak parlıyor, su olukları tekdüze hırıldıyordu. Sağanak altında koştuk, yağmurun altında tıngırdayan sokak lambalarının ışığı üzerimize vuruyordu.

32

Ah o insan sapkınlığının sınırsızlığı, ah o şeytansı entrika! En çılgın hayal gücünün bile erişemeyeceği pervasızlıkta olan o zehirli ve şeytanca düşünce kimin zihninde doğmuş olabilirdi? Onun kötücüllüğüne ne kadar nüfuz edersem, o canavarca düşüncenin hainliği ve ondaki şeytanca dehanın pırıltısı karşısında duyduğum hayret de o kadar artıyor.

Demek önsezilerimde yanılmamışım! Burada, yakınımızda, düzmece bir yasallık altında, antlaşmalarla güvence altına alınan bir barış döneminde, insanın tüylerini diken diken eden bir suç işleniyordu. Sessizlik içinde kopkoyu bir dram sahneleniyordu; öylesine gizlilik içinde yürütülüyordu ki bu, kimse böyle bir şeyden kuşkulanmıyor ve o ilkbaharın masum görüntüleri altında hiçbir şey sezemiyordu. O gözlerini deviren, ağzı tıkalı, suskun balmumu heykelle, narin, özenle yetiştirilmiş ve görgülü Bianka arasında bir aile trajedisi oynandığın-

dan kim kuşkulanırdı? Bianka aslında kimdi? Sonunda bu gizi açıklayacak mıyız? Bianka, ne Meksika'nın yasal imparatoriçesinin ne de gezgin bir operanın sahnesinden Arşidük Maksimilyen'i güzelliğiyle fetheden Izabella d'Orgaz'ın soyundan gelmiyorsa bile ne önemi var?

Annesi, Maksimilyen'in Conchita diye çağırdığı küçük Kreol kızıysa ve bu ad altında tarihe adeta arka kapısından girdiyse bile ne fark eder? Pul albümünün yardımıyla bu kadın hakkında toplayabildiğim bilgiler birkaç sözcükle özetlenebilecek kadar.

İmparator tahttan düştükten sonra Conchita yanına küçük kızını da alarak Paris'e gitmiş, dulluk maaşıyla geçindiği bu kentte soylu aşığının anısına büyük bir bağlılıkla sadık kalmış. Bu noktada, bu ilginç kişi tarihin sayfalarında kaybolmuş, bundan sonrası tahminler ve yakıştırmalarla sürmüş. Kızının evliliği ve daha sonra başına neler geldiği konusunda bilinen bir şey yok. Bilinen tek şey, 1900 yılında Bayan de V. adında olağanüstü, egzotik bir güzelliğe sahip birinin, sahte pasaportla ve yanında kocası ve küçük kızı da olduğu halde Fransa'dan ayrılıp Avusturya'ya geçmiş olduğu. Salzburg'da, Avusturya-Bavyera sınırında, Viyana trenine aktarma yaparken, Avusturyalı jandarmalar bu aileyi durdurup tutuklarlar. İşin ilgi çekici yanı, sahte belgeleri incelendikten sonra Bay de V.'nin serbest bırakılması, ancak karısıyla kızını kurtarmaya çalışmaması. Aynı gün Fransa'ya geri dönüyor ve o günden sonra izi bulunamıyor. Bundan sonra bu öykü, içinden çıkılmaz oluyor. Bu nedenle, pul albümünün yardımıyla bu kaçakların izini bulunca çok heyecanlandım. Bunu benden başka keşfeden yoktu. Bay de V.nin çok kuşkulu biri olduğunu ve başka bir ülkede bambaşka bir ad altında bulunduğunu ortaya çıkarmayı başardım. Ama susalım!.. Bu konuda henüz daha fazla bir şey söyleyemeyiz. Bianka'nın hangi soydan geldiğinin, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde saptandığını söylemek yeterli.

33

Bu kadar ruhanî hikâye yeter! Ama resmî hikâye eksik kalıyor. Kasıtlı olarak bırakılmış boşluklar var onda, ilkbaharın hemencecik fantezileriyle doldurduğu uzun, sessiz aralıklar. İlkbahar bu delikleri bir anda kendi sıradışılıklarıyla kapatıyor, birbiriyle yarışırcasına pıtır pıtır açan sayısız yaprakla örüyor; akortsuz kuş cıvıltılarıyla, bu kanatlı yaratıkların zıtlıklar ve yalanlarla, saf sorular ve yanıtlarla, inatçı, yapmacıklı yinelemelerle dolu tartışmalarıyla dolduruyor. İlkbaharın bu anlaşılmaz çılgınlıklarının içinde gerçek olanı bulmak için oldukça sabırlı olmak gerek. Bunu, ilkbaharı dikkatle çözümleyerek, sözlerini ve cümlelerini, dilbilgisi açısından dikkatle irdeleyerek sağlayabiliriz. Kim? Kimin? Ne? Neyi? Kuşların bu baştan çıkarıcı gevezelikleri –onların o sivri zarfları, sıfatları, cilveli önekleri– safdışı edilmeli ki, yavaş yavaş sağlıklı bir anlam çıkarılabilsin. Benim araştırmamda pul albümü pusula görevi görüyor. Budala, fark gözetmeyen ilkbahar! Her yeri bitki örtüsüyle kaplıyor, anlamla anlamsızlığı birbirine katıyor, aklı bir karış havada! Acaba o da Franz Jozef'le işbirliği yapıyor olabilir mi, suçortaklığı onları birbirine bağlıyor olabilir mi? Şu da unutulmamalı ki, bu ilkbahardan çıkacak en ufak bir mantıklı iş bile, hemen oracıkta bin bir yalanla, çığ gibi inen saçmalıklarla süpürülüp gider. Kuşlar bütün kanıtları silerler, bütün noktalama işaretlerini değiştirerek sözcük sıralamasını bozarlar. Böylece gerçek, dört bir yandan ilkbaharın gür bitkileriyle sıkıştırılır, bu bereket her boş yeri, her çatlağı yeşilliğiyle kaplar. Gerçek, kimsenin kendisini aramadığı bir yere sığınmayacak da, böyle bir yere saklanmayacak da nereye saklanacak? Doğrudan pul albümlerinin bir uzantısı olan panayır takvimlerine ve yıllıklarına, dilencilerle serserilerin türkü defterlerine.

34

Güneşli haftaların arkasından sıcak ve bulutlu günler geldi. Gökyüzü, tıpkı eski fresklerde olduğu gibi karardı; o boğucu sessizlikte, Napoli Okulunun tablolarındaki trajik savaş alanla-

rı gibi bulutlar kümeleşti. Bu kurşunî, külrengi bulutları arkasına alan karbeyazı evler parıldadı, bu evlerin saçak silmeleri ve duvarayaklarındaki derin gölgeler bu beyazlığı daha da vurguluyordu. İnsanlar yürürken başlarını önlerine eğiyorlardı, fırtına öncesinde havaya statik elektrik yüklenir gibi içlerinde yoğunlaşan bir gerginlik vardı.

Bianka bir daha parka gelmemişti. Belli ki sıkı bir denetim altındaydı, dışarı çıkmasına izin verilmiyordu. tehlike kokusu almış olmalıydılar.

Kasabada birkaç beyefendi görmüştüm, siyah jaketatayları ve silindir şapkalarıyla pazar alanından birer diplomat gibi ölçülü adımlarla geçiyorlardı. Kurşunî havada, önlerinde gözüken beyaz gömlekleri ışıl ışıl parlıyordu. Evlerin değerini biçer gibi onlara sessizce bakıyorlar, yürürken ağır, ritmik adımlar atıyorlardı. Özenle tıraş edilmiş yüzlerinde kapkara bıyıkları vardı, parlak gözleri anlam yüklüydü, sanki yağlanmış gibi gözbebekleri fırıl fırıl dönüyordu. Ara sıra şapkalarını kaldırıp alınlarını siliyorlardı. Hepsi de ince, uzun boylu ve orta yaşlıydılar, gangsterler gibi karanlık yüzleri vardı.

35

Günler karanlıklaştı, bulutlu ve külrengi oldu. Ufkun üstünde gece-gündüz uzak ve olası bir fırtına asılı duruyor, boşalıp hafiflemiyordu. O büyük sessizliğin içinde yağmur kokusu ve nemli, taze bir esinti taşıyan, dinçleştirici bir soluk, zaman zaman o çeliksi havayı delip geçiyordu.

Daha sonra bahçeler havaya derin soluklar veriyor, gece gündüz çalışıp yapraklarını çabucak büyütüyorlardı. Bütün bayraklar ağırlaşıp kararak yere sarkıyor, kalan son renk kırıntılarını o yoğun auranın içine umarsızca akıtıyorlardı. Bazen, bir sokak başında, biri, karanlığın içinden beliren yüzünü ve şaşkın bakışlı, parlak gözlerini gökyüzüne çeviriyor, ağaçların hışırtısına, yükselen bulutların elektrik yüklü sessizliğine kulak veriyordu; titreyen, sivri gövdeli siyah-beyaz kırlangıçlar, havanın derinliğini mermi gibi delip geçiyordu.

Ekvador ve Kolombiya silahlanıyor. O tehditkâr sessizliğin içinde beyaz pantolonlu, göğüsleri çapraz beyaz kayışlı sıra sıra piyade erleri rıhtımlara doluyorlar. Şili'nin tek boynuzlu atı şaha kalkıyor. Geceleri o patetik hayvanı, gökyüzünü fon alarak nallarını yukarı kaldırmış olarak, kımıldamadan, tehdit edercesine dikilirken görebilirsiniz.

36

Günler gitgide gölgeleniyor, hüzünleniyor. Gökyüzü içine kapandı, karanlık, tehditkâr bir fırtınayla kabarıp aşağı sarktı. Kavrulmuş, alaca bulaca toprak soluğunu tuttu; yalnızca bahçeler, çılgın ve sarhoş bahçeler büyümeyi sürdürüyor, yaprak açıyor ve bütün boşluklarını serin bir yeşillikle dolduruyor. Tombul tomurcuklar kaşınan bir kızarıklık gibi yapışkandılar, acıyorlardı ve cılk yara içindeydiler. Şimdi, taze açan yeşille sağalıyorlar, yaraları yaprak yaprak kapanıyor, yeşil bir sağlık kazanıyor, ölçüsüzce, sayısızca çoğalıyorlar. Guguk kuşunun yitik seslenişlerini yeşillerinin altına gizlemişler, kuşun uzak ötüşü şimdi yaprakların mutlu seliyle boğulmuş olarak çalılıkların derinlerinden hafifçe duyuluyor.

O koyu manzaranın içinde evler neden böyle parlıyor? Hışırtılı parklara karanlık çökerken evlerin kireç badanası, o güneşsiz havada yanık toprağın sıcak yansımasıyla ışıldayıp iyice gözünü alıyor insanın; sanki az sonra salgın bir hastalığın kırmızı lekeleriyle beneklenecekmiş gibi. Burunlarını havaya dikmiş köpekler sersem sersem koşuşuyorlar, heyecan içinde, çılgınca o köpük köpük yeşilliği kokluyorlar. Bu karanlık günlerin sık yapraklı gürültüsünde bir şeyler mayalanıyor; şaşırtıcı, hayrete düşürücü, inanılmaz derecede dehşet verici bir şey.

Müthiş bir elektrik yüküne dönüşen bu beklentilerin olumsuz toplamıyla hangi olay başa çıkabilir, barometrenin bu feci derecede düşüşüne denk gelecek bir şey var mıdır diye düşünüyorum.

Büyüyen şey, doğayı bir derin çukura hazırlıyor, en baygın leylak kokularıyla donanmış olsalar da bahçeler bu çukuru dolduramazlar.

37

Zenci, öbek öbek Zenci! Şurada burada, kentin aynı anda birçok yerinde görülmüşlerdi. Gürültülü, sersefil bir ordu halinde sokaklarda koşuyorlar, bakkal dükkânlarına dalıyorlar, yiyecek çalıyorlardı. Şakalaşıyorlar, itişiyorlar, gülüyorlar, gözlerini deviriyorlar, gırtlaklarından sesler çıkarıyorlar, beyaz parlak dişlerini ortaya çıkarıyorlardı. Milis kuvvetleri harekete geçirilemeden adamlar ortadan kayboluverdiler.

Bunun olacağını sezmiştim ben; kaçınılmazdı. meteorolojik gerginliğin doğal sonucuydu. O sıralarda neler hissetmiş olduğumu ancak şimdi fark ediyorum: ilkbahar, Zencilerin gelişini duyuruyordu bize. Nereden gelmişlerdi bunlar? Çizgili pamuklu pijamalar giymiş bu bir alay kara adam neden burada ortaya çıkmıştı? Peşinde insanlar, hayvanlar ve şeytanlardan oluşan ordusuyla buraya gelen büyük Barnum, yakınımızda sirkini mi kurmuştu? Durmaksızın gevezelik eden hayvanlar ve akrobatlarla tıka basa dolu vagonları buralarda bir yerde mi durmuştu? Hiç de değil. Barnum çok uzaklardaydı. Kuşkulanıyorum, ama tek bir sözcük bile çıkmayacak ağzımdan. Senin için sessiz kalacağım Bianka, ne işkence görersem göreyim, hiçbir itirafta bulunmayacağım.

38

O gün ağır ağır, özenle hazırlandım. Sonunda, aynanın önüne geçip yüzüme dingin ve kesin kararlılık yansıtan bir ifade oturttum. Tabancamı dikkatle doldurdum, sonra pantolonumun arka cebine yerleştirdim. Bir kez daha aynaya göz attım, içine birtakım belgeler gizlemiş olduğum göğüs cebime elimle dokundum. Adamla karşılaşmaya hazırdım. Serinkanlı ve ka-

rarlı hissediyordum kendimi. Bianka'nın geleceği tehlikedeydi, bense onun uğruna her şeyi yapmayı göze almıştım. Rudolf'a açılmaya karar verdim. Onu yakından tanıdıkça kapasitesiz biri olduğunu, günlük yaşamın sıradanlığı dışına çıkamayacağını daha da güçlü olarak seziyordum. Onun, her yeni keşfim karşısında ya şaşkınlıktan donup kalan ya da kıskançlıktan sararan suratını görmekten bıkmıştım.

Derin düşünceler içinde o kısa mesafeyi çabucak yürüdüm. Büyük demir kapılar, dışa vurmayan titreşimlerle arkamdan gürültüyle kapandığında, birden kendimi bambaşka bir ortamın içinde buldum: değişik hava akımlarının ortasında, önemli bir yılın serin ve yabancı alanında. Ağaçların kara dalları bir başka, soyut zamanı işaret ediyorlardı; henüz yapraklanmamış, çatallı dorukları, bir başka, yabancı alanın beyaz göğüne uzanmışlardı; çıkışı olmayan, çevresinden kopmuş, oraya sıkışıp kalmış bir koy gibi bulvarlarla çevrilmişlerdi. Gökyüzünün geniş boşluğunda kaybolup boğulan kuş sesleri, sessizliği bölüyordu; ağır ve yüklü bir sessizlikti bu, derin düşüncelere, hiçbir amacı ya da hedefi olmayan kocaman, düzensiz topraklara açılıyordu.

Başımı dik tuttum, sakince ve özgüven içinde, geldiğimin bildirilmesini istedim. Sessiz bir lüksün hissedildiği loş bir hole alındım. Açık duran yüksek bir pencereden içeri bahçenin kokusu tatlı, okşayıcı dalgalarla süzülüyordu. Uçuşan perdelerin tatlı süzgecinden geçen bu yumuşak akıntı, nesnelere canlılık veriyordu; camlı bir dolabın içine dizilmiş Murano kristalleri ufak titreşimlerle çınlıyorlar, duvar kâğıdındaki yapraklar gümüşsü ve ürkek hışırdıyorlardı.

Eski odaların karanlık, karmaşalı geçmişlerini bir türlü unutamamaları, sessizlikleri içinde geçip gitmiş tarihi durmadan diriltmeye çalışmaları, aynı olayları bitmek bilmeyen uyarlamalarda yinelemeleri, duvar kâğıtlarıyla tabloların yararsız konuşmalar ve tartışmalarla bu olayların ellenmedik yerini bırakmamaları ne tuhaf. Bozulan, morali çöken sessizlik bin bir çeşit düşünceye, yararsız yakınmalara kapılır, duvar kâğıtları da bunları alıp çılgın gibi, şimşek gibi taşırlar. Neden saklamalı bunu? Bu ölçüsüz heyecanlar ve ateşli nöbetler geceler boyu

gizli ilaçlar verilerek yatıştırıldı, duvar kâğıtları da uzak, yansılı suların ve tatlı manzaraların hayalî görüntülerini sağladılar.

Bir hışırtı duydum. Bir valeyi izleyerek merdivenden aşağı inen bir adam gördüm, kısa boylu, sağlam yapılı, el kol hareketleri yapmayan, büyük, kıskaçlı gözlüğünün üzerine yansıyan ışıktan gözleri kamaşmış bir adam. Onunla ilk kez bu kadar yakından karşılaşıyordum. Yüzü ifadesizdi, ama hoşnutlukla farkına vardım ki, ağzımdan çıkan ilk sözcüklerle birlikte yüzünde kaygısını ve öfkesini belirten iki kırışık oluştu. Gözlüğünün arkasında yüzünü muhteşem bir kibir maskesinin ardına gizlese de ben gitgide paniğe kapıldığını görebiliyordum. İlgisi gitgide artarken, dikkatini üzerimde toplamasından en sonunda beni ciddiye almaya başladığı apaçık belli oluyordu. Beni yan taraftaki çalışma odasına buyur etti. Biz odaya girerken, beyaz giysili bir kadın, sanki orada durup bizi dinlemiş gibi, kapının yanından geri sıçradı, evin içinde gözden kayboldu. Bianka'nın dadısı mıydı o kadın? Odaya girerken, bir cangıla girdiğim izlenimi edindim. Pencerelerdeki pancurların uçuk gölgeleri odadaki opak, yeşile çalan loşluğu çizgilere boğmuştu. Duvarlarda bitki resimleri asılıydı; kocaman kafeslerde ufak, rengârenk kuşlar çırpınıyordu. Belki de zaman kazanmak için, adam bana ilkel silah örnekleri gösterdi –ciritler, bumeranglar ve savaş baltaları–, bunlar duvarda sergileniyordu. Keskin koku alma duygumla kürar kokusunu aldım hemen. Adam eline bir tür ilkel balta aldığında dikkatli olmasını önerdim ona, tabancamı çıkararak da bu uyarıma destek verdim. Kuru kuru gülümsedi, biraz şaşırmıştı, silahı yerine koydu. Abanozdan yapılma kocaman bir masanın başına oturduk. Bana sunduğu püroya teşekkür ettim, ama kullanmadığımı söyledim. Belli ki bu kanaatkâr davranışım onu etkilemişti. Sarkık dudaklarının arasına bir püro yerleştirip bana hiç de güven duygusu çağrıştırmayan bir hoşnutlukla baktı. Sonra, çek defterinin sayfalarını çevirirken birdenbire bir uzlaşma önerdi bana, dört haneli bir rakam söyledi, gözbebeklerini deviriyordu. Benim yüzümdeki alaycı gülümseme onun konuyu hemen değiştirmesine neden oldu. İçini çekerek kocaman bir dosyayı açtı, bana iş durumunu anlatmaya koyuldu. Bianka'nın adı bir kez bile geçmedi,

oysa ağızlarımızdan çıkan her sözcük onunla ilgiliydi. Hiç kıpırdamadan ve dudaklarımdaki alaycı gülümsemeyi hiç silmeden baktım ona. Sonunda yoruldu, koltuğunda geriye yaslandı.

Kendi kendisiyle konuşur gibi, "Sizinle başa çıkılmaz", dedi. "İstediğiniz nedir?"

Yeniden söze başladım. Tatlı bir sesle, coşkumu belli etmeden konuşuyordum. Yanaklarım kızarmıştı. Titreyerek üst üste Maksimilyen'ın adını dile getirdim, üstüne basarak söyledim, karşımdakinin yüzünün gitgide sarardığını gördüm. Sözlerimi bitirdiğimde güçlükle soluk alıyordum. Çok sarsılmıştı. Ansızın yaşlanan ve bitkinleşen yüzündeki ifadeyi denetleyemiyordu.

"Sizin kararınız", dedim, "işlerin yeni konumunu ve anlayıp anlamadığınızı ve bunu yapacaklarınızla uygulamaya hazır olup olmadığınızı gösterecek. Ben gerçekleri istiyorum, başka bir şey değil..."

Titreyen eliyle zile uzandı. Elimi kaldırarak onu durdurdum, parmağım tabancanın tetiğinde geri geri giderek odadan çıktım. Kapıda, uşak bana şapkamı verdi. Güneşle yıkanan bir terasta buldum kendimi, gözlerim hâlâ yarı karanlığın etkisindeydi. Başımı hiç çevirmeden merdivenden indim, gururluydum, evin kapalı pancurlarının ardında silahını bana doğrultacak bir katil olmayacağına emindim artık.

39

Önemli konular, devletin üst düzey işleri, beni şimdi Bianka'yla sık sık, mahrem görüşmeler yapmaya zorluyor. Bu konuşmalara titizlikle hazırlanıyorum, gece geç saatlere kadar masamın başında oturuyorum, soyağacı konusunda oldukça nazik ayrıntılar üzerinde kafa yoruyorum. Zaman geçiyor, açık pencerenin dışında gece sessizce duruyor, olgunlaşıyor, ağırbaşlı oluyor, gitgide karanlıklaşan tabakalarda gelişiyor, yoğunlaşıyor, sonunda çaresizce iç çekerek silahını bırakıyor. Karanlık oda, uzun uzun, ağır ağır parkın havasını içine çekiyor, tüylü tohumlarını ve polenlerini, yumuşak bir uçuşla duvarların çev-

resinde dolanan sessiz, tüylü pervanelerini. Duvar kâğıdı korkuyla kabarıyor, cangıl desenleri, Mayıs gecesini dolduran o dingin coşkuları, fantezileri, tanımlanmaz ürküleri ve başdönmelerini hışırdayan yaprakların arasından süzüp alıyorlar. Bu gecenin saydam ve camsı faunası, sivrisineklerin hafif mikroorganizması, kâğıtların üstüne eğildiğimde ve gecenin ilerleyen saatlerine kadar çalıştığımda üzerime düşüyor. Kâğıtlarımın üzerine çekirgeler ve sivrisinekler konuyor, neredeyse salt gece düşüncelerinin saydam dokusundan oluşuyor bunlar; camdan örümcekler, incecik monogramlar, gecenin yarattığı arabeskler, büyüyüp inanılmaz boyutlara geliyorlar, elyazısı ve havadan oluşan kocaman yarasalar ya da vampirler oluyorlar.

Sınır tanımayan böylesi gecelerde uzam anlamını yitirir. Çevremde beni parlak bir çember gibi saran sivrisineklerle, sonunda hazırlayabildiğim bir deste kâğıtla, bilinmeyen bir yöne doğru birkaç adım atarım, bir ucunda bir kapı, Bianka'nın kapısı bulunması gereken gecenin çıkmaz sokaklarından birine girerim. Kapı kolunu bastırıp odadan odaya geçercesine içeri girerim. Eşiği aşarken, geniş kenarlı siyah şapkam rüzgâra kapılmışçasına kıpırdar. Çok gizli belgelerle dolu evrak çantamı göğsüme bastırırken çarpılmış kravatım esintide tuhaf tuhaf hışırdar. Sanki gecenin bekleme odasından çıkıp gerçek geceye geçmiş gibiyimdir. Gecenin temiz havasını nasıl da derinden içine çekebiliyor insan! İşte cangıl burada, yasemin kokulu gecenin çekirdeği burada!

Gecenin asıl öyküsü burada başlar. Yatağın başucunda pembe gölgelikli büyük bir lamba yanıyor. Lambanın pembe ışığında Bianka kocaman yastıklara dayanmış; geniş, açık duran bir pencerenin altında, yatak örtülerinin üzerinde gece akıntısında yatar gibi yelken açmış. Bianka beyaz dirseğine dayanmış kitap okuyor. Yakından bakınca güzelliği bastırılmış gibi, göz almıyor. Burnunun biçiminin pek de soylu olmadığını, yüz hatlarının kusursuz olmadığını neredeyse saygısızlığa varan bir keyifle fark ediyorum. Bunu fark edince de rahat bir soluk alıyorum, oysa soluğum kesilmesin ve dilim tutulmasın diye Bianka'nın bana karşı bir tür acıma beslediğinden çekiciliğini denetim altında tuttuğunu da biliyorum. Güzelliği, uzaklı-

ğın yardımıyla canlanıyor ve sonra acı veriyor, benzersiz ve dayanılmaz oluyor.

Başıyla işaret etmesinden cesaret alarak yatağının kenarına oturuyorum ve hazırladığım belgelerin yardımıyla rapor vermeye başlıyorum. Bianka'nın başının gerisindeki açık pencereden ağaçların çılgınca hışırtısı duyuluyor. Sıra sıra ağaçlar geçiyor, duvarlardan içeri giriyor, yayılıyor ve her şeyi kucaklıyor. Bianka beni dinlerken dalgın. Okumaya ara vermemiş olması beni rahatsız ediyor. Her konuyu derinlemesine tartışmama, olumlu ya da olumsuz noktaları sıralamama izin veriyor; sonra başını kitabından kaldırıp kirpiklerini dalgın dalgın kırpıştırarak acele, baştan savma, ama şaşırtıcı derecede uygun bir karar alıyor. Dikkatimi toplayıp sözlerine kulak veriyorum, sesinin tonunu dikkatle dinliyorum, amacım onun gizli amaçlarını anlamak. Sonra elimdeki kâğıtları imzalaması için uysalca uzatıyorum ona. Bianka gözlerini öne eğip imzalıyor, kirpiklerinden uzun gölgeler düşüyor, ben de imzalarken hafif bir alaycılıkla beni gözlüyor.

Belki de geceyarısından sonraki bu geç saat, dikkatimizi devlet sorunları üzerinde toplamak için uygun değil. En uç sınırlarına ulaşan gece çözülmek üzere. Biz konuşurken odanın yanılsaması soluyor; neredeyse bir ormanın ortasındayız artık. Her köşede öbek öbek eğreltiotu var, yatağın arkasında karmakarışık çalılıklardan oluşan kıpır kıpır bir perde hareket ediyor. O yaprak duvarından koca gözlü sincaplar, ağaçkakanlar ve çeşitli gece yaratıkları çıkıyor ve fırlak, parlak gözleriyle, hiç kıpırdamadan gece lambasının ışığına bakıyorlar. Belli bir anda, yasadışı bir zamana geçiyoruz, her türlü aşırılığa ve çılgınlığa açık, denetimdışı bir geceye. Şimdi olup bitenin pek önemi yok, önemsiz şeyler, taşkınlıklar ve gece yaramazlıkları bunlar. Bianka'nın tavrındaki tuhaf değişikliklerin nedeni bu olmalı. Her zaman kendine hâkim ve ciddi olan, bir disiplin ve terbiye simgesi olan Bianka, artık kaprisli, zıt ve anlaşılmaz oluyor. Kâğıtlar, onun bir ova gibi serilmiş yatak örtüsünün üzerine yayılmış. Bianka kâğıtları kayıtsızca alıyor, bir göz atıyor, gevşeyen parmaklarının arasından yere kaydırıyor. Solgun kollarından birini başının altına sokuyor, dudaklarını büküyor, kararını er-

teliyor ve beni bekletiyor. Ya da başını öte yana çeviriyor, elleriyle kulaklarını kapatıyor, yalvarmalarımı ve ikna etme çabalarımı dinlemiyor. Sonra, tek bir sözcük etmeden, yatak örtüsünün altındaki ayağıyla tekme atarak bütün kâğıtları yere atıyor, gözlerini iri iri açıp yastığının hizasından, kolunun üstünden bakarak benim yere çömelip onları özenle toplamamı, üzerlerindeki çam iğnelerini üfleyip atmamı gözlüyor. Kendi içlerinde oldukça çekici olan bu küçük şımarıklıklar, benim saltanat naibi olarak üstlendiğim güç ve sorumluluk isteyen görevi hiç de kolaylaştırmıyor.

Biz konuşurken, ormanın hışırtısı ve yaseminlerin kokusu odanın içinde manzaralar yaratıyor. Yanımızdan sayısız ağaç ve çalılık, koca koca orman manzaraları geçiyor. Sonra trene benzeyen bir şeyin içinde bulunduğumuz çıkıyor ortaya, kentin kıyısındaki ormanların içinden, dar ve derin bir dere çukuru boyunca ağır ağır giden bir gece treninin. Kompartımanın içinden geçen o tatlı esintinin nedeni bu. Birdenbire elinde bir fener tutan bir kondüktör çıkageliyor, ağaçların arasından beliriyor, elindeki makinesiyle biletlerimizi deliyor. Karanlık yoğunlaşıyor, esinti daha da çarpıyor insanı. Bianka'nın gözleri parlıyor, yanakları kızarıyor, dudakları büyüleyici bir gülümsemeyle aralanıyor. Acaba bana içini dökmek mi istiyor? Bir gizini mi açıklayacak? Bianka ihanetten söz ediyor ve yüzü heyecandan alev alev oluyor; beni en kutsal görevime ihanet etmekle suçlarken ve yatak örtüsünün altında bir kertenkele gibi kıvrılırken gözleri zevkten kısılıyor. Sararan yüzümden güzel gözlerini ayırmıyor, bu gözler neredeyse şaşı bakmaya başlıyor.

"Hadi yap", diye fısıldıyor yakarırcasına, "hadi. Sen de onlar gibi olacaksın, o kara Zenciler gibi..."

Çaresizlik içinde, ant içercesine parmağımı dudaklarıma koyduğumda, Bianka'nın narin yüzü birden kötü ve zehirli bir ifade alıyor.

"Şu katı sadakatin ve görev duygunla ne de gülünçsün. Vazgeçilmez olduğunu sana düşündürten nedir bilmem. Ya Rudolf'u seçersem? Onu sana yeğliyorum, seni can sıkıcı ukalâ! Ah, o benim sözümü dinler, benimle birlikte suç işler, mahvolana kadar peşimden gelir!"

Sonra, yüzünde utkulu bir ifadeyle soruyor:

"Çamaşırcı Antonia'nın kızı Lonka'yı anımsıyor musun, hani şu küçükken birlikte oyun oynadığın?"

Şaşkınlıkla Bianka'ya bakıyorum.

"O kız bendim", diyor kıkır kıkır gülerek, "ama o zamanlar erkektim. Benden hoşlanıyor muydun?"

Ah, ilkbaharın özünde çürüyen ve dağılan bir şeyler var. Bianka, Bianka, sen de mi beni hayal kırıklığına uğratacaksın, sen de mi?

40

Elimdeki kozu zamanı gelmeden ortaya sürmekten korkuyorum. Ortaya koyduğum sermaye çok yüksek, bu yüzden onu tehlikeye atamam. Rudolf'a gelişmelerden söz etmeyeli uzun zaman oldu. Hem son günlerde onun davranışlarında bir değişiklik var. Onun kişiliğinin önde gelen özelliği olan kıskançlık, yerini bir tür yücegönüllülüğe bıraktı. Ne zaman rastlantıyla karşılaşsak, onun hareketlerinde ve beceriksiz sözlerinde hevesli, hattâ mahçup bir dostluk görünür oldu; oysa eskiden sessiz ve beklentili bir çekingenlik belirtisi olan somurtkan bir ifade altında hiç olmazsa içini kemiren bir merak, bu konuyla ilgili yeni ayrıntılara duyulan açlık vardı. Şimdiyse tuhaf bir biçimde dinginleşti, söyleyeceğimle hiç ilgilenmiyor gibi. Bu da benim işime geliyor, çünkü her gece, Balmumu Heykel Sergisinde çok önemli toplantılara katılıyorum, bu toplantılardan şimdilik kimsenin haberi olmamalı. Bolca sağladığım içkinin uyuşturduğu bekçiler, odalarında namuslu insanların derin uykusuna dalıyorlar, bense tüten birkaç mumun ışığında bu saygıdeğer heykellerle toplantı yapıyorum. Onların arasında birkaç tane soylu kişi var ki, onlarla müzakere etmek hiç de kolay olmuyor. Geçmişlerinden gelen ama artık uygulanması olanaksız içgüdüsel bir kahramanlığa sahipler; ilkeleri uğruna can vermeye, hayatlarını tehlikeye atmaya hazırlar. Bir zamanlar hayatlarına yön vermiş olan idealler, günlük hayatın sıradanlığı içinde birer birer geçersiz kalmış, ateşleri sönmüş; fitilleri

yanıp bitmiş, harcanacak enerjileri var hâlâ; gözleri deli deli parlıyor, son rollerine başlamak için işaret bekliyorlar. Böyle tehlikesiz ve savunmasız olunca onlara yanlış başlama işaretini vermek, akla ilk gelen düşünceyi öne sürmek ne kadar kolay! Bu da benim işimi kolaylaştırıyor elbette. Öte yandan, öylesine içleri boşalmış ki, onlara ulaşmak, onların içinde ilgi kıvılcımını tutuşturmak çok güç.

Onları uyandırmak bile oldukça büyük bir çabaya maloldu bana. Hepsi yataklarındaydı, yüzleri ölü gibiydi, soluk almaya çalışıyorlardı. Her birinin üstüne eğilip can alıcı sözcükleri fısıldamam gerekti, elektrik akımı verilmiş gibi onları sarsacak sözcükleri. O zaman tembelce bir gözlerini açtılar. Bekçilerden korktukları için ölü ve sağır numarası yaptılar. Yanımızda kimse olmadığına ikna olunca yataklarında doğruldular, sargılar içindeydiler, parçalardan bir araya getirilmişlerdi, tahta uzuvlarını hissediyorlardı, yapay ciğerlerini ve uydurma böbreklerini. İlk başta hiç güvenleri yoktu, ezberledikleri rolleri oynamak istiyorlardı. Kendilerinden değişik bir şey istenmesinin nedenini anlayamıyorlardı. Öylece orada kaskatı oturdular, zaman zaman inliyorlardı bu bir zamanların debdebeli adamları, insanlığın seçkin temsilcileri: Dreyfus ve Garibaldi, Bismarck ve I.Viktor Emanuel, Gambetta ve Mazzini; ve başkaları. En güç ikna edilen, Arşidük Maksimilyen'in kendisi oldu. Kulağına durup dinlenmeden Bianka'nın adını fısıldadım, o ise yalnızca gözlerini kırpıştırdı, beni anladığını gösteren hiçbir ışıltı yoktu yüzünde. Ama ben belli belirsiz Franz Jozef'in adını söylediğimde yüzünde vahşi bir ifade belirdi, şartlı bir refleksti bu, duyguları işin içine karışmamıştı. Bu kompleksi çoktandır vicdanından silip atmıştı o; bununla, insanın içini yakan bu nefretle nasıl yaşardı yoksa, o ki Queretaro'daki kanlı infazdan sonra parçaları bir araya getirilerek yapılmıştı? Ona hayatını baştan başlayarak öğretmem gerekti. Belleği çok zayıftı. Onun bilinçaltındaki duygu ışıltılarına başvurmak zorundaydım. Onun ruhuna sevginin ve nefretin tohumlarını ekiyordum, ama daha bir gün geçmeden her şeyi unutuyordu. Kendisinden daha zeki olan meslektaşları ona yardım etmeye, göstermesi gereken tepkileri harekete geçirmeye çalışıyorlardı; yeniden

gördüğü bu eğitim ağır ilerliyordu, adım adım oluyordu. Çok ihmal edilmişti, bekçiler onun ruhunu çorak bırakmışlardı; bununla birlikte sonunda, Franz Jozef'in adını duyar duymaz kılıcına davranmasını öğrettim ona. Yolundan zamanında çekilmeyen I. Viktor Emanuel'i neredeyse kılıcıyla yaralıyordu.

Aslında o harika topluluğun büyük bir kısmı, benim düşüncemi o bahtsız Arşidük'ten çok daha çabuk ve daha büyük bir hevesle benimsedi. İnanılmaz derecede hevesliydiler. Onları zaptedebilmek için büyük çaba harcamak zorunda kaldım. Uğruna savaşmaları gereken ideali bütün kapsamıyla anlayıp anlamadıklarını söylemek güç, ama davaların özünü kavramak onların işi değildi. Herhangi bir dogmanın ateşinde yanmak yazılıydı kaderlerinde, benim sayemde uğruna coşkuyla savaşırken ölebilecekleri bir kavram bulmuş olmak büyülemişti onları. İpnotizma kullanarak onları yatıştırdım, bir gizi nasıl koruyacaklarını sabırla gösterdim onlara. Onların kaydettiği ilerleme beni gururlandırıyordu. Hangi önderin emrinde böyle tanınmış insanlar, böylesine ateşli ruhlara sahip generaller, üyelerinin hepsi sakat olsa da yine de birer dahi olan bir tabur vardı?

Sonunda beklenen gün geldi; hazırlanmakta olan her şey, fırtınalı ve rüzgârlı bir gecede gerçekleştirilecekti. Gökyüzü şimşeklerle yırtılıyor, yeryüzünün kanlı ve ürkütücü derinlikleri açılıp kapanıyordu. Yine de dünya, ağaçların uğultusunda, ormanların geçit töreninde, kayan ufuklarda dönmeye devam ediyordu. Karanlığa sığınarak sergiden ayrıldık. Şiddetli topallamalar ve takırdamalar, koltuk değneklerinin ve metalin çatırtıları arasında ilerleyen hevesli grubun en önünde yürüyordum. Kınından çıkarılmış kılıçları şimşekler yalıyordu. Tökezleyerek villanın kapısına vardık. Kapı açıktı. Kaygılanmıştım, ihanet kokusu almıştım, meşalelerin yakılmasını istedim. Ateşlenen reçineli yongalar havayı kızıla boyadı, ürken kuş sürüleri havalanıp kırmızı aydınlığın içinde yükseldi ve bu renkli ışığın içinde villayı açık seçik gördük; terasları ve balkonlarını alevler aydınlatmıştı. Damdan beyaz bir bayrak sallanıyordu. Kötü bir önseziyle savaşçılarımın başında avluya yürüdüm. Başkâhya terasta göründü. Öne eğilerek devasa merdivenden aşağı indi ve tereddütle, kendinden emin olmayarak bize yaklaştı. Kılı-

cımla onu gösterdim. Sadık savaşçılarım kımıldamadan duruyorlardı, yanan meşalelerini havaya kaldırmışlardı; alevlerin tıslaması sessizlikte duyulabiliyordu.

"Bay de V. nerede?" diye sordum.

Ellerini umarsızca iki yana açtı.

"Gitti efendim", dedi.

"Öyle mi, görürüz. Peki İnfanta nerede?"

"Majesteleri de gittiler, hepsi gittiler..."

Bu sözlerden kuşkulanmam için bir neden yoktu. Biri bana ihanet etmiş olmalıydı. Yitirilecek zaman yoktu.

"Birlik at bin!" diye haykırdım. "Yollarını kesmeliyiz!"

Ahırlara koştuk. Ilık karanlıkta atları bulduk. Bir dakika geçmeden hepimiz o şaha kalkan ve kişneyen atlara binmiştik. Atları dörtnala koşturarak uzun bir sıra oluşturduk ve yola çıktık.

"Ormanın içinden ırmağa doğru", diye emir verdim ve ormanın içindeki bir patikaya yöneldim. Orman bizi sarıp sarmaladı. Çağlayan gibi akan seslerin, huzuru kaçan ağaçların ve dörtnala giden upuzun sıramızı aydınlatan meşalelerin arasında at sürdük. Kafamdan karmakarışık düşünceler geçiyordu. Bianka kaçırılmış mıydı acaba, yoksa babasının soysuz kanı annesinin kanının sesine ve ona aşılamak için boşu boşuna çabalayıp durduğum görev bilincine üstün mü gelmişti? Patika daraldı, çukur bir yolcuğa dönüştü, bunun sonunda geniş, ağaçsız bir alan açılıyordu. İşte orada onlara yetiştik. Geldiğimizi görünce arabalarını durdurdular. Bay de V. arabadan inip kollarını göğsünde kavuşturdu. Bize doğru yürüdü, gözlüğünün camları meşalelerin ışığında kızıl kızıl parlıyordu. Kınından sıyrılmış on iki kılıç onun göğsüne doğrultulmuştu. Geniş bir yarım daire çizerek sessizce ona yaklaştık, atlarımız tırıs gidiyordu. Daha iyi görebilmek için elimi gözlerime siper ettim. Meşalelerin alevi arabanın üzerine vuruyordu şimdi, arabanın içinde Bianka'yı gördüm, yüzü bembeyaz kesilmişti, yanında Rudolf oturuyordu. Bianka'nın elini tutmuş göğsüne bastırıyordu. Yavaşça atımdan indim ve titreyerek arabaya yaklaştım. Rudolf, arabadan inip benimle konuşmak istercesine ayağa kalktı.

Arabanın yanında durdum, kılıçlarını çekmiş ağır ağır peşimden gelen süvarilere döndüm ve "Beyler", dedim, "sizi boşu boşuna zahmete soktum. Bu insanlar özgürdür, isterlerse rahatsız edilmeden yollarına devam edebilirler. Kıllarına dokunulmayacak. Siz görevinizi yaptınız beyler. Lütfen kılıçlarınızı kınlarına sokun. Hizmet etmenizi istediğim ideali ne dereceye kadar anladığınızı bilemiyorum, bu idealin sizin hayal gücünüzü ne kadar ateşlediğini de. Gördüğünüz gibi bu ideal başarısızlığa uğradı. Kendi açınızdan pek fazla yara almadan bu yenilgiyi atlatabilirsiniz, çünkü siz bundan önce bir kez de kendi ideallerinizin yenilgisine katlanabilmiştiniz. Artık hiçbir şey zarar veremez size. Bana gelince... ama boşverin bunu. Bu olanların..." bunu söylerken arabanın içindekilere döndüm, "beni tam olarak hazırlıksız yakaladığını düşünmenizi istemem. Durum böyle değil. Uzun zamandır bekliyordum bunu. Eğer bunca zamandır bu hata üzerinde bunca ısrarla kalmışsam, gerçeği kendi kendime itiraf etmek istememişsem, bunun nedeni, benim yeteneğimin üzerindeki şeyleri bilmenin ya da bazı olayları açıkça tahmin etmenin pek uygun düşmeyeceğini düşünmemdir. Kaderin bana çizdiği rolün dışına çıkmak istemiyordum, görevimi yapıp ele geçirdiğim konuma sadık kalmak istiyordum. Çünkü, şimdi pişmanlıkla itiraf etmeliyim ki, hırsımın kışkırtmalarına rağmen ben bir gaspçıydım. Körlüğüm içinde, metin üzerinde yorum yapmaya girişmiş, Tanrının sözlerinin yorumcusu olmaya çalışmıştım; pul albümünün sayfaları arasında bulduğuma inandığım o yetersiz izleri ve işaretleri yanlış anlamıştım. Ne yazık ki bunları birleştirip bir şey uydurmuştum. Bu ilkbahara kendi kafamdakileri zorla kabul ettirmiş, henüz gelişmesi başlamadan kendi programımı hazırlayıp uygulatmış, o ilkbahara gem vurmak, kendi düşüncelerime göre yönetmek istemiştim. İlkbahar beni bir süre önüne katıp sürükledi; sabırlıydı, kayıtsızdı, benim pek farkımda da değildi. Onun bu kayıtsızlığını hoşgörü olarak yorumladım, dayanışma olarak, hattâ işbirliği olarak. Onun özelliklerini, en derin amaçlarını kendisinden bile daha iyi çözebileceğimi, onun ruhunu okuyabileceğimi ya da kendi büyüklüğünün altında ezileceği için dile getiremeyeceği şeyi tahmin edebilece-

ğimi düşündüm. Onun vahşi ve denetimsiz bağımsızlığının bütün işaretlerine boşverdim, onun şiddetli ve bilinemeyen heyecanlarını görmezden geldim.

"Megalomanim içinde işi o dereceye vardırdım ki, soyluların hanedanla ilgili sorunlarına bile burnumu sokmaya cüret ettim ve sizleri Demiurgos'a karşı seferber ettim beyler. Sizin içinize düzmece ve tahripkâr bir doktrinin tohumlarını ekebilmek için, ateşli idealistliğinizden gereksiz, düşüncesizce yürütülen bir eylem için yararlanmak amacıyla sizin düşüncelere açık oluşunuzu kötüye kullandım, saygıdeğer safdilliğinizi de. Hırsımın beni sürüklediği bu üstgörevlere uygun olup olmadığımın kararını vermek istemiyorum. Büyük olasılıkla onları başlatmak için başvuruldu bana, sonra da terk etmem istendi. Yeteneğimin sınırlarını aştım, ama bu da önceden tahmin edilmişti. Aslında kaderimde neler yazılı olduğunu ta başından biliyordum. O bahtsız Maksimilyen'de olduğu gibi, benim kaderim de Habil'in kaderinin aynıydı. Benim özverimin Tanrı'nın gözüne tatlı ve hoş göründüğü bir an oldu, o sırada senin hiç şansın yoktu Rudolf. Ama kazanan hep Kabil'dir. Kazanan kartlar benimki olmayacaktı."

Tam o anda uzaktan duyulan bir patlama havayı sarstı, ormanın üstünde bir alev sütunu yükseldi. Orada bulunanlar başlarını çevirip baktılar.

"Telaşlanmayın", dedim, "Balmumu Heykel Sergisi yanıyor. Biz oradan ayrılmadan önce oraya fitilini ateşlediğim bir barut fıçısı bıraktım. Evleriniz elinizden gitti, soylu beyler, artık evsizsiniz. Bunun sizleri fazla etkilemediğini umarım."

Ancak bu bir zamanların güçlü insanları, insanlığın önderleri sessiz duruyorlardı; gözlerini çaresizlik içinde deviriyorlar, ateşin uzaktan gelen aydınlığında savaş düzeninde dikiliyorlardı. Birbirlerine bakıyorlar, dalgın dalgın gözlerini kırpıştırıyorlardı.

"Siz bayım", diye Arşidük'e döndüm, "haksızdınız. Belki siz de megalomandınız. Dünyayı sizin adınıza düzene sokma hakkım yoktu. Belki sizin amacınız da bu değildi. Ne de olsa kırmızı da ötekiler gibi renktir yalnızca, bütün renkler bir araya gelerek ışığı oluştururlar. Size yabancı olan amaçlar uğruna

adınızı kötüye kullandığım için beni bağışlayın. I. Franz Jozef çok yaşasın!"

Bu adı duyar duymaz sarsıldı Arşidük, kılıcına davrandı, duraksadı ve vazgeçti; ama boyalı yanaklarının kırmızısı canlandı, dudaklarının kenarları yukarı kıvrıldı, gözleri yuvalarında dönmeye başladı, düzgün adımlarla, büyük bir zarafetle oradakileri dolaşmaya, yüzünde ışıl ışıl bir gülümsemeyle birer birer herkesin önüne gitmeye başladı. İnsanlar öfke içinde geri çekildiler. Hiç de uygun olmayan bir anda saraylıların adlarının yeniden çağrıştırılması olabilecek en kötü izlenimi doğurmuştu.

"Kesin şunu efendim", dedim, "saray törelerini ezbere bildiğinizden kuşkum yok, ama şimdi sırası değil. Sizlere soylu beyefendiler ve size İnfanta, tahttan feragatnamemi okumak istiyorum. Tahttan bütünüyle feragat ediyorum. Triumvirliğe son veriyorum. Rudolf'un lehine hükümdarlıktan vazgeçiyorum. Siz soylu beyefendiler", bunu söylerken maiyetime döndüm, "gidebilirsiniz. Amacınız kusursuzdu, vazgeçilen idealimiz adına size yürekten teşekkür etmek istiyorum", –gözlerime yaşlar dolmuştu– "her şeye rağmen..."

Tam o anda yakınlarda bir yerde bir silah sesi duyuldu. Hepimiz başlarımızı o yöne çevirdik. Bay de V., elinde dumanı tüten bir tabancayla, kaskatı ve bir yana yaslanmış olarak orada duruyordu. Yüzünü buruşturdu, sonra da sendeleyip yüzüstü yere düştü.

"Baba! Baba!" diye haykıran Bianka yerde yatan adamın üzerine kapandı. Ortalık karıştı. Yaralardan iyi anlayan yaşlı Garibaldi adamın üstüne eğildi. Kurşun kalbi delmişti. Piyemonte Kralıyla Mazzini onu omuzlarından dikkatlice tutup bir sedyeye yatırdılar. Bianka hıçkırarak ağlıyordu, Rudolf da ona destek oluyordu. Az önce ağaçların altında belirmiş olan zenciler efendilerinin çevresini almışlardı. Hep bir ağızdan, "Massa, Massa, iyi yürekli Massa", diye inliyorlardı.

"Ne ölümcül bir gece!" diye bağırdım. "Bu trajedi sonuncusu değil. Ama itiraf etmeliyim ki böyle bir şeyi beklemiyordum. Ona haksızlık ettim. Aslında onun göğsünde soylu bir yürek atıyordu. Şu anda onun hakkındaki kararımı de-

ğiştiriyorum, bu karar, belli ki dar görüşlü ve önyargılı bir karardı. O, mutlaka iyi bir baba, kölelerine iyi bir efendiydi. Bu noktada da mantıklı düşünemedim, ama bunu pişmanlık duymadan itiraf ediyorum. Rudolf, Bianka'yı avutmak sana düşüyor, aşkını ikiye katlamak, onun babasının yerini almak. Herhalde babasının cesedini gemiye almak isteyeceksin. Bir tören alayı oluşturup limana yürüyelim. Buharlı geminin düdüğünü duyuyorum."

Bianka arabaya döndü; biz de atlarımıza atladık. Zenciler sedyeyi omuzlarına aldılar, hepimiz limana doğru yürüdük. Bu hüzünlü alayın en arkasında süvariler yer alıyordu. Ben konuşurken fırtına dinmişti, meşalelerin alevleri ağaçların arasında uzun, derin yarıklar açıyordu, sağımızdan solumuzdan kaçışan kara gölgeler arkamızda yarım daire çiziyorlardı. Sonunda ormandan çıktık. Kocaman çark tahtalarıyla buharlı gemi uzaktan görülüyordu.

Söylenecek pek fazla bir şey kalmadı, öykümüz sonuna yaklaşıyor. Bianka'yla Zencilerinin hıçkırıkları arasında ceset gemiye çıkarıldı. Son bir kez sıraya girdik.

"Bir şey daha var Rudolf", dedim, ceketinin düğmesini tutarak. "Buradan büyük bir servetin varisi olarak ayrılıyorsun. Öneride bulunmak istemiyorum, bu evsiz barksız kahramanların yaşlılıkta rahat etmelerini sağlamak benim görevimdi, ama ne yazık ki beş param yok."

Rudolf hemen elini çek defterine attı. Baş başa kısa bir görüşme yaptık ve çabucak anlaştık.

"Beyler", dedim, taburumdakilere, "benim yüzümden zarara uğradınız, geçim sıkıntısına düştünüz, evinizi kaybettiniz, bu cömert arkadaşım bu zararınızı telafi etmeye karar vermiştir. Bütün bu olanlardan sonra hiçbir balmumu müzesi sizi kabul etmez, zaten büyük rekabet var bu alanda. Hırsınızı biraz törpülemeniz gerekecek. Bunun karşılığında hepiniz özgür olacaksınız, bu da sanırım hoşunuza gidecek. Ne yazık ki herhangi bir meslek konusunda eğitilmediniz, yalnızca temsil görevleri için öngörüldünüz; bu yüzden bu arkadaşım Karaormanlardan gelme on iki tane laterna almaya yetecek bir bağışta bulunacak. Bütün dünyaya dağılacak, insanlara keyif vermek

için çalacaksınız. Çalacağınız müziği kendiniz seçeceksiniz. Sizler birer gerçek Dreyfus, Edison ve Napolyon olmadığınıza göre sözümü neden esirgeyeyim? Daha iyisi olmadığı için bu adları kabullendiniz. Artık sizden önceki atalarınızın, kimse tarafından tanınmadan dünyada dolaşan o binlerce adsız Garibaldi'nin, Bismarck'ın ve Macmahon'un sayısını şişireceksiniz. Yüreklerinizin derinliğinde siz hep olduğunuz gibi kalacaksınız. Ve şimdi, sevgili dostlarım ve saygıdeğer beyefendiler, evlenecek çifte hep birlikte mutluluk dileyelim: Rudolf ve Bianka çok yaşasın!"

"Rudolf ve Bianka çok yaşasın!" diye bağırdı herkes bir ağızdan.

Zenciler, bir Zenci halk şarkısı söylüyorlardı. Şarkıyı bitirdiklerinde elimin bir hareketiyle onları yeniden sıraya soktum, sonra tabancamı çıkartıp haykırdım:

"Ve artık elveda beyler, şimdi görecekleriniz size bir uyarı olsun, Tanrının amaçlarını tahmin etmeye de çalışmayın. İlkbaharın amaçlarını da kimse çözmeye çalışmasın. *Ignorabimus*, beyler, *ignorabimus*!"

Tabancayı şakağıma dayadım, tam tetiği çekecektim ki, biri elime vurup aldı onu. Yanımda Feldjäger'lerden bir subay duruyordu, elinde kâğıtlar vardı.

"Sen Jozef N. misin?" diye sordu bana.

"Evet", dedim.

"Sen bir müddet önce", dedi subay, "Kutsal Kitap'taki Jozef'in standart düşünü görmedin mi?"

"Belki..."

"Demek itiraf ediyorsun", dedi subay kâğıtlarına bir göz atarak. "Bu düşünün yüksek makamlarca fark edildiğini ve ciddi olarak eleştirildiğini biliyor musun?"

"Düşlerimden sorumlu tutulamam", dedim.

"Evet, tutulursun. Seni Majesteleri İmparator ve Kral adına tutukluyorum!"

Gülümsedim.

"Adaletin çarkı ne kadar ağır dönüyor. Majesteleri İmparatorun bürokrasisi oldukça yavaş işliyor. O düşten çok daha tehlikeli olan eylemlerim, eskiden gördüğüm o düşü geride bırak-

tı, hayatıma kıyarak onları telafi etmek istiyordum. ama bakın bu eski düş benim hayatımı kurtardı... Emrinizdeyim."

Bana doğru yaklaşan taburlar gördüm. Ellerime kelepçe takılsın diye kollarımı öne uzattım, bir kez daha başımı çevirdim. Bianka'ya son bir kez baktım. Buharlı geminin güvertesinde durmuş mendilini sallıyordu. Savaş gazilerinin muhafız kıtası beni sessizce selamlıyordu.

Temmuz'da Bir Gece

Yaz gecelerini ilk kez, okulda geçirdiğim son yılın yaz tatili sırasında tanıdım. Bütün gün, açık duran pencerelerden giren sıcak yaz günlerinin meltemlerine ve alevlerine açık olan evimizde artık yeni bir konuk vardı; kız kadeşimin küçük oğluydu bu, suratını buruşturan, sızlanan minicik bir yaratık. Evimizin ilkel koşullara geri dönmesine neden oldu, bizi anaerkil toplumların göçebe ve haremsi yaşam biçimine indirgedi; yataklar, çocuk bezleri ve çarşaflar durmaksızın yıkanıp kurutuluyor, kadınların süslenme merakı belirgin bir biçimde ikinci planda kalıyor, ayrıca sözümona masumca bir tavırla sık sık soyunmaya teşne olunuyor, ortalığı bebeklerin ekşi kokusu ve sütle şişen göğüsler dolduruyordu.

Oldukça güç geçen loğusalık döneminden sonra ablam, kendine gelebilmek için bir kaplıcaya gitti, enistem yalnızca yemek saatlerinde ortaya çıkar oldu, annemle babam da gece geç saatlere kadar dükkânda kalmaya başladılar. Evin yönetimi bebek bakıcısının eline kaldı; sütannelik yapmak bu kadının coşkulu dişiliğini daha da coşturmuştu. Onun heybetli havası, iri ve kilolu bedeninin de katkısıyla bütün eve dişiliğin damgasını vuruyordu. Doygun ve olgunluğa erişmiş bir cismaniliğin doğal avantajlarına dayandırılmış bir cinsellikti bu; bu cismaniliği, yaptıkları iş dişiliklerini bir yelpaze gibi açmalarına fırsat veren iki hizmetçi kızla akıllıca paylaşıyordu. Hışırdayan yapraklarla, gümüş bir kıvılcım gibi parlayıp sönen ışık oyunlarıyla ve karanlık düşüncelerle dolu olan bahçenin yeşerip olgunlaşmasını, evin içindeki beyaz çarşafların ve tomurcuklanan

etin üstünde süzülen dişilik ve annelik aroması dengeliyordu. Öğle vaktinin o kızgın saatinde, ardına kadar açılmış pencerelerdeki bütün perdeler korkuyla havalanır, iplerde kurumakta olan bütün çocuk bezleri peş peşe uçuşurlardı; çamaşırların ve tülbentlerin oluşturduğu bu beyaz bulvarın ortasından tüylü tohumlar, polenler ve kayıp çiçek yaprakları evin içine akardı; bahçedeki ışık ve gölge gelgitleri, birbirini izleyen hışırtılar ve sükûnet yavaşça odalara süzülürdü, sanki Pan bu saatte bütün duvarları ve engelleri kaldırmış ve her şeyi içine alan bir birlik bütün dünyaya hükmediyormuş gibi.

O yaz akşamlarını ben kasabanın tek sinemasında geçirir, en son seans bitene kadar orada kalırdım.

Uçuşan ışıkların ve gölgelerin böldüğü sinema salonunun karanlığından çıkıp fırtınalı bir gecede bir hana sığınır gibi, sessiz, aydınlık bir lobiye girerdik...

Filmdeki fantastik serüvenlerin ardından o aydınlık, dışardaki fırtınalı geceyi duvarların arkasında bırakmış bekleme salonunda yüreğimiz dinginleşebilirdi; zamanın durduğu o güvenlikli sığınakta ampuller, boşuna bir çabayla, kasiyerin oturduğu kabini hafifçe titreten motorun sesiyle uyum içinde, dalga dalga donuk bir ışık yayarlardı. Son trenin kalkışından sonra bir tren istasyonundaki gibi geç saatlerin can sıkıntısına dalan lobi, zaman zaman yaşamın son dakikalarının artalanıymış gibi görünürdü; her şey olup bittikten, hayatın karmaşası sona erdikten sonra geride kalacak olan bir şeye benzerdi. Kocaman, renkli bir afişte, Asta Nielsen, alnında ölümün kara damgasıyla sonsuza kadar iki yana sallanırdı, son bir çığlık atmak üzere ağzı açılır, olağanüstü güzellikteki gözleri insanüstü bir çabayla irileşirdi.

Kasiyer çoktan evine gitmiş olurdu. O sırada büyük bir olasılıkla örtüleri açılmış bir yatağın yanı başında telaş içinde olurdu, küçük odasındaki o yatak, kendisini uykunun karanlık lagunalarına, düşlerin karmaşık dünyasına taşıyacak bir kayık gibi beklerdi. Gişede oturan kişiyse yalnızca onun hayaleti olurdu, yorgun, aşırı makyajlı gözleriyle ışığın boşluğuna bakan yanıltıcı bir hayalet olurdu, elektrik ampullerinden dökülen uykunun altın tozunu silkelemek için kirpiklerini kırpıştı-

rırdı. Ara sıra itfaiyecilerin şefine solgunca gülümserdi; kendi gerçekliğinden çoktan sıyrılmış olan şef, duvara dayanmış durur, parlak miğferi içinde, apoletlerinin, gümüş kordonlarının ve nişanlarının cılız görkemi içinde sonsuza kadar hareketsiz kalırdı. Temmuz gecesinin geç saatlerine açılan kapının camları motorun sesine eşlik ederek titrerdi, ama elektrik lambasının camdaki yansısı geceyi çürütür, o her yeri kaplayan karanlığın erişemediği sığınak yanılsamasına katkıda bulunurdu. Sonunda lobinin büyüsü bozulurdu: camlı kapı açılır, her şeye hükmeden gece, kırmızı perdeyi soluğuyla şişirirdi.

Güvenlikli bir sığınağın camlı kapısını açıp tek başına o geniş temmuz gecesine adım atan incecik, cılız lise öğrencisinin nasıl bir serüven duygusu içinde olduğunu bir hayal edin! Bitimsiz gecenin kapkara bataklıkları ve çamurları içinde sonsuza kadar bata çıka yürüyecek mi, yoksa bir sabah emin bir limana varabilecek mi? Bu yalnız yolculuğu kaç yıl sürecek?

Bugüne kadar hiç kimse bir temmuz gecesinin topografisini çizmedi. İnsanın içindeki kozmosun coğrafyasında kaydedilmemiş olarak durur o.

Temmuz'da bir gece! Ona benzeyen bir şey olabilir mi? Nasıl tanımlanabilir o? Yüzlerce kadife çiçek yaprağının düşleriyle üstümüzü örten kocaman bir kara gülün göbeğiyle mi kıyaslamalıyım onu? Gece rüzgârları onun tüylü bedenini açıyor, kokulu derinliklerinde bize bakan yıldızları görebiliyoruz. Onu, gözkapaklarımızın altındaki, beneklerle, beyaz gelincik tohumlarıyla, yıldızlarla, havai fişeklerle ve göktaşlarıyla dolu kara gökyüzüyle mi kıyaslamalıyım? Ya da dünya kadar uzun, sonu gelmeyen bir karanlık tünelden geçen bir gece treniyle mi? Temmuz'da bir gecenin içinden geçmek, uyuyan yolcuların arasından, dar ve esintili koridorlardan, tıka basa dolu kompartımanlardan geçerek bir vagondan ötekine zorlukla gitmek gibi bir şey.

Temmuz'da bir gece! Alacakaranlığın gizli sıvısı, karanlığın canlı, dikkatli ve hareketli özü, durmaksızın karmaşanın içinden bir şeyler biçimlendiriyor ve her biçimi de ânında yadsıyor. Uykulu bir yolcunun yolu boyunca içinden kovuklar, kemerler, köşeler ve girintiler oluşturulan bir kara kütük. Israrcı

bir konuşmacı gibi, gece, yalnız göçmene eşlik eder, onu görüngülerinin halkasına alır, buluşlarının ve fantezilerinin sonu gelmez; o göçmen için yıldızsı uzaklıklar yaratır, beyaz samanyolları, birbirini izleyen koloseumlardan ve tapınaklardan oluşan dolambaçlar. Gece havası; oynarcasına kadifemsi çalılıklar, yasemin kokulu akıntılar, ozondan çağlayanlar, birer kara balon gibi sonsuzluğa uzanan beklenmedik hava boşlukları oluşturan, karanlığı içleri koyu renkli özle dolu kocaman üzüm salkımlarına benzeten o kara Proteus. Kemerlerin ve alçak kubbelerin altından geçebilmek için başımı eğiyorum; ve ansızın tavan yıldızsı bir iççekişle yarılıp açılıyor, geniş bir kubbe bir an için yana kayıyor ve dar duvarların ve geçitlerin arasından götürülüyorum. Bu havasız koylarda, karanlığın bu köşelerinde, gece gezen yolcuların bıraktığı kırık dökük konuşmalar havada asılı duruyor, posterlerdeki yazıların yarısı kopmuş, kahkahaların kayıp mezürleri, gece esintisinin henüz dağıtmadığı karışık fısıltılar duyuluyor. Kimi zaman gece, kapısı olmayan küçük bir oda gibi beni kuşatıyor. Uyku bastırıyor, bacaklarımın hâlâ beni taşıyıp taşımadığını ya da gecenin o küçük odasında dinlenmeye çekilip çekilmediğimi anlayamıyorum. Ama sonra yine, kokulu dudaklar tarafından bırakılan ve uzamda süzülen sıcacık, kadife bir öpücük hissediyorum; kepenkler açılıyor, bir pencerenin pervazından aşarak uzun bir adım atıyorum, kayan yıldızların parabolleri altında yürümeyi sürdürüyorum.

Gecenin dolambacından iki gezgin çıkıyor. Birlikte bir şeyler örüyorlar, karanlığın içinden uzun, umarsız bir konuşma örgüsü çekip çıkarıyorlar. Bir tanesinin şemsiyesi tekdüze bir sesle kaldırıma çarpıyor (bu tür şemsiyeler yıldız ya da göktaşı yağmuruna karşı taşınırlar), kürelere benzeyen silindir şapkaların altındaki kocaman kafalar ortalıkta yuvarlanmaya başlıyorlar. Bazen şaşı bakan kara bir gözün işbirlikçi bakışları beni durduruyor, bir bastonun sapına yapışmış, eklemleri fırlamış kemikli iri bir el, bir erkek geyiğin boynuzundan yapılma sapını sımsıkı tutarak (böyle sopaların içinde bazen uzun, ince kılıçlar gizlidir) gecenin içinde aksayarak ilerliyor

Sonunda, kentin sınırında, gece, oyunlarından vazgeçiyor, peçesini kaldırıyor, ciddi ve ölümsüz yüzünü gösteriyor.

Çevremizde hayalî sanrı ve karabasan dolambaçları örmekten vazgeçiyor, yıldızlı sonsuzluğunu önümüze seriyor. Gökyüzü sonsuzluğa uzuyor, takımyıldızlar değişmez konumlarının ortasında ışıl ışıl parlıyorlar, ürkütücü sessizlikleri içinde bir şey duyurmak, kesin bir kararı bildirmek istercesine gökte büyülü şekiller çiziyorlar. Bu uzak dünyaların parıltısı kurbağaların ötüşü gibi gümüşsü, yıldızsı bir sohbet. Temmuz göklerinden, kozmosun sessizce emdiği inanılmaz bir göktaşı tozu serpiliyor.

Gecenin bir saatinde –takımyıldızlar hâlâ sonsuz düşlerini görürlerken– kendimi yeniden eski sokağımda buldum. Sokağın sonunda bir yıldız parıldıyor, yabancısı olduğum bir koku salıyordu. Evin kapısını açtığımda karanlık bir tüneldekine benzeyen bir esinti hissedildi. Yemek odasının ışığı hâlâ açıktı, bakır bir şamdanda dört mum yanıyordu. Eniştem henüz gelmemişti. Ablam gittiğinden beri o da çoğu kez akşam yemeğine geç kalıyor, bazen gece yarılarına kadar eve dönmüyordu. Uyanıp onu yüzünde durgun ve dalgın bir ifadeyle soyunurken görüyordum. Sonra mumu söndürür, tümüyle soyunur, çıplak olarak uzunca bir süre serin çarşafların üzerinde uyumadan yatardı. İri bedeni uykuya ağır ağır yenik düşerdi. Huzursuzca bir şeyler homurdanır, derin derin soluk alır, içini çeker, göğsünün üzerindeki hayalî bir ağırlıkla mücadele ederdi. Kimi zaman da yavaşça, kuru kuru hıçkırırdı. Korkuya kapılır, karanlıkta ona: "İyi misin Karol?" diye sorardım. Ama o arada o, düşlerinin dik yollarında yol almaya başlamış olur, horultu yokuşlarında zahmetle tırmanırdı.

Açık pencereden gece ağır ağır soluk alırdı. Gecenin kocaman, biçimsiz kütlesine serin, kokulu bir sıvı akıtılır, karanlık eklemler gevşer, aralarından incecik koku derecikleri sızardı. Karanlığın cansız özü, inleyerek akan bu yasemin kokusunda kurtuluşunu arar, ama gecenin derinliklerindeki kütleler hâlâ cansız ve tutuklu kalırlardı.

Yandaki odaya açılan kapının altındaki ışık çizgisi altın bir keman teli gibi parlardı, tıpkı beşiğinde sızlanan bebeğin uykusu gibi ahenkli ve narin olurdu. O odadan kulağa okşayıcı konuşmaların sesi gelirdi, sütanneyle bebek arasındaki bir idildi bu, ilk aşkın idili, içerde ışıldayan sıcacık hayat kıvılcımıyla bü-

yülenip karanlıkta pencerenin arkasında toplanmış olan gece şeytanlarının halkasının ortasında.

Öteki tarafta boş bir oda vardı, onun yanında da annemle babamın odası. İyice kulak verirsem uykunun eşiğindeyken babamın uykunun göksel yollarında, kendini tümüyle bu uçuşa vererek ve kendinden geçerek kaydığını duyabilirdim. Ezgili ve keskin horultusu, uykunun bilinmedik çıkmaz sokaklarında yaptığı gezintinin öyküsünü anlatırdı.

Böylece ruhlar yavaşça günötesine girerlerdi, hiçbir canlının görmediği, hayatın güneşsiz tarafına. Ölümün pençesindeki insanlar gibi, korkunç bir biçimde titreyerek ve hıçkırarak dururlardı, kara güneş tutulması onların ruhlarının üstüne kurşun gibi çökerdi. Sonunda en aşağıdaki kara noktayı, ruhun en derin yerindeki ölüler âlemini aştıktan, ölüm terleri dökerek onun tuhaf dönemeçlerinde güçlükle yol aldıktan sonra ciğerlerinin körükleri farklı bir ezgiyle şişmeye başlar, şafak sökene kadar bu heyecanlı horultuların sonu gelmezdi.

Farklı bir koku, farklı bir renk günün yavaş yavaş doğmakta olduğunu haber verdiğinde, yoğun bir karanlık hâlâ dünyanın üzerinden çekilmemiş olurdu. İşte o an, en ayık, en uykusuz baş bile bir süre uykunun alacakaranlığında kalır. Hastalar, keder çekenler ve ruhları paramparça olanlar o anda biraz huzur bulurlar. Gece, derinliklerinde olup bitenin üstüne perde çektiğinde bunun ne kadar sürdüğünü kim bilebilir? Ama o kısacık ara, manzarayı değiştirmeye, gecenin büyük girişimini ve bütün o karanlık, alışılmadık debdebesini çözüp dağıtmaya yeter. Uyuyup kalmış olmak korkusuyla, dehşet içinde uyanırsınız, ufukta şafağın parlak çizgisini ve dünyanın kara, somutlaşan kütlesini görürsünüz.

Babam İtfaiyeci Oluyor

Genellikle ekim başında annemle ben kent dışında geçirdiğimiz tatilden eve dönerdik. Komşu eyaletteki bir yerde kalırdık, yeraltındaki sayısız kaynak suyunun mırıltısıyla yankılanan Slotvinka Irmağı'nın ağaçlıklı bir vadisindeydi bu yer. Kulaklarımızda hâlâ kayın ağaçlarının hışırtısı ve kuşların cıvıltısı olduğu halde, tepesinde kocaman bir güneşliği olan eski, geniş bir atlı arabaya bindik.

Karanlık çökerken rüzgârlı bir yaylaya vardık; kırsaldaki geniş, insanı ürküten bir yol ayrımına. Bu yol ayrımının üstündeki gökyüzü, basık, soluksuz ve esintiliydi, tam ortası renkli bir rüzgâr gülü gibi fır dönüyordu. Burası kırlık alanların en uzak sınır kapısıydı, bu dönemeçten sonra, aşağılarda, sonbahar başlangıcının manzarası açılırdı gözler önünde. Sınır çizgisi de buradaydı; çürümekte olan, eski bir sınır direğine tutturulmuş ve rüzgârda iki yana savrulan bir tabelanın üzerindeki silik bir yazı bunu gösterirdi.

Atlı arabanın kocaman tekerlekleri gıcırdayıp kuma gömüldü, takırdayan tekerlek çubukları ses çıkarmaz olmuşlardı, yalnızca geniş güneşlik boğuk bir ses çıkarıyor, karşıdan gelen rüzgârda, tıpkı çöle düşmüş bir tahta sandık gibi, kapkara çırpınıyordu. Annem geçiş parasını ödedi, bariyerin kolu inleyerek kalktı, atlı araba sonbaharın içine daldı.

Kocaman bir ovanın soluk, yavan genişliğine girdik, sarı ufukları tembelce ve uyuşukça sarıp sarmalayan solgun, cansız rüzgârların içine; rüzgârın yaladığı o yerlerde bir umutsuzluk havası yükseliyordu.

Eski bir masal kitabının sararmış sayfaları gibi manzara silikleşti, sanki bir boşluğun içinde dağılacakmış gibi gevrekleşti. O rüzgârlı hiçbiryerin, o sarı nirvananın içinde zamanın ve gerçekliğin sınırlarına kadar yol alabilir ya da sonsuza kadar onun içinden çıkmayabilirdik –ılık, yavan rüzgârların ortasında, parşömen gibi yayılan gökyüzündeki bulutların arasına sıkışmış durumda, kocaman tekerleklerinin üstünde hareketsiz bir araba; eski bir resim gibi; modası geçmiş, sıkıcı bir romandaki unutulmuş bir tahta oyması–, ama arabacı ansızın dizginleri çekti, arabayı rüzgârların uyuşukluğundan çıkartıp bir ormana soktu.

Sık, ama kuru tüylü bir ortamın, tütün rengi bir solgunluğun içine daldık. Çevremizdeki her şey bir Trabukos kutusunun içi gibi sessiz ve kahverengi oldu. Sedir ağaçlarının loşluğunun içinden, birer puro gibi kuru ve kokulu olan ağaç gövdelerinin yanından geçtik. İlerledikçe orman karanlıklaştı, tütün kokusu gitgide arttı, sonunda son notaların sesini hafifçe yansıtan kuru bir çello gövdesi gibi bizi sardı. Arabacının yanında kibrit olmadığı için fenerleri yakamadı. Derin derin soluyan atlar, yolu içgüdüleriyle buluyorlardı. Tekerlek çubuklarının tıkırtısı azaldı, tekerlekler tatlı kokulu çam iğneleri üzerinde yavaşça dönmeye başladılar. Annem uyuyakaldı. Zamanın ölçüsü yoktu; geçerken tuhaf düğümler atıyor, kısaltmalar yapıyordu. Karanlıkta göz gözü görmüyordu; ormanın kuru hışırtısı hâlâ arabanın tepesinde yankılanırken atların ayaklarının altındaki zemin sertleşti, araba olduğu yerde dönüp durdu, az kalsın duvara sürtünüyordu. Arabanın kapısını açan annemin eli evimizin kapısına değdi. Arabacı çantalarımızı indirmeye başlamıştı bile.

Geniş, kemerli bir koridora girdik. Karanlık, ılık ve sessizdi, tıpkı ocağın henüz ateşlenmediği, şafak vakti boş olan eski bir fırın gibiydi, ya da gece vakti bir Türk hamamı gibi, terk edilmiş kurnalar ve küvetlerin karanlıkta soğuduğu, sessizliğin musluklardan damlayan suyla ölçüldüğü bir Türk hamamı. Bir cırcırböceği büyük bir sabırla karanlığın içinden tel tel iplikler çekiyordu, öylesine inceydi ki bu dikişler, karanlığı hiç aydınlatamıyorlardı. El yordamıyla merdiveni bulduk.

Gıcırdayan sahanlığa ulaştığımızda annem, "Uyan Jozef", dedi, "yere düşeceksin. Birkaç basamak kaldı".

Ama öyle uykum vardı ki kendimden geçmiştim, anneme daha sıkı tutundum ve deliksiz bir uykuya daldım.

Daha sonra, o gece kapalı gözkapaklarımın ardından gördüğüm şeylerin ne kadarının gerçek olduğunu, ne kadarınınsa benim hayal gücümün oyunu olduğunu annemden hiç öğrenemedim; yorgunluktan bitmiştim, dalıp dalıp gidiyordum.

Annem, babam ve Adela, aralarında koyu bir tartışmaya girişmişlerdi, Adela o sahnedeki başkışkırtıcıydı; şimdi düşününce o tartışmanın çok önemli olduğunu fark ediyorum. Bu tartışmanın durmaksızın elimden kaçan anlamını bulabilmek için boşu boşuna çabalıyorsam, bunun suçu belleğimdeki boşluklarda, uykunun karanlık alanlarında; oysa tahminlerle, varsayımlarla bu boşlukları doldurmaya çalışıyorum. Kendimden geçmiş ve bilinçsiz durumda, açık pencereden giren yıldızlı gecenin meltemleri kapalı gözlerimin üstünde süzülürken, ben anlaşılmaza yelken açmış gidiyordum. Gecenin solukları düzenli ve duruydu; birden yıldızların saydam tülünü indiriverdi, yükseklerden, o yaşlı ve sonsuz yüzüyle bakıp beni uykumda gözledi. Uzaktaki bir yıldızın ışığı kirpiklerime takıldı, gözümün kör beyazında gümüş gibi eridi; gözkapaklarımın aralığından odayı bir mumun ışığında, düz ve çapraz altın çizgilerin karmaşasında kırık kırık görüyordum.

Bu sahnenin bir başka zaman geçmiş olması da olanaklı elbette. Bu sahneye çok sonraları tanık olduğumu gösteren birçok şey var; bir gün eve geç vakit, dükkân kapandıktan sonra, annem ve dükkândaki tezgâhtarlarla birlikte döndüğümde olabilir.

Evimize girdiğimizde, annem şaşkınlık ve hayretle bağırdı, tezgâhtarlar da oldukları yerde donakaldılar. Odanın ortasında bakırlara bürünmüş harika bir şövalye duruyordu, kollarıyla bacakları bükümlü altından, tın tın öten bir zırh, cilalı altın levhalardan oluşan bir göğüs zırhı içinde olağanüstü büyük, gerçek bir Aziz Corc. Hayret ve sevinçle babamın diken gibi bıyığını ve sakalını tanıdım, ağır miğferin altından görünüyorlardı. Zırhı, heyecanla inip kalkan göğsünün üstünde kabarıyor, me-

tal çemberleri iri bir böceğin gövdesindeki kabuk dilimleri gibi aralıklarından soluklanıyorlardı. Zırhının içinde, olduğundan uzun duran babam, altın rengi metalin parlaklığı yüzünden ilâhî bir ordunun başstrateji uzmanına benziyordu.

"Heyhat Adela", diyordu babam, "sen ulvi konuları asla anlayamadın. Anlamsız öfke nöbetlerine kapılarak benim girişimlerimi hep engelledin. Ama artık bu zırha girdiğime göre, ben yatağa çiviliyken ve umarsız bir durumdayken çileden çıkmama neden olan gıdıklamaların beni artık etkilemeyecek. Anlamsız öfken diline egemen olmuş, sözlerinin adiliği ve kabalığı, budalalılığına denk düşüyor. İnan ki senin için üzülüyorum, sana acıyorum. Renkli hayaller kuramadığın için sıradanlığın üstüne çıkan her şeye karşı bilinçaltında kin duyuyorsun."

Adela hor gören bakışlarını babama çevirdi, sonra anneme dönerek öfkeli bir sesle, bir yandan da sinir gözyaşları dökerek, "Ahududu şurubumuzun hepsini aşırıyor!" dedi. "Geçen yaz hazırladığımız şurup şişelerinin hepsini kilerden aldı bile! Şurupların hepsini şu beş para etmez itfaiyecilere vermek istiyor. Üstelik bana da kaba davranıyor!" Adela hıçkırıyordu.

"İtfaiye çavuşu, haydutların çavuşu!" diye sözünü sürdürdü Adela, babama aşağılayan gözlerle bakarken. "Evi onlarla doldurdu. Sabahları, çörekleri almak için ön kapıyı açamıyorum. Bu adamlardan ikisi holde yatmış, kapının önünü tıkamış oluyor. Merdivende de birkaçı basamaklara yayılıyor, bakır miğferlerini çıkarmadan uyuyorlar. Zorla mutfağıma giriyorlar; o tavşan suratlarını içeri uzatıp öğrenciler gibi iki parmaklarını havaya kaldırıyor, sızlanıp yalvarıyorlar: "Şeker, şeker, lütfen..." Elimden kovayı kapıp çeşmeden bana su getirmeye koşuyorlar; çevremde dans edip bana gülümsüyor, neredeyse kuyruk sallıyorlar. Bu arada da gözlerini üzerimden ayırmıyor, iğrenç iğrenç dudaklarını yalıyorlar. Onlardan birine bakacak olsam suratı utanmaz bir hindi gibi kızarıyor. Bu korkunç güruha ahududu şurubumuzu mu vereyim yani?"

"Senin şu soysuzluğun", dedi babam, "neye dokunsa onu bozuyor. Sen bu ateşin oğullarını bize, kutsal şeylere saygısı olmayan kendi gözlerinden tanıttın. Bense bu bahtsız semender kabilesine, bu zavallı, yoksul ateş yaratıklarına büyük bir sevgi

besliyorum. Bir zamanların bu görkemli ırkının işlediği tek suç, kendilerini insanlığın hizmetine vermeleri, bir lokma ekmek için kendilerini insana satmalarıydı. Karşılığında ödülleri, hor görülme oldu, çünkü ayak takımının ahmaklığı sınır tanımaz. Bir zamanların bu duyarlı yaratıkları şimdi aşağılanmış bir konumda yaşamak zorundalar. Kentteki okulun hademesinin karısı tarafından onlarla tutuklular için aynı kazanda pişirilmiş bu yavan ve lezzetsiz yemekten hoşlanmamalarında şaşılacak ne var? Damakları, o ateşli ruhların narin ve duyarlı damakları soylu ve koyu macunlar ister, güzel kokulu ve renkli şerbetler. Bu yüzden, kutlama gecesinde, hepimiz büyük belediye binasında beyaz örtüler serilmiş masalarda oturacağımız zaman, binlerce ampulün ışığı kentin üstünde parladığında, her birimiz ekmeğini içinde ahududu şurubu olan bir kaba batıracak ve o seçkin içeceği yavaşça yudumlayacak. İtfaiyecileri güçlendirmenin, onların havai fişek ve maytap atarken harcadığı bütün enerjiyi yeniden sağlamanın yolu budur. Onların acılarını ve hiç hak etmedikleri horlanmayı paylaşıyorum. Onları şimdi içinde bulundukları aşağılanmadan kurtarıp yeni düşünceler vaat eden bir geleceğe götürmek umuduyla ellerinden yüzbaşı kılıcını almayı kabul ettim".

"Baştan aşağı değişmişsin Jakob", dedi annem, "harika olmuşsun! Yine de gece dışarı çıkmayacağını umuyorum. Unutma ki ben yazlıktan döndüğümden beri ciddi bir konuşma yapma fırsatı bulamadık. İtfaiyecilere gelince", diye ekledi, Adela'ya dönerek, "senin bir parça önyargılı olduğunu düşünüyorum. Bir işe yaramasalar da tatlı çocuklar. Güzel üniformaları içindeki bu uzun boylu genç adamlara bakmaktan hep hoşlanmışımdır; ama şunu da eklemeliyim ki bellerindeki kemerleri biraz fazla sıkmışlar. Doğal bir zarafetleri var ve bayanlara her zaman için yardıma hazır ve hevesli olmaları gerçekten çok etkileyici. Ne zaman sokakta şemsiyem elimden düşse ya da ayakkabımın bağcığını bağlamak için dursam, onlardan biri hep yakınımda olur, yardımcı olmaya ve beni memnun etmeye hazırdır. Onları hayal kırıklığına uğratmak istemediğimden onlardan birinin ortaya çıkmasını ve kendilerini hoşnut bırakıyora benzeyen o küçük hizmette bulunmasını sabırla bekliyo-

rum. Görevini yaptıktan sonra uzaklaşırken bir grup arkadaşı hemen onun çevresini alır, bu konuyu onunla heyecanla konuşur, olayın kahramanı da neler olup bittiğini el kol hareketleriyle anlatır. Senin yerinde olsaydım Adela, onların bu kibarlığından seve seve yararlanırdım".

"Bence onlar serseriden başka bir şey değil", dedi Teodor, baş tezgâhtar. "Çocuklar kadar sorumsuz davrandıkları için onların yangın söndürmelerine bile izin vermiyoruz artık. Onların ne kadar kuş beyinli olduklarını anlamak için, duvara misket fırlatan çocuklara nasıl da kıskanarak baktıkların izlemek yeterli. Ne zaman pencereden sokakta oynayan çocuklara baksanız, onların arasında şu iri adamlardan birini soluk soluğa koşuşurken, çocukların oyunundan delicesine zevk alırken göreceğinize emin olabilirsiniz. Yangın görünce sevinçten havalara sıçrarlar, ellerini çırparlar, vahşiler gibi dans ederler. Yo, onların yangın söndüreceğine güvenemeyiz. Bu işte baca temizleyicilerini ve şehirdeki polisleri kullanmalıyız. Böylece panayırlar ve halk şenlikleri onlara kalır. Örneğin, geçen sene karanlık bir sonbahar günü, başkente saldırılması canlandırılırken, Kartacalı kılığına girdiler ve ortalığı birbirine katıp Basiliya Tepesini kuşattılar. Bir yandan da, *'Hannibal, Hannibal, ante portas!'* diye şarkı söylüyorlardı. Sonbaharın bitmesine yakın tembelleşip uyuşuklaşırlar, ayakta uyurlar, ilk karın yağmasıyla birlikte de hiç görünmez olurlar. Yaşlı bir soba kurucusu bana bacaları onarırken birçok kez baca boşluğuna tutunmuş, krizalitler gibi hareketsiz duran ve mor giysileriyle parlak miğferlerini hâlâ çıkartmamış itfaiyecilerle karşılaştığını anlattı. Ahududu şarabından sarhoş olmuş durumda, ayakta uyurlarmış, içleri tıka basa yapışkan tatlı şurupla ve ateşle dolu olurmuş. Onları kulaklarından çekip çıkartmanız ve uyku sarhoşu ve yarı baygın durumda, kırağının beyazlattığı sokaklardan geçirerek kışlalarına geri götürmeniz gerekirmiş; o sırada sokaktaki yaramazlar onlara taş atarlar ve onlar da, suçlu suçlu, vicdan azabı içinde, çekingence gülümseyip sarhoşlar gibi yalpalayarak uzaklaşırlarmış".

"Ne olursa olsun", dedi Adela, "onlara şurup filan verecek değilim. Sıcak mutfakta şurup hazırlayarak ve cildimi berbat

ederek geçirdiğim onca saati bu serseriler şerbet içsin diye harcamadım ben".

Babam, onu yanıtlamak yerine cebinden bir düdük çıkartıp tiz bir sesle öttürdü. Bir anda genç ve ince dört adam daldı odaya ve duvarın dibine sıralandı. Parlak miğferleri odayı aydınlattı; sarı saçlarının altındaki o koyu renkli, güneş yanığı yüzleriyle asker düzenine girip babamın emirlerini beklediler. Babam işaret edince de içlerinden ikisi, içi ahududu şerbeti dolu kocaman bir damacanayı tutup getirdi; Adela onları durdurana kadar da değerli ganimetleriyle merdivenden aşağı koştular. Geride kalan iki adam da asker selamı verip ötekilerin peşinden gittiler.

Bir an Adela kendini kaybedecek gibi oldu, güzel gözleri öfkeyle parladı. Ama babam onun öfkesinin patlamasını beklemedi. Bir sıçrayışta pencerenin yanına gitti, kollarını iki yana açtı. Peşinden atıldık. Işık içindeki pazar alanı insan doluydu. Evimizin altında sekiz itfaiyeci kocaman bir branda germişlerdi. Babam arkasına döndü, zırhının metali ışıkta parladı; sessizce selamladı bizi, sonra kollarını iki yana açıp bir göktaşı gibi parlak olan, içinde binlerce ışık parıldayan gecenin içine atladı. Öyle güzel bir görüntüydü ki bu, hepimiz keyiften bağrıştık. Adela bile kederini unutup el çırptı, sevinçle haykırdı. O arada babam brandanın üzerinden yere atlamıştı, takırdayan zırhının göğüs levhasını yerine oturttuktan sonra bölüğünün başına gitti; bölüğü ikişerli sıralar halinde, ağır ağır kendilerini izleyen kalabalığın karanlık sıralarının önünden geçti, miğferlerinin bakırı pırıl pırıl parlıyordu.

Öteki Sonbahar

Babamın, felaketler ve talihsizliklerden nasibini bolca almış, serüven dolu ve fırtınalı yaşamının arasında seyrek yaşadığı huzur ve içsel dinginlik dönemlerinde yaptığı bilimsel araştırmalar arasında kendine en yakın bulduğu, karşılaştırmalı gökbilim çalışmalarıydı; özellikle de bizim pek çok bakımdan tuhaf olan eyaletimizin iklimi üzerine olanlar. İklim değişikliklerinin ustalıklı bir çözümlemesi için temelleri kuran babamdı. *Sonbaharın Genel Sistematiğinin Taslağı* adlı çalışması, bu mevsimin özünü kesin bir biçimde açıklıyordu; bu mevsim, bizim taşranın ikliminde, bitmek bilmeyen, parazit gibi yayılan, çoğalan bir biçim alıyor, 'pastırma yazı' adı altında renkli kışlarımızın ta içlerine kadar uzanıyordu. Daha başka ne diyebilirim ki? Bu geçe kalan mevsimin ikincil, türemiş niteliğini ilk açıklayan babam olmuştu, müzelerimizi dolduran barok sanatının yozlaşmış örneklerince sızdırılan pis buğulardan zehirlenen iklimimizin bir sonucundan başka bir şey değildi bu mevsim. Sıkıntıdan ve unutulmuşluktan çürüyen ve hiçbir çıkış yolu bulamayan o müze sanatı, bayat reçeller gibi şekerlenir, iklimimizi tatlılaştırır ve bizim uzamış sonbaharımızı sarartıp solduran bu sıtma ateşinin, bu olağanüstü sayıklamaların nedeni olur. Çünkü, babamın da söylediği gibi, güzellik bir hastalıktır, ne olduğu bilinmeyen bir mikrobun bulaşması sonucu çıkar ortaya, kokuşmanın karanlık bir habercisidir, kusursuzluğun derinliklerinden yükselir bu haberci ve kusursuzluk tarafından büyük sevinç gösterileriyle selamlanır.

Bu noktada, bizim taşradaki müze konusunda birkaç söz söylemek uygun olur. Bu müze ta on sekizinci yüzyıla dayanmakta ve Aziz Bazil tarikatının o takdir edilesi toplama hırsından kaynaklanmaktadır; bu tarikatın keşişleri hazinelerini kente bağışlamışlar ve böylece kentin bütçesine aşırı ve gereksiz bir masraf yüklemişlerdir. Birkaç yıl boyunca, yoksul tarikattan bu koleksiyonu yok pahasına almış olan Cumhuriyetin Hazine'si, daha çok bir saraya yakışacak olan bu koleksiyon için oldukça fazla harcama yapmıştır. Ama bir sonraki kuşağın şehir eşrafı, pratik ve ekonomik gereklilikleri daha dikkate alan kişiler oldukları için, bir arşidüke ait koleksiyonun sergilendiği müzenin müdürleriyle satış konusunda sonuçsuz görüşmelere girdikten sonra müzeye kilit vurmuşlar, yöneticilerin işine son vermişler ve müzenin sona kalan memuruna da ömür boyu aylık bağlamışlardı. Bu görüşmeler sürerken, koleksiyonun değerinin yerel yurtseverler tarafından abartılmış olduğunu uzmanlar ifade ettiler. Saygıdeğer keşişler, o telaşları içinde birden çok sahte eser almışlardı. Müzede usta elinden çıkmış bir tek tablo bile yoktu, ama üçüncü ya da dördüncü sınıf ressamların bütün eserleri mevcuttu; sanat tarihçilerinden başka kimsenin tanımadığı taşra ressamlarının bütün eserleri bulunuyordu.

Tuhaf bir şey: Saygıdeğer keşişlerin askerî eğilimleri vardı ve tabloların çoğu savaş sahneleri gösteriyordu. Zamanla bozulmuş bu tuvallerin üzerine solgun, altın rengi bir alacakaranlık çökmüştü. Kalyonlar, karavelalar ve çoktan unutulmuş büyük donanmalar kapalı körfezlerde çürümeye terk edilmişlerdi, şişen yelkenleri uzak ülkelerin soylu armalarını taşıyorlardı hâlâ. İslenmiş ve kararmış verniklerin altında atlı savaşlarının izleri belli belirsiz seçilebiliyordu. Karanlık ve trajik bir gökyüzünün altında, güneşten kavrulmuş çıplak düzlüklerden tehlikeli bir sessizlik içinde süvari alayları geçiyor, sağlı sollu uzak şimşekler ve topçu ateşlerinin dumanları onlara eşlik ediyordu.

Napoli Okulu tablolarında, bulutlu öğle sonraları, koyu renkli bir şişenin içinden görülürcesine sonsuzluk içinde eskirler. O manzaralarda, soluk bir güneş, kozmik bir felaket öncesi gözümüzün önünde parlaklığını yitirir gibidir. Gezgin komedyenlere kucak kucak balık satan esmer balıkçı kadınla-

rın canayakın hareketleri ve gülümsemelerinin bunca anlamsız görünmesi bu yüzdendir. Bütün o dünya uzun bir zaman önce lanetlenip unutulmuştur. Geriye kalan ve sonsuza kadar donan son hareketlerin bu bitimsiz tatlılığı da bu yüzdendir. Komedyenlerin, soytarıların ve kafesli kuş satıcılarının kaygısız ırkının doldurduğu o ülkenin daha da derinlerinde, hiçbir gerçekliği ya da niteliği olmayan o ülkede, tombul küçük elleri olan küçük Türk kızları tahta tezgâhların üzerinde sıra sıra duran ballı çörekler yoğururlar; Napoli tarzı şapkalar takmış iki erkek çocuğu, direğin ucuna takılı bir sepette gürültücü güvercinler taşırlar; direk, kuğuran, tüylü yüküyle ağır ağır sallanır. Artalanın daha da uzağında, akşamın tam kıyısında, bir öbek sararmış kenger otunun boşluğun sınırında sallandığı son toprak parçasının üzerinde, çoktan kendini göstermeye başlamış karanlık çökmeden önce son bir el iskambil oynanır.

Eski bir güzelliği taşıyan bu kıvır zıvır odası, sıkıntılı geçen yılların ağırlığı altında acılı bir damıtıma tabi tutulmuştur.

"Anlayabiliyor musun", diye sorardı babam, "o mahkûm güzelliğin, onun günlerinin ve gecelerinin umarsızlığını? O güzellik, peş peşe hayalî açık artırmalara katlanmak, başarılı satışlar ve gürültülü, kalabalık sergiler hazırlamak, delice bir kumar tutkusuna kapılmak, fiyatların düşmesini beklemek, elindekini dağıtmak, onları manyakçasına çarçur etmek zorunda kaldı; ayılınca da bütün bunların boşuna olduğunu, benmerkezci bir kusursuzluktan öteye gidemediğini, aşırılığa sahip olmanın acısını geçiremeyeceğini fark etti. Güzelliğin, umarsızlığının ve sabırsızlığının yansısını en sonunda bizim göklerimizde bulmasına, bu yüzden göklerimizde parlamasına, soysuzlaşıp atmosferde hokkabazlıklar yapmasına, koca koca fantastik bulut kümelerine, yani benim yalancı ya da öteki sonbahar adını taktığım şeye dönüşmesine şaşmamak gerek. Eyaletimizdeki bu öteki sonbahar, hastalıklı bir Fata Morgana'dan, müzelerimizde ölmekte olan, kapatılmış güzelliğin binlerce kez büyüterek göklerimize yansıttığı bir ışından başka bir şey değildir. Sonbahar, yalancı şiirin kocaman bir gezgin tiyatrosundan başka bir şey değildir, katlarının her birinin altından yepyeni manzaralar sunan kocaman, pembe

kabuklu bir soğandır. Ortasına asla varamazsınız. Ayrılıp bir kenara konan her kanadın arkasında yeni ve parlak sahneler açılır, bir an gerçek ve canlı gibi görünürler, sonunda onların kartondan olduğunu fark edersiniz. Bütün perspektifler resimdirler, bütün manzaralar kartondandır, gerçek olan yalnızca kokularıdır, sararan kulislerin kokusu, tiyatroların, boya ve parfüm dolu giyinme odalarının kokusu. Ve sabah karanlığında, kulislerde karmaşa ve gürültü patırtı hüküm sürer, bir yana atılan kostümler üst üste yığılmıştır, düşmüş, sararmış yaprakların arasında dolaşır gibi bunların arasında sonsuza kadar dolaşabilirsiniz. Büyük bir karışıklık vardır: Herkes perdelerin iplerini çekmektedir ve gökyüzü, o büyük sonbahar gökyüzü, arka perdelerin yırtıklarında asılı kalır, makaraların gıcırtılarıyla dolar. Her yerde hummalı bir telaş vardır, gecikmiş bir karnaval havası, gece yarısından sonra boşalmak üzere olan bir balo salonu, gerçek giysilerini bulamayan maskeli insanların paniği".

Sonbahar, yılın İskenderiye dönemi, güneşin üç yüz altmış beş günlük dönüşünün yararsız bilgeliğini kocaman kitaplığında toplayan sonbahar. Ah o eskimiş sabahlar, parşömen kadar sarı, akşamın geç saatleri kadar tatlı bir bilgelikte! Bilge papirüsler gibi kurnazca gülümseyen, sararmış kitaplardaki sayfa sayfa metinlere benzeyen o öğle önceleri! Ah o sonbahar günleri, solmuş sabahlığıyla merdivenleri el yordamıyla tırmanan ve bütün yüzyıllardan ve uluslardan kaşık dolusu tatlı reçellerin tadına bakan o yaşlı kurnaz kütüphaneci! Gördüğü her manzara, onun için eski bir romanın bir bölümünün önünde açılması gibidir. Eski öykülerin kahramanlarını o puslu, bal renkli gökyüzünün altında, ışığın bulanık ve hüzünlü, geç tatlılığının içinde gezmeye çıkarırken ne kadar da eğleniyor! Don Kişot, Soplikovo'da hangi yeni serüvenlerle karşılaşacaktır? Robinson Crusoe, doğduğu yer olan Belechow'a dönünce hayatı nasıl olacaktır?

Güneşin ateşten bir top gibi batışını izleyen kasvetli, durgun akşamlarda, babam bize müsveddesinden bölümler okurdu. Bir sel gibi akan düşünceler, bazen onun Adela'nın odadaki uğursuz varlığını unutmasını sağlardı.

Sonra Romanya'dan gelen ılık rüzgârlar esmeye başlar, geniş, sarı bir durgunluğu, güneyin havasını getirirdi. Sonbahar bitmezdi. Sabun köpüğünden balonlar gibi günler gitgide güzelleşir ve hafifleşirdi; her bir gün öylesine kusursuz görünürdü ki, her ânı ölçüsüzce genişleyen bir mucize gibi olur, neredeyse acı verirdi.

O derin ve güzel günlerin sessizliğinde yaprakların özü belli etmeden değişir, sonra günün birinde, yaprakların değişimi bir saman alevi gibi sarardı bütün ağaçları, renkli konfetiyle kaplanmışçasına tatlı bir kırmızıya bürünürler, olağanüstü güzellikte birer tavuskuşu ya da anka kuşu olurlardı; bu görkemli tüyleri –o hafif, seyrelmiş, gereksiz tüy örtüsünü– dökmeleri için en ufak bir kıpırtı ya da kanat çırpış yeterdi.

Ölü Mevsim

Sabah saat beşte, sabahın ilk ışıklarıyla yanan o saatte, evimiz çoktan şiddetli ama sessiz bir aydınlıkla kuşatılmış olurdu. O görkemli saatte hiç kimse görmeden –kapalı perdelerin yarı karanlığındaki odalar hâlâ uykudaki insanların düzenli soluklarıyla doluyken– evin önyüzü, sanki yüzeyi uykulu, mutlu gözkapaklarıyla bezenmiş gibi sabahın ilk saatlerinin sessiz sisinde güneşle yıkanırdı. Böylece, sabahın bu ilk saatlerinin sessizliğinde, sabahın ilk ateşini aydınlıkta eriyen uykulu bir yüzle, hatları derin düşlerin etkisiyle hafifçe bükülen bir yüzle emerdi. Evin önündeki akasya ağacının gölgesi sıcak yüzeyden aşağı dalga dalga kayar, boşuna bir çabayla altın uykunun derinliğine nüfuz etmeye çalışırdı. Keten perdeler, parça parça sabah güneşini emer, sıcaktan bayılarak güneşte yıkanırlardı.

O erken saatte daha fazla uyuyamayan babam, binanın giriş katındaki dükkânı açmak üzere, elinde dosyalar ve defterlerle aşağı inerdi. Giriş kapısında bir an durur, yarı kapalı gözleriyle güneşin güçlü vuruşunu içine çekerdi. Evin güneşle yıkanan duvarı babamı dümdüz, pürüzsüz yüzeyinin içine çekerdi. Babam yamyassı olur, önyüzün içine gömülür, titrek ve ılık ellerinin öne uzanıp binanın altın sıvasının içinde eridiğini hissederdi. (Acaba kaç baba, sabahın saat beşinde merdivenin son basamaklarında dururken, evlerin önyüzlerinin içinde erimiştir? Böylece, acaba kaç baba kendi kapısının kapıcısı olmuş, daha sonra, evin önyüzündeki geniş gülümseyişe sonsuza kadar gömülmüş olan babalarını anımsayarak, oğullarının par-

maklarının gezineceği yüzler olarak, bir eli kapı tokmağında ve yüzünde birbirine koşut ve mutluluk yansıtan kırışıklarla, dümdüz, oyukların içine gömülmüştür?) Ama çok geçmeden kendini güçlükle çekip kurtardı, üçüncü bir boyut kazandı ve bir kere daha insanlaşmış olarak dükkânın metal çerçeveli kapısını kilitlerinden, sürgülerinden ve asma kilitlerinden kurtardı.

Dükkânın ağır demir kapısını açarken sızlanan alacakaranlık, girişten bir adım geri çekildi, birkaç santim daha derine gitti, konumunu değiştirip içerde yeniden yattı. Kaldırımın serin taşlarından duman duman yükselen sabah tazeliği, ufacık, titrek bir hava akıntısı gibi ürkekçe eşikte durdu. Dükkânın içinde, birkaç gün ve gece öncesinin karanlığı, açılmamış kumaş toplarında sinmiş duruyor, raflara yerleşiyor, sonra da dükkânın tam ortasında, en karanlık bölümde kalıyor, orada edilginleşmiş bir biçimde ve kendi kendinden doygun olarak, kumaşın bunaltıcı ana maddesine dönüşüyordu.

Babam, şevyot ve kadife kumaşların oluşturduğu o yüksek duvar boyunca ilerler, elini dik duran kumaş toplarının kenarlarında okşarcasına gezdirirdi. Kumaşların hiyerarşisinde bulunmanın acısını çeken ve düşmeye ya da düzeni bozmaya her an hazır o kör gövdeler, babamın dokunuşuyla dinginleşirdi.

Babam için dükkânımız sonsuz bir korku ve işkence yeriydi. Kendi elleriyle yarattığı bu nesne, bir süredir, günden güne şiddetlenerek ona karşı durmuş ve sonunda onu aşmıştı. Dükkân onun başedemeyeceği bir görev halini almış, bir anda koskocaman ve ulu bir yer olmuştu. Dükkânın kendinden beklediği şey babamı korkutuyordu. Dükkânın kendinden istediğini yerine getirmeye hayatı bile yetmeyecek gibiydi. Oradaki tezgâhtarların havailiğine, onların budalaca, gamsız iyimserliğine, şakalarına ve adeta o büyük işletmenin kıyısındaki düşüncesiz hareketlerine umarsızlıkla bakıyordu. En ufak bir kaygı duymayan o sıra sıra suratlara, en küçük bir düşünce taşımayan o alınlara, en ufak bir kuşku bulutuyla bile gölgelenmeyen o güvenli gözlerin derinliklerine acı bir alaycılıkla bakıyordu. Babama ne kadar sadık ve bağlı olsa da annem ona nasıl yardımcı olabilirdi ki? Yüksek düzeydeki konuları anlamak, annemin

basit ve saf zihninin alacağı şeyler değildi. Kahramanca işler için yaratılmamıştı. Babamın arkası dönükken, tezgâhtarlarla çabucak bakışıp anlaştığının, onların saçma sapan sevinçlerine katılabilmek için bulduğu her fırsatın annemi mutlu ettiğinin babam farkında değil miydi sanki?

Babam kendini o vurdumduymaz dünyadan gitgide kopardı ve tümüyle belli bir disiplinin içine çekildi. Her yere egemen olan bu rehavet onu ürkütüyordu, kendi yüksek idealine tek başına hizmet etmeye koyuldu. Dizginleri elinden hiç bırakmıyor, kurallarda kendine hiç gevşeklik tanımıyor ya da kolay çözümlerin rahatlığına sığınmıyordu.

Ne kusursuzluk için açlık duymayı ne de ustalığa erişmek için çile çekmeyi bilen Balanda&Ortakları ile bu daldaki öteki acemilerse böyle şeylere göz yumabilirlerdi. Perakende tekstil ticaretinin başaşağı gittiğini gören babam acı çekiyordu. Bugünkü tekstil tüccarlarından hangisi eski sanatlarının iyi geleneklerini anımsıyordu ki? Örneğin hangisi, tekstil sanatının kurallarına uygun olarak raflara üst üste konulan kumaş toplarının, yukarıdan aşağıya kaydırılan bir parmağın dokunuşuyla bir piyano tastaturu gibi ses çıkarabildiğini bilirdi? Senet, uyarı notu ve mektup alışverişindeki üslup inceliklerini çağdaş tüccarlardan hangisi biliyordu? İçlerinden kaç tanesi tüccar diplomasisinin bütün büyüsünü, o eski, köklü okulun geleneklerini, pazarlığın heyecan verici aşamalarını hâlâ anımsıyordu? Yabancı bir firmanın temsilcisi geldiğinde boyuneğmez bir katılıkla ve uzlaşmaz bir kararlılıkla başlayarak, o elçinin yorulmak bilmez ikna çabaları ve dil dökmelerinin etkisiyle yavaş yavaş buzlar çözülür, sonunda şarap eşliğinde bir akşam yemeğine kadar varırdı iş; sofra, yazı masasının üzerine kurulurdu; bu yemeklerin, kâğıtların üzerinde, keyifli bir havada, yemek servisi yapan Adela'nın kaba etlerine çimdik atarak, böylesi durumlarda ne yapılması gerektiğini bilen beyefendilere uygun düşen keskin şakalar yapıp rahatça sohbet ederek, her iki taraf için de kârlı olan bir iş anlaşmasıyla sonuçlandığını kaçı anımsıyordu acaba?

Ortalık yavaş yavaş ısınırken, sabah saatlerinin sessizliğinde, babam, Christian Seipel ve Oğulları/İplik ve Dokuma Fab-

rikası'na yazmakta olduğu mektubuna gerekli ağırlığı verebilecek en isabetli ve etkileyici sözcükleri bulmaya çalışırdı. Bu beyefendilerin dayanaksız taleplerine karşı kesin bir yanıt olmalıydı bu mektup, can alıcı noktada sözü kesen, bağlayıcı yanıt; böylece mektubun üslubu güçlü ve nükteli bir biçimde doruğa yükselecek, kısa devre olmuşçasına okuyanı sarsan bu etkinin arkasından da karşı konulamayacak, kesin, canlı ve zarif bir tek cümleyle bitirilecekti. Kaç gündür yakalayamadığı o cümlenin oluşumunu neredeyse hisseder gibiydi, neredeyse parmaklarıyla dokunabilecekti ona, ama bir türlü eline geçiremiyordu. İnatla önüne dikilen o engeli fırlatıp atmak için gereksediği, keyifli bir andı yalnızca. Bütün çabalarına karşı duran o engeli aşmak için taze bir şevkle işe koyulmak üzere elini boş bir kâğıda uzatıp duruyordu.

O arada mağazada çalışanlar yavaş yavaş gelmiş olurlardı. Sabahın erken saatlerinden yüzleri pençe pençe kızarmış olarak içeri girerler, babamın çalışma masasının uzağından geçerken ona ürkek ve suçlu bakışlar atarlardı.

Geceden yorgun çıkmış olan ve bunu da bilen tezgâhtarlar, babamın sessiz eleştirisinin ağırlığını hissederlerdi; ne yapsalar bunu önleyemezlerdi. Ne yapsalar, kaygılı düşüncelere dalmış olan ustanın gönlünü alamazlardı. Masasının arkasında akrep gibi sinmiş oturan, önündeki kâğıtları fare gibi karıştırırken gözlüğü kötü kötü parıldayan babamı hiçbir heves gösterisi yatıştıramazdı. Artan sıcakla birlikte onun da heyecanı artar, içinde saklı duran huysuzluk yoğunlaşırdı. Zemine vuran dört köşe güneş ışığı alev alev yanardı. Sinekler metalsi pırıltılarla mağazanın kapı girişinde şimşek gibi yanıp sönerler, bir an için kapının iki yanına konarlardı; güneşin sıcak borularından, o alev alev yanan günün cam kubbesinden üflenmiş camdan baloncuklar: Uçmaya, yerinden fırlamaya hazır kanatlarını iki yana gerer, sonra öfkeli zikzaklar çizerek yer değiştirirlerdi. Kapı eşiğinin parlak dörtgeninde, uzaktaki kent parkında güneşte bayılan ıhlamur ağaçları görünür, saydam ve ışıltılı havada, dürbün merceğinden görünürcesine, uzaktaki kilisenin çan kulesinin çizgileri çok yakından seçilirdi. Çinko kaplı damlar yanardı; dünyanın üstünde yakıcı bir sıcak, dev boyutlu, altın bir kubbe gibi kabarırdı.

Babamın öfkesi artardı. İshalden bitip tükenmiş durumda, ağrıdan iki büklüm olur, çaresizce çevresine bakınırdı. Ağzı pelin otundan da acı olurdu.

Sıcak iyice bastırır, sineklerin öfkesini biler, metalsi kanatlarına parıltılar kondururdu. Dikdörtgen biçimindeki ışık artık babamın çalışma masasına kadar ulaşır, masadaki kâğıtlar bir mahşer gibi yanardı. Babamın güneşten kamaşan gözleri, dümdüz beyazlığa dayanamaz olurdu. Babam, kalın gözlük camının arkasından baktığı her şeyi kırmızı ya da morla çerçevelenmiş olarak görür, boyaların bu patlaması, dünyanın üstünde bir renk curcunasıyla fırtına gibi esen bu anarşi karşısında çaresizliğe düşerdi. Elleri titrerdi. Damağı kuruyup acılaşır, hastalanacağını anlardı. Kırışıklıklar içine gömülmüş olan gözleri mağazanın derinliklerinde olup biteni dikkatle gözlerdi.

2

Öğlen olup da babam sıcaktan perişan durumda çıldırma raddelerine gelince, nedeni belli olmayan bir heyecanın pençesinde tir tir titreyerek üst kata çıkardı; üst katın zemininin orası burası babamın ürkek adımlarının altında gıcırdayınca da, mağazada dinlenme ve rahatlama zamanı başlardı, yani siesta.

Çalışanlar, kumaş toplarının üzerinde taklalar atar, raflarda kumaştan çadırlar oturtur, perdelerden salıncaklar kurarlardı. Balolar düzenler, sımsıkı katlanıp kaldırılmış pürüzsüz karanlığı serbest bırakırlardı. Mağazada uzun süre kaldığı için bayatlamış, küflenmiş alacakaranlık, serbest bırakılınca tavanın altındaki mekânı bir başka zamanın kokusuyla, çok eskinin serin sonbaharlarında sabırla, kat kat istif edilmiş geçmiş günlerin kokusuyla doldururdu. Kör güveler loş mekânda dağılır, onlarla birlikte tüyler ve kumaş havları bütün mağazaya yayılır, kumaş aprelerinin derin ve sonbaharsı kokusu bu karanlık kumaş ve kadife deposunu doldururdu. Mağaza çalışanları burada öbeklenir, muzurluklar yaparlardı. Birbirlerini ta kulaklarına kadar koyu renkli, serin kumaşlara dolar, kumaş toplarının altında yan yana dizilip yatarlardı; kendi hareketsiz-

liklerinden korkmuş gibi yapıp gözlerini deviren canlı kumaş mumyalar olurlardı. Ya da kumaştan yapılma dev boyutlu örtüleri iyice gerer, kendilerini havaya fırlattırırlardı. Bu örtülerden çıkan tok ses ve harekete geçen havanın akımı, onları sevinçten çıldırtırdı. Sanki bütün mağaza havalanır, kumaşlar yerinden kalkar, ceketlerinin etekleri uçuşan görevliler, peygamberler gibi, yükselip yükselip yere inerlerdi. Annem bu oyunlara hoşgörüyle bakar, siesta saatlerindeki rahatlama, onun en aşırı yaramazlıklara bile göz yummasına neden olurdu.

Yazın, arka bahçede boy veren yabanotları yüzünden mağazanın arka tarafı karanlık olurdu. Deponun avluya bakan penceresi, oradaki yaprakların hareketinden ve kıvrım kıvrım yansımaları yüzünden denizin derinliklerindeki gibi yemyeşil ve sedefsi olurdu. Orada, uzun yaz öğle sonralarının loşluğunda, sinekler tekdüze vızıldarlardı; babamın tatlı şarabından beslenen devasa örneklerdi bunlar, lanetli yazgılarına sabah akşam uzun, tek notalı yakınmalarla ağlaşan saçaklı münzeviler. Vahşi ve beklenmedik değişimlere eğimli olan bu sinekler, olağandışı örnekler halinde çoğalır, ensest birleşmelerin ürünü olur, hantal devlerin oluşturduğu bir üstün ırka, derinden, hüzünle inleyen asker eskilerine, acı çeken rahiplere dönüşürlerdi. Yazın sonuna doğru, sona kalan kimi sinekler, yamuk kanatlarla dünyaya gelir –kocaman, mavi böceklere benzeyen, sessiz ve dilsiz sinekler, soylarının son temsilcileri– ve hüzünlü hayatlarına, yeşil pencere camlarında, beyhude bir çabayla, telaş içinde bir aşağı bir yukarı koşarak son verirlerdi.

Pek açılmayan kapı, örümcek ağıyla kaplanırdı. Annem, çalışma masasının arkasında, raflar arasına gerilen bir kumaş hamakta uyurdu. Sineklerin rahatsız ettiği tezgâhtarlar, huzursuz uykularında dönüp durur, yüzlerini oynatıp kırıştırırlardı. Bu arada, yabanotları avluyu sarmış olurdu. Yakıcı güneş altında çöp yığınından kocaman ısırganotları ve ebegümeçleri biterdi.

Yakıcı güneş nerede bir yeraltı suyu birikintisi bulsa, o toprak parçacığında hemen zararlı otlar, zehirli klorofil türleri ürerdi. Bu iğrenç süreç sonunda olağanüstü parlaklıkta, bozuk biçimli, kırışık yapraklar çıkardı ortaya; bu yapraklar pence-

renin altını abartılı yeşillerin, yabanotu dolu çöplerin birbirine girdiği incecik bir tabakayla doldurur, bunlar yozlaşıp, kâğıtsı, zevksiz bir yama gibi deponun duvarlarına yapışırdı. Yardımcılar, daldıkları kısacık uykudan yüzleri pençe pençe uyanırlardı. Tuhaf bir heyecan içinde, coşku ve enerji dolu kalkarlar, en olmayacak soytarılıklara hazır olurlardı. Can sıkıntısından bitip tükenerek üstteki raflara tırmanırlar, ayaklarıyla davul çalarlar, cansıkıntılarını giderecek bir şey bulmak arzusuyla bomboş uzanan geniş pazar alanına gözlerini dikip bakarlardı. Bir keresinde köylünün biri, yalınayak ve kir pas içinde dükkânın kapısında durup ürkekçe içeri bakmıştı. Can sıkıntısından patlayan tezgâhtarlar için bu adamı Allah göndermişti sanki. Sinek görmüş örümcek gibi bir anda merdivenlerden aşağı süzüldüler; çevresi alınan, itilip kakılan köylüye yüzlerce soru soruldu, o da bu soruları ürkekçe gülümseyerek savuşturmaya çalıştı. Başını kaşıdı, gülümsedi, çevresinde çabalayıp duran genç adamlara gözlerinde kuşkuyla baktı. Demek tütün istiyordu? Ne tür bir tütün? En iyisinden mi, Makedonya tütünü, amber gibi sarı? Ondan değil mi? Sıradan pipo tütünü olur mu? Yoksa sert tütün mü? Acaba içeri girer miydi? Dükkânın içine? Korkacak bir şey yoktu. Tezgâhtarlar adamı nazikçe dükkânın içine çektiler, yan tezgâhlardan birine götürdüler. Leon tezgâhın arkasına geçti, olmayan bir çekmeceyi açar gibi yaptı. Ah, nasıl da uğraştı, kendini zorlarken nasıl da dudağını ısırdı! Çekmece sıkışmış, açılmıyordu. Tezgâhın üzerine yumruğunu olabildiğince hızla indirmesi gerekiyordu. Gençlerin cesaretlendirdiği köylü, dikkatini iyice toplayıp yumruğu indirdi. Sonunda, bir sonuç alamayınca, kamburu çıkmış, saçları kırlaşmış bu adam tezgâhın tepesine çıktı, çıplak ayaklarıyla tepindi. Hepimiz gülmekten yerlere yattık.

İşte hepimizin içini üzüntü ve utançla dolduran o talihsiz olay o sırada oldu. Kötü niyetle hareket etmemiş olsak da hepimiz suçluyduk. Hep bizim hafifmeşrepliğimiz, ciddiyetsizliğimiz ve babamın kaygılarına karşı duyarsız oluşumuzdaydı suç. Babamın ne yapacağı kestirilemeyen, güvenilmeyen ve değişken yaradılışı söz konusu olunca bizim düşüncesizliğimiz gerçekten de korkunç sonuçlara neden oldu.

Biz yarım daire yapmış, küçük şakamızın tadını çıkarırken babam yavaşça içeri girdi.

Onun girişini görmemiştik. Nasıl bir oyun oynadığımızı anladığında yüzü dehşetle gerilince gördük onu ancak. Annem koşarak geldi, çok korkmuştu:

"Ne oldu Jakob?" diye sordu, soluğu kesilerek.

Boğazına bir şey kaçan birine vurur gibi babamın sırtına vurmaya başladı annem. Ama çok geçti. Babam tir tir titriyor, yüzü biçimden biçime giriyor, dağılıyor, gözlerimizin önünde değişiyor, açıklanmaz bir felaketin ağırlığı altında çarpılıyordu. Daha biz ne olduğunu anlamadan babam şiddetle sarsıldı, vızıldadı, gözlerimizin önünde havalandı, kocaman, tüylü, çelik mavisi bir at sineğine dönüştü; öfkeyle daireler çizmeye, dükkânın duvarlarına kör gibi çarpmaya başladı. Büyülenmişçesine, o umutsuz yakınmaya, bitimsiz bir acının basamaklarında inip çıkan, bir sesten ötekine büyük aralıklarla geçen yavan sızlanmasına kulak veriyorduk; dükkânın karanlık tavanı altında sürüp giden bir işkenceydi bu.

Öylece kalakaldık, müthiş utanmıştık, birbirimize bakamıyorduk. Kritik bir anda babamın bu berbat durumdan çıkmanın bir yolunu bulmuş olmasının, bizi her nasılsa ferahlattığını yüreklerimizin ta içinde hissediyorduk. Görünüşe bakılırsa çıkışı olmayan bu umutsuzluk çıkmazına, babamın böyle gözünü karartıp atılmış olması karşısında cesaretine hayran kalmıştık.

Ancak, bu olaya tarafsız bir gözle bakınca, babamın geçirdiği bu değişimi *cum grano salis* olarak almak gerektiğini görüyorduk. Onun yaptığı daha çok içsel bir protesto simgesiydi, şiddetli ve çaresizlikten yapılmış bir gösteriydi, ancak içinde gerçeklik payı da yok değildi. Burada anlatılan olayların çoğunda yaz sapıtmalarının, kızılsı yarı gerçekliğinin ve ölü mevsimin sınır çizgisi boyunca sorumsuzca akan zamanın payı olduğunu unutmamak gerek. Hiç konuşmadan dinledik. Babamın intikamı özellikle kurnazcaydı; bir tür öç almaydı. O günden sonra o uğursuz alçak sesli vızıltıyı duymaya yazgılandık; yükselip tizleşen sonra da birden kesilen, ısrarlı, kasvetli bir yakınma. Bir an için sessizliğin tadını çıkardık, içimizde bir umut kıvılcımı yanmasına neden olan rahatlatıcı bir so-

luk alma süresi. Ama biraz sonra vızıltı yeniden başladı, hem eskisinden de ısrarlı ve yakınmalı olarak; bu işkencenin, bu lanetin, duvarlara çarpan o dengesiz darbelerin sonunun gelmeyeceğini anladık. Az önceki dinginliğini yok sayarcasına babamın her seferinde sesini daha da yükselterek, daha da öfkeli çıkartarak giriştiği o monolog sinirlerimizi bozuyordu. Bitimsiz bir acı çekiş, kendi manisinin halkası içinde inatla hapsolmuş, çılgınlık, hattâ kendini tahrip etme derecesinde acı çekiş, sonunda talihsizliğin çaresiz tanıkları için dayanılmaz olur. Sempatimizi kazanmak için yapılan o dinmeyen, öfkeli eylemde çok apaçık bir biçimde bir sitem, bizim huzurumuza karşı apaçık bir suçlama vardı; ama bizi isyankâr yapmak istemiyordu. İçimizden hepimiz öfke doluyduk, isyan doluyduk, tövbe etmemiştik. Kendini körlemesine o acınası ve umutsuz duruma sokmaktan başka çıkış yolu yok muydu sanki babam için, kendi yüzünden ya da bizim yüzümüzden hiç fark etmez; bu duruma düşünce de buna sızlanmadan katlanmak için daha fazla manevî güç ya da daha fazla onur bulamaz mıydı? Annem öfkesini zor zaptediyordu. Şaşkınlıktan uyuşmuş bir durumda merdivenlerde oturan tezgâhtarlar karşılık verme düşleri kuruyorlardı; ellerinde meşinden birer sinek teliyle rafların arasında babamı gözüpekçe kovalamayı düşünüyorlar, gözleri kan çanağına dönüyordu. Dükkânın girişindeki yelken bezinden güneşlik öfkeyle çırpınıyor, millerce uzunluktaki düzlüğün üstünde ikindi sıcağı asılı duruyor ve altındaki uzak dünyayı yakıp kavuruyordu; dükkânın içindeki yarı loşlukta, karanlık tavanın altında, babam içinden çıkılmaz daireler çiziyor, uçuşunun umarsız zikzaklarının içine gitgide daha sıkı dolanıyordu.

3

Görünenin aksine, böylesi olayların pek bir önemi yoktu, çünkü, daha aynı günün akşamı babam eskisi gibi kâğıtlarının üstüne kapanır, olay unutulmuşa benzer ve incinmişliğinden söz edilmezdi. Biz de elbette bu konuya hiç değinmezdik. Babam,

görünüşte hiç mi hiç umursamaz bir tavırla, kendini huzurla işine vererek, kusursuz elyazısıyla sayfaları doldururken biz de keyifle onu seyrederdik. Zavallı köylünün uzlaşmalı kişiliğinin izlerini silmekse çok daha güç olurdu. Bunun gibi yarım kalmış işlerin bazı zihinlerde nasıl da inatla kök saldığı bilinir. Bu boş geçen haftalarda, biz adamı bilhassa görmezden geldik, onu karanlık köşedeki tezgâhın üzerinde tepinmeye bıraktık, o da gün güne küçüldü ve sararıp soldu. Artık neredeyse görünmez bir durumda, aynı noktada tepiniyor, iyi niyetle gülümsüyor, kamburunu çıkararak tezgâhın üzerine eğiliyor, yorulmak nedir bilmeden kendi kendine alçak sesle gevezelik ediyordu. Bu tepinme, onun asıl işi oldu, kendini tümüyle bu işe verdi. Biz ona karışmıyorduk. Çok öteye gitmişti, artık ona erişemezdik.

Yaz günleri akşam karanlığı olmaz. Daha ne olduğunu anlamadan dükkâna karanlık çöker, kocaman gaz lambası yakılır, işler devam ederdi. Bu kısa yaz günleri sırasında eve dönmeye değmezdi. Babam genellikle önündeki işe dalmış gibi yapıp çalışma masasında oturur, kaleminin bir dokunuşuyla mektupların kenarlarını, uçuşan kara yıldızlar, mürekkep lekeleri, uzun tüylerle doldurur, bunlar görüş alanında dönüp dururlardı. Pencerelerin gerisindeki o kocaman yaz gecesinden kopan karanlık atomlarıydı bunlar. Kapının dışındaki gece, kurt mantarı gibi tozutur, gölgelere karanlığın kara mikrokozmosunu, yaz gecelerinin bulaşıcı döküntüsünü serperdi. Işık gözlüğünde yansıyınca babamın gözleri kamaşırdı. Sabırsızlıkla bekler, üstünde kapkara yıldızların ve toz zerrelerinin kara galaksisinin aktığı kâğıdın göz kamaştıran beyazlığına bakarken kulaklarını dikerdi. Babamın arkasında, kendisi katılmadan, adeta dükkânın uğruna büyük bir savaş verilirdi. Ne tuhaftır ki bu savaş babamın başının gerisinde, dosya dolabıyla aynanın arasında, lambadan vuran geniş ışık halkası içinde asılı duran bir tablonun üzerinde olurdu. Büyülü bir tabloydu bu, sürekli yorumlanan ve bir kuşaktan ötekine geçen bir nazarlık, bir bilmece tabloydu. Temsil ettiği şey neydi? Yıllarca süren sonu gelmez tartışmaların, iki karşıt görüş arasında bitmek bilmeyen bir kavganın konusu buydu. Tabloda iki tüccar karşı karşıyaydı, iki hasım, iki dünya.

"Ben kredi açtım", diyordu ince yapılı, sefil kılıklı, ufak tefek olanı, sesi çaresizlikten çatlak çatlaktı.

"Bense peşin paraya karşılık sattım", diyordu koltukta oturan şişman adam, bacak bacak üstüne atıp başparmaklarını göbeğinin üzerinde oynatırken.

Babam o şişkodan nasıl da nefret ederdi! O ikisini çocukluğundan beri tanırdı. Sabahın köründe bir sürü kremalı çöreği mideye indiren o bencil şişkodan ta öğrencilik yıllarından beri nefret etmişti. Ancak zayıf olana da pek yakınlık duymuyordu. Şimdi, insiyatif kendi elinden çıkıp, arası açık bu iki adamın ellerine geçtiği için şaşkındı babam. Soluğunu tutmuş, gözlüğü gözünden kaymış, kirpiklerini kırpıştırarak bu tartışmanın sonunu sinir içinde bekliyordu.

Dükkânın kendisi sürekli bir muammaydı. Babamın bütün düşüncelerinin, geceki beklentilerinin ve ürkütücü suskunluklarının merkeziydi. Gizemli ve aşırı büyüktü, bunca olaydan sonra daha da kasvetli ve çok boyutlu olmuştu. Gündüzleri, saygın ve onurlu bir biçimde kuşak kuşak kumaşlar öncelik sırasına göre dizilir, soylarına ve köklerine göre ayrılırlardı. Ama gece olunca maddelerin isyankâr siyahlığı ortaya çıkar, sessiz tiradlar ve şeytansı doğaçlamalarla ortalığı kaplardı. Sonbahar gelince dükkânı bir telaş sarar, dönümlerce ağaç, kökünden sökülmüş de rüzgâr alıp poyraz satan bir arazinin içinden geçiyormuş gibi, koyu renkli kışlık mallarla dolup taşardı. Yazın, yani ölü mevsimdeyse, dükkân kara düşüncelerine çekilir, çalı gibi yükselen kumaşlar yaklaşılmaz olurdu. Dükkânda çalışanlar, geceleri tahta metreleriyle kumaş toplarının sağır duvarlarını döver, kumaştan inine gömülmüş dükkânın acıyla haykırmasını dinlerlerdi.

Kendisini çevreleyen karanlığın içinde babam geçmişe döndü, zamanın uçurumunun dibine. Soyunun son temsilcisiydi, omuzlarında büyük bir mirasın yükünü taşıyan Atlas'tı. Babam gece gündüz bunların anlamını düşünüyor, gizli amaçlarını anlamaya çalışıyordu. Sık sık beklenti içinde asistanlarına bir göz atıyordu. Kendisinin birtakım tutamak noktaları, zihninde pırıltılar ya da ruhunda yönelmeler olmadığına göre, az önce kozasından çıkan bu genç adamların, kendisi anlayama-

sa da, dükkânın önemini anlamalarını bekliyordu. Durmadan sorular sorarak onları rahat bırakmıyor, ama budala ve tutuk olan bu gençler ona bakmıyor, gözlerini ondan kaçırıyor, ağızlarının içinde bir şeyler geveliyorlardı. Sabahları babam, bir bastona dayanarak, o kör, tüylü hayvan sürüsünün, su yalağının çevresinde toplanmış meleyen kafasız gövdelerin arasında bir çoban gibi dolaşıyordu. Beklemeyi sürdürüyor, kabilesinin yurtsuz, kıpır kıpır İsrail halkı olarak yola çıkacağı ve gürültülü geceye karışacağı dakikayı erteliyordu.

Kapının arkasındaki gece kurşun gibiydi; boğucuydu, durgundu. Birkaç adımdan sonra geçilmez oldu. İnsan tıpkı düşlerde olduğu gibi, yürüse de ilerlemiyor, ayakları olduğu yerde kalsa da ruhu durmaksızın koşmayı, gecenin diyalektik yan yollarına dalarak sürekli sorgulamayı sürdürüyordu. Gecenin ayrımsal çözümlemesi devam ediyordu. Sonunda insanın ayakları duruyor, olduğu yere çivilenmiş gibi kalıyordu; gecenin en karanlık, en gizli köşesinde, tıpkı bir helanın önündeymiş gibi, ölümcül bir sessizlik içinde, saatlerce, keyifli bir utanç duygusuyla. Yalnızca ruh, kendi başına kalarak, yavaşça kendi çevresinde dönüyor, beynin karmaşık anatomisi bir yumak gibi çözülüyor ve yaz gecesinin soyut bilimsel incelemesi kötücül diyalektiğin içinde dalgalanıp duruyor, mantıklı düşünceler arasında taklalar atıyor, yorulmak bilmez, sabırla yürütülen sorgulamalar ve yanıtı bulunmayan karmaşık sorularla her iki yandan destekleniyordu. Böylece insan gecenin kuramsal enginliği içinde felsefî düşünceler üretiyor ve bedeninden koparak kesin bir yalnızlığa adım atıyordu.

Babam başını önündeki kâğıtlardan ansızın kaldırdığında saat gece yarısını çoktan geçmişti. Kasılarak ayağa kalktı, gözleri büyümüş, kulakları dikilmişti.

"Geliyor", dedi yüzü ışıldayarak, "kapıyı açın".

Baştezgâhtar Teodor'un gece olunca sürgülenen kapıyı açmasına neredeyse fırsat kalmadan, kara saçlı, sakallı, gülümseyen bir adam, eli kolu bohça dolu olarak ve törensel bir tavırla kapıdan içeri süzülmüştü bile; çoktandır beklenilen konuktu o. İyice heyecanlanan Bay Jakob ona doğru koştu, eğilip selam verdi, her iki elini de adamı karşılamak üzere öne uzatmıştı.

Kucaklaştılar. Bir an için sanki bir trenin parlak kara lokomotifi dükkânın tam önüne gelmiş gibi oldu. Başında demiryolcuların kasketiyle bir hamal, sırtında kocaman bir bavul taşıyarak içeri girdi. Bu seçkin ziyaretçinin aslında kim olduğunu hiçbir zaman öğrenemedik. Teodor, onun Christian Seipel ve Oğulları'nın (İplik ve Dokuma Tezgâhları) bizzat kendisi olduğunda ısrar etti; ama bunu kanıtlayacak pek bir şey yoktu, zaten annem de bu varsayıma itibar etmedi. Ama şuna kuşku yok ki, bu adam güçlü bir şeytandı, Eyalet Bankacılar Birliği'nin temel direklerinden biriydi. Toplu, parlak ve oldukça saygın görünümlü yüzünü dikkatle kesilmiş kara bir sakal çevreliyordu. Babamın kollarının arasında eğilip selamlar vererek çalışma masasına doğru ilerledi.

Yabancı dil bilmediğimiz için onların gülümseyerek, gözlerini kırparak ve birbirlerinin omzuna tatlı tatlı, nazikçe dokunarak konuşmalarını saygı içinde izledik. Söze giriş amacıyla yapılan bu karşılıklı kibarlıklardan sonra beyler asıl konuya geçtiler. Dosyalar ve kâğıtlar masanın üstüne yayıldı, bir şişe beyaz şarap açıldı. Ağızlarının kenarına birer sert puro yerleştirdiler, yüz çizgileri hırçın bir hoşnutlukla biçimlenerek, beyefendiler kısa, tek-heceli parolamsı sözcüklerle konuştular, ara sıra gözlerinde nükteli bir şeytanlık parıltısıyla defterlerdeki belli bir kaydı parmaklarıyla gösterdiler. Tartışma gitgide hareketlendi; heyecanın bastırılmayacak biçimde arttığını hissedebiliyorduk. Dudaklarını ısırıyorlardı; acılaşan ve soğuyan puroları, ansızın hayal kırıklığı ve düşmanlık yansıtmaya başlayan ağızlarından sarkıyordu. İçlerinden yükselen bir heyecanla titriyorlardı. Babam burnundan soluk alıyor, gözlerinin altında kırmızı lekeler oluşuyor, ter içindeki alnının üstünde saçları dikeliyordu. Durum çok nazikleşmişti. Öyle bir an geldi ki, iki adam da sandalyelerinden fırladılar, öfkeden neredeyse körleşmiş olarak, soluk soluğa, gözlüklerinin camlarını parıldatarak karşı karşıya durdular. Ürken annem, bir felaketi önlemek amacıyla babamın sırtına, onu yatıştırmak için, hafif hafif vurmaya başladı. Bir hanımefendinin varlığını fark edince her iki beyefendi de akıllarını başlarına topladılar, görgü kurallarını hatırlayıp gülümseye-

rek birbirlerini selamladılar ve yeniden yerlerine oturdular. Saat sabahın ikisi olurken babam defteri kebirin ağır kapağını çarparak kapattı. Savaşı kimin kazandığını anlamak üzere her iki erkeğin yüzüne merakla baktık. Babamın yüzündeki keyifli ifade yapay ve zorlama gibiydi, oysa kara sakallı adam koltuğunda arkasına yaslanmış, bacak bacak üstüne atmış, nezaket ve iyimserlik soluyordu. Fiyakalı bir cömertlikle tezgâhtarlara bahşiş dağıtmaya başladı.

Kâğıtları ve faturaları düzene sokan beyefendiler çalışma masasından kalktılar. Tezgâhtarlara, bir şeyler umduklarını ima edercesine göz kırparak yeni girişimlere hazır olduklarını üstü kapalı olarak anlatmış oldular. Anneme çaktırmadan, ufak bir kutlamanın zamanı gelmiş olduğunu işaret ettiler. Bütün bunlar boş laflardı, tezgâhtarlar işin aslını biliyorlardı. Bu gecenin bir şey olacağı yoktu. Kaldırım kenarındaki su yolunda, hiçliğin yalancı duvarında, utanç verici bir yerde sona erecekti. Geceye açılan bütün yollar sonunda dükkâna geri dönecekti. Gecenin derinliklerine yönelen bütün çıkışlar daha başından başarısızlığa mahkûmdu. Tezgâhtarlar salt kibarlık olsun diye göz kırptılar onlara.

Kara sakallı adamla babam kol kola girdiler, serüven ve heyecan hevesiyle dolup taşarak, gençlerin hoşgörülü bakışları altında dükkândan çıktılar. Kapıdan çıkar çıkmaz karanlık, bir giyotin gibi başlarını yok ediverdi, onlar da gecenin karanlık sularına daldılar.

Temmuz gecelerinin derinliklerini araştıran, içinde en ufak bir hareket olmayan kaç kadem boşluk olduğunu ölçen oldu mu hiç? O kapkara sonsuzluk geçip gittikten sonra, iki erkek, sanki az önce, bir önceki günün söylenmemiş sözcüklerini dudaklarında taşıyan kayıp başlarını aramak üzere oradan yeni ayrılmışçasına yeniden kapının önünde durdular. Ne kadar olduğunu bilmeden orada öylece dururken dümdüz bir sesle sohbete giriştiler, sanki uzaklara yaptıkları ve sözümona serüvenlerin ve gece heyecanlarının getirdiği dostlukla birbirlerine bağlandıkları bir keşif gezisinden dönmüş gibiydiler. Sarhoşlar gibi şapkalarını geriye ittiler, titrek bacaklarının üzerinde iki yana sallandılar.

Dükkânın aydınlatılmış ön girişinden uzak durup gizlice kapıdan içeri girdiler ve gıcırdayan merdivenden üst kata çıktılar. Balkona süzülüp Adela'nın penceresinin önünde durdular, uyuyan kızı görmeye çalıştılar. Onu göremiyorlardı; Adela gölgelerin içinde yatmış, uykusunda bilinçsizce hıçkırıyordu; ağzı yarı aralıktı, geriye attığı başı alev alev yanıyordu, uykunun kollarındaydı. Karanlık pencere camına vurup açık saçık şarkılar söylediler. Ama Adela, aralık dudaklarında uyuşuk bir gülümsemeyle, kendinden geçmiş ve büyülenmiş gibi, onlardan millerce uzakta, ulaşılmaz yollarda geziniyordu.

Sonra, balkon parmaklığına yaslanıp kırgınlıkla, ağızlarını açа açа, gürültüyle esnediler, ayaklarını tahta parmaklığa vurmaya başladılar. Gecenin ilerleyen bir saatinde kendilerini yeniden iki dar yatakta, üst üste yığılmış örtülerin üzerinde buldular. Onların üzerinde yan yana yüzdüler, doludizgin horlama yarışına çıktılar.

Uykunun iyice derin bir yerinde –uykunun akışı mı birleştirmişti bedenlerini, yoksa düşleri fark ettirmeden birleşip tek bir düş mü olmuştu?–, birbirlerini kucaklamış yatarken, hâlâ zorlu ve bilinçsiz bir düello yaptıklarını hissettiler. Boşuna bir çabayla yüz yüze, soluk soluğaydılar. Kara sakallı adam, babamın üzerinde, Jakob'un üzerindeki melek gibi yatıyordu. Babamsa dizlerinin bütün gücüyle sıkıştırıyordu onu; kaskatı kesilip kendinden geçerken, güreşin iki turu arasına kendisini güçlendirici bir ufacık uyku da sıkıştırdı. Böylece boğuşup durdular. Ama ne için? Adlarını korumak için mi? Tanrı için mi? Sözleşme için mi? Uykunun dalgaları onları alıp gecenin daha da uzak ve yabancı bölgelerine götürürken, onlar ölüm terleri dökerek, son güçlerini harcayarak boğuştular.

4

Ertesi gün babam yürürken hafifçe topallıyordu. Yüzü ışıl ışıldı. Şafak sökerken aklına mektubuna koyabileceği olağanüstü güzel bir cümle gelmişti, günlerdir gecelerdir bulmak için boşu

boşuna çabaladığı bir ifade. Kara sakallı adamı bir daha hiç görmedik. Gün doğmadan, bavulunu ve torbalarını alıp bize veda etmeden gitmişti. Bu, ölü mevsimin son gecesiydi. O yaz gecesinden başlayarak tam yedi uzun yıl dükkânımız bolluk içinde yaşadı.

Kum Saati Burcundaki Sanatoryum

1

Yolculuk uzun sürdü. O unutulmuş yan hattâ haftada bir kez işleyen trende birkaç yolcudan fazlası olmazdı. Daha önce hiç böylesine modası geçmiş vagonlar görmemiştim, başka hatlarda çoktan vazgeçilmişti bunlardan; salon kadar geniştiler, karanlık ve gizli köşeleri vardı. Değişik açılar yaparak uzayan bu dolambaçlı ve soğuk koridorlar sanki terk edilmiş gibiydiler, hattâ ürkütücüydüler denebilir. Rahat bir köşe arayarak vagonlarda dolaştım. Her yer esintiliydi, trenin içinde soğuk hava akımları dolaşıyor, treni baştan başa delip geçiyordu. Şurada burada yerlerde oturan insanlar vardı, bohçalarını yanlarına almışlar, boş koltuklara oturmaya cesaret edememişlerdi. Hem o yüksek, kabarık, muşamba kaplı koltuklar buz gibi soğuk ve eskilikten yapış yapıştılar. Issız istasyonda trene binen olmadı. Tren, düşüncelere gömülmüşçesine yavaş yavaş hareket ederken ne bir düdük öttürdü ne de tısladı.

Eski püskü bir demiryolcu üniforması giymiş olan bir adam bir süre yanımda oturdu; hiç konuşmadı, düşüncelere dalmıştı. Şişmiş, acıyan yüzüne mendilini bastırıyordu. Daha sonra bu adam da kayboldu, istasyonlardan birinde fark ettirmeden iniverdi. Ondan geriye, yerde duran samanların içinde bedeninin biçimi ve unuttuğu partal bir siyah bavul kalmıştı.

Samanların ve çöplerin içinden geçerek sarsak adımlarla vagondan vagona ilerledim. Kompartımanların açık duran ka-

pıları cereyanda sallanıyorlardı. Trende bir tek yolcu bile kalmamıştı. Sonunda, o hattâ özgü siyah üniforması içinde bir kondüktöre rastladım. Boynuna kalın atkısını dolamış, eşyasını topluyordu; bir fener, bir de resmî görev defteri.

"Neredeyse geldik, efendim", dedi, bembeyaz gözleriyle bana bakarak.

Tren yavaş yavaş durdu; duman salmadan, sarsılmadan; sanki saldığı son dumanla birlikte içindeki hayat da siliniyordu. Durduk. Her taraf boş ve sessizdi, görünürde istasyon binası da yoktu. Kondüktör bana sanatoryumun bulunduğu yönü gösterdi. Bavulumu elime alıp bir parkın koyu renkli ağaçlarına doğru giden, dar, beyaz bir yolda yürümeye başladım. Biraz da merakla manzaraya baktım. Üzerinde yürüdüğüm yol, alçak bir tepeye doğru uzanıyor, tepenin üstünden bakınca geniş bir kırlık alan açılıyordu. Gün, tümüyle gri, sönük, vurgusuzdu. Ve belki de o ağır ve renksiz havanın etkisiyle, geniş, ağaçlıklı manzaranın kulislerden oluşmuşçasına üzerinde toplandığı ufkun kocaman kubbesi de kararıyordu. Sıra sıra, arka arkaya duran ve uzaklaştıkça grileşen ağaçlar, tepenin sağdaki ve soldaki tatlı eğiminden aşağı iniyorlardı. Bu kapkaranlık ve ciddiyet dolu manzaranın tamamı, neredeyse belli etmeden, kıvrılıp bükülerek, gizlice hareket eden bulutlarla yüklü bir gökyüzü gibi kendi içine akar, kendi yanından kayıp geçer gibiydi. Birer şerit gibi akan orman kuşakları hışırdar ve bu hışırtıyla büyür gibiydiler, tıpkı kıyıya doğru yaklaştıkça kabaran sular gibi. O ormanlık arazinin karanlığı içinde beyaz yol yükselip dramatik bir biçimde kıvrılıyordu. Yolun kıyısındaki bir ağaçtan bir dal kopardım. Yaprakların yeşili çok koyu, neredeyse siyahtı. Tuhaf bir biçimde doygun bir siyahlıktı bu; uzun ve insana güç veren bir uyku gibi derin ve rahatlatıcıydı. Çevredeki grinin bütün farklı tonları bu bir tek renkten kaynaklanıyordu. Ülkenin bizim bulunduğumuz tarafında, bulutlu ve uzun süren yağmurların doygunlaştırdığı günbatımlarında görünüm bazen bu rengi alır; aynı derin ve dingin yadsımayı, renklerin avutmasına gereksinim duymayan aynı mütevekkil ve tartışmasız uyuşukluğu.

Parktaki ağaçların altı, gece gibi karanlıktı. Yumuşak çam iğnelerinden oluşan bir halının üstünde el yordamıyla yolumu

buldum. Ağaçlar seyreldiğinde ayaklarımın altında bir köprünün tahtaları inledi. Köprünün öte yanında, kara ağaçların önünde kendini sanatoryum diye tanıtan çok pencereli otelin gri duvarları beliriverdi. Çift kanatlı cam giriş kapısı açıktı, huş dallarından yapılma korkulukları sallanan küçük köprü doğrudan bu kapılara gidiyordu.

Otelin girişi yarı loştu, kasvetli bir sessizlik vardı. Ayak parmaklarımın ucuna basarak ve numaralarını okumaya çalışarak kapıdan kapıya gittim. Sonunda, bir köşeyi dönerken bir oda hizmetçisine rastladım. Koşarak bir odadan dışarı çıkıyordu ve sanki birinin kendisini sıkıştıran kollarından kaçıp kurtulmuş gibi soluk soluğa ve heyecan içindeydi. Ne söylediğimi güçlükle anlayabildi. Yinelemek zorunda kaldım. Çaresizce, huzursuzca kıpırdanıyordu.

Telgrafımı almışlar mıydı? Ellerini iki yana açtı, gözlerini yana kaydırdı. Aralık duran ve durmadan göz attığı kapının arkasına kaçmak için fırsat kolluyordu.

"Çok uzun yoldan geldim. Telgrafla oda ayırtmıştım", dedim, biraz sabırsızlanarak. "Bu konuda kiminle görüşmeliyim?"

Bilmiyordu. "Belki de lokantada bekleyebilirsiniz", diye geveledi. "Şu anda herkes uykuda. Doktor kalkınca sizin geldiğinizi ona bildiririm."

"Uyuyorlar mı? Ama gece değil ki, gündüz şimdi."

"Burada herkes her zaman uyur. Bunu bilmiyor muydunuz?" dedi. Bana bakan gözlerinde merak vardı şimdi. "Üstelik burada asla gece olmaz", diye ekledi, işveyle.

Belli ki kaçma fikrinden vazgeçmişti, çünkü artık önlüğünün danteliyle oynayıp duruyordu. Onu orada bırakıp yarı aydınlık lokantaya girdim. İçerde birkaç masa vardı, bir duvar boyunca da kocaman bir büfe uzanıyordu. Karnım acıkmıştı, büfenin üzerinde pastalar ve kekler görmek hoşuma gitti. Bavulumu masalardan birine bıraktım. Masalarda oturan yoktu. Ellerimi çırptım. Yanıt gelmedi. Daha büyük ve daha aydınlık olan yandaki odaya bir göz attım. O odanın, benim artık tanıdığım manzaraya açılan geniş bir penceresi ya da locası vardı, pencereyle çerçevelenen o manzara sürekli olarak yası hatırla-

tan bir şeydi, derin bir acı ve tevekkül ifade ediyordu. Masaların bazılarında az önce yenen yemeklerin kalıntıları, açılmamış şişeler, yarı dolu kadehler kalmıştı. Şurada burada da garsonların henüz gelip almadıkları bahşişler duruyordu. Büfeye dönüp pastalarla keklere baktım. Çok iştah açıcı bir görüntüleri vardı. Acaba alıp yesem mi, diye düşündüm; ansızın kendimi aşırı açgözlü hissetmiştim. Özellikle elmalı pastalardan biri ağzımı sulandırmıştı, tam pastadan bir parçayı gümüş bir bıçakla alacaktım ki, arkamda birinin durduğunu hissettim. Oda hizmetçisi ayağında yumuşak terlikleriyle içeri girmiş, yavaşça sırtıma dokunuyordu.

"Doktor sizi bekliyor", dedi tırnaklarına bakarak.

Tam önümden yürüyordu, bir aşağı bir yukarı oynayan kalçalarının insanı nasıl çektiğinin farkında olduğu için arkasına bakmıyordu. Lokantadan çıkıp numaralı kapıların önünden geçerken beni kışkırtıyor, bedenlerimizin arasındaki mesafeyi artırıp azaltıyordu. Koridor daha da kararardı. Neredeyse zifiri karanlıkta bana şöyle bir sürtündü.

"Doktorun kapısı burası", diye fısıldadı. "İçeri girin lütfen."

Dr. Gotard odanın ortasında durmuş beni bekliyordu. Kısa boylu, geniş omuzlu, kara sakallı bir adamdı.

"Telgrafınızı dün aldık", dedi. "İstasyona paytonumuzu yolladık, ama siz bir başka trenle gelmiş olmalısınız. Ne yazık ki tren bağlantıları pek iyi değil. İyi misiniz?"

"Babam yaşıyor mu?" dedim, doktorun sakin yüzüne merak içinde bakarak.

"Evet, elbette", dedi, soru soran gözlerime serinkanlılıkla bakarken. "Yani, içinde bulunduğu koşulların elverdiği ölçüde", diye ekledi, gözlerini kısarak. "Siz de benim gibi biliyorsunuz ki, ailenizin, ülkenizin görüş açısından babanız ölü sayılıyor. Bunu tümüyle değiştirme olanağı yok. Bu ölüm, babanızın buradaki yaşamına da belli bir gölge düşürüyor."

"Ama babam bunu biliyor mu, tahmin ediyor mu?" diye sordum fısıltıyla.

Doktor kesin inancını belirtircesine başını salladı. "Kaygılanmayın", dedi sesini alçaltarak. "Hastalarımızdan hiçbiri bu-

nu bilmez, ya da tahmin edemez. Bu operasyonun gizi", dedi, operasyonun nasıl işlediğini parmaklarıyla göstermeye hazırlanarak, "bizim saati geri almış olmamızda yatıyor. Biz burada her zaman belli bir zaman dilimi gerideyiz, bunun ne kadar olduğunu da saptayamayız. Bu iş tümüyle basit bir görecelik sorunu. Kendi ülkesinde karşılaştığı ölüm, burada babanıza henüz ilişmedi".

"Bu durumda", dedim, "babam şimdi ölüm döşeğinde olmalı ya da ölmesi çok yakın".

"Beni anlamıyorsunuz", dedi doktor hoşgörülü, ama sabırsız bir ses tonuyla. "Biz burada geçmiş zamanı yeniden işletiyoruz, bütün olanaklarıyla birlikte, bu yüzden babanızın iyileşme olasılığı da var." Gülümseyerek, sakalını sıvazlayarak baktı bana. "Ama sanırım şimdi babanızı görmek istersiniz. İsteğinize uyarak size babanızın odasındaki ikinci yatağı ayırdık. Sizi oraya götüreyim."

Karanlık koridora çıktığımızda Doktor Gotard fısıltıyla konuştu. Onun da oda hizmetçisi gibi keçe terlik giymiş olduğunu gördüm. "Hastalarımız enerjilerini tüketmesinler diye onların uzun uyumalarına izin veririz", dedi, "hem zaten yapacak başka işleri de yok".

Sonunda odalardan birinin önünde durduk, doktor parmağını dudaklarına götürdü. "Ses çıkarmadan girin. Babanız uyuyor. Siz de yatıp uyuyun. Yapacağınız en iyi şey uyumak. Şimdilik hoşça kalın."

"Hoşça kalın", diye fısıldadım, kalbim deli gibi çarpıyordu.

Kapı koluna bastırınca uyurken kendiliğinden aralanan dudaklar gibi açıldı kapı. İçeri girdim. Oda neredeyse bomboştu, gri ve çıplaktı. Küçük bir pencerenin altında duran gösterişsiz bir tahta yatakta, üstüne yığılı örtülerin altında yatan babam derin bir uykudaydı. Soluk alıp verirken göğsünün derinliklerinden kat kat horultular çıkıyordu. Bütün oda, yerden tavana horultuyla kaplanmış gibiydi, ama yine de durmadan yeni tabakalar ekleniyordu mevcutlara. Duygulanarak babamın kuru, bir deri bir kemik kalmış, şimdi horlama etkinliğine kendini tümüyle kaptırmış yüzüne baktım; uzak, kendinden geçmiş bir yüzdü, dünyevî görünümünden sıyrılmış, uzak bir

kıyıda, dakika dakika hesap vererek hayatıyla ilgili itiraflarını sıralıyordu.

Odada başka yatak yoktu. Pencereden içeri buz gibi bir rüzgâr giriyordu. Soba yakılmamıştı.

Burada hastalara pek özen göstermiyorlar galiba, diye düşündüm. Böyle hasta bir adamı bu cereyanda bırakmak! Hem temizlik filan yapan da yok. Zemin ve yatağın başucundaki, üzerinde ilaç şişeleri ve bir fincan soğumuş kahve duran komodin kalın bir toz tabakasıyla kaplıydı. Lokantada tepsi tepsi pasta var, hastalaraysa besleyici bir şey yerine sütsüz kahve veriyorlar! Saatin geri alınmasıyla karşılaştırılınca belki de bu pek önemli değildir.

Yavaşça soyunup babamın yanına girdim. Onu uyandırmadım, ama belki de çok tizleşen horultusu bir oktav alçaldı, yüksek sesi yumuşadı. Adeta daha kişiselleşti, kendi ihtiyacına ait oldu. Odadaki hava cereyanından babamı olabildiğinde korumak için kuştüyü yorganı iyice sıkıştırdım. Çok geçmeden de babamın yanında uyuyakaldım.

2

Uyandığımda oda alacakaranlıktaydı. Babam giyinmiş, masaya oturmuş çay içiyor, şekerli bisküvilerini çayına batırıyordu. Geçen yaz diktirttiği, İngiliz kumaşından siyah bir takım elbise vardı üzerinde, kravatı oldukça gevşek bağlanmıştı.

Uyandığımı görünce, solgun yüzünü aydınlatan tatlı bir gülümsemeyle, "Gelmen beni çok mutlu etti Jozef", dedi. "Gerçekten sürpriz oldu! Burada kendimi öyle yalnız hissediyorum ki. Ama galiba benim durumumda olan biri pek yakınmamalı. Çok daha kötü şeyler yaşadım ben, hepsini sıralamaya kalksam... Ama boş ver. Bir düşün, buradaki ilk günümde harika bir mantarlı biftek verdiler. Müthiş bir etti Jozef. Seni gerçekten uyarmalıyım, biftek sunarlarsa çok dikkatli ol! Hâlâ midemin yandığını hissediyorum. Bir de ishal; zor başettim. Ama sana verilecek bir haberim var", diye devam etti. "Sakın gülme. Burada dükkân açmak için bir yer kiraladım. Evet, kiraladım. Bu parlak fikir için kendimi

kutluyorum. İtiraf etmeliyim ki, burada çok canım sıkıldı. Burada insanın canının ne kadar sıkıldığını hayal bile edemezsin. Hiç değilse benim hoş bir meşguliyetim olacak şimdi. Öyle büyük bir şey falan sanma. Öyle bir şey değil. Eski dükkânımızla kıyaslanınca çok basit bir yer. Hattâ onun yanında bir kulübe sayılır. Bizim şehirde böyle döküntü bir yerim olmasından utanırdım, ama burada, ne çok iddiamızdan vazgeçmek zorunda kaldığımız bu yerde... Aynı görüşte değil misin Jozef?" Acı acı güldü. "İşte bir biçimde hayatını sürdürmeyi başarıyor insan."

Kendimi çok kötü hissettim. Söylenmemesi gereken bir sözcük kullandığını fark eden babamın sıkıntısı beni utandırdı.

"Bakıyorum uykun var", dedi bir süre sonra. "Biraz daha uyu, sonra da istersen dükkânda beni görmeye gelirsin. İşler ne durumda, gidip bir bakayım. Kredi almanın ne kadar güçleştiğini, yaşlı tüccarlara, saygın bir geçmişi olan tüccarlara karşı burada ne kadar güvensizlik duyduklarını hayal bile edemezsin. Pazar alanındaki gözlükçünün dükkânını hatırlıyor musun? Bizim dükkân onun tam yanında. Henüz tabelası yok, ama eminim ki orayı bulursun. Görmemen olanaksız."

"Palto giymeden mi gidiyorsun?" diye sordum, kaygıyla.

"Bavula koymayı unutmuşlar... Düşünsene bavulda bulamadım onu, ama eksikliğini hissetmiyorum. Bu yumuşak iklim, bu tatlı hava..."

"Benim paltomu al baba", diye üsteledim. "Alman gerek."

Ama babam şapkasını başına oturtmuştu bile. Bana el sallayıp odadan dışarı süzüldü.

Uykum kalmamıştı. Dinlenmiştim, karnım acıkmıştı. Hoş bir beklentiyle büfeyi düşündüm. Kaç tane pastanın tadına bakacağımı düşünerek giyindim. Elmalı pastayla başlamaya karar verdim, ama gözüme çarpmış olan, portakal kabuklarıyla süslenmiş çöreği de unutmadım. Kravatımı bağlamak için aynanın önüne geçtim, ama aynanın yüzeyi, dışbükey bir ayna gibi görüntümü derinlerde bir yerde tutuyor, sanki üste bulanık bir tortu çıkarıyordu. Bir yaklaşıp bir uzaklaşarak mesafeyi ayarlamaya boşu boşuna uğraştım, ama o gümüşsü, akışkan sisten bir görüntü elde edemedim. Başka bir ayna getirtmeliyim, diye düşünüp odadan çıktım.

Koridor kapkaranlıktı. Bir köşede küçük bir gaz lambası mavimsi bir alevle yanıyor, törensel sessizliğin etkisini artırıyordu. Odalardan, kemerli geçişlerden ve girintilerden oluşan o dolambaçta, lokantaya giden kapının hangisi olduğunu hatırlayamamıştım.

Dışarı çıkmalıyım, diye karar verdim birden. Kasabada yerim yemeğimi. Bir yerlerde iyi bir kafe vardır mutlaka.

Ana kapıdan çıkınca kendimi o tuhaf iklimin ağır, nemli, tatlı havasının içinde buldum. Auranın değişmez griliği birkaç ton koyulaşmıştı. Dulların taktığı yas tülünün arkasından görüyor gibiydim günışığını.

En karanlık noktaların kadifemsi, dolgun siyahlığında; donuk grilerden külrengi, koyu tonlara uzanan bir renk skalasında bayram ediyordu gözlerim, bir manzara noktürnüydü bu. Yüzümü kat kat, dolu dolu sarıyordu sanki hava. Bayat yağmur suyunun yavan-tatlı kokusunu taşıyordu.

Ve yeniden kara ormanların o dinmeyen hışırtısı; uzamı, işitilebilirlik sınırlarının ötesinde rahatsız eden boğuk akortlar! Sanatoryumun arka avlusundaydım. Bir bahçeyi çevreleyen at nalı biçiminde inşa edilmiş ana binanın arka tarafına bakmak üzere arkama döndüm. Bütün pencerelerde siyah pancurlar vardı. Sanatoryum derin bir uykudaydı. Demir bir çitin ortasındaki bir kapıdan geçip dışarı çıktım. Kapının yakınında olağanüstü büyük ve boş bir köpek kulübesi vardı. Kara ağaçlar yeniden beni kuşattı, sarıp sarmaladı. Sonra nasılsa ortalık aydınlandı biraz, ağaçların arasındaki evlerin siluetlerini gördüm. Birkaç adım daha atınca, kendimi kasabanın geniş meydanında buldum.

Benim kentimin ortasındaki meydana nasıl da tuhaf, yanıltıcı bir biçimde benziyordu burası! Aslında dünyadaki bütün pazar meydanları nasıl da birbirine benzerler! Evler ve dükkânlar, neredeyse birbirinin tıpkısıdır!

Kaldırımlar hemen hemen boştu; tanımlaması olanaksız bir grilikteki gökyüzünden belirsiz bir zamanın kederli yarı karanlığı iniyordu. Bütün dükkânların tabelalarını ve afişleri rahatça okuyabiliyordum, ama geceyarısı olduğunu da öğrenseydim hiç şaşırmayacaktım. Dükkânlardan yalnızca birkaçı

açıktı. Demir kepenkleri yarıya kadar indirilmiş olan bazılarıysa aceleyle kapatılıyordu. Sert, dolgun ve başdöndürücü bir hava, görünümün bazı yerlerini karartıyor, ıslak bir sünger gibi kimi evleri, bir sokak fenerini, bir tabelanın bir bölümünü siliyordu. Tuhaf bir tembellik ya da uykunun pençesine düşmüştüm, bazen gözlerimi açık tutmam güçleşiyordu, Babamın sözünü ettiği gözlükçü dükkânını görmek için bakınmaya başladım. Bildiğim bir yerden söz eder gibi konuşmuştu babam, orayı tanıdığımı varsayar gibiydi sözleri. Buraya ilk kez gelmiş olduğumu hatırlamıyor muydu? Kuşkusuz aklı karışmıştı. Yalnızca yarı gerçek olan, görece ve koşullu bir hayat süren, bunca sınırlamayla kuşatılmış bir biçimde yaşayan babamdan başka ne beklenebilirdi ki zaten! Onunki gibi bir yaşam olduğuna inanmak için oldukça büyük bir iyi niyet gerektiğini yadsıyamam. Onun yaşadığı, hayatın acınası bir taklidiydi, başkalarının hoşgörüsüne bağlıydı; cılız gücünün kaynağını *consensus omnium*'dan alıyordu. Hayat benzeri bu sefilliğin, ne kadar kısa bir süre için olursa olsun, gerçekliğin dokusu içinde ayakta kalmasının, yalnızca sabrın dayanışmasıyla, gözlerimizi babamın belirgin ve dehşet verici eksikliklerinden kaçırmamızla mümkün olabileceği apaçıktı. En küçük bir kuşku onu temelden çökertebilir, en küçük bir inanmazlık esintisi yok edebilirdi. Doktor Gotard'ın sanatoryumu, babama, dostça sabırdan oluşan sera atmosferini sağlayabilecek, onu ayıkkafalılığın ve eleştirinin soğuk rüzgârlarından koruyabilecek miydi? Durum böylesine güvenliksiz ve kuşkuluyken, babamın böylesine hayran olunası bir biçimde davranabilmesi şaşırtıcıydı.

Vitrini pasta ve keklerle dolu olan bir pastane görünce çok sevindim. İştahım yeniden canlanmıştı. Üzerinde 'Dondurma' yazan camlı kapıyı iterek karanlık dükkâna girdim. İçerisi kahve ve vanilya kokuyordu. Dükkânın dip tarafından bir kız göründü ve siparişimi aldı; kızın yüzü loşlukta sisle kaplanmış gibiydi. Sonunda, bunca bekledikten sonra, lezzetli çöreklerimi kahveme batırarak yiyebiliyordum. Çevremde sabah karanlığının arabeskleri dans ederken, pastaları birbiri ardına yedim; karanlığın, gözkapaklarımın altına süzüldüğünü, içimi sinsice, sıcak zonklamasıyla, binlerce tatlı dokunuşuyla doldurduğu-

nu hissediyordum. Sonunda, o kapkaranlık mekânı aydınlatan, gri bir dörtgen gibi duran pencere oldu. Kaşığımla masaya vurdum, ama nafile; yediklerimin parasını almaya gelen olmadı. masanın üzerine bir gümüş para bırakarak sokağa çıktım.

Yandaki kitabevinin ışığı hâlâ yanıyordu. Dükkânda çalışanlar kitapları düzene sokuyorlardı. Babamın dükkânının nerede olduğunu sordum. "Yanımızdaki dükkân", dedi içlerinden biri. Hattâ yardımcı olmak isteyen bir çocuk, yolu göstermek üzere benimle birlikte kapıya kadar geldi.

Babamın dükkânının camlı bir kapısı vardı, vitrini henüz hazır değildi ve içine gri bir kâğıt seriliydi. İçeri girip de dükkânın müşteri dolu olduğunu gördüğümde çok şaşırdım. Babam tezgâhın arkasında durmuş, durmaksızın kurşunkalemini yalayarak bir faturaya peş peşe sayılar ekliyordu. Kendisi için fatura hazırlanan adam tezgâha yaslanmış, işaret parmağını sayıların olduğu sütunlarda gezdiriyor, içinden topluyordu. Öteki müşteriler sessizce onlara bakıyorlardı.

Babam gözlüklerinin üstünden bana baktı, faturada kaldığı yere işaret koyarak, "Sana bir mektup var", dedi. "Masanın üzerinde, kâğıtların arasında." Sonra yine toplamasına döndü. Öte yandan, tezgâhtarlar, müşterilerin satın aldıkları kumaşları toplayıp kâğıda sarıyorlar, iple bağlıyorlardı. Raflar yarı yarıya kumaşla doluydu; bazılarıysa hâlâ boştu.

"Otursana baba", dedim yavaşça, tezgâhın arkasına dolanarak. "Çok hasta olmana rağmen kendine hiç dikkat etmiyorsun."

Babam, ricamı yerine getirmeyeceğini gösterircesine elini kaldırdı ve hesabına ara vermedi. Çok solgun görünüyordu. Belli ki bu ateşli çalışmasının heyecanından başka onu ayakta tutan ve yıkılış ânını erteleten başka bir şey yoktu.

Masaya gidince bir mektup değil, bir paket buldum orada. Birkaç gün önce, bir pornografik kitap istemek üzere bir kitabevine mektup yazmıştım, işte kitap buradaydı şimdi. Adresimi, daha doğrusu babamın adresini bulmuşlardı; oysa babam buradaki, bu ne adı ne de tabelası olan dükkânı daha yeni açmıştı. Bilgi sağlamaktaki bu becerileri nasıl da şaşırtıcıydı, gönderme yöntemleri ne kadar olağanüstüydü! Hem de inanılmaz hızlı!

"Kitabı, arka tarafta, büroda okuyabilirsin", dedi babam, pek de hoşnut olmayan bir bakışla. "Gördüğün gibi, burada pek yer yok."

Dükkânın arka tarafındaki oda henüz boştu. Aradaki cam kapıdan dükkânın ışığı hafifçe vuruyordu buraya. Dükkânda çalışanların paltoları duvardaki çengellere asılıydı. Paketi açtım, kapıdan vuran cılız ışıkta kitabın yanına eklenmiş olan mektubu okudum.

Mektupta, istemiş olduğum kitabın mevcudunun ne yazık ki tükenmiş olduğu bildiriliyordu. Sonuçtan emin olmasalar da kitabı benim için bulmaya çalışacaklardı; bu arada da, beni hiçbir taahhüt altına sokmadan, hoşlanacağıma emin oldukları bir şey gönderiyorlardı bana. Bu sözlerin arkasından, büyük bir aydınlatma gücüne ve daha birçok özelliğe sahip, katlanabilir bir teleskopun tanımlanması geliyordu. İlgiyle aleti kutusundan çıkardım. Siyah muşambadan yapılmıştı, yassıltılmış bir akordeon gibi katlanmıştı. Teleskoplara karşı her zaman eğilimim olmuştur. Aletin katlarını açmaya başladım. İncecik çubuklarla sertleştirilmiş olan alet, parmaklarımın altında büyüdü, uzunlamasına bütün odayı doldurdu, bir tür dev körük, siyah odacıklardan oluşan bir dolambaç, birbirinin içine geçmiş bir dizi karanlık oda oldu. Aynı zamanda, rugandan yapılma, uzun gövdeli bir model otomobile de benziyordu; hafif malzeme olsun diye kullanılan kâğıt ve sert çuval beziyle gerçeğin hacimliliğine öykünen bir tiyatro dekoru. Aletin siyah borusunun içine baktım ve derinlerde sanatoryumun arka tarafının belli belirsiz çizgilerini gördüm. Meraklanmıştım, başımı aletin arka bölümünün içine biraz daha soktum. Elinde bir tepsiyle sanatoryumun karanlık koridorunda yürüyen hizmetçi görüş açıma girmişti. Arkasına dönüp bana gülümsedi. Beni görebiliyor mu acaba, diye sordum kendi kendime. Karşı konulmaz bir uyku gözlerimin önüne bir perde çekmişti. Sanki teleskopun arka bölmesinde bir limuzinin arka koltuğunda oturur gibi oturuyordum. Koluna hafifçe dokunduğumda, alet, kâğıttan bir kelebek gibi hışırdamaya başladı; harekete geçtiğini, kapıya yöneldiğini hissettim.

Kocaman bir tırtıl gibi, teleskop sürünerek aydınlık dükkâna girdi; ön tarafında iki taklit farı olan kâğıttan kocaman bir

eklembacaklı. Müşteriler birbirlerine sokuldular, bu kâğıttan kör canavardan kaçtılar; tezgâhtarlar sokak kapısını ardına kadar açtılar, ben de kâğıttan arabamla, benim bu gerçekten yüzkarası çıkışımı nefret dolu gözlerle izleyen seyircilerin arasından yavaşça ilerleyip dışarı çıktım.

3

Bu kasabada hayat böyledir işte, ve böyle geçip gider. Günün büyük bölümü uykuda geçer, hem de yalnızca yatakta değil. İş uykuya gelince pek seçici davranmaz insanlar. Herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda, küçük bir kestirme yapmaya hazırdır herkes; başını bir lokantadaki masaya dayayarak, bir faytonun içinde, hattâ ayaktayken, sözgelimi dolaşmak için dışarı çıkıp bir an gözü bir apartmanın girişine kayarsa ve vazgeçilmez uyku ihtiyacına boyun eğerse.

Uyanınca, hâlâ mahmur ve iki yana sallanır durumda, ara verilen sohbete ya da yorucu gezintiye devam edilir, ne başı ne de sonu olan karmaşık tartışmalar sürdürülür. Böylece, koca koca zaman dilimleri bir yerlerde yitirilir; günün akışı denetimimizden çıkar, sonunda bunun üzerinde durmamayı öğreniriz, ve her gün denetlemek üzere eğitilmiş olduğumuz, gündelik alışkanlıktan peşini bırakmadığımız kesintisiz zaman akımının çerçevesinden en ufak bir pişmanlık duymadan vazgeçilir. Zamanın geçişi için her an hesap vermeye hazır olmaktan, kullanılan saatleri dakikası dakikasına hesaplamaktan, toplumumuzun gururu ve hırsı olan bu şeylerden, çoktan vazgeçmişizdir bile. Eskiden hiç kimsenin sorgulamaya cesaret edemediği bu temel erdemler çoktan bir kenara bırakılmıştır.

Durumu açıklamak için birkaç örnek vereceğim. Günün ya da gecenin herhangi bir saatinde –gökyüzünün rengindeki belli belirsiz bir fark, gün mü gece mi olduğunun anlaşılmasını sağlar–, alacakaranlıkta, sanatoryum yolundaki köprünün parmaklıklarında uyanıyorum. Gün ağarmakta. Uykuya teslim olarak, ne yaptığımın farkında olmayarak kasabada dolaşıp durmuş, sonra da yorgunluktan bitkin durumda sürüklenerek

bu köprüye gelmiş olmalıyım. Doktor Gotard'ın bana bu gezintimde eşlik edip etmediğini bilemiyorum, ama şimdi karşımda durmuş, uzun tiradını sona erdiriyor ve öğüt veriyor. Kendi güzel konuşmasından etkilenerek elini kolumun altına sokuyor ve beni alıp götürüyor. Onunla birlikte yürüyorum ve daha köprüyü bile geçmeden yeniden uyuyakalıyorum. Kapalı gözkapaklarımın altından doktorun ayrıntılı el kol hareketlerini, kapkara sakalının altındaki gülümsemeyi belli belirsiz fark edebiliyorum, ve boşuna bir çabayla onun amacını, elindeki kozu anlamaya çalışıyorum; şu anda karşımda kollarını iki yana açmış duruyor ve belli ki açıklamış olduğu kozunun zaferini tadıyor. Ne kadar zamandır böyle kol kola, yanlış anlamalarla yüklü bir sohbete dalarak yürüdüğümüzü bilmiyorum, ansızın uykumdan tümüyle sıyrılıyorum. Doktor Gotard gitmiş, ortalık oldukça karanlık, ama bunun nedeni gözlerimin kapalı olması. Gözlerimi açtığımda kendimi odamızda buluyorum, oraya nasıl geldiğimi ise bilmiyorum.

Daha da çarpıcı bir örnek: Öğle vakti kasabada bir lokantaya giriyorum, çok dolu ve çok gürültülü. Lokantanın ortasında, üzerindeki tabak çanağın ağırlığıyla bel vermiş bir masada kimi görsem beğenirsiniz? Babamı. Herkesin gözü onun üstünde, o ise heyecanla, zevkten neredeyse kendinden geçerek, elmas kravat iğnesi ışıl ışıl, dört bir yana dönüyor, herkesle aynı anda abartılı konuşmalara girişiyor. Kurusıkı bir kabadayılık gösterisiyle –ki bunu izlerken büyük bir huzursuzluk duyuyorum– durmadan yeni yemekler ısmarlıyor, masanın üzerindeki tabaklar yığıldıkça yığılıyor. Bu tabakları büyük bir keyifle yanında biriktiriyor, aynı anda hem çiğneyip hem konuşuyor, bu ziyafetten aldığı büyük zevki mimikleriyle ifade ediyor, sıcak bir gülümsemeyle durmadan yeni siparişler verdiği Adam'ı, yani garsonu, hayran gözlerle izliyor. Garson da, peçetesini sallayarak koşup yemekleri getirince babam yanındakilere dönüyor ve Adam'ın, bu garsonun dayanılmaz çekiciliğine tanık olmalarını istiyor onlardan.

"Eşi bulunmaz bir çocuk", diyor babam mutlu bir gülümsemeyle, gözlerini kısarak, "melek sanki! Onun çok çekici olduğunu kabul edin beyler!"

Babam beni görmeden, tiksinerek ayrılıyorum oradan. Oraya müşterileri eğlendirsin diye lokantanın sahibi tarafından oturtulmuş olsaydı bundan daha fazla soytarılık yapamazdı. Başım uykudan ağırlaşarak, sokaklarda tökezleyerek sanatoryuma doğru gidiyorum. Başımı bir mektup kutusuna dayayarak biraz kestiriyorum. Sonunda, karanlıkta el yordamıyla giriş kapısını bulup içeri giriyorum. Odamız karanlık, elektrik düğmesine dokunuyorum, ama cereyan yok. Pencereden içeri soğuk bir hava akımı giriyor. Karanlıkta yatak gıcırdıyor.

Babam başını yastıktan kaldırıp, "Ah Jozef, Jozef!" diyor. "Burada iki gündür yatıyorum, hiç ilgilenen olmadı. Ziller çalışmıyor, kimse bana bakmaya gelmedi, öz oğlumsa kasabada kızların peşinden koşmak için benim gibi ağır hasta bir adamı bırakıp gitti. Bak, kalbim nasıl deli gibi çarpıyor!"

Bütün bunları nasıl bağdaştıracağım ben? Babam sağlıksız bir oburluk dürtüsüyle lokantaya gidip oturmuş muydu, yoksa çok hasta olduğu için yatağında mı kalmıştı? İki tane baba mı vardı? Hayır, değil. Bütün bunların nedeni, sürekli gözetim altında bulundurulmayan zamanın hızla çözülmesi.

Zamanın, bu disiplinsiz öğenin, ancak zorlandığı için, sürekli terbiye edilmesi, titizlikle özen gösterilmesi, aşırılıklarının devamlı olarak engellenip düzeltilmesi sayesinde belirli sınırlar içinde kaldığını biliyoruz. Üzerindeki dikkatimiz kalkınca hemen birtakım numaralara başvurur, vahşileşir, sorumsuzca eşek şakaları yapar, çılgınca maskaralıklara girişir. Özel zamanlarımızın uyuşmazlığı gitgide daha da belirgin olarak ortaya çıkar, babamın zamanıyla benimkisi artık örtüşmezler.

Unutmadan söyleyeyim: babamın yaptığı suçlama tümüyle geçersiz. Kızların peşinden filan gitmedim ben. Sarhoş gibi uykudan uykuya sürüklenirken, gözlerimin açık olduğu dakikalarda bile buradaki bayanlarla ilgilenecek halim yok.

Üstelik sokaklardaki bu dipsiz karanlık yüzünden kimsenin yüzünü açık seçik göremiyorum. Bu tür şeylerle bir miktar ilgilenen genç bir adam olarak görebildiğim tek şey, bu kızların çok tuhaf bir biçimde yürüdükleri.

Hiç şaşmadan, dümdüz bir çizgide yürüyorlar, önlerindeki hiçbir engele aldırmadan, yalnızca içlerinden gelen ritme ayak uydurarak ve sanki görünmez bir yumaktan sökülen bir ipliği izleyerek. Bu çizgisel yürüyüş, kılı kırk yaran bir kesinlik ve ölçülü bir zarafet dolu. Her kızın içinde sımsıkı kurulu bir yaya benzeyen, kendine özgü bir kural var sanki.

Dikkatlerini toplayıp olanca ciddiyetleriyle, dümdüz yürürken sanki akıllarında bir tek sorun var: kuralı bozmamak, hata işlememek, sağa ya da sola kaymamak. Sonra farkına varıyorum ki, bu kızların böylesine özenle ve dikkatle taşıdıkları şey, kendi kusursuzluklarına ilişkin saplantıları, öylesine inanıyorlar ki buna, neredeyse gerçeğe dönüşüyor saplantıları. Hiçbir garantisi olmayan, kendilerini tehlikeye atarak üstlendikleri bir beklenti bu: En ufak bir kuşku duyulamayacak, dokunulmaz bir dogma. Bu kurmacanın havalı bayrağının altında ne kusurlar ve yaralar gizlidir, ne tavşan dudaklar ya da yassı burunlar, ne çiller ya da sivilceler! Böylesi bir inanışa kapılıp kurmaca bir kusursuzluk cennetine yönelmeyecek hiçbir çirkinlik ya da bayağılık yoktur.

Bu inanışla kutsanan bedenler oldukça güzelleşir, zaten biçimli ve zarif olan ayaklar, kusursuz ayakkabılar içinde adımlarıyla konuşurlar, bu ayakların adım atarken başlattığı akıcı, parlak monolog, kızların ifadesiz yüzlerinin gururdan açığa vurmadığı düşüncenin zenginliğini ortaya koyar. Kızlar ellerini, kısa, dar ceketlerinin ceplerine sokarlar. Kafelerde ve tiyatroda bacak bacak üstüne atarlar, etekleri dizlerine kadar açılır, susup bacaklarını kışkırtıcı bir biçimde konuştururlar.

Bu kentin tuhaflıklarından biriyle ilgili olarak söyleyeceklerim bu kadar! Bu bölgenin bitkilerinin siyahlığından daha önce söz etmiştim. Belli bir tür siyah eğreltiotundan özellikle söz etmem gerek: Buradaki bütün apartmanların pencerelerinde ve halka açık bütün alanlarda bu bitkiyle dolu saksılar var. Eğreltiotu neredeyse yas simgesi, kasabanın cenaze arması.

4

Sanatoryumdaki koşullar günden güne daha da dayanılmaz oluyor. Bir tuzağa düşmüş olduğumuzu itiraf etmeliyiz. Benim gelişimden bu yana, ki o anda yeni gelene konukseverce bir ilgiye benzer bir şeyler gösterilmişti, sanatoryumun yöneticileri profesyonelce özen gösteriyormuş numarası bile yapmadılar. Kendi başımızın çaresine bakmaya bıraktılar bizi. İhtiyaçlarımızı kimse gidermiyor. Örneğin, elektrikli zillerin kablolarının kapıların hemen dışında kesilmiş olduğunu ve boşta kaldığını fark ettim. Hizmet eden kimse yok. Koridorlar gece gündüz karanlık ve sessiz. Bu sanatoryumda bizden başka hasta olmamasından kuşkulanıyorum; oda hizmetçisinin öteki odalara girerken ya da çıkarken ve kapılarını kapatırken fırlattığı gizemli ya da gizli bakışların da bir aldatmacadan başka bir şey olmadığını düşünüyorum.

Kimi zaman bütün kapıları ardına kadar açmak, sonra da öylece bırakmak için büyük bir arzu duyuyorum içimde, böylece içine düştüğümüz bu sefil entrika açığa çıkabilir.

Ama yine de bu kuşkularımın haklı nedenlere dayandığına tam anlamıyla emin olamıyorum. Bazen, gece geç saatlerde, koridorda Doktor Gotard'a rastlıyorum; beyaz ameliyat önlüğü içinde, elinde bir şırıngayla hizmetçinin peşinden gidiyor. O zaman da onu durdurup bir açıklama istemek pek güç olur.

Kasabadaki lokantayla pastane olmasa insan açlıktan ölebilir burada. Şu ana kadar odamıza ikinci bir yatak koydurmayı başaramadım. Çarşafların değiştirilmesi de söz konusu değil. Uygarca uygulamaların genellikle ihmal edilmesinin ikimizi de etkilediğini itiraf etmeliyim. Benim gibi uygar biri için yatağa giyinik ve ayakkabılı olarak yatmak düşünülemezdi bile. Şimdi, geç vakit, uyku sarhoşu döndüğümde, odayı loş buluyorum, pencerenin perdesini de soğuk bir rüzgâr havalandırıyor. Yarı sersemlemiş durumda, sendeleyerek yatağın üzerine düşüyor, yorganın içine gömülüyorum. Böylece günlerce ya da haftalarca, düzensiz aralıklarla uyuyor, uykunun bomboş topraklarında geziniyorum; her zaman yoldayım, her zaman soluk alıp vermenin yokuşlarındayım, kimi zaman tatlı eğimlerden

aşağı yavaşça ve zarifçe kayıyorum, sonra çabalayarak horultu kayalıklarını tırmanıyorum. Doruğa varınca uykunun taşlı ve ıssız çölündeki ufukları kucaklıyorum. Bir noktada, bir horlamanın keskin dönemecini alırken, yarı bilinçsiz uyanıyor, yatağın ayak ucundaki babamın bedenine dokunuyorum. Orada bir kedi yavrusu gibi kıvrılmış yatıyor. Yeniden, ağzım açık, uykuya dalıyorum, dağlık arazinin geniş panoraması görkemle geçiyor önümden.

Babam dükkândayken çok enerjik; işlemler yapıyor ve müşteri çekmek için elinden geleni ardına koymuyor. Yanakları hareketten kızarıyor, gözleri parlıyor. Sanatoryumdaysa çok hasta, evde geçirdiği son haftalarda olduğu kadar hasta. Sonunun yaklaşmakta olduğu açıkça görülüyor. Cılız bir sesle konuşuyor benimle: "Dükkâna daha sık gelmelisin Jozef. Bu tezgâhtarlar bizi soyuyorlar. Görüyorsun ki artık işlerle başa çıkamıyorum. Ben burada haftalardır hasta yatıyorum, dükkân ihmal edildi, sahipsiz kaldı. Evden mektup var mı?"

Bu işten pişmanlık duymaya başlıyorum. Babamı buraya göndermeye karar verirken belki de ustaca yapılmış reklamlara kanmıştık. Zamanı geri almak; iyi de gerçekte ne anlamı vardı bunun? Burada insana değeri tam olan, doğru bir zaman veriliyor muydu, gerçek bir zaman, yeni bir toptan kesilmiş kumaş gibi zaman, yenilik ve apre kokan? Tam tersine, kullanılmış zaman bu, başkalarının eskittiği, elek gibi delik deşik bir zaman.

Şaşacak bir şey yok, kusulmuş bir zaman bu (sözümü bağışlayın), ikinci el bir zaman. Tanrı yardımcımız olsun!

Sonra bir de şu zamanın olabildiğince yanlış kullanılması var. Utanç verici numaralar, zamanın mekanizmasına arka taraftan yanaşmak, onun nazik gizlerini tehlikeli biçimde ellemek! Bazen insanın, masaya yumruğunu indirip, "Yeter artık!" diye bağırası geliyor. "Zamandan sakının, zaman dokunulmazdır, onu kışkırtmamak gerek! Sahip olduğunuz mekân size yetmiyor mu? Mekân insanlar içindir, mekânda istediğiniz gibi hareket edebilir, takla atabilir, düşebilir, yıldızdan yıldıza sıçrayabilirsiniz. Ama Tanrı aşkına zamanla oynamayın!"

Öte yandan, Doktor Gotard'a ayrılacağımı bildirebilir miydim? Babamın yaşamı ne kadar berbat olursa olsun onu görebi-

liyorum, onunla olabiliyorum, konuşabiliyorum. Aslında Doktor Gotard'a büyük minnet duymam gerek.

Birçok kez Doktor Gotard'la açıkça konuşmak istedim, ama ele geçiremiyorum onu. Az önce lokantaya gitti, diyor hizmetçi kız. Tam oraya yöneliyorum ki kız arkamdan koşup yanıldığını, doktorun ameliyathanede olduğunu söylüyor. Birinci kata koşarken, acaba burada ne tür ameliyatlar yapılıyor diye düşünüyorum. Bekleme odasına giriyorum, orada beklemem isteniyor. Doktor Gotard az sonra gelecek, ameliyatı biraz önce bitirmiş, ellerini yıkıyormuş. Neredeyse gözümde canlandırabiliyorum onu: kısa boylu, uzun adımlar atıyor, ceketinin önü açık, hastanenin salonlarından hızla geçiyor. Az sonra bana ne deseler beğenirsiniz? Doktor Gotard oraya gelmemiş bile, orada yıllardır bir tek ameliyat bile yapılmamış. Odasında, siyah sakalını havaya dikmiş uyuyormuş. Horultusu odayı, pamuk yığınları gibi bulutlarla doldururcasına dolduruyor, bu bulutlar büyüyor, üst üste yığılıyor, kabarıyor, yatağıyla birlikte doktor Gotard yükseliyor da yükseliyor; horultu dalgalarının ve kabaran örtülerin üzerinde, göğe doğru büyük, dokunaklı bir yükseliş.

Burada daha da tuhaf şeyler oluyor. Kendimden saklamaya çalıştığım ve o tuhaflıkları içinde gerçekten fantastik olan şeyler. Ne zaman odamızdan çıksam, kapının arkasında beklemiş olan birinin hızla uzaklaşıp bir köşeyi döndüğü izlenimini ediniyorum. Ya da önümden biri yürüyor ve arkasına bakmıyor gibi geliyor bana. Bir hemşire değil bu. Kim olduğunu biliyorum! Heyecandan titreyen bir sesle, "Anne!" diye sesleniyorum; annem başını bana çeviriyor, bir an yalvaran bir gülümsemeyle yüzüme bakıyor. Neredeyim? Burada neler oluyor? Nasıl bir tuzağa dolandım ben?

5

Neden bilmem ama –belki de mevsimdendir– günlerin renkleri ciddileşiyor, koyulaşıyor, kararıyor. Sanki dünyaya siyah gözlüklerin ardından bakıyoruz.

Şimdi görünüm, soluk mürekkeple dolu kocaman bir akvaryumun dibine benziyor. Ağaçlar, insanlar ve binalar birbirine karışıyor, mürekkepli derinliğin artalanı önünde sualtı bitkileri gibi sallanıyor.

Sanatoryumun çevresinde sık sık kara köpek sürüleri görülüyor. Her biçim ve irilikteki bu köpekler alacakaranlıkta, kendi işlerine dalıp, sessizce, gerginlik içinde ve gözlerini dört açarak yollarda ve patikalarda koşuyorlar.

İkişer üçer bir arada koşuyorlar, boyunlarını ileri uzatıp, kulaklarını dikip, gırtlaklarından sanki istekleri dışında yükselen, yakınan bir ses tonuyla –çok sinirli olduklarının işareti bu– alçak sesle uluyorlar. Kafaları kendi işlerinde, koşarak, acele ederek, hep biryerlere yönelerek, hep gizemli bir amacı hedefleyerek ilerlerken yanlarından geçenleri pek fark etmiyorlar. Ara sıra içlerinden biri koşarken çevresine bir göz atıyor, o zaman da kara, zeki gözleri, yalnızca zaman darlığı yüzünden tam kıvamını bulamayan bir öfkeyle dolu oluyor. Kimi zaman da köpekler, öfkelerine karşı koyamayarak, başlarını yere eğip tehlikeli bir biçimde hırlayarak insanın ayaklarına doğru koşuyorlar, ama çok geçmeden vazgeçip geri çekiliyorlar.

Bu köpek belasına karşı yapılacak bir şey yok; ama sanatoryum yönetimi neden zincire bağlı kocaman bir kurt köpeği besliyor ki; korkunç bir canavar bu, adeta şeytanca bir yırtıcılığı olan gerçek bir kurt-insan. Ne zaman kulübesinin yanından geçsem korkudan ürperiyorum; kulübenin yanında kısa zincirinin ucunda hareketsiz duruyor, kafasının çevresini bir hale gibi saran diken gibi tüyleriyle, favorili ve sakallı, güçlü çenelerinin arasından sivri dişlerinin tamamı görünerek. Havlamıyor, ama ne zaman bir insan görse vahşi yüzü geriliyor. Sınırsız bir öfkeyle yüzü kaskatı kesiliyor, korkunç ağzını ağır ağır kaldırarak nefretinin derinlerinden gelen alçak, coşkulu bir sesle, sarsılarak ulumaya başlıyor, bu ulumanın içinde hüzün ve çaresizlik saklı.

Ne zaman babamla birlikte dışarı çıksak, babam hayvanın yanından umursamazca geçer. Bense, köpeğin bu umarsız nefretiyle yüz yüze gelince derinden sarsılıyorum. Ben babamdan

iki baş daha uzunum, ufak tefek ve zayıf olan babam, benim yanımda oldukça yaşlı bir adamın küçük adımlarıyla yürüyor.

Bir gün kent meydanına yaklaştığımızda olağandışı bir hareket gördük. Sokaklar insan doluydu, bir düşman ordusunun kasabaya girdiği yolunda inanılmaz bir haber duyduk.

Ortalıktaki kargaşa içinde insanlar herkesi telaşlandırıcı ve birbiriyle çelişkili haberler alıp veriyorlardı, bunlara inanmak oldukça güçtü. Diplomatik çalışmalar yapılmadan bir savaş mı? Barışın ortalık yerinde bir savaş mı? Kime karşı savaş ve hangi nedenle? Düşman istilasının bir öbek hoşnutsuz kasabalıya cesaret verdiği, bunların da silahlanıp ortaya çıktığı, barışsever halkı dehşete düşürdüğü anlatıldı bize. Gerçekten de bir grup eylemcinin, siyah sivil kıyafetler içinde, göğüsleri çapraz beyaz kayışlı, silahlarını doğrultup sessizce ilerlediklerini gördük. Onlar şapkalarının altından alaycı karanlık bakışlar fırlatarak geçerken kalabalıklar kaldırımlara çekildi; bu bakışlarda biraz üstünlük havası vardı, kötücül ve sapkın bir keyif ışıltısı, sanki kahkahayla gülmemek için kendilerini zor tutuyorlarmış gibi. Kalabalığın içinden bu adamlardan bazılarını tanıyan ve içleri rahatlayarak seslenen olduysa da, silahların namluları görününce sesler bir anda kesildi. Adamlar kimseye meydan okumadan geçip gittiler. Bütün sokaklar bir anda korkuya kapılmış, ses çıkarmayan insanlarla doldu. Boğuk bir mırıltı kasabanın üstüne yayıldı. Uzaktan top atışları ve top arabalarının takırtısını duyar gibi olduk.

"Dükkâna gitmeliyim", dedi babam, yüzü solgundu, ama kararlıydı. "Benimle gelmene gerek yok", diye ekledi. "Ayakbağı olursun. Sen sanatoryuma dön."

İçimdeki korkaklığın sesi, babamın sözünü dinlememe neden oldu. Babamı kalabalığın içinde, sımsıkı etten duvarı aşıp geçmeye çalışırken gördüm, sonra onu gözden kaybettim.

Yan sokaklardan ve dar aralıklardan koşarak geçtim, kasabanın yukarılarına doğru yöneldim. Yukarı doğru gidersem, artık insan kaynayan kasaba merkezine uğramaktan kurtulacağımı fark etmiştim.

Yukarı çıktıkça kalabalık seyreldi, sonunda büsbütün yok oldu. Boş sokaklardan sessizce geçerek belediye parkına gittim.

Orada sokak lambaları yakılmıştı, koyu mavi bir alevle yanıyorlardı, yas çiçekleri olan asfodellerin rengiydi bu. Her ışığın çevresine dans eden kanatlı böcekler üşüşmüştü; kurşun gibi ağırdılar, titreşen kanatlarıyla yamuk yumuk uçuyorlardı. Yere düşenler kumların içinde hantalca debeleniyorlar, sırtları kabarıyor, altında kanatlarının narin zarlarını katlamaya çalıştıkları sert kabukların altında kamburlaşıyorlardı. Çimenlerde ve ara yollarda tasasız sohbetlere dalmış insanlar dolaşıyordu.

Parkın karşı ucundaki ağaçlar, parkın duvarının öteki tarafında, alçak zemin üzerine inşa edilmiş evlerin avlularına doğru boyunlarını sarkıtmışlardı. Parkın kıyısında, o duvar boyunca yürüdüm, duvar içerde ancak göğsüme kadar geliyordu; arka taraftaysa avlulara kadar kademe kademe iniyordu. Bir yerde, avlulardan duvarın tepesine doğru sert topraktan bir rampa yükseliyordu. Oradan hiç güçlük çekmeden duvarın öte yanına geçtim, evlerin arasından güçlükle ilerleyip bir sokağa ulaştım. Beklediğim gibi neredeyse sanatoryumla karşı karşıya buldum kendimi; ağaçlar sanatoryumun arka yüzünü siyah bir çerçeve içine almıştı. Her zaman olduğu gibi demir parmaklığın içindeki kapıyı açtım, ta uzaktan bekçi köpeğinin yerinde durduğunu gördüm. Her zaman olduğu gibi nefretle ürperdim, onun kinle uluyuşunu dinlemek zorunda kalmamak için köpeğin yanından olabildiğince hızlı geçmek istedim; ama birden onun zincire bağlanmamış olduğunu fark ettim, boğuk boğuk havlıyor, yolumu kesmeye çalışarak avlunun içinde dört dönüyordu.

Korkudan donarak geri çekildim; içgüdüsel olarak sığınacak bir yer arayarak ve bütün çabalarımın boşa çıkacağına inanarak oracıkta duran küçük bir çardağın altına süründüm. Kıllı hayvan üstüme atlıyordu, burnunu çardağın altına sokmuştu bile. Tuzağa düşmüştüm. Dehşetten donarak köpeğin uzun bir zincirin ucuna bağlı olduğunu, zincirin sonuna kadar uzadığını ve çardağın dibine pençelerinin erişemeyeceğini gördüm. Korkudan perişandım, rahatlama hissedemeyecek kadar güçsüzdüm. Bacaklarım titriyordu, neredeyse bayılacaktım, gözlerimi kaldırdım. O canavarı hiç bu kadar yakından görmemiştim, ancak şimdi nasıl bir şey olduğunu görebiliyordum. Önyargı nasıl da güçlü bir şey! Korku insanı nasıl da kör ediyor! Ne kadar

da körmüşüm! Karşımdaki bir köpek değil, bir insandı. Zincire vurulmuş bir insandı ve ben kısadan giderek, benzetme yoluyla, genel bir değerlendirme yaparak onu köpek sanmıştım. Yanlış anlaşılmak istemem. Elbette bir köpekti o, ama insan biçiminde bir köpek. Bir köpeğin bünyesi içsel bir oluşumdur ve hem insan hem de hayvan biçiminde görünebilir o beden. Çenesi açılmış, dişleri korkunç bir hırlamayla ortaya çıkmış olarak çardağın ağzında karşımda duran şey, orta boylu, kara sakallı bir adamdı. Yüzü sarı ve kemikliydi; gözleri kara, kötü bakışlı ve üzgündü. Siyah takım elbisesine ve sakalının biçimine bakarak onun bir entelektüel ya da bilim adamı olduğunu düşünebilirdiniz; hattâ Doktor Gotard'ın başarısız erkek kardeşi olabilirdi. Ama bu ilk izlenim yanlıştı. Zamk lekesi içindeki o iri eller, burun deliklerinin iki yanından aşağı uzayıp sakalının içinde kaybolan iki kaba ve alaycı kırışık, dar alnındaki sıradan yatay çizgiler bu ilk izlenimi çabucak siliyordu. Daha çok bir mücellite, palavracı konuşmacıya, parti üyesine benziyordu; karanlık, sarsıcı tutkulara sahip şiddet yanlısı bir adama. Onu katıksız bir köpek yapan da buydu, tutkunun bu uçurumları, bütün damarlarının kasılarak gerilmesi, bir sopanın ucu üzerine doğrultulduğunda çılgınca, öfkeyle havlaması.

Çardağın arka tarafından kaçmaya çalışırsam, diye düşündüm, onun elinden kesinlikle kurtulmuş olurum ve bir yan yolu izleyerek sanatoryumun giriş kapısına ulaşırım. Tam bacağımı parmaklığın üstünden aşırıyordum ki birden durdum. Çekip gitmenin ve köpeği geride, umarsız ve sınırsız öfkesinin pençesinde bırakmanın gaddarca bir şey olacağını hissettim. Onun kurduğu tuzaktan kurtulup kaçtığımda duyacağı korkunç hayal kırıklığını, sınırsız acıyı tahmin edebiliyordum. Kalmaya karar verdim.

Öne çıkıp yumuşak bir sesle, "Lütfen sakinleşin", dedim, "sizi zincirinizden kurtaracağım".

Hırlamalarla, kasılmalarla çarpılan yüzü yeniden bir bütün halini aldı, düzeldi, neredeyse insansılaştı. Hiç korkmadan yanına gittim ve boynundaki tokayı çözdüm. Yan yana yürüdük. Mücellitin üzerinde düzgün, siyah bir takım elbise vardı, ama ayakları çıplaktı. Onunla konuşmaya çalıştım, ama yanıt

olarak ağzının içinden karmakarışık bir şeyler homurdandı. Yalnızca siyah, anlamlı gözlerinde bir an çılgınca bir minnet, bağlılık okudum, içim ürperdi. Ne zaman bir taşa ya da tümseğe takılıp tökezlese yüzü buruşuyor, korkudan büzülüyordu, arkasından da öfke kaplıyordu yüzünü. O zaman sert, dostça bir azarlamayla onu kendine getiriyordum. Sırtını bile okşuyordum. Yüzünde şaşkın, kuşkulu, inanmayan bir gülümseme belirmeye başlıyordu. Ah, bu korkunç arkadaşlığa dayanmak ne kadar da güçtü! Bu uğursuz sevgi ne kadar da ürkütücüydü! Bana boyun eğdiği gözlerinden açıkça belli olan, yüzümdeki en ufak değişikliği dikkatle izleyen ve yanımda benimle birlikte yürüyen bu adamdan nasıl kurtulabilirdim? Sabırsızlık gösteremezdim.

Cüzdanımı çıkartıp sıradan bir şey söylercesine, "Sanırım paraya ihtiyacınız var", dedim. "Size memnuniyetle para veririm." Ama cüzdanımı görür görmez yüzüne öylesine çılgınca bir ifade geldi ki, cüzdanımı apar topar cebime soktum. Bir süre daha kendine gelemedi, yüz hatları, hırlama nöbetleriyle kasılıp kaldı. Yo, daha fazla dayanamayacaktım buna. Başka şeylere katlanabilirdim, ama buna asla. Zaten her şey yeteri kadar karışıp içinden çıkılmaz olmuştu. İşte o anda kasabanın üstündeki alevleri gördüm. Babam devrimin yangını içinde, yanan dükkânındaydı; Doktor Gotard'a ulaşmak olanaksızdı. Üstüne üstlük annem gizli bir görevle, takma adla ortaya çıkmıştı. bütün bunlar beni sıkıştıran, büyük ve ne olduğu belirsiz bir entrikanın parçalarıydı. Kaçmalıyım, diye düşündüm, ne olursa olsun kaçmalıyım. Nereye olursa olsun. Köpek kokan, gözlerini üzerimden ayırmayan bu mücellitle olan bu korkunç arkadaşlığımı kesmeliyim. Artık sanatoryumun kapısına varmıştık.

"Lütfen odama gelin", dedim kibarca. Uygar davranışlar onu büyülüyor, vahşiliğini yatıştırıyordu. Odama önce onu soktum, oturması için bir iskemle verdim.

"Lokantaya gidip biraz konyak alayım", dedim.

Dehşete düşerek ayağa kalktı, peşimden gelmek istedi.

Korkusunu tatlı-sert yatıştırdım. "Burada oturup beni bekleyin", dedim, altında korku yatan derin, yansılı bir sesle. Yüzünde ürkek bir gülümsemeyle yerine oturdu.

Dışarı çıkıp ağır ağır koridor boyunca yürüdüm, aşağı inip giriş kapısına giden holü geçtim; kapıdan çıktım, avluyu geçtim, demir kapıyı çarparak kapattım ve ancak o zaman tren istasyonuna giden karanlık bulvar boyunca soluk soluğa, kalbim deli gibi çarparak, şakaklarım zonklayarak koşmaya başladım.

Kafamın içinde resimler uçuşuyordu; her biri bir öncekinden daha korkunçtu. Sabırsızlaşan canavar köpek, onu kandırdığımı anladığında duyduğu korku ve çaresizlik, bir başka öfke nöbeti, müthiş bir şiddetle yinelenen bir başka çılgınlık nöbeti. Babamın sanatoryuma dönüşü, hiçbir şeyden haberi olmadan kapıya vuruşu, ve o dehşet verici canavarla karşılaşışı.

Bereket versin babam artık hayatta değildi; bütün bunlarla yüz yüze gelemez, diye düşündüm ferahlayarak; hareket etmeye hazır olan bir sıra tren vagonunu karşımda görür gibi oldum. Bir tanesine bindim, tren de sanki benim gelmemi bekliyormuş gibi, düdüğünü bile öttürmeden ağır ağır hareket etti.

Karanlık, uğultulu ormanlarla dolu –ağaçların arasından sanatoryumun duvarları beyaz beyaz görünüyordu– ufkun o kocaman çanağı, pencerenin dışından yeniden döne döne geçti.

O günden sonra sürekli yolculuk ettim. O treni kendime yuva yaptım, kompartmanları dolaşırken herkes benimle iyi geçiniyor. Birer oda kadar geniş olan kompartmanlar çöp ve saman dolu; gri, soluk günlerde soğuk rüzgârlar kompartmanları delip geçiyor.

Elbisem yıprandı, yırtıldı. Bana bir demiryolcunun eski püskü üniformasını verdiler. Yanağımın biri şiştiği için yüzüme pis bir sargı bezi sardılar. Samanların üzerine oturup uyukluyorum, acıkınca da ikinci sınıf kompartmanlarından birinin koridorunda dikilip şarkı söylüyorum. İnsanlar kasketimin içine metal paralar atıyorlar; siperliğinin yarısı kopmuş bir demiryolcu kasketi bu.

Dodo

Bizi genellikle Cumartesi günleri, öğleden sonra ziyaret ederdi, sırtında koyu renkli bir takım elbise, beyaz pike bir yelek ve başında, görünüşe göre ısmarlama yaptırdığı belli olan silindir şapka olurdu. Bir çeyrek saat kadar kalır, sodalı ahududu şurubu içer, dizlerinin arasına sıkıştırdığı kemik saplı bir bastona çenesini dayar, ya da sessizce sigarasının mavi dumanına dalıp giderdi.

Öteki akrabalarımız da aşağı yukarı aynı zamanda gelirdi; daha sonra konuşmalar genel konulara yöneldiğinde, Dodo bir kenara çekilir, bir figüran gibi geri planda kalırdı. Bu hareketli toplantılar sırasında tek sözcük bile etmez, ama haşmetli kaşlarının altındaki anlamlı gözleri herkesin üzerinde tek tek durur, çenesi sarkar, yüzü uzar, kendini kaptırıp konuşmaları dinlerken kaslarını denetleyemez hale gelirdi.

Dodo ancak kendisiyle konuşulursa ağzını açardı, açınca da tek heceli sözcüklerle, gönülsüzce, gözlerini kaçırarak konuşurdu; ayrıca sorular da basit konular üzerine kolay sorular olmalıydı. Kimi zaman konuşmanın bu temel soruların ötesine gitmesini sağlardı, dağarcığındaki anlamlı el kol hareketlerine başvurup yüzünü gözünü oynatırdı; birçok değişik biçimde yorumlanabildiği için bunlar çok işe yarardı, beceriksizce konuşmasındaki boşlukları doldurur, mantıklı bir yanıt verildiği izlenimini uyandırırdı. Ancak bu, pek çabuk bir kenara itilen bir yanılsamaydı; konuşma tümüyle kesiliverirdi; konuşma arkadaşının bakışları ağır ağır ve dalgınca Dodo'dan başka yönlere

giderken kendi başına kalan Dodo, figüran ve sessiz gözlemci rolüne geri dönerdi.

Annesiyle birlikte kent dışına çıkıp çıkmadığı sorulduğunda, "Bilmiyorum", yanıtını veren biriyle nasıl konuşulabilirdi ki? Üzücü ve sıkıntı yaratıcı gerçek buydu, çünkü Dodo'nun zihni şimdiki zamandan ve güncel olandan başkasını kaydetmiyordu. Dodo çocukken, çok uzun bir zaman önce ciddi bir beyin rahatsızlığı geçirmişti; bu hastalığı sırasında birkaç ay boyunca kendini hiç bilmemiş, hayattan çok ölüme yakın olmuştu. Sonunda durumu düzeldiğinde onun artık adeta günlük yaşamdan dışarı çıkmış olduğu ve mantıklı insanlar toplumunda yer almadığı ortaya çıkmıştı. Görünüşü kurtarmak için özel eğitim görmesi gerekti, bunu da laf olsun diye ve büyük bir dikkat içinde gerçekleştirdiler. Başkaları söz konusu olduğunda sertçe ve tavizsiz uygulanan görenekler, Dodo söz konusu olduğunda hoşgörü sınırlarına çekiliyordu.

Dodo'nun korunması için çevresinde özel ayrıcalıklardan oluşan bir kuşak ve tarafsız bir bölge yaratılıyordu, böylece hayatın acımasızlığı ve zorlamaları ona ulaşamıyordu. Bu bölgenin dışında kalan herkes hayatın dalgalarına kapılıyor, gürültüyle onların içine batıp çıkıyor, akıntıya kapılıp gidiyor, yutuluyor, boğuluyordu; bölgenin içinde ise dinginlik ve sessizlik vardı, ortalığı saran o karmaşa içinde bir duraktı orası. Dodo böyle yaşayıp büyüdü, onun olağandışı yazgısı da kendisiyle birlikte büyüdü, doğal karşılandı, hiç kimse itiraz etmedi.

Dodo'ya asla yeni bir elbise verilmedi; her zaman ağabeyinin küçülmüş elbiselerini giydi. Akranlarının yaşamları evrelere ve dönemlere bölünürken, önemli olaylarla, yücelten ve simgesel anlarla –doğumgünleri, sınavlar, nişanlar, terfiler– dolarken, onun yaşamı, herhangi bir hoş ya da acı veren bir şey olmadan, şaşmaz bir tekdüzelikle geçiyordu; geleceği de, hiçbir sürpriz taşımayan, tümüyle düzgün ve düzenli bir yol izleyeceğe benziyordu.

Dodo'nun, durumun böyle olmasına içinden itiraz ettiğini düşünmek yanlış olur. O, bunu kendisine uygun düşen bir hayat olarak sadelikle ve hiç şaşırmadan kabulleniyordu. O durgun tekdüzeliğin sınırları içinde serinkanlı ve gururlu bir iyimserlikle yaşamını yürütüyor, ayrıntıları düzene sokuyordu.

Her sabah üç sokak boyunca yürüyüşe çıkıyor, üçüncü sokağın sonuna varınca aynı yoldan geri dönüyordu. Sırtında, ağabeyinden kendisine geçen şık kesimli ama oldukça eski bir elbiseyle acele etmeksizin, ağırbaşlı bir tavırla yürüyor, bastonunu arkasında tutuyordu. Keyif için kentte dolaşan bir beyefendi olduğu düşünülebilirdi. Bu telaşsızlık, yönsüzlük ve amaçsızlık kimi zaman oldukça can sıkıcı bir biçime bürünüyordu, çünkü Dodo dükkânların, insanların işlerine dalmış çalıştıkları işyerlerinin önünde ağzı bir karış açık durmayı seviyordu, hattâ sohbet eden insanların arasına katıldığı da olurdu.

Yüzü zamanından önce olgunlaştı ve kulağa tuhaf gelecek ama hayatın olayları ve hayal kırıklıkları Dodo'nun yaşamına dokunmasalar da, onun sınırlarla çerçevelenmiş boş dokunulmazlığına, ayrıcalıklı konumuna zarar vermeseler de, yüz çizgilerini biçimlendiren, ona dokunup geçen bu deneyimler oluyordu; bu çizgiler, onun yüzünü yontup, biçimlendirip büyük bir trajedi oyuncusunun yaşamın bilgeliğini ve hüznünü yansıtan maskesine benzetip –baştan aşağı hayal de olsa– bir tür yaşamöyküsü önceliyorlardı. Kaşları görkemli bir yay çiziyor, iri, hüzünlü, altları mor halkalı gözlerini gölgelendiriyordu. Burnunun iki yanındaki, düzmece bir acının ve bilgeliğin işareti olan iki derin çizgi dudaklarının köşelerine doğru iniyordu. Küçük etli dudakları acıyla sıkılmıştı, öne doğru uzanan Bourbon çenesini süsleyen sivri, koket sakalı ona yaşlıca bir ehlikeyf havası veriyordu.

İnsan denen yaratığın içinde pusuda bekleyen ve gözü doymayan kötülüğün, Dodo'nun bu ayrıcalıklı konumunu arayıp bulması ve yırtıcılıkla ortaya çıkarması kaçınılmazdı.

Böylece sabah gezintilerinde Dodo'ya eşlik edenlerin sayısı hızla artmaya başladı; sıradan bir insan olmamanın sonuçlarından biri, bu kişilerin özel türde arkadaşlar olmalarıydı; ortak çıkarları paylaşan ya da aynı meslekten kişiler değillerdi bunlar; oldukça sorun yaratan ve onun saygınlığına saygınlık katmayan türden kişilerdi. Yaşça çok daha gençtiler onlar, ağırbaşlı ve ciddi Dodo'nun yanından ayrılmıyorlardı; konuşmalarının tonu neşeli ve şakacıydı, bu da Dodo'nun hoşuna gidiyordu.

O neşeli ve tasasız güruhun yanında onlardan bir baş yukarda yürürken müritleri tarafından çevresi alınmış gezgin bir filozofa benzerdi; ve yüzündeki ciddiyet ve hüzün maskesinin altında, bu yüzün genellikle trajik ifadesiyle çarpışan uçarı gülümsemeler gizlenirdi.

Dodo sabah gezintilerinden geç dönmeye başladı; eve geldiğinde saçları karmakarışık, elbiseleri çarpılmış oluyor, ama Retycja Yengenin evini açtığı zavallı kuzini Karola'yı kızdıracak kadar keyifli oluyordu.

Birlikte olduğu kişilerin pek de uygun kişiler olmadığının farkında olan Dodo, evde bu konuyu hiç açmıyordu.

Bu tezdüze yaşamda bir-iki kez önemli sayılabilecek olaylar da oldu. Bir keresinde, sabah evden çıkan Dodo öğle yemeğine gelmedi. Akşam yemeğine de gelmedi, hattâ ertesi günkü öğle yemeğine bile. Retycja Yenge ne yapacağını bilemiyordu. Ama ikinci günün akşamında geldiğinde üstü başı perişandı, silindir şapkası ezilmişti ve çarpık duruyordu, bunun dışında sağlığı yerindeydi, manevî bir huzur içindeydi.

Dodo bu konuda hiçbir şey anlatmadığı için bu kaçamağın nasıl olduğunu tahmin etmek güçtü. Büyük olasılıkla, günlük yürüyüşünü uzatıp kentin tanımadığı bir semtine gitmiş, belki de Dodo'yu hayatın yeni ve bilinmedik koşullarıyla karşı karşıya bırakmaktan kaçınmayan genç müritleri ona orada yardımcı olmuşlardı.

Belki de Dodo'nun zayıf ve aşırı yük binen belleğinin tatilde olduğu günlerden biriydi, nerede oturduğunu ve hattâ adını, yani nasılsa hatırlamayı başardığı ayrıntıları unutmuştu; ama biz onun bu serüveninin ayrıntılarını asla öğrenemedik.

Dodo'nun ağabeyi yurtdışına gittiğinde, aile bireylerinin sayısı dörde indi. Hieronymus Amcayla Retycja Yengenin dışında yalnızca Karola vardı evde; o da o aristokrat evde kâhya kadın rolünü oynuyordu.

Hieronymus Amca yıllardır odasından dışarı adım atamamıştı. İlahi Güç, hayatının karaya oturmuş gemisinin dümenini onun elinden yavaşça çekip aldığından bu yana, koridorla evin karanlık cumbası arasında kendisine tahsis edilen daracık yerde bir pansiyoner hayatı sürdürüyordu.

Ayak bileklerine kadar uzanan sabahlığı içinde cumbanın en karanlık köşesinde oturur, sakalları günden güne uzardı. Uçları tümüyle beyazlaşmış upuzun kırçıl sakalı yüzünü çerçeveler, yanaklarından yukarı çıkar, yalnızca gaga burnunu ve sarkık kaşlarının altında devirdiği gözlerini açıkta bırakırdı.

Bu penceresiz cumbada –daracık bir hücreydi burası, amca da iri bir kedi gibi oturma odasına açılan camlı kapının önünde bir aşağı bir yukarı gezinmeye mahkûmdu– iki tane kocaman meşe karyola dururdu. Amca ile Yenge'nin gece meskenleri. Odanın arka duvarı baştan başa enli bir kumaşla kaplıydı, kumaşın dokumasındaki ne olduğu anlaşılamayan motifler karanlığın içinde göz alırdı. İnsanın gözü karanlığa alışınca, orada, bambularla palmiyelerin arasında kocaman bir aslan görünürdü, bir peygamber kadar güçlü ve ürkütücü, bir patrik kadar heybetli.

Sırt sırta otururken, aslanla Hieronymus Amca birbirlerinin varlığını hissederler ve bundan nefret ederlerdi. Birbirlerine bakmadan hırıldarlar, berbat dişlerini gösterirler, tehditler savururlardı. Bazen aslan öyle öfkelenirdi ki, ön ayaklarının üzerinde doğrulur, yelesi dimdik olur, duvar kumaşının üstündeki bulutlu gökyüzünü kükremesi kaplardı. Bazen Hieronymus Amca aslanın tepesine dikilir, peygamberler gibi bir söylev çeker, bu gösterişli sözlerin yükü altında kaşlarını çatar, sakalı heyecandan dalgalanırdı. O zaman aslan, gözlerini acıyla kısar, başını yavaşça çevirir, kamçı gibi inen bu kutsal sözler karşısında büzülürdü.

Aslanla Hieronymus, amcamın evindeki o karanlık cumbayı sürekli bir savaş alanına çevirmişlerdi.

Hieronymus Amca ile Dodo, o küçücük evde birbirinden bağımsız olarak, asla bir araya gelmeyen iki farklı boyutta yaşıyorlardı. Ne zaman gözleri karşılaşsa, karşısındakinin üzerinde hiç durmadan başka yana çevrilirdi, tıpkı iki farklı ve birbiriyle ilintisiz türden gelen ve tanımadıkları bir şeyin resmini akıllarında tutamayan hayvanlar gibi.

Birbirleriyle hiçbir zaman konuşmazlardı.

Sofrada Retycja Yenge kocasıyla oğlunun arasında oturur, iki farklı dünyanın arasında tampon görevi görürdü; bu iki fırtınalı okyanusun arasında bir kıstak olurdu.

Hieronymus Amca yemeğini huzursuzca yer, yerken uzun sakalı tabağına girerdi. Mutfak kapısı gıcırdayınca yerinden doğrulur, çorba tabağını eline alır, odaya bir yabancı girdiği takdirde tabağıyla birlikte cumbasına kaçmaya hazırlanırdı. Retycja Yenge onu yatıştırır, "Korkma", derdi, "kimse yok; gelen hizmetçi".

O zaman Dodo korkmuş olan babasına öfkeyle ve ters ters bakar, büyük bir hoşnutsuzluk içinde kendi kendine, "Aklını kaçırmış bu..." diye mırıldanırdı.

Hieronymus Amca, hayatın karmaşık ve güç işlerinden azat edilip cumbasındaki sığınağına çekilmek iznini almadan önce bambaşka tarzda bir adamdı. Onu gençliğinde tanıyanlar onun başınabuyrukluğunun hiçbir sınır, engel ya da tereddüt tanımadığını söylerlerdi. Ölüm döşeğindeki hastalara büyük bir keyifle kendilerini bekleyen ölümden söz edermiş. Başsağlığına gidince, hâlâ yas tutan aileye ölen kişinin yaşam tarzını sertçe eleştirmek için fırsat geçermiş eline. İnsanların özel hayatlarındaki gizli tutmak istedikleri, hoş olmayan ya da mahrem konulardan onların yüzüne karşı yüksek sesle ve alaycılıkla söz edermiş. Sonra bir gece, bir iş gezisinden tümüyle bambaşka biri olarak dönmüş, korkudan titreyerek yatağının altına girip saklanmaya çalışmış. Birkaç gün sonra ailenin içinde Hieronymus Amcanın artık kendisini boğmak üzere olan bütün o karmaşık, kuşkulu ve tehlikeli işlerden vazgeçtiği, geri çekildiği ve bizim için bir nebze karanlık olsa da katı ilkelere bağlı olan yepyeni bir hayata başladığı haberi yayılmış.

Pazar günleri öğleden sonra, Retycja Yenge bizi genellikle aile arasında ufak bir çay partisine davet ettiğinde Hieronymus Amca kimseyi tanımazdı. Cumbasında oturur, camlı kapının gerisindeki o topluluğa vahşi ve ürkek gözlerle bakardı. Ama kimi zaman beklenmedik bir biçimde inziva yerini terk eder, üzerinde hâlâ upuzun sabahlığı olduğu halde, sakalı savrularak ve ellerini bizi ayırmak istercesine iki yana açarak şöyle derdi:

"Şimdi de sizden, burada olan herkesten şunu istiyorum: dağılın, koşun, ama sessizce, yavaşça, ayak parmaklarınızın ucuna basarak..."

Sonra, parmağını bize gizemli bir biçimde sallayarak alçak sesle eklerdi:

"Herkes bundan söz ediyor: Di-da."

Yengem onu usulca cumbasına geri iter, ama o kapıda durup arkasına döner, parmağını kaldırarak, asık bir yüzle yinelerdi: "Di-da."

Dodo söylenenleri hemen anlayamazdı, neler olup bittiğini anlayabilmesi için birkaç dakika sessiz kalıp dikkatini toplaması gerekirdi. Durumu anlayınca da gerçekten gülünç bir şey olduğuna emin olmak için gözlerini hepimizin üstünde dolaştırırdı. Ondan sonra da gürültülü bir kahkaha kopartır ve büyük bir hoşnutlukla, başını alayla sallayarak kahkahalar arasında, "Aklını kaçırmış bu!" deyip dururdu.

Retycja Yengenin evinde gece oldu. Sütleri sağılan inekler karanlıkta tahtalara sürtünüyorlardı; hizmetçi kız mutfakta yatmaya gitti; bahçeden yaklaşan, gecenin havasıyla dolu balonlar pencereye çarpıp dağıldılar. Retycja Yenge kocaman yatağının derinlerinde uyuyordu; öteki yataktaysa Hieronymus Amca yastıkların arasında, kukumav gibi dimdik oturuyordu, gözleri karanlıkta parlıyor, sakalı çenesine kadar çektiği dizlerine değiyordu.

Yavaşça yatağından indi, parmaklarının ucuna basarak yengemin yatağına yaklaştı. Uyuyan kadının tepesine dikildi, kaşları ve sakalı kabarmıştı, sıçramaya hazır bir kediye benziyordu. Duvar kaplamasındaki aslan hafifçe esnedi ve başını öte yana çevirdi. Gözleri parlayan, ağzından tükürükler çıkan o baş, uyanan yengemi ürkütmüştü.

"Hemen yatağına dön", dedi, tavuk kışkışlar gibi.

Hieronymus burnundan soluyarak, başını geri çevirip sinirli sinirli bakarak yatağına gitti.

Yandaki odada Dodo yatağında yatıyordu. Asla uyumazdı o. Hastalıklı beynindeki uyku merkezi doğru dürüst çalışmıyordu, bu yüzden de Dodo bütün gece kıvranıyor, bir yandan ötekine dönüp duruyordu.

Şilte gıcırdadı. Dodo derin derin iç geçirdi, hapşırdı, doğrulup oturdu, yeniden yattı.

Yaşanmamış hayatı kaygılandırıyordu onu, ona acı veriyor, kafese kapatılmış bir hayvan gibi Dodo'nun içinde dönüp du-

ruyordu. Dodo'nun, yarım akıllı o adamın bedeninde, hayatını yaşamamış olsa da yaşlanan biri vardı; hiçbir anlamı olmayan bir ölüme doğru olgunlaşan biri.

Sonra ansızın, karanlığın içinde içini çeke çeke ağlamaya başladı.

Retycja Yenge yattığı yerde sıçradı.

"Ne oldu Dodo, bir yerin mi ağrıyor?"

Dodo şaşkınlıkla ona döndü.

"Kimin?" diye sordu.

"Neden ağlıyorsun?" diye sordu yengem.

"Ben değil, o..."

"O kim?"

"İçimdeki..."

"İçindeki kim?"

Ama Dodo elini boşver dercesine salladı.

"Ah..." deyip öteki yanına döndü.

Retycja Yenge parmak uçlarına basarak yatağına döndü. Hieronymus Amcanın yatağının yanından geçerken, amcam tehdit edercesine parmağını kaldırdı:.

"Herkes ondan söz ediyor: Di-da..."

Edzio

1

Bizimle aynı katta, evin avluya bakan uzun ve dar bir kanadında Edzio, ailesiyle birlikte yaşar.

Edzio çoktandır küçük bir çocuk değil, büyük bir adam, sesi de tam bir erkek sesi, zaman zaman operalardan aryalar söyler.

Edzio'nun iri yarı biri olacağı belli, ama sünger gibi, bıngıl bıngıl değil de, atletik ve kaslı bir biçim alacak bedeni. Omuzları ayı gibi geniş ve güçlü, ama bu neye yarar? Bacaklarını kullanamıyor, bacakları cansız ve biçimsiz. Bacaklarına bakıldığında, onların o tuhaf sakatlığının nerede yattığını anlamak güç. Sanki bacaklarında, dizleriyle ayak bilekleri arasında gereğinden fazla eklem var gibi; bacaklarının, bu çok sayıdaki eklem yerlerinden bükülmesine şaşmamak gerek, hem yalnızca yanlara doğru değil, öne doğru da, hattâ dört bir yana doğru bükülüyorlar.

Bu yüzden Edzio ancak koltuk değneklerinin yardımıyla yürüyebiliyor, bu değnekler olağanüstü sağlam ve cilalanıp abanoz görünümü verilmiş. Bu değneklere dayanarak her gün aşağı inip gazete satın alıyor; bu onun tek gezintisi ve tek eğlencesi. Merdivenlerden aşağı inişini seyretmek insana acı veriyor. Bacakları düzensiz bir biçimde bir yana çarpılıyor, sonra geri geliyor, hiç beklenmedik yerlerde bükülüyor; at nalı gibi küçük ama kalın olan bacakları tahta döşemele-

re sopa gibi çarpıyor. Ama Edzio, sokak düzeyine varır varmaz birden değişiyor. Doğruluyor, göğsünü şişiriyor, bedeni geriliyor. Paralel atlama çubuğundaymış gibi ağırlığını koltuk değneklerine vererek bacaklarını olabildiğince öne atıyor. Bacakları düzensiz aralıklarla yere vurunca Edzio değnekleri ilerletiyor ve yeni bir itkiyle bedenini bir kez daha öne atıyor. Bu öne atılışlarla mekânı fethediyor. Çoğu kez, koltuk değnekleriyle avluda manevra yaparken, uzun dinlenme saatlerinde topladığı aşırı güçle ve gerçekten büyük bir tutkuyla, bu kahramanca ilerleme yöntemini, birinci ve ikinci katlardaki hizmetçilerin hayret dolu bakışları altında sergileyebiliyor. Ensesi şişiyor, çenesinin altındaki etleri kat kat oluyor ve harcadığı çabadan dişlerini sıkarken çektiği acı, yamuk tuttuğu yüzünde görünüyor. Edzio çalışmıyor; sanki ona sakatlığı yükleyen kader, bunun karşılığında Ademoğlunun üzerindeki bu lanetten onu kurtarmış gibi. Bu yetersizliğin gölgesindeki Edzio, tembellik konusundaki bu olağandışı hakkını sonuna kadar istismar ediyor; kaderle özel ve bireysel pazarlık ettiği bu özel işlemden, yüreğinin derinliklerinde hoşnutluk da duyuyor.

Yine de, yirmili yaşlarındaki bir genç adamın zamanını neyle doldurduğunu merak etmişizdir. Gazeteyi okumak oldukça uzun zamanını alır, çünkü Edzio dikkatli bir okuyucudur. Küçük harflerle yazılmış da olsa hiçbir ilan ya da duyuru onun gözünden kaçmaz. Gazetenin son sayfasına geldiğinde günün geri kalan kısmında can sıkıntısına mahkûm olacağını sanmayın; hiç de değil. İşte o zaman Edzio keyifle beklediği işle uğraşmaya başlar. Öğleden sonraları, başkaları kısa bir uyku çekerken, Edzio kocaman, kalın defterlerini çıkartır, onları pencerenin önündeki masanın üzerine yayar, zamkını hazırlar, bir fırçayla bir makas alır ve çok hoşlandığı ve keyif aldığı bir işe başlar: en ilgi çekici yazıları kesip belli bir sistem içinde yapıştırır onları. Koltuk değnekleri yanında, ne olur ne olmaz diye pencerenin pervazına dayalı olarak hazır durmaktadır, ama Edzio'nun onlara ihtiyacı olmaz, çünkü her şey elinin altındadır. Böylece adamakıllı meşgul bir durumda, çay zamanına kadar olan saatlerini doldurur.

Edzio üç günde bir tıraş olur. Bu işi de, bu işle ilgili araç gereci de sever: sıcak suyu, tıraş sabununu ve pürüzsüz, kaygan usturayı. Sabunu suda köpürtüp usturayı meşin bir bantta bilerken bir şarkı tutturur. Sesi terbiye görmemiştir, pek ahenkli de çıkmaz, ancak yüksek sesle ve abartısız söyler, Adela da onun sesinin güzel olduğunu iddia eder.

Bununla birlikte Edzio'nun evdeki yaşamı pek yolunda gitmez. Ne yazık ki Edzio'yla ailesi arasında çok ciddi bir anlaşmazlık var gibidir, biz bunun ne nedenini biliyoruz, ne de nereden kaynaklandığını. Dedikoduları ya da söylentileri yineleyecek değiliz; kendi gördüklerimizden fazlasını söyleyemeyiz.

Genellikle sıcak aylarda, akşam saatlerine doğru, Edzio'nun penceresi açıkken bu kavgaların sesleri bize kadar gelir; daha doğrusu diyaloğun yalnızca yarısını duyarız, yani Edzio'nun söylediklerini, çünkü evlerinin uzak köşelerine gizlenen karşıtlarının yanıtları kulaklarımıza ulaşmaz.

Bu yüzden Edzio'nun neyle suçlandığını anlamak güçtür, ama sesinin tonundan onun bam teline basıldığını, deliye döndürüldüğünü anlamak mümkün olur. Sözcükleri şiddetli ve düşüncesizce çıkar ağzından, belli ki içine düştüğü büyük öfkeyle söylenmişlerdir, ama ses tonu küskün çıksa da yine de ürkekçe ve acınasıdır.

"Evet efendim", der, ağlamaklı bir sesle, "ne olmuş yani... dün saat kaçta.... Doğru değil bu... Doğru olsa bile... Yalan söylüyorsun baba..."

Böylece tartışma uzayıp gider, tartışmayı renklendiren yalnızca Edzio'nun acıyla ve öfkeyle haykırışları ve kafasını yumruklayıp umarsızca bir hırsla saçlarını yolmaya kalkışmasıdır.

Ama bazen –ve bu, o sahnelerin doruk noktasıdır, onlara özellik katar– soluklarımızı tutup beklediğimiz şey olur. Evin arkalarında bir yerde bir gümbürtü kopar, bir kapı çarparak açılır, mobilyalar yerlere savrulur ve arkadan Edzio yürek parçalayıcı bir çığlık atar.

Sarsılmış ve utanmış bir durumda kulak versek de, bacakları ne kadar sakat olsa da atletik yapılı, kanlı canlı bir gencin üzerinde uygulanan acımasız ve inanılmaz şiddeti düşününce hastalıklı bir heyecan da duyarız.

2

Hava karardığında, erken yenen akşam yemeğinin ardından bulaşık yıkandıktan sonra Adela genellikle avluya bakan balkonlardan, Edzio'nun odasına pek de uzak olmayan birinde oturur. Köşeli bir at nalı biçimindeki iki uzun balkon avluya bakar, bir tanesi birinci katta, bir tanesi de ikinci katta. Tahta döşemelerin çatlaklarında otlar biter, hattâ bir çatlağın arasından uzanan küçük bir akasya ağacı avluya tepeden bakar.

Adela'nın dışında komşulardan bir-ikisi de kapılarının önünde bu balkonlarda koltuklarına yayılıp ya da taburelere tüneyip otururlar, alacakaranlıkta silinip giderler; günlük uğraşlarının ardından orada, ağzı bağlı birer sessiz çuval gibi oturup dinlenirler, gecenin gelip onları yavaşça çözmesini beklerler.

Aşağıda avluya hızla karanlık dolar, ama avlunun üstündeki hava henüz ışığından vazgeçmemiş olur, aşağıdaki her şey yavaş yavaş kopkoyu bir karanlığa bürünürken yukarıdaki havanın rengi gitgide açılır gibi olur; ansızın uçmaya başlayan yarasaların kanatları havayı ışıldatır, titretir.

Aşağıda, alacakaranlığın hızlı ve sessiz sakinliği başlamıştır bile. Açgözlü karıncalar her yere üşüşürler, nesnelerin özünü atomlarına bölerler, bu hüzünlü savaş alanında yalnızca beyaz kemikler, iskeletler ve donuk bir fosforlu parıltıyla ışıldayan kaburgalar kalıncaya kadar kemirirler her şeyi. Çöp yığınlarının üstündeki yırtık kâğıt parçaları en sona kalır, kurt delikli karanlıkta özümsenmemiş ışık çizgileri gibidirler ve tümüyle yok olup gitmezler. Kimi zaman karanlık onları yutar gibi olur, sonra yeniden ortaya çıkarlar, ama sonra her şey birbirine karışır, titreşen gözler ve karıncalar her şeyi yok eder, sonunda bütün bunların gördüğümüz şeyler mi yoksa her geceki saçmalıklarına başlayan hayaller mi olduğunu söylemek olanaksızlaşır; sonunda insanlar, sivrisineklerle kuşatılmış gibi, zonklayan beyinleri, yanılsamalarının aldatıcı parlaklığı ve kaynaşan yıldızların çevrelediği kendi auraları içinde oturur olurlar.

Sonra avlunun zemininden akşam rüzgârının incecik damarları kat kat yükselir; kuşkuyla, duraksayarak yükselen bu

yol yol taze hava, yaz gecelerinin kıvrımlarını ipekten bir astar gibi sarar. Gökyüzünde ilk yıldızlar üflenmişçesine tutuşurken, göz kırparak parlarken, akşam karanlığının bunaltıcı, burgaçlardan ve gün yalımından dokunmuş peçesi yavaşça kalkar ve yaz gecesinin yıldız tozlarıyla ve uzak kurbağa sesleriyle dolu derinliği, iç çekerek açılır.

Adela ışığı yakmadan yatağına gider, bir gece öncesinin yorgun çarşaflarına uzanır; gözlerini kapar kapamaz bütün katlarda ve binadaki bütün dairelerde bir yarıştır başlar.

Yaz geceleri, yalnızca onu yakından tanımayanlar için dinlenme ve unutma zamanıdır. Gündelik işler bitip de yorgun zihinler dinlenmeyi özleyince Temmuz gecelerinin karmaşık koşuşturmaları, dur durak bilmeyen gürültü patırtısı başlar. Binadaki bütün daireler, bütün odalar ve cumbalar gürültüyle, gezintilerle, girip çıkmalarla dolar. Bütün pencerelerde süt beyazı şapkalı lambalar yanar, koridorlar bile aydınlatılır, kapılar durmaksızın açılıp kapanır. İnsan kovanının bütün bölmelerinde, sürekli bir yanlış anlama içinde büyük, düzensiz, yarı-alaycı konuşmalar dolaşmaktadır. İkinci kattaki insanlar, birinci kattakilerin söylediklerini yanlış anlarlar ve acele talimatla haberciler yollarlar. Bütün evlerde haberciler koşuşur, bir aşağı bir yukarı, yoldayken talimatı unutup durmadan geri çağrılırlar. Ve her zaman eklenecek bir şey olur, hiçbir şey tam olarak açıklanmaz; kahkahalar ve şakalar arasındaki bütün bu telaşın bir yararı da olmaz.

Gecenin bu büyük hargürüne katılmayan arka odalar, kendi farklı zamanlarına sahiptirler, bu zamanı ölçen de saatlerin tiktakları, sessiz monologlar, uykudakilerin derin soluklarıdır. Göğüsleri sütle şişmiş kocaman sütanneler, yanakları heyecandan alev alev yanarak, kıskançlıkla gecenin kucağına gömülmüş olarak uyurlar orada. Küçük bebekler gözleri kapalı olarak, dadılarının uykusunun kıyısında dolaşırlar, onların memelerinin beyaz ovalarındaki mavi damarların çizdiği haritanın üzerinde çevreyi koklayan hayvanlar gibi yavaş yavaş sürünür, kör yüzleriyle o sıcak genişliği, uykunun derinliklerine açılan giriş kapısını ararlar, sonunda o yumuşacık dudaklarıyla ve mutlu bir unutkanlık içinde uykunun kaynağına, o tanıdık meme başına ulaşırlar.

Yataklarında çoktan uykuyu yakalamış olanlarsa onu bırakmazlar; kaçmak isteyen bir melekle savaşır gibi savaşırlar uykuyla, sonunda onu yakalayıp yastığa bastırırlar. Sonra da sanki savaşırcasına, içlerindeki kinin geçmişini kendilerine öfkeyle hatırlatırcasına horlama yarışına girerler. Bu sızlanmalar ve yakınmalar yatışıp dinince, uykuyla mücadele sona erince, bütün odalar sessizliğe ve yokluğa bürününce, tezgâhtar Leon çevresini görmeden, ağır ağır merdivenleri çıkar, ayakkabıları elinde, karanlıkta kapıdaki anahtar deliğini bulmaya çalışır. Her gece bu durumda genelevden döner o, gözleri kan çanağı gibi, hıçkırık tutmuş olarak ve aralık dudaklarının arasından ip gibi uzayan bir tükürükle.

Bay Jakob'un odasında masanın üzerinde bir lamba yanar, kendisi bu masaya oturup öne eğilir, Christian Seipel ve Oğulları İplik ve Dokuma Şirketi'ne uzun bir mektup yazar. Yerde, elyazısıyla dolu bir öbek kâğıt durur, ama mektubun sonu henüz görünürde yoktur. Arada sırada masadan kalkıp odada dolaşır, elleri dağınık saçlarının arasındadır; böylece dönüp dururken bazen bir duvara tırmanır, kocaman bir yarasa gibi duvar kâğıdı boyunca uçar, süslü desenlere körlemesine çarpar, heyecanlı dönüşlerine devam etmek üzere yeniden döşemeye konar.

Adela derin bir uykudadır, ağzı aralık, yüzü gevşemiş ve dalgın; ama kapalı gözkapakları saydamdır, onların incecik parşömeninin üzerine gece, şeytanla yaptığı anlaşmayı yazmaktadır, yarı metin yarı resim, silintilerle, düzeltmelerle ve karalamalarla dolu bir anlaşma.

Edzio giyinmeden odasında durur, halter kaldırır. Omuzlarının çok güçlü olması gerekmektedir, normalin iki katı, çünkü omuzları, işe yaramayan bacaklarının yerine geçmektedir, bu yüzden de her gece çalışır, gayretle ve gizlice.

Adela kendinden geçip baygın düşer, ne bağırabilir ne de seslenebilir, ne de Edzio'nun pencereden çıkmaya çalışmasını engelleyebilir.

Edzio koltuk değneklerini almadan, sürünerek pencereden balkona çıkar, kesik bacaklarının üzerinde durabilecek mi, diye merak eder insan. Ama Edzio yürümeye çalışmamaktadır. İri bir beyaz köpek gibi dört ayak üzerinde ve balkonun yan-

kılı tahtalarında bacaklarını sürüye sürüye uzun sıçrayışlarla Adela'nın penceresine varana kadar ilerler. Her gece, yüzünü acıyla buruşturarak beyaz, tombul suratını ayışığında parlayan pencere camına yapıştırır; sızlanarak, ağlayarak, heyecan içinde Adela'ya, gece olunca koltuk değneklerini bir dolaba kilitlediklerini ve şimdi bir köpek gibi dört ayağı üstünde dolaşmak zorunda kaldığını anlatır.

Ne var ki Adela hiç kıpırdamaz, uykunun derin ritmine kendini teslim etmiştir. Örtüyü çıplak bacaklarına örtecek, bedeninin üzerinde dolaşan tahtakurularını bir kenara itecek gücü bile yoktur. Bu hafif, ince, yapraksı böcekler Adela'nın üzerinde öyle nazikçe yürürler ki, Adela onların dokunuşunu hissetmez bile. Bunlar yassı kan kaplarıdır, ne yüzü ne de gözleri olan kırmızı kan torbalarıdır, öbek öbek yürürler, cinslere ve türlere göre bölünmüş bir kavimler göçü. Adela'nın ayaklarından yukarı çizgiler çizerek giderler, sonu gelmeyen bir yürüyüştür bu; daha da büyürler, pervane kadar olurlar, kâğıt gibi hafif, örümcek ağından daha narin bacakları üstünde, kafaları olmayan yassı kırmızı vampirler.

Son böcekler de gelip geçtikten sonra –en arkadan koskocaman bir tane daha geliyor, sonuncusu bu–, ortalığa sessizlik çöker. Boş koridorları ve evleri derin bir uyku doldurur, odalar şafaktan önceki saatlerin griliğini yavaş yavaş emmeye başlarlar. Bütün yataklarda insanlar dizlerini karınlarına çekmiş yatıyorlardır, yüzlerini sertçe bir yana atmış, derlenip toplanıp uykuya dalmışlar, ona tümüyle teslim olmuşlardır.

Uykuyu mücadele sonucu elde eden herkes, şimdi yüzünde kıskançlığını ve dalgınlığını gösteren bir ifadeyle, kasılarak sımsıkı tutmaktadır onu; önden giden ve uykuyu karşılayan soluğu ise tek başına ve yalnız olarak uzak yerlerde yolunu yitirmektedir.

Bu uyku işi upuzun bir öyküdür, uyuyanlar arasında birçok bölüme, parçaya, parçacıklara ayrılmıştır. Biri susup kalırsa öteki hemen onun kaldığı yerden devam eder ki, öykü geniş, ayrıntılı zikzaklar çizerek sürsün, evin değişik odalarında uyuyanlar kocaman, kurutulmuş bir gelinciğin yaprakları arasındaki tohumlar gibi hareketsiz ve kıpırtısız yatsınlar ve soluk alıp verirken gündoğumunu karşılamak üzere büyüsünler.

Yaş Haddinden Emekli

Kelimenin tam anlamıyla yaş haddinden emekliyim ben, üstelik bu konuda epeyce de ilerideyim, epeyce yol aldım; yani kıdemli bir emekliyim.

Yeni konumumun kesin ve belirlenmiş sınırlarını aşmış da olabilirim. Bunu gizlemek istemiyorum. Bunda olağandışı ne var ki? Neden hayret dolu bakışlarla bakılsın bana; saygılı, ağırbaşlı ve ciddi gözüken, oysa komşusunun başına gelen felaketten gizlice zevk alındığını belli eden ikiyüzlü bakışlarla? İnsanların çoğu nasıl da ufacık bir düşüncelilikten yoksun! Benimkisi gibi gerçekler, umursamazca, belli bir aldırmazlıkla, bu tür şeylerde geçerli olan kayıtsızlıkla kabul edilmelidir. Olduğu gibi kabul edilmelidir; tıpkı benim bu durumu aldırmazlıkla, önemsemeden kabul ettiğim gibi. Belki de bu yüzden biraz bacaklarım titriyor, adımlarımı bir bir, ağır ağır ve dikkatle atıyorum, nereye gittiğime bakıyorum. Bu koşullar altında yolunu şaşırmak öylesine kolay ki. Okur, benim ne düşündüğümü tam olarak ifade edemeyeceğimi anlayacaktır. Benim varoluş biçimim büyük ölçüde tahminlere dayanır ve büyük bir iyi niyet gerektirir. Bu iyi niyete sık sık başvuracağım, bunu da belli etmeden göz kırparak yapabilirim ancak, oysa hiçbir mimiğe alışmamış yüz kaslarımın sertliği yüzünden özellikle güç oluyor bu iş. Genellikle kendimi kimseye zorla kabul ettirmeye çalışmam. Bir kimsenin kafasında bana sağladığı sığınak için minnettarlıktan ölecek değilim. Bana anlayış gösterdiği için karşılığında minnettarlık bekleyenlerden de hiç hoşlanmam.

Bana yapılan iyiliği duygusuzca, serinkanlılıkla ve kesin bir kayıtsızlıkla kabul ederim. En iyisi bana mesafeli, yararlı sayılabilecek bir acımasızlıkla davranılması, mizah duygusuyla ve dostça yaklaşılmasıdır. Bu bakımdan, bürodaki iyi ve safderun arkadaşlarım, ki hepsi benden gençtir, en uygun yaklaşım biçimini bulmuşlardır.

Bazen büroya salt alışkanlıktan her ayın başında gidiyor, beni fark etmelerini bekleyerek tezgâhın başına dikiliyorum. Ondan sonra şöyle bir sahne geçiyor: Belli bir saatte, büro şefi olan Bay Kawatkiewicz kalemini bırakıyor, memurlara gözüyle işaret ediyor, sonra da yanımdan doğru boşluğa bakarak ve elini kulağının arkasına destekleyerek, "Eğer kulaklarım beni aldatmıyorsa Danışman Bey şu anda aramızda bir yerlerde!" diyor.

Başımın üstünden boşluğa bakan gözleri bu sözler sırasında şaşılaşıyor, muzip bir gülümseme yüzünü aydınlatıyor.

"Bir ses duydum ve hemen bu sesin size ait olacağını düşündüm Danışman Bey!" diye sesleniyor, sanki sağır biriyle konuşuyormuş gibi kendini zorlayarak. "Lütfen işaret edin, hiç olmazsa bulunduğunuz yerdeki havayı kıpırdatın."

"Benimle alay etmeyin Bay Kawatkiewicz", diyorum alçak sesle, "emekli aylığımı almaya geldim".

"Emekli aylığınız mı?" diye sesleniyor Bay Kawatkiewicz, bir kez daha boşluğa doğru gözlerini şaşılaştırıp bakarken. "Emekli aylığım mı dediniz? Ciddi olamazsınız Danışman Bey. Adınız emekliler listesinden çıkartıldı. Hâlâ mı emekli aylığı almayı umuyorsunuz sevgili Danışman Bey?"

Benimle böyle şakalaşıyorlar, sıcak, sempatik ve insancıl bir havayla. Onların bu teklifsizliği, bu dolaysız şakacılığı bana belli bir rahatlama sağlıyor. Oradan çok keyifli ayrılıyorum, bu hoş sıcaklık uçup gitmeden birazını yanımda eve sokabilmek için hızla koşuyorum.

Ama öteki insanlara gelince... Hiçbir zaman yüksek sesle ifade edilmeyen ama gözlerinde okuyabildiğim ısrarcı bir sorgulama. Bundan kaçınmak çok güç. Diyelim ki işler onların kuşkulandığı gibi... Neden hemen suratlarını asıyorlar, yüzlerine bu ciddi ifadeleri oturtuyorlar, saygılı suskunluklara giriyor-

lar, hem çekingen hem de aşırı ihtiyatlı oluyorlar? Durumumdan söz etmesinler de ne olursa olsun... Onların bu oyunlarının içyüzünü nasıl da görebiliyorum. Farklı olmalarının, benim durumumla en ufak bir ilgileri olmamasının verdiği ve ikiyüzlülükle maskelenmiş bir tür rahatına ve zevkine tenperverce düşkünlükten başka bir şey değil onlarınki. Anlamlı anlamlı bakışıyorlar ama konuşmuyorlar, sessizliğin içinde bu durumun daha da büyümesine göz yumuyorlar. Belki benim durumum olması gerektiği biçimde değil. Belki ufak ama temel bir kusurum var? Ulu Tanrım, varsa var. Böylesine hemencecik her şeyden vazgeçmek için bir neden mi bu? Birden durumu anlayıp ciddileşmelerini, bir anda saygılı oluvermelerini görünce kimi zaman gülmekten patlayacak gibi oluyorum. Neden böyle ısrar ediyorlar, neden üzerinde duruyorlar, ve bunu yapmak onlara neden derin bir haz veriyor, bu hazzı da ürkek bir özveri maskesi altında gizlemeye çalışıyorlar?

Varsayın ki ben hafif sıklet bir yolcuyum, hattâ aşırı hafif sıklet; varsayın ki bazı sorular, örneğin kaç yaşındasın, doğum günün ne zaman, filan gibi sorular beni utandırıyor; sanki çok gerekliymiş gibi durmadan bazı konulara değinmek için bir neden mi bu? Durumumdan utanıyor filan değilim. Hiç utanmıyorum. Ama tırnağımın ucu kadar bile olmayan belli bir gerçeği, belli bir farklılığı bu kadar abartıp büyütmelerine tahammül edemiyorum. Bu konunun çevresindeki düzmece teatrallik ve törensel dokunaklılık, bu gerçeği sarıp sarmalayan, kasvetli bir abartı içindeki bu trajik kılıklar beni güldürüyor. Oysa gerçekte?.. Hiç de dokunaklı bir şey yok, daha doğal ve sıradan bir şey olamaz. Hafiflik, bağımsızlık, sorumsuzluk... Ve aşırı duyarlı bir müzik kulağı, insanın uzuvlarının adeta gerçekten sıradışı bir müzikalitesi olması. Bir laternanın yanından geçip de müziğe uyup dans etmemek olanaksız. Mutlu olunduğu için değil, ama hiçbir şey umurumuzda olmadığı için, müziğin de kendi iradesi var, kendi inatçı ritmi. Bu yüzden teslim olursun. *"Margarete, Margarete, canımın içi..."* Karşı koyamayacak kadar hafif ve çeviksindir. Hem böylesine iddiasız ve neşelendirici bir öneriye neden karşı çıkılsın ki? Öyleyse böyle dans ederim, daha doğrusu müziğe uyarak pıtır pıtır yürürüm, yaşlı

bir emeklinin ufacık adımlarıyla, arada bir de sıçrarım. İnsanlar günlük işlerin peşinde koşup durdukları için beni fark eden pek az kişi olur.

Bir tek şeyden kaçınmaya özen gösteririm: Okur, benim durumumla ilgili abartılı düşüncelere kapılmamalı. Bu konuda hem olumlu hem olumsuz anlamda uyarmalıyım okuru. Duygusallık istemem. Herkesinki gibi bir durum bu, bu yüzden doğal bir biçimde anlaşılmalı ve öyle davranılmalı. Öteki tarafa geçtiniz mi yabancılık filan kalmaz. Ayılıverirsiniz; benim durumumun özelliği de bu; yükünüz kalkar, hafiflersiniz, boşalırsınız, sorumsuzlaşırsınız, sınıf, kişisel ilişkiler, görenekler önemsizleşir. Beni tutan, köstekleyen hiçbir şey kalmaz. Sınırsız bir özgürlük içinde olurum. Varoluşun bütün boyutlarının içinde beni dolaştıran bu tuhaf aldırmazlık kendi içinde hoşnutluk verici bir şey olmalı. Ama... şu dipsiz derinlik, şu heryerdelik ve gamsızlık, tasasızlık; ama yakınmamalıyım. Şöyle bir söz vardır: Bir yerde kök salmamalı. Durum bu zaten: Ben çoktandır kök salmaktan vazgeçtim.

Yüksekçe olan odamın penceresinden kente, duvarlarına, damlarına ve bacalarına bir sonbahar şafağının külrengi ışığında kuşbakışı bakabiliyorum; geceden az önce sıyrılmış olan, iç içe girmiş yapılarıyla, sarı ufuklara karşı solgunca ışıyan, öten kargaların kara makaslarıyla ışık çizgilerine bölünmüş bütün o görünüme baktığımda şunu hissediyorum. İşte yaşamak bu. Herkes kendi içine, uyandığı güne, sahip olduğu saate ya da âna gömülmüş. Bir yerlerde, bir mutfağın loşluğunda kahve pişiyor, pişiren kişi ortada yok, bir alevin kirli parıltısı zeminde oynaşıyor. Sessizliğin aldattığı zaman bir süre için geri akıyor, geri çekiliyor ve bu sayılmayan anlarda gece geri geliyor, bir kedinin kabaran kürkünü şişiriyor. Birinci kattaki Zosia esniyor; pencereleri açmadan, ortalığı temizlemeye, toz almaya başlamadan önce uzun uzun, mahmurca esniyor. Uykunun ve horlamaların doyurduğu gece havası tembelce pencereye doğru süzülüyor, dışarı çıkıyor ve yavaşça günün boz ve dumanlı griliğine giriyor. Zosia ellerini isteksizce çarşafların uykudan ılınmış, ekşimiş hamuruna batırıyor. Sonunda, ürpererek, geceyle dolan gözlerle, pencereden aşağı kocaman, ağır bir kuştü-

yü yatak silkeliyor, ve kentin üstüne tüy parçacıkları, kuştüyü yıldızlar, gece düşlerinin tembel tohumlarını serpiştiriyor.

Böyle bir zamanda, ekmek dağıtan bir fırıncı olmayı düşlerim ya da elektrik idaresinden bir elektrik teknisyeni ya da haftalık taksitleri toplayan bir sigortacı. Ya da hiç olmazsa bir baca temizleyicisi. Sabahları şafak sökerken, kapıcı kulübesinin lambasının önünden geçip aralık duran bir bahçe kapısından içeri girerdim. İki parmağımla şapkama dokunur, bir şaka yapar, gece geç vakit kentin öteki ucunda dışarı çıkmak üzere dolambaca dalardım. Bütün günümü evden eve giderek, kentin bir ucundan öteki ucuna hiç bitmeyen ve o evlerde yaşayanlar arasında bölüştürdüğüm bir konuşmaya dalarak geçirirdim; evlerden birinde bir şey sorar, bir başkasında yanıt alırdım, bir yerde bir şaka yapar, bunun meyvesi olan kahkahaları üçüncü ya da dördüncü evde toplardım. Kapılar çarparken ben daracık koridorlardan, mobilya dolu yatak odalarından geçer, oturakları devirir, bebeklerin ağladığı gıcırtılı çocuk arabalarına çarpar, bebeklerin düşürdüğü çıngırakları kaldırırdım. Hizmetçi kızların ortalığı topladığı mutfaklarda ve küçük odalarda gereğinden fazla kalırdım. İş gören kızlar gencecik bacaklarını uzatır, ayaklarının üst kısımlarını gerer, ucuz, parlak ayakkabılarıyla oynar ya da bol gelen terliklerini takırdatarak yürürlerdi.

O sorumsuz, sayfa kenarına alınan notlar gibi kenarda geçirdiğim saatlerde gördüğüm düşler bunlar. Onların anlamsız olduğunu bilsem de yadsımıyorum onları. Herkes durumunun farkında olmalı ve onu nasıl kabul edeceğini bilmeli.

Bizim gibi yaşlı emekliler için sonbahar tehlikeli bir mevsimdir. Bizim durağanlığa erişmemizin, çılgınlıktan ya da insanın kendi eliyle kendini mahvetmesinden kaçınmasının ne kadar güç olduğunu bilenler, rüzgârları, heyecanları ve atmosferdeki karışıklıklarıyla birlikte sonbaharın, bizim zaten tehdit altında olan varlığımızı arzulamadığını anlayacaklardır.

Bununla birlikte sonbaharda bazı günler vardır ki, dingin, düşünceli ve bize karşı naziktir. Bazı günler güneşsiz geçer, ama ılık, puslu ve kıyıları kehribar rengidir. Evlerin arasındaki boşlukta, alçalıp alçalıp en uzak ve solmuş ufuklara dalıp gözden kaybolan gökyüzüne bakan bir manzara açılır ansızın.

Günün derinliğine açılan perspektifte gözümüz adeta tarihin arşivinde gezinir, sanki günün tabakaları yan kesitiyle görünür, sarı, bitimsiz bir sonsuzluğa yavaş yavaş karışan zamanın sonu gelmez kayıtlarını fark ederiz. Bütün bunlar, gökyüzünün soluk ve yitik katmanlarında üst üste yığılır ve sıraya girer; öte yandan, bugün ve şimdiki an önplanda kalır, yalnızca birkaç kişi başını kaldırıp bu hayalî takvimin uzaktaki raflarına bakar. Herkes, gözleri yerde, sağa sola koşuşur, sabırsızlık içinde ötekilerden uzak durur; bu gidiş-gelişlerin, karşılaşmaların ve kaçışların görünmez çizgileri sokağı doldurur. Ama kentin yer aldığı çukurun ve gün ışığının arkadan aydınlattığı mimarî panoramanın göründüğü, evlerin arasındaki boşluk, o gürültünün içinde bir soluk alma fırsatıdır. Küçük bir alanda, kentteki okul için odun kesilmektedir. Sağlam, körpe kütükler üst üste yığılıp işçilerin testereleri ve baltaları altında, birer birer, ağır ağır erimektedir. Ah kütükler, gerçeğin güvenilir, dürüst, saf özü, duru ve tam anlamıyla sadık, hayatın dürüstlüğünün ve doğallığının simgesi! Onun çekirdeğine ne kadar derinden bakarsanız bakın, onun hep gülümseyen, insan bedenini örnek alarak oluşturulmuş, lifli dokusunun sıcak ve sıkı parlaklığıyla aydınlanan yüzeyine yansımayan bir şey bulamazsınız. Kesilen bir kütüğün her yeni parçasında yeni bir yüz belirir, hep gülümser ve altın gibi parlar. Kütüğün o harika yüzeyinde, aşırıya kaçmayan bir sıcaklıkta, sağlıklı, güzel kokulu ve sevimli bir yüz!

Odun kesmek, gerçekten de dinsel bir tören gibidir, simgesel ve ciddi bir iştir. Bu aydınlık, öğle sonrasının geç saatlerinin derinliğine açılan boşlukta, saatlerce ayakta dikilebilir ve testerelerin ezgili oyununu, baltaların ritmik hareketlerini izleyebilirim. Bu, insanlık tarihi kadar eski bir gelenektir. Günün o parlak aralığında, sararıp solan bir sonsuzluğa açılan o zaman boşluğunda, ta Nuh Peygamberin gününden beri kayın kütükleri aynı eski ve bitimsiz hareketlerle, aynı dar'eler ve aynı kamburlaşmış sırtlarla kesilmiştir. İşçiler koltuk altlarına kadar altın rengi talaşların içine gömülür, ağaçları parçalara bölerler; talaşların içine gömülmüş olarak, gözlerinde ufacık bir ışık kıvılcımıyla, o sıcak, sağlıklı etin derinine, sert kütlenin içine inerler; her darbede gözlerinde bir yansıma parlar, sanki ağacın

ortasında bir şey arıyorlarmış gibi; onlar keserlerken gitgide derinlere saklanan altın bir semender, haykıran bir ateşli yaratık. Belki de yalnızca zamanı küçük odun kıymıklarına bölüyorlardır. Zamanı idare ediyor, bodrumları, kış ayları için dengeli biçimde kesilmiş bir gelecekle dolduruyorlardır.

Ah, sabah ayazları başlayana ve kış adamakıllı kendini gösterene kadar geçecek o kritik döneme, o birkaç haftaya katlanmak! Kış başlangıcını nasıl da severim, henüz kar yoktur, ama havada soğuğun ve dumanın kokusu vardır. Sonbaharın sonuna gelen pazar ikindilerini hatırlarım. Koca bir hafta boyunca yağmur yağmış olduğunu varsayın, uzun süren bir sağanağın toprağı suya doyurduğunu, toprak yüzeyinin artık kurumaya başladığını, dışarıya güçlü, sağlıklı bir soğuk yaydığını varsayın. Parça parça bulutların kapladığı bir haftalık gökyüzü, bataklık bir arazi gibi gökkubbenin bir yanına itelenmiştir, orada kat kat, buruş buruş kararır; öte yandan batıdan bir sonbahar akşamının canlı ve dinç renkleri yayılmaya ve kasvetli görünümü yavaşça değiştirmeye başlar. Gökyüzü batıdan başlayarak yavaş yavaş arınmaya, saydam bir berraklık yaymaya başladığında, hizmetçi kızlar bayramlık giysileri içinde sokağa çıkarlar, el ele tutuşup ikili-üçlü-dörtlü gruplar halinde yürürler. Akşam karanlığı çökmeden önce kızıllaşan, buruk renkli havanın içinde parlayan banliyö evlerinin arasındaki boş, bayramlık temizliği yapılmış ve kurumakta olan sokakta yürürler. Tombul yanakları soğuktan pembeleşerek, ayaklarını sıkan yeni ayakkabıları içinde yaylanarak yürürler. Belleğin karanlık bir köşesinden çekip çıkarılan sevimli ve dokunaklı bir anı!

Son zamanlarda hemen her gün büroya gider oldum. Bazen biri hastalanıyor, onun işini benim üstlenmeme izin veriyorlar. Ya da birinin kasabada yapacak acele bir işi oluyor, yerine benim geçmemi istiyor. Ne yazık ki düzenli bir iş sayılmıyor bu. Birkaç saatliğine de olsa insanın kendine ait deri minderli bir koltuğu, kendi cetveli, kurşunkalemleri ve mürekkepli kalemleri olması çok hoş. İş arkadaşlarının dirsekleriyle dürtüklemesi, hattâ takılması hoş. Biri seninle konuşur, bir şaka yapar, alay eder, senin de bir an için gönlün açılır. Birine dokunursun, kimsesizliğini canlı ve sıcak bir şeye yapıştırırsın. Karşındaki

yürüyüp gider, senin yükünü hissetmez, seni sırtında taşıdığını, senin bir parazit gibi o an onun yaşamına yapıştığını fark etmez...

Ama büroya yeni bir müdürün atanmasıyla bu bile sona erdi.

Güzel havalarda sık sık okulun karşısındaki alanda bir bankta oturuyorum. Yakındaki bir sokaktan kesilen odunların sesi geliyor. Genç kızlar ve kadınlar pazardan dönüyorlar. Bazılarının kaşları düzgün ve çatık, kaşlarının altında gözleri ciddi ciddi bakıyor. Ufak bedenleri ve asık suratlarıyla yanımdan geçip gidiyorlar; sepetler dolusu sebze ve et taşıyan melekler. Bazen dükkânların önünde durup vitrin camlarındaki yansılarına bakıyorlar. Sonra başlarını çeviriyor, kendilerini yukardan aşağı süzüp ayakkabılarının burunlarına bakarak yürüyüp gidiyorlar. Saat onda okulun hademesi kapıya çıkıyor, elindeki çanın tiz sesi sokağı dolduruyor. Arkasından okulun içinde şiddetli bir gürültü kopuyor, okul binası yıkılacak gibi oluyor. İsyandan kaçan insanlar gibi okulun kapısında ufak serseriler beliriyorlar, sapanla fırlatılmış gibi taş basamaklardan aşağı çığlık çığlığa koşuyorlar, özgürlüğe kavuşunca deli gibi zıplıyorlar, kaşla göz arasında akıllarına ne gelirse, hiç düşünmeden, çılgın gibi yapıyorlar. Böyle çılgınca koşuştururken bazen benim oturduğum sıranın önüne geliyorlar, yanımdan hızla geçerken bana anlaşılmaz küfürler savuruyorlar. Bana bakıp suratlarını şekilden şekile sokarken sanki suratları eklem yerlerinden ayrılacak gibi oluyor. Maskaralık yapan bir öbek maymuna benzeyen bu çocuk güruhu, dayanılmaz bir gürültü çıkararak, ellerini kollarını sallayarak önümden geçip gidiyor. Kalkık, minicik, akan burunlarını, bağırırken çarpılan ağızlarını, çilli yanaklarını, sımsıkı sıkılmış küçük yumruklarını görebiliyorum. Bazen yanımda duruyorlar. Tuhaf ama, bana akranlarıymışım gibi davranıyorlar. Doğru, uzunca bir süredir küçülüp duruyorum. Solan, pörsüyen yüzüm çocuk yüzüne benzedi. Benimle senli benli oldukları zaman biraz mahçup oluyorum. Bir gün çocuklardan biri göğsüme vurunca bankın altına yuvarlandım. Ama gücenmedim. Beni hemen ayağa kaldırdılar; bu beklenmedik ama heyecan verici olaya bayılmıştım. Onların davranış-

ları ne kadar acımasız ve şiddetli olursa olsun hiç darılmamam beni zamanla sevilir ve sayılır yaptı. O günden sonra ceplerimde bolca taş, düğme, boş makara ve lastik parçaları taşır oldum. Böyle yapmam, düşünce alışverişinde bulunmamızı olağanüstü kolaylaştırdı ve dostluklar kurmam için doğal bir köprü oldu. Ayrıca, çocuklar nesnel şeylerle ilgilenmeye dalınca kişi olarak bana pek dikkat etmiyorlar. Ceplerimden çıkardığım cephanenin arkasına sığınınca, onların merakının ve saygısızlığının bana yönelmesinden korkmama gerek kalmadı.

Bir gün, beni gitgide daha çok kaygılandıran bir düşünceyi eyleme dönüştürmeye karar verdim.

O gün hava yumuşak, düşsel ve dingindi; sonbaharın bütün renklerini ve farklılıklarını tüketmiş olan yılın, takvimde ilkbahar sayfalarına dönüş yapar gibi olduğu, mevsim sonundaki o günlerden biriydi. Güneşsiz gökyüzünde renkli çizgiler, kobalt mavisi, bakır pası, söğüt yeşili incecik şeritler oluşmuş, kenarları su gibi tertemiz, beyaz bir çizgiyle çerçevelenmişti; Nisan renkleri, tanımlanması olanaksız ve çoktan unutulmuş renkler. En iyi elbisemi giymiş, biraz da tereddütle dışarı çıkmıştım. Günün o sakin aurası içinde hızla, zorlanmadan yürüyor, ne sağa ne sola sapıyordum. Taş basamakları soluk soluğa tırmandım. *Alea iacta est* diye mırıldandım, büronun kapısını tıklatırken. Müdürün masasının önünde, yeni rolüme uygun düşecek biçimde alçakgönüllü bir tavırla durdum. Biraz şaşkındım.

Müdür cam kapaklı bir kutudan topluiğne batırıp bir böcek çıkardı, yamuk bir biçimde gözlerinin önünde tutup ışığa karşı kaldırdı. Parmakları mürekkep lekesi içindeydi, tırnakları kısa ve küt kesilmişti. Gözlüğünün arkasından bana baktı.

"Demek birinci sınıfa yazılmak istiyorsunuz Danışman Bey?" dedi. "Övülecek ve hayran olunacak bir girişim bu. Eğitiminizi temelinden, en başından tazelemek istediğinizi görüyorum. Hep şunu söylerim: Bütün eğitimin temeli, dilbilgisi ve çarpım cetvelidir. Elbette sizi zorunlu eğitimden geçmesi gereken bir öğrenci gibi göremeyiz Danışman Bey. Daha ziyade bir gönüllü, deyim yerindeyse, uzun yıllar dolaşıp durduktan sonra yeniden okula sığınan, karaya oturan gemisini ade-

ta güvenilir bir limana getiren bir alfabe gazisisiniz. Evet, evet Danışman Bey, pek az kimse bizim yaptıklarımız için minnet ve şükran duyar bize, bir ömür boyu çalışıp çabaladıktan sonra yanımıza dönen ve burada gönüllü olarak, ebedî bir öğrenci olarak yerleşen de pek azdır. Size özel ayrıcalıklar tanınacak Danışman Bey, ben hep düşündüm ki..."

"Özür dilerim", diye sözünü kestim, "şunu söylemeliyim ki, özel ayrıcalıkların hiçbirini kabul etmek istemiyorum... Hiçbirini istemiyorum. Tam tersine, hiçbir biçimde farklı muamele görmek istemiyorum; herkesin arasına karışmak, sınıfın o gri kütlesi içinde erimek istiyorum. Ayrıcalıklı olursam planım işlemez. Hattâ bedensel cezalar konusunda bile", derken parmağımı kaldırdım, "ki bunun yararlı olduğunu, eğitim açısından önemli olduğunu asla yadsımıyorum... bu konuda da bana ayrıcalık tanınmasını istemiyorum".

"Ne kadar övgüye değer, ne kadar düşünceli bir tutum", dedi müdür saygıyla. "Şu da var ki, uzunca bir ara verildiği için eğitiminizde bazı boşluklar doğmuştur. Hepimizin bu konuda bazı iyimser hayalleri vardır, bunlar da kolaylıkla giderilebilir. Örneğin beş kere yedinin kaç ettiğini hatırlıyor musunuz?"

"Beş kere yedi", diye yineledim, şaşkınlıkla; duyduğum utancın ılık ve mutlandırıcı bir dalga halinde yüreğime aktığını, düşüncelerimi bulandırdığını hissedebiliyordum. Kendi cahilliğim hayalet görmüş gibi çarpmıştı beni; kekelemeye, durmaksızın, "beş kere yedi, beş kere yedi..." diye yinelemeye başladım. Gerçekte çocuksu bir cahilliğe dönüş yapmam çok hoşuma gitmişti.

"Gördünüz mü", dedi müdür, "yeniden okula kaydolmanızın zamanı gelmiş de geçiyor bile".

Sonra elimden tutup beni ders yapılan sınıfa götürdü.

Tıpkı yarım yüzyıl önce olduğu gibi, kendimi yeniden gürültü patırtı içindeki, yerinde duramayan sayısız kafanın kaynaştığı, kararttığı bir sınıfta buldum. Sınıfın ortasında, müdürün ceketinin eteğinden tutmuş ufacık duruyordum; elli çift genç göz de bana, kendileriyle aynı ırktan bir örnekle karşılaşan hayvan yavruları gibi kayıtsızca, acımasız bir duygusuz-

lukla bakıyordu. Dört bir yandan bana suratlarını buruşturuyorlar, gelip geçici bir düşmanlıkla ağızlarını burunlarını eğiyorlar, dillerini çıkartıyorlardı. Bir zamanlar aldığım terbiyeyi hatırlayarak bu kışkırtmalara karşılık vermedim. Kıpırdanıp duran, ağızlarını burunlarını buruşturan bu huzursuz suratlara bakınca elli yıl önceki aynı durumu hatırladım. O zaman annem, bayan öğretmenle konuşurken onun yanında durmuştum. Şimdiyse, annemin yerine öğretmenin kulağına bir şeyler fısıldayan okul müdürüydü, öğretmen de gözlerini bana dikmiş başını sallıyordu.

"O bir öksüz", dedi öğretmen sonunda sınıfa. "Ne annesi var ne de babası, bu yüzden ona iyi davranın."

Bu kısa konuşmanın ardından gözlerime yaşlar doldu, duygulanmamın sonucu akan gerçek gözyaşları; müdür de duygulanmıştı, beni kürsüye en yakın sıraya oturttu.

Böylece benim için yeni bir yaşam başladı. Okul beni içine alıverdi. Hayatımda daha önce hiç bu kadar çok işe kalkışmamış, entrikalara ve değişikliklere dalmamıştım. Hayatım heyecan içinde geçiyordu. Başımın tepesinden binlerce değişik haber uçuşuyordu. İşaretlerin, telgrafların, haberleşme işaretlerinin alıcısı bendim. Bana tıslıyorlar, göz kırpıyorlar, yerine getirmeye yemin ettiğim yüzlerce vaadi her türlü yola başvurarak hatırlatıyorlardı bana. Dersin bitmesini zor bekliyordum; ders sırasında öğretmenin ağzından çıkan bir tek sözcüğü bile kaçırmamak için, bana yapılan bütün saldırılara doğamdan gelen bir terbiyeyle ve metanetle göğüs geriyordum. Ama dersin bitim zili çalar çalmaz bütün o çete haykırarak üstüme çullanıyor, temel bir içgüdüyle çevremi alıyor, beni neredeyse paramparça ediyordu. Ya arkadan saldırıyorlar ya da sıraların üstüne çıkıp tepemden zıplıyor, üstümden takla atıyorlardı. Her biri isteklerini kulağıma haykırıyordu. Herkesin ilgi odağı olmuştum, en önemli işler, en karmaşık ve kuşkulu girişimler ben olmadan yapılamıyordu. Sokakta yürürken, gürültücü, ellerini kollarını deli gibi sallayan bir güruh da bana eşlik ediyordu. Köpekler kuyruklarını bacaklarının arasına kıstırıp uzağımızdan geçiyor, yaklaştığımızı gören kediler damların üstüne zıplıyor, sokakta karşılaştığımız küçük oğlanlar, kendilerini kade-

rin eline bırakıp başlarını omuzlarının içine çekip uğrayacakları felaketi bekliyorlardı.

Okuldaki dersler ilk günkü çekiciliğinden hiçbir şey kaybetmemişti. Örneğin yazım dersi. Öğretmen bizim cehaletimize ustalıkla ve zekice hitap ediyor, her eğitimin temeltaşı olan içimizdeki *tabula rasa*'ya ulaşana dek uğraşıyordu. Bütün önyargılarımızı ve alışkanlıklarımızı böylece silip attıktan sonra her şeyi öğretmeye baştan başlıyordu. Güçlükle ve bütün dikkatimizi toplayarak sözcükleri ezgili bir biçimde hecelere ayırıyor, aralarda burnumuzu çekiyor, kitaptaki her yeni harfi parmaklarımızla gösteriyorduk. Benim ilk okuma kitabımda da arkadaşlarımın ilk okuma kitapları gibi işaret parmağımın izleri, görece güç olan harflerde daha koyu olarak, görülebiliyordu.

Bir gün, nedenini hatırlayamıyorum, müdür sınıfa girdi ve birden sessizleşen sınıfta parmağıyla üç öğrenciyi gösterdi, bunlardan biri de bendim. Hemen onun peşinden çalışma odasına gitmemiz gerekiyordu. Bizi neyin beklediğini biliyordum, benim gibi suçlu olan öteki iki öğrenci peşinen ağlamaya başladılar. Onların bu vakitsiz pişmanlığına, ansızın gözyaşları içinde kalıp biçimini yitiren suratlarına kayıtsızca baktım: sanki gözyaşlarıyla birlikte suratlarındaki insan maskesi düşmüş ve biçimsiz bir lapaya benzeyen ağlayan bir et parçası çıkmıştı ortaya. Bense sakindim, dürüst ve ahlâklı insanların metaneti içinde kendimi olayların akışına bırakmıştım, yaptığımın sonucuna katlanmaya hazırdım. Kişiliğimdeki bu inada benzeyen güçlülük, müdürün hoşuna gitmedi; biz üç suçlu, müdürün odasında onun karşısına dikilmiş durur, öğretmen de elinde bir değnekle yanımızda dikilirken, ben kayıtsızca kemerimi çözdüm. Ama bana bakan müdür haykırdı:

"Utan, utan! Senin yaşında olacak şey mi bu?" Bunu der demez de öfkeyle öğretmene baktı.

"Bir ucube", diye ekledi, iğrenen bakışlarla, öteki çocukları gönderdikten sonra da üzüntüsünü ve bu durumu onaylamadığını belli eden sözcüklerle dolu uzun ve ciddi bir konuşma yaptı. Ama ben onu anlamıyordum. Tırnaklarımı kemirerek aptal aptal önüme baktım; sonra peltek peltek konuşarak, "Yütfen efendim", dedim, "öyyetmenin çöreğine Wacek tüküydü, ben diyil!" Tam bir çocuk olmuştum.

Beden eğitimi ve sanat dersleri için bir başka okula gidiyorduk, orada bu dersler için özel bir salon ve aletler vardı. İkişer yürüyor, heyecanla konuşuyor, geçtiğimiz her sokağı, birbirine karışan soprano seslerimizin apansız gürültüsüyle dolduruyorduk. Öteki okulun binası, eskiden bir tiyatronun yer aldığı kocaman, ahşap bir yapıydı, birçok da ek binası vardı. Sanat sınıfı kocaman bir hamama benziyordu; tavanı ahşap direkler destekliyor, odanın çevresini bir balkon dönüyordu; basamakları ayaklarımızın altında gümbür gümbür öten merdivenlere saldırıp hemen bu balkona tırmanıyorduk. Sayısız küçük oda ve girinti, saklambaç oynamak için birebirdi. Sanat hocası hiçbir zaman gelmiyor, biz de canımızın istediği gibi oynuyorduk. Zaman zaman o okulun müdürü salona dalıyor, en gürültülü çocukları köşelere dikiyor, en yaramazlarının da kulaklarını çekiyordu. Ama o, sırtını döner dönmez şamata yeniden başlıyordu.

Dersin bittiğini haber veren zili duymadık. Sonbahar ikindisi kısa ve renkli olurdu. Bazı çocukları anneleri gelip aldılar, çocukları azarlayıp tokatlayarak eve sürüklediler. Ama geriye kalanlar ve böylesi özenli bir ilgiden yoksun olanlar için asıl oyun zamanı o anda başlamıştı. Okulun kapısını kilitlemek için gelen yaşlı hademe bizi kovaladığında akşamın geç bir saati olmuştu.

Yılın o günlerinde biz sabahları okula yürürken ortalık kapkaranlık, kent halkı da uykuda olurdu. Ellerimizi öne uzatıp körlemesine yürür, kaldırımı kaplayan hışırtılı yaprakların arasında ayaklarımızı sürürdük. Yolumuzu kaybetmemek için evlerin duvarlarına tutunurduk. Bazen, bir pencerenin girintisinde, elimiz ansızın karşı yönden gelen bir arkadaşımızın yüzüne değerdi. Kime değdiğimizi tahmin etmeye çalışarak nasıl da gülerdik, nasıl da şaşırırdık! Oğlanlardan bazıları donyağından yapılma mum parçaları yakıp ellerinde taşırlardı; bütün kent, titrek bir zikzak çizerek yere yakın ilerleyen, birbirine çarpan, sonra durup bir ağacı, bir toprak parçasını, aralarında küçük çocukların atkestanesi aradıkları bir öbek sararmış yaprağı aydınlatan bu gezici ışıklarla bezenirdi. Bazı evlerde ilk lambalar yakılır, üst katlardaki donuk ışık pencerelerin karele-

rinde büyür, düzensiz yamalar gibi kaldırımlara, belediye binasına, evlerin penceresiz önyüzlerine vururdu. Elinde feneriyle biri odadan odaya geçerken, dışarıda geniş ışık dörtgenleri kocaman bir kitabın sayfaları gibi çevrilir, pazar alanı taş binalarla birlikte yürür gibi olur, aşırı büyük bir deste iskambil kâğıdıyla pasyans açar gibi evleri ve gölgeleri alanda kaydırırdı.

Sonunda okula varırdık. Mumlar söndürülür, el yordamıyla yerlerimizi ararken karanlık bizi sarıp sarmalardı. Sonra öğretmen içeri girer, donyağından yapılma bir mumun ucunu bir şişeye sokar, düzensiz çekilen fiillerin çekimiyle ilgili sıkıcı sorular başlardı. Henüz yeterli ışık olmadığı için ders sözlü olur, ezberlememiz gerekirdi. İçimizden biri dümdüz bir sesle ezber okurken ötekiler gözlerini kırpıştırır, yolunu şaşırmış zikzaklar çizerek mumdan fışkıran ve yarı kapalı kirpiklerimizde saman gibi birbirine karışan altın oklara bakardı. Öğretmen hokkalara mürekkep doldurur, esner, alçak pencereden dışarıdaki karanlığa bakardı. Sıralarımızın altı kapkaranlık olurdu. Oraya girer, kıkır kıkır gülerek dört ayak üstünde yürür, birbirimizi hayvanlar gibi koklar, görmeden ve fısıldaşarak her zaman yaptıklarımızı yapardık.

Sonunda sonbahar fırtınaları başlardı. İlk gün, gökyüzü erkence solar, kararırdı; gökyüzü, bu fonun üzerinde, hayalî manzaraların, geniş, puslu çöllerin bulanık gri çizgileriyle biçimlenir, bu manzara, gitgide küçülüp kaybolan tepeler ve kıvrımlar halinde uzaklaşır, iç içe geçer, ve ta uzakta, doğuda dağılırdı; orada gökyüzü, uçuşan bir perdenin kıvrılan kenarları gibi kalkar, bir başka planı, daha derin bir gökyüzünü, ürkütücü beyazlıkta bir boşluğu, en uzak uzaklıkların soluk ve ürkek ışığını, renksiz ve dupduru ortaya çıkarırdı; ufuk, bu son şaşırtıcılıkla sona erer, kapanırdı. Rembrandt'ın çizgilerinde olduğu gibi, böylesi günlerde bu çizginin altında aydınlık uzaklıklar, alabildiğince belirgin –ama hiç görülmeyen– bölgeler görülebilirdi; bu bölgeler, bu ufkun, gökyüzünün bu aydınlık aralığının altından görünür, müthiş soluk ve ürkütücü bir ışık seli altında bir başka çağdan ve zamandan gelip ortaya çıkmışçasına, özlem dolu halka kendini bir an gösteren Kutsal Ülke gibi beliriverirdi.

O minyatür manzarada, kıvrıla büküle uzayan bir demiryolu hattında ilerleyen ve tepesinde taç gibi gümüşsü beyaz dumandan bir sorguçla, o uzaklıktan genellikle görülemeyecek bir tren açık seçik görünür, sonra da hiçlikte eriyip giderdi.

Sonra rüzgâr çıkardı. Adeta gökyüzündeki o aydınlık delikten fırlatılmışçasına dönerek gelir ve kentin üstüne yayılırdı. Dokusu yumuşaklık ve tatlılıktı, ama acımasız ve vahşiymiş gibi davranırdı. Havayı karıştırır, yoğurur, ona işkence eder, onu mutluluktan öldürürdü. Sonra ansızın uzamda katılaşır, yükselip yelken bezi gibi yayılırdı (kurumakta olan çarşaflar gibi kocaman, gergin, çırpıntılı olurdu); düğüm düğüm olur, bütün atmosferi daha yüksek bir mekâna taşımak istercesine gerilip titrerdi; sonra düğümün yanlış ucundan çeker ve bir mil ötede, tıslayan kemendini, hiçbir şey yakalayamayan o ipi yine fırlatırdı.

Bacalardan tüten dumana ne oyunlar ederdi! Duman, rüzgârın azarlamasından nasıl kurtulacağını bilemezdi, ne tarafa döneceğini, darbelerinden nasıl kaçacağını. Böylece sanki o unutulmaz günde sonsuz bencilliğinin ilginç bir örneğini göstermek istercesine rüzgâr dumanı kentin üstüne bastırırdı.

Sabahın ilk saatlerinden beri bir felaket olacağını hissediyordum. Fırtınanın içinde güçlükle ilerliyordum. Rüzgârların kesiştiği köşebaşlarında okul arkadaşlarım paltomun uçlarından tutuyorlardı. Böylece kentin içinde dolaştım, her şey yolundaydı. Ama daha sonra beden eğitimi dersi için öteki okula gitmemiz gerekti. Yolda, ayçörekleri aldık. Kıpırdayıp duran upuzun kuyruğumuz kıvrılarak kapıdan geçti, avluya girdi. Bir dakika sonra güvenlikte olacaktım, güvenli bir yerde, akşama kadar güvenlikte. Gerekirse geceyi de spor salonunda geçirebilirdim. Sadık arkadaşlarım da nasıl olsa yanımda kalırlardı. Ama kaderin oyununa bakın ki o gün Wacek'e yeni bir topaç armağan edilmişti, o da onu okul kapısının dibinde çeviriyordu. Topaç dönerken okulun önünde bir kalabalık birikti, bu kalabalık beni kapının dışına itti ve rüzgâra kapılıverdim.

"Çocuklar, yardım edin!" diye bağırdım, ayaklarım yerden kesilmişti bile. Onların uzanan kollarını, açılmış bağıran ağızlarını görebiliyordum, ama hemen arkasından bir takla attım

ve muhteşem bir parabol çizerek havalanıverdim. Damların üstünden uçuyordum. Soluk soluğayken, zihnimde okul arkadaşlarımın nasıl kollarını kaldırdıklarını, parmaklarını uzatıp öğretmene seslendiklerini görüyordum. "Bakın, bakın efendim! Szymiec havaya uçtu!"

Öğretmen gözlüklerinin üzerinden çocuklara baktı. Sakince pencereye gitti, elini gözlerine siper edip dikkatle ufku gözledi. Ama artık beni göremezdi. Solgun gökyüzünün zayıf aydınlığında yüzü kâğıt gibi bembeyazdı.

"Adını kayıt defterinden silmemiz gerek!" dedi acı bir gülümsemeyle ve kürsüye yaklaştı. Bense yükseldikçe yükselip dibi görünmeyen, sarı sonbahar göklerinin içine karıştım.

Yalnızlık

Artık dışarı çıkabilmek benim için ne büyük rahatlık! Ama ne kadar da uzun bir süre odamda kapalı kaldım! Güç geçen aylar ve yıllardı bunlar.

Eski bebek odasında yaşamakta olmamın nedenini açıklayamam –evimizin arka tarafında, balkondan girilen odada–; eskiden de zaten pek az kullanılırdı bu oda, sanki bize ait bir yer değilmiş gibi unutulmuştu. O odaya nasıl gelmiş olduğumu hatırlayamıyorum. Sanırım sıvı beyaz, aydınlık ve aysız bir geceydi. Yıldızların loş ışığında her ayrıntıyı görebiliyordum. Sanki az önce içinden biri kalkmışçasına dağınıktı yatak, sessizliğin içinde uyuyan insanların soluklarını duyuyordum. Ama burada kim soluk alabilirdi ki? O zamandan beri burası benim yuvam oldu. Yıllardır buradayım ve oldukça da canım sıkılıyor artık. Biraz yiyecek tedarik etmeyi neden daha önce düşünmedim ki? Ah, siz elinde olanak olanlar, buna hâlâ zaman bulanlar, yiyecek sağlayın, buğday biriktirin –iyi cins, besleyici, tatlı buğday–, çünkü sizi upuzun bir kış bekliyor, yok-yoksul ve açlıkla geçecek yıllar: burası bereketli topraklar da değil hem. Heyhat, karınca gibi sağduyulu değildim ben, her zaman gamsız bir ağustosböceği oldum, yarını düşünmeden geçirdim günlerimi, açlığa karşı dayanıklı olmamla gurur duydum. Tıpkı bir fare gibi, açlık bana ne yazar, diye düşündüm. İş o dereceye gelirse tahtaları ya da kâğıtları kemirebilirim. Hayvanların en yoksulu, Yaratılış Kitabının sonuna eklenmiş gri bir kilise faresi olarak, yemeden de yaşayabilirim. Böylece bu

ölü odada yaşıyorum. Uzun bir zaman önce bir sürü sinek öldü burada. Kulağımı tahtalara dayayıp bir tahtakurdunun sesini duymaya çalışıyorum. Ölüm sessizliği. Yalnızca ben, ölümsüz fare, yalnız ve ölümsüz, bu odada fışır fışır dolaşıyorum, masanın, rafların, iskemlelerin üzerinde koşturup duruyorum. Yerlere kadar uzanan gri bir elbise giymiş olan Tekla teyze gibi dolaşıyorum ortalıkta; hızla, ufacık ve çevik, peşimden de hareketli kuyruğumu sürükleyerek. Şimdi günışığında masanın üzerinde oturuyorum, doldurulmuş bir hayvan gibi hiç kıpırdamadan; gözlerim iki fırlak, parlak boncuğa benziyor. Yalnızca burnumun ucu alışkanlıktan, ufacık çiğneme hareketleriyle belli belirsiz zonkluyor.

Elbette ki bir mecaz olarak anlaşılmalı bu. Aslında emekli bir memurum ben, fare değil. Mecazların içinde parazit gibi var olmak, benim varlığımın bir parçası; önüme ilk çıkan mecazın çekiciliğine kendimi kolayca kaptırıveririm. Kapılınca da dönüş yolunu güçlükle bulabilirim, aklım başıma yavaş yavaş gelir.

Ben neye benziyorum? Bazen aynada kendime bakarım. Tuhaf, gülünç ve acı veren bir şey. İtiraf etmek utandırıyor beni: kendime hiç tam karşıdan bakmam. Daha geride, daha uzakta dururum, aynanın tam karşısında değil; hiç kıpırdamadan, hafif yan durur, dalgın dalgın yana doğru bakarım. Aynadaki benle bakışlarımız artık karşılaşmıyor. Ben hareket ettiğimde yansım da hareket ediyor, ama sanki benim varlığımdan habersizmiş gibi, yarı arkaya dönük, sanki birkaç aynanın içinden geçip gelmiş de geriye dönemiyormuş gibi. Onu böyle çok yabancı ve kayıtsız görünce yüreğim sızlıyor. Sensin, demek istiyorum, sen her zaman benim sadık yansım oldun, bunca yıl bana eşlik ettin, ama bak beni tanımıyorsun artık! Ah Tanrım! Bir yabancı gibi, yan tarafta bir yere bakarak, orada duruyor, derinlere kulak verir, bir ses bekler gibi görünüyorsun; o camsı derinlikteki bir başkasının sözünü dinler, bir başka yerden gelecek emirleri bekler gibisin.

Çoğunlukla masada oturup üniversitede tuttuğum not defterimin sararmış yapraklarını çeviririm, tek okuduğum şey budur.

Güneşin soldurduğu, tozdan kaskatı kesilmiş perdeye bakarım, pencereden esen soğuk rüzgârda hafifçe oynar. Perdenin kornişinde beden hareketleri yapabilirim, mükemmel bir çıtadır. Odanın o bayat, tüketilmiş havasında, bu kornişin üzerinde kolaylıkla takla atılabilir. Kendinizi hiç zorlamadan zarif bir *salto mortale* yapabilirsiniz, serinkanlılıkla, öylesine, adeta tasarlayarak. Ayak parmaklarınızın üzerinde durup başınız tavana değerek çıtanın üzerinde denge tutturunca, yukarıda havanın daha ılık olduğu gibi bir izlenime kapılırsınız; sanki daha ılık bir bölgedeymişsiniz yanılsaması. Ta çocukluğumdan beri odama hep kuşbakışı bakmak istemişimdir.

Böylece oturup sessizliği dinlerim. Odam beyaz badanalıdır. Beyaz tavanda kimi zaman kırışığa benzeyen bir çatlak oluşur, kimi zaman da badana pul pul kalkıp çıtırdayarak kopar. Odanın dört duvarla çevrili olduğunu açıklamalı mıyım? Nasıl olur bu? Duvarla çevrilmek? Nasıl çıkabilirdim odadan? Durum şu: İnsan isterse bir yol bulunur. İrade güçlü olunca her şeyi fethedebilir. Bir kapı hayal etmem yeter, tıpkı çocukluğumun mutfağındaki gibi demir kulplu ve sürgülü, eski, dost bir kapı. Duvarla çevrili olsa da, böylesine güvenilen bir kapının açamayacağı hiçbir oda yoktur, önemli olan insanın böyle bir kapının var olduğunu düşünecek kadar gücü olmasıdır.

Babamın Son Gidişi

Çöküşümüzün o en son ve yitik döneminde, işimizi kesin olarak tasfiye ettiğimiz günlerde oldu. Giriş kapısının üstündeki tabela çoktan kaldırılmış, kepenkler yarıya kadar indirilmişti; dükkânın içinde annem, kalan malları el altından satmayı sürdürüyordu. Adela Amerika'ya gitmişti, bindiği geminin battığı ve bütün yolcuların hayatlarını kaybettikleri söyleniyordu. Bu söylentinin doğru olup olmadığını öğrenemedik, ancak kızın izini hepten yitirdik ve bir daha da onunla ilgili hiçbir şey duymadık.

Yeni bir dönem başladı; boş, aklıbaşında ve bir tabaka beyaz kâğıt kadar renksiz. Artık odalarda yeni bir hizmetçi kız dolaşıyordu, Genia adında, kansız, solgun ve kemiksiz bir kız. Sırtını okşadığımızda bükülüyor, yılan gibi geriliyor ya da kedi gibi mırıl mırıl ötüyordu. Yavan, beyaz bir yüzü vardı, gözkapaklarının içi bile beyazdı. Öyle dalgındı ki, bazen eski mektuplardan ve faturalardan beyaz bir sos yapıyordu; mide bulandırıcı ve tatsız-tuzsuz bir şey oluyordu bu.

O sırada babam kesinlikle ölmüştü. Birkaç kez öldüğü olmuştu, ama hiçbirinde tam olarak ölmemişti, hep bir sakınma payı olmuştu ve bu da onun ölümüne karşı tutumumuzu değiştirmeye zorlamıştı bizi. Bunun da yararlı yanları vardı. Taksit taksit ölen babam bizi aramızdan ayrılışına alıştırmıştı. Onun geri dönüşlerine aldırmaz olmuştuk; her ölüşü, bir öncekinden daha kısa, daha hüzünlüydü. Yaşamış olduğu odanın içine fizyonomisi serpiştirilmişti, dallanıp budaklanmış, bel-

li noktalarda inanılmaz açıklıkta, babama benzer tuhaf benzerlikler gelişmişti. Duvar kâğıdının bazı yerlerinde, babamın tikleri görülmeye başlamıştı; çiçek desenleri babamın gülümsemesinin hüzünlü yapısını gösterir olmuşlardı; bir trilobitin taşbaskısı gibi simetrik çizgilere bölünmüştü bu gülümseme. Bir süre, babamın kutup kedisi derisiyle astarlanmış kürk ceketinden uzak durduk. O kürk ceket soluk alıyordu. Birbirine dikilmiş ve birbirini ısıran küçük hayvanların korkusu kürkün içinden çaresiz akımlar halinde akıyor, kürkün kıvrımları arasında kayboluyordu. Kulağınızı kürke dayadığınızda uyuyan hayvanların hep birlikte, ezgili bir biçimde mırıl mırıl öttüğünü duyabilirdiniz. Bu iyice tabaklanmış durumda, kokarca, cinayet ve gece çiftleşmelerinin hafif kokusu arasında babam yıllarca kalabilirdi. Ama kalmadı.

Günün birinde annem kasabadan eve kaygılı bir yüzle döndü.

"Bak, Jozef", dedi, "ne güzel bir rastlantı. Basamaktan basamağa atlarken merdivende yakaladım onu". Elindeki mendili kaldırınca tabakta duran şey göründü. Hemen tanıdım onu. Şimdi bir yengeç ya da iri bir örümcek olsa da, benzerlik şaşırtıcıydı. Annemle bakıştık: Dönüşüme rağmen benzerlik inanılmazdı.

"Yaşıyor mu?" diye sordum.

"Elbette. Zor tutuyorum", dedi annem. "Yere bırakayım mı?"

Annem tabağı yere koydu, üzerine eğilip yakından inceledik onu. Hafifçe hareket ettirdiği sayısız kıvrık bacağının arasına gömülmüştü. Yukarı diktiği kıskaçları ve antenleri sanki seslere kulak veriyordu. Tabağı yana eğince babam, dikkatle ve biraz da duraksayarak tabaktan yere indi. Altındaki düz yüzeye değince bütün bacakları birden ürperdi, o arada da tam bir eklembacaklı gibi sert kabuğu takırdıyordu. Yolunu tıkadım. Duraksadı, önündeki engeli duygaçlarıyla yokladı, sonra kıskaçlarını kaldırıp yana döndü. İstediği yönde koşmasına izin verdik, o tarafta arkasına sığınabileceği herhangi bir mobilya yoktu. Sayısız bacağı üzerinde dalgalı sıçramalarla koşarken duvara vardı ve biz onu durdurana kadar, hiçbir yerde durma-

dan tepeye kadar kolayca tırmandı. Onun duvar kâğıdı üzerinde tırmanmasını izlerken içimden gelen bir tiksintiyle ürperdim. O arada babam ufak bir gömme mutfak dolabına ulaşmış, bir an için kenarına tutunup asılı kalmış, bulunduğu yüzeyi kıskaçlarıyla yoklamış ve sonra içine dalmıştı.

Evi, bir yengecin bakış açısıyla yeniden keşfediyordu; belli ki bütün nesneleri koku duyusuyla algılıyordu, çünkü dikkatle araştırmama rağmen onun üzerinde herhangi bir görme organı bulamamıştım. Yolunun üzerindeki nesneleri dikkatle inceler gibiydi; durup onları duygaçlarıyla yokluyor, sonra denemek ve tanımak istercesine kıskaçlarıyla sarıyordu; bir süre sonra onları bırakıp yoluna devam ediyor, yerden hafifçe yüksekte duran belden aşağı bölgesini peşinden sürüklüyordu. Yemesi umuduyla yere, önüne attığımız ekmek ve et parçaları karşısında da aynı tutumu sergiliyordu. Onları şöyle bir inceliyor, onların yenilir şeyler olduğunu anlamadan yoluna devam ediyordu. Odayı böyle sabırla araştırmasına bakınca onun inatla ve yorulmak nedir bilmeden bir şey aradığını sanabilirdiniz. Zaman zaman mutfağın bir köşesine koşar, su sızdıran bir fıçının altına sürünür, su birikintisine ulaşınca da içerdi.

Bazen günlerce görünmediği olurdu. Yiyeceksiz kalmak onu hiç etkilemiyor gibiydi, ama biz onun canlılığından bir şeyler kaybettiğinin farkına varmıyorduk. Gündüzleri, tiksintiyle utancın bir araya geldiği duygular içinde, geceleri yatağımızda bizi ziyaret edebilir diye gizli gizli korkuyorduk. Ama gündüzleri bütün mobilyaların üzerinde gezinse de böyle bir şey hiç olmadı. Özellikle gardroplarla duvarlar arasındaki yerlere girmeyi seviyordu.

Bazı mantıklı hareketlerini ve hattâ bir tür mizah duygusunu görmezlikten gelemiyorduk. Örneğin babam, yemek saatlerinde yemek odasına gelmemezlik etmezdi, oysa yemeklere katılması tümüyle simgeseldi. Yemek sırasında yemek odasının kapısı rastlantıyla kapanmışsa ve babam da yandaki odada kalmışsa, biz kapıyı açana kadar kapının alt tarafını tırmalar, kapının altındaki aralık boyunca bir aşağı bir yukarı giderdi. Zamanla kıskaçlarını ve duygaçlarını kapının altına sokmayı öğrendi ve biraz uğraştıktan sonra kapının altından bedenini

yanlamasına sokarak yemek odasına geçti. Bu, ona keyif veriyor gibiydi. Masanın altına gelince durur, karnı hafifçe zonklayarak sessizce yatardı orada. Bu ritmik zonklamaların ne anlama geldiğini tahmin edemiyorduk. Ahlâksız ve kötücül bir şey gibiydiler, ama aynı zamanda oldukça kaba ve şehvetli bir tatmini de ifade ediyorlardı. Köpeğimiz Nimrod, babama yavaşça yaklaşır ve hiç ikna olmadan onu dikkatlice koklar, aksırır, hiçbir sonuca varamadan kayıtsızca sırtını dönerdi.

Bu arada, evimizdeki bozulma gitgide artıyordu. Genia bütün gün uyuyor, incecik bedeni derin soluklarıyla kemiksizmiş gibi kıvrılıyordu. Çorbada sık sık makaralar buluyorduk, hiç düşünmeden sebzelerle birlikte tencereye attığı makaralar. Dükkânımız hiç kapanmıyordu, gece gündüz açıktı. Yarı indirilmiş kepenklerin arkasında, pazarlıklar ve tartışmalar arasında sürekli satış yapılıyordu. Üstüne üstlük Karol Amca bize kalmaya geldi.

Alışılmadık bir biçimde sıkıntılı ve sessizdi. İçini çekerek bize, son zamanlardaki üzücü deneyimlerinden sonra yaşam biçimini değiştirmeye ve kendini dil öğrenmeye adamaya kararlı olduğunu açıkladı. Hiç dışarı çıkmıyor, evin en uzak köşesindeki odaya kapanıyordu; Genia bu konuğumuzdan hoşlanmadığı için, odadaki bütün halıları ve perdeleri çekip almıştı. Karol Amca orada eski fiyat listelerini okuyarak zamanını geçiriyordu. Birkaç kez kötülük amacıyla babamın üzerine basmaya çalıştı. Dehşetle haykırarak ondan bunu yapmamasını istedik. Karol Amca çarpık çarpık gülümserken içine düştüğü tehlikenin farkında olmayan babam oralarda dolaşıp döşemedeki bir lekeyi inceledi.

Ayakları üzerinde olduğu sürece hızlı hareket edebilen babamın bütün kabuklu hayvanlarla paylaştığı bir özelliği vardı: sırtüstü devrildiği zaman hareketsiz kalıyordu. Bütün uzuvlarını çaresizce kıpırdattığını ve kendi ekseni çevresinde umarsızca döndüğünü görmek üzüntü ve acıma uyandırıyordu içimizde. Çıplak ve çok eklemli karnının örtmediği ve açıkta duran anatomisinin bu göz alıcı, eklemli, hattâ utanmazca denebilecek düzeneğini seyretmek çok iğrençti. Böylesi anlarda Karol Amca babamı ezmemek için kendini güç tutardı. Elimize geçir-

diğimiz bir şeyle yardıma koşar, babam da kıskaçlarıyla buna tutunur, hemencecik normal konumuna dönerdi; arkasından da alabildiğine hızla, bu yakışıksız olayın anısını silmek istercesine, zikzak bir çizgi çizerek koşmaya başlardı.

Şimdi bile beni dehşetle ürperten o inanılmaz olayı gerçeğe uygun biçimde anlatmak benim için gerçekten çok güç. Nasıl olup da bu olayı bilinçli olarak başlatanların kendimiz olduğunu bugün bile anlayabilmiş değilim. Kaderin tuhaf bir oyunu bizi buna yöneltmiş olmalı; çünkü bizim bilincimiz ya da irademiz kaderin dışında kalamaz, kader onları kendi düzeneği içine alır, böylece, tıpkı hipnoz altındaymışız gibi, normal koşullar altında içimizi dehşetle dolduracak şeyleri benimseyip kabul ederiz.

Çok sarsılmıştım, umutsuzluk içinde, anneme durmadan, "Nasıl yapabildin bunu? Eğer bunu yapan Genia olsaydı... ama sen?" diyordum. Annem ağlıyor, ellerini oğuşturuyor, ama bana verecek yanıt bulamıyordu. Babamın daha iyi olacağını mı düşünmüştü? Böyle yapmanın, umarsız bir durumun tek çözüm yolu olduğunu mu sanmıştı, yoksa inanılmaz boyutta bir düşüncesizlik ve sorumsuzluk muydu yaptığı? Kader, anlaşılmaz arzularını uygulamak istediğinde binlerce yol bulabilir. Geçici bir bayılma, bir anlık dikkatsizlik ya da körlük, yanlış bir seçim yapmamıza yeter. Daha sonra, olayın önemini sonradan anladığımızda, o olayı sürekli yorumlayabilir, nedenlerimizi açıklayabiliriz, gerçek amaçlarımızı ortaya çıkarmaya çalışabiliriz, ama geriye dönüş yoktur.

Babam bir tabağın içinde getirildiğinde aklımız başımıza geldi ve neler olduğunu anlayabildik. Kaynaya kaynaya şişmiş, soluk gri ve peltemsi bir görünüm almıştı. Dilimiz tutulmuş gibi konuşmadan oturduk. Yalnızca Karol Amca çatalını tabağa uzattı, ama hemen, kararsızca yerine bıraktı, yan gözle bize baktı. Annem tabağın oturma odasına götürülmesini istedi. Ondan sonra hep orada, kadife örtülü bir masada, aile fotoğraflarının bulunduğu albümün ve müzikli sigara kutusunun yanında durdu. Hiçbirimiz ona yaklaşmıyorduk, ama o orada duruyordu.

Ne var ki babamın bu dünya yüzündeki gezintileri sona ermemişti, bundan sonraki bölüm, öykünün kesin ve gidilebilir

sınırların ötesine uzatılması, en acı vereni. Neden vazgeçmedi, yenildiğini neden kabul etmedi, oysa bunu yapması için yeterli nedeni vardı ve kaderin bile yapacağı başka bir şey kalmamıştı. Oturma odasında haftalarca kıpırtısız kaldıktan sonra nasılsa kendini toparladı ve canlanır gibi oldu. Bir sabah tabağı boş bulduk. Bacaklarından biri kaçarken kopmuş, tabağın kenarında, domates sosuyla peltenin içinde kalmıştı. Kaynatılıp pişmiş ve bacaklarını yarı yolda kaybetmiş olmasına karşın, kalan gücüyle kendini sürükleyip götürmüş, kimsesiz bir göçe çıkmıştı; onu bir daha hiç görmedik.

KUYRUKLUYILDIZ

O yıl, kışın sonu astronomi açısından son derece elverişli konumdaki bir burcun etkisindeydi. Takvimdeki tahminler sabahların karlı kıyılarında kırmızı kırmızı parlıyordu. Pazar günleri ile dinî günler parlak kırmızı renklerini haftanın yarısına yansıtıyorlar, hafta içi günleri de tuhaf, tez bir alevle soğuk soğuk yanıyordu. İnsanların yürek atışları bir an için hızlanıyor; onları yanıltan, gözlerini kamaştıran o kırmızılık, aslında hiçbir şeyin habercisi değil – yalnızca zamanından önce verilen bir alarm, haftanın kitap kapağına parlak kırmızıyla boyanmış renkli bir takvim kandırmacası. On ikinci geceden başlayarak her gece şamdanlar ve gümüşlerle ışıl ışıl parlayan masanın beyaz resmi geçit alanının başında oturup sonu gelmez iskambil oyunları oynadık. Pencerelerin arkasında kalan gece her saat daha da aydınlanıyor, içinden bademler, şekerlemeler fışkırırken üstü de şekerle kaplanıyor, pırıl pırıl parlıyordu. Her şeyin görünüşünü büyük bir yaratıcılıkla değiştiren ay, kendine dönük uygulamalarına iyice dalmış, evrelerini tamamlıyor, gittikçe daha da parlıyordu. Daha akşam olmadan gökte görünüyor, daha vakti gelmeden pirinç gibi donuk donuk parlayarak rolüne hazırlanıyordu. Bu arada uzaklara yayılan, sessiz, beyaz yolculuklarına çıkan tüy gibi küme küme bulutlar ayın profilinin önünden koyunlar gibi geçtiler; akşam olurken gökkubbeye doluşan ışıltılı sedef balık pullarıyla ayın yüzeyini belli belirsiz örttüler.

Daha sonra günlerin sayfaları boş olarak çevrildi. Rüzgâr damların üstünde uğuldadı, soğuk bacalardan geçerek ocakların içlerine üfledi, kentin üstünde hayalî yapı iskeleleri, tribünler kurdu, sonra da bu yankılı, hava dolu yapıları tahtalarını, kirişlerini çatırdatarak yıktı. Ara sıra uzak bir dış mahallede yangın çıkardı. Yarılıp açılan bakır pası rengindeki gökyüzünün altında baca temizleyicileri evlerin çatılarındaki sivri tepeliklerin arasında dolaşır, damların hizasındaki kenti keşfeder-

lerdi. Ayaklarını koydukları sağlam yerlerin birinden ötekine tırmanıp geçerken, rüzgâr fırıldaklarıyla bayrak direklerinin üstünde dururlarken rüzgârın onlara genç kızların yataklarının üstündeki çatı kapaklarını bir an için açacağını, hemen arkasından bu kapakları kentin fırtınalı büyük kitabının üstüne kapatacağını düşünürlerdi – böylece günler ve geceler boyu soluk soluğa okuyacakları bir şeyleri olacağını umarlardı.

Sonra rüzgâr yoruldu, esmeyi bıraktı. Dükkândaki yardımcılar vitrinleri ilkbahar kumaşlarıyla süslediler, çok geçmeden de bu yünlü kumaşların yumuşak renkleri havayı ılıttı. Hava eflatun mavisine dönüştü, uçuk renkli muhabbet çiçekleriyle doldu. Kar azaldı, yünlü bir bebek battaniyesi gibi katlandı, kuruyup buharlaşarak havaya karıştı, kobalt mavisi meltemler karı içti; güneşsiz, bulutsuz, engin gökyüzü, karı içine emdi. Evlerin şurasında burasında saksı içinde duran zakkumlar çiçek açmaya başladı, pencereler daha çok açık kaldı, o tekdüze mavi günde düş kuran serçelerin dikkatsiz cıvıltıları odayı doldurdu. Tertemiz süpürülmüş alanlarda baştankara kuşları ile ispinozlar insanı korkutan bir cıvıltıyla bir an şiddetle çarpıştıktan sonra her yana dağıldılar, meltemle savruldular, o boş gökmavisinde soluklaşıp yok oldular. Renkli beneklerin –körlemesine havaya atılan o bir avuç dolusu konfetinin– anısı bir saniye boyunca gözlerde kaldı, sonra da gözlerin derinliklerinde dağılıp gitti.

Vakitsiz bir ilkbahar başlamıştı. Avukatın stajyerleri bıyıklarını burup uçlarını havaya kaldırıyor, kolalı dik yakalıkları içinde birer şıklık ve moda simgesi gibi duruyorlardı. Rüzgâr, günlerin içini sel gibi oyarken, kentin üstünde fırtınalar koparken genç avukatlar tanıdıkları genç bayanları uzaktan selamlıyor, koyu renkli melon şapkalarını başlarından çıkarıyor, sırtlarını rüzgâra verip eğilince de fraklarının kuyrukları iki yana açılıyordu. Sevdikleri kişiyi gereksiz dedikoduların içine düşürmemek için incelik ve özveriyle gözlerini hemen başka yöne çeviriyorlardı. Bayanlar bir an için dengelerini kaybediyor, kabaran eteklerinin ortasında telâşlı bir şaşkınlık çığlığı atıyor, sonra yeniden dengelerini bulup selama, gülümseyerek yanıt veriyorlardı.

Öğleden sonraları rüzgâr bazen dinerdi. Adela, balkonda kocaman bakır kapları parlatmaya başlar, kaplar ellerinin altında tangır tungur madensel sesler çıkarırdı. Tahta kiremitli damların üstünde gökyüzü hiç kıpırdamadan, hareket etmeden durur, sonra o mavilik yol yol bükülürdü. Dükkândan bir görevle eve gönderilen çıraklar, mutfağın eşiğinde durup Adela'nın yanında uzun uzun oyalanırlar, balkon parmaklıklarına dayanırlar, bütün gün süren, serçelerin başdöndürücü cıvıltısıyla şaşkına dönen rüzgârı içlerine çekerlerdi. Meltem, uzaklarda çalan bir laternanın hafifçe duyulan sesini getirirdi. Genç adamların alçak sesle söyledikleri şarkının sesi duyulmazdı; gençlerin yüzünde masum bir ifade olsa da, sözlerinin gerçek amacı Adela'yı şaşırtmak olurdu. En duyarlı noktasına kadar sarsılan Adela, şiddetli bir tepki gösterir, öfkeden kudurarak onları azarlar, ilkbahar başında gördüğü düşler yüzünden solup kül rengine dönen yüzü, kızgınlıktan ve hazdan kıpkırmızı kesilirdi. Gençlerse bir yandan Adela'yı allak bullak edebildikleri için şeytanca sevinirken, öte yandan da yapmacık bir masumlukla gözlerini yere eğerlerdi.

Gündüzlerle öğleden sonraları birbiri peşi sıra geçti, balkonumuzdan gördüğümüz kentin üzerine, kül rengi haftaların donuk ışığında yıkanan evlerin, damların dolambacının üzerine günlük olaylar karmakarışık bir halde aktı. Ortalıkta tenekeciler dolaşıyor, mallarının çığırtkanlığını yapıyorlardı. Bazen Abraham'ın gürültülü hapşırığı kentin uzak, dağınık patırtısını gülünç bir biçimde vurguluyordu. Uzaklardaki bir alanda, küçük çocukların rahatsız edip şaşkına çevirdiği deli Touya, eteklerini ta yukarılara kaldırarak çılgınca dans ediyor, kalabalık da keyifleniyordu. Öğleden sonrasının yarı saydam, bulanık havasında çakıltaşı döşeli damların denizinde düzenli bir biçimde yayılan rüzgâr, bu sesleri bastırdı, azalttı, onları tekdüze, külrengi şamatanın içinde eritti. Balkon parmaklıklarına yaslanan Adela, kentin uzaktan gelen şiddetli kükreyişinin üstüne eğildi; ötekileri bastıran bütün sesleri yakaladı; dudaklarında bir gülümsemeyle bir şarkının yitik hecelerini bir araya getirdi; onları birleştirmeye, günün yükselip alçalan heyecansız tekdüzeliğine biraz olsun anlam vermeye çalıştı.

Elektrik ve makine çağındaydık, insan dehasının yaratıcılığı sayesinde dünya buluş yağmuruna tutulmuştu. Orta sınıfın evlerinde, yanında elektrikli çakmağı olan sigara kutuları boy göstermişti: Bir düğmeye basınca elektrik kıvılcımları gaza batırılmış bir fitili ateşliyorlardı. Bu buluşlar olmayacak umutlar beslenmesine neden oldu. Çin pagodası biçimindeki bir müzik kutusu, kurulunca atlıkarınca gibi dönüyor, hem de küçük bir ront söylemeye başlıyordu. Aralarda çanlar çalıyor, kapıları ardına dek açılıyor, şarkı çalan döner bir fıçı görünüyordu. Evlerdeki yaşama Galvani'cilik egemen oldu. Öyle ki yalıtılmış tel sarılı bir makara bu dönemin simgesi haline geldi. Genç züppeler oturma odalarında Galvani'nin buluşunu sergiliyor, karşılığında da hanımlar onları ışıltılı bakışlarıyla ödüllendiriyorlardı. Kadınların kalbine giden yolu bir elektrikli iletken açmıştı. Günün kahramanları yaptıkları deney başarıyla sonuçlanınca, oturma odasından yükselen alkışlar arasında, her yana öpücükler gönderiyordu.

Her türlü boyut ve biçimdeki velespitlerin kenti doldurması uzun sürmedi. Felsefeye dayanan bir dünya görüşü olmak, zorunlu oldu. İlerleme inancına kabul edilen herkes, mantıklı sonuca varmak, bir velespit kullanmak zorundaydı. Bunu ilk uygulayanlar elbette ki avukatın stajyerleri oldu: Yeni akımların öncüleri olan bu adamlar cilalı bıyıkları, melon şapkalarıyla gençliğin umudu, gururuydular. Gürültücü kalabalığın arasından ite kaka geçerek tekerleklerinin tel çubukları göz alan kocaman iki ya da üç tekerlekli bisikletlerle trafiğe çıktılar. Elleriyle geniş gidonları tutuyorlar, oturdukları yüksek selenin üstünden kocaman tekerlekleri çeviriyorlardı, böylece eğlenen kalabalığın arasına sağa sola yalpalayarak daldılar. Aralarından bazıları havarilik hevesine kapıldılar. Dönen pedallara üzengiye basar gibi basıp yükselerek kalabalığa seslendiler, insanlığın yeni, mutlu bir çağa erişeceğini haber verdiler – bisiklet kullanarak kurtulacaktı insanlık. Sonra da halkın alkışları arasında dört bir yanı selamlayarak gezintilerini sürdürdüler.

Ne var ki bu göz alıcı, görkemli bisiklet gezilerinin yine de fazlasıyla sıkıntı veren, üzücü, hoş olmayan bir yanı vardı; bisiklete binenler, başarılarının doruğunda oldukları zaman bile,

gülünç bir duruma düşme tehlikesiyle karşı karşıya oluyorlardı. Bisikletin incecik parçalarının arasında örümcek gibi asılı dururken, bacaklarını sıçrayan iri kurbağalar gibi açıp pedallara bastırırlarken, dönen geniş tekerleklerin tepesinde ördek gibi çırpınırken bunu kendileri de sezmiş olmalılar. Gülünç olmaya tek bir adım kalmıştı, onlar da umutsuzca bu adımı attılar, birbirine dolanan elleri kollarıyla gidonun üstüne abanıp hızlarını iki katına çıkardılar. Buna hayret edebilir miyiz? İnsanoğlu yalancı özürler uydurarak inanılmaz olanaklar dünyasına giriyordu, çok kolay, hattâ maliyetinin altında, neredeyse bedavaya elde edilmiş olanaklar dünyasına; giderlerle kazanç arasındaki dengesizliği, doğanın bu apaçık dolandırılışını, bir dâhilik numarası için ödenen bu aşırı bedeli, kendini gülünç duruma düşüren bisikletçi dengeledi. Patlayan kahkahalar arasında yoluna devam etti –zavallı bir galipti, dehasının kurbanıydı o– işte, bu teknoloji harikalarının görünüşü böylesine gülünçtü.

Ağabeyim okuldan eve ilk kez bir elektrikli mıknatıs getirdiğinde, ona dokunarak bir elektrik devresinde saklı gizemli varlığın titreyişlerini ürpererek algıladık; babamın dudaklarında üstünlük ifade eden bir gülümseme belirdi. Zihninde uzun menzilli bir düşünce olgunlaşmaktaydı; uzun süredir aklında olan birtakım düşünceler orada harmanlanıp birleşiyor, hızla gelişiyordu. Babam neden kendi kendine gülümsedi, neden yalancı bir hayranlıkla bulanıklaşan gözlerini devirdi? Kim bilebilir? Gizli gücün şaşırtıcı görünüşü arkasında çevrilen, ne olduğu belli olan dolapları, adi entrikaları, bayağı numaraları önceden sezmiş miydi? Yine de o an bir dönüm noktası oldu: Babam laboratuvar deneylerine o zaman başladı.

Babamın laboratuvarda kullandığı araç gereç çok basitti: Birkaç bobin tel, birkaç şişe asit, çinko, kurşun ve karbon – bunlar o adamakıllı tuhaf, gizemli adamın atölyesini oluşturuyordu. "Madde", derdi alçakgönüllülükle, gözlerini yere indirip öksürüğünü bastırırken, "Beyler, madde–" tümcesini bitirmezdi, dinleyenler onun büyük bir dolandırıcılığı açıklamak üzere olduğunu sanırlardı. Orada oturan hepimiz bir yolculuğa çıkacağımızı düşünürdük. Babam gözlerini yere indirip o ölümsüz fetişe sessizce, küçümseyerek bakardı. *'Panta rei!'* diye bağırır,

ellerini kaldırarak özün sonsuz dairesini çizerdi. Uzun bir süredir o özün içinde saklı olan güçleri harekete geçirmek, onun katılığını yumuşatmak istemiş, gerçek doğasına uygun olarak evrenselleşmesine, başka yerlere aktarılmasına, evrensel dolaşımına giden yolu hazırlamayı arzulamıştı.

"*Principium individuationis* – külâhıma anlat" derdi babam, böylece de o yol gösterici insanlık ilkesine duyduğu sınırsız kini dile getirmiş olurdu. Bu sözleri önümüzden geçerken, bir telden ötekine koşarken söylerdi. Gözlerini kısar, elektrik devresinin değişik yerlerine hafifçe dokunur, gerilimdeki ufak farkları bulmaya çalışırdı. Teli yarar, üstüne eğilip dinler, hemen arkasından on adım ileriye gider, devrenin bir başka yerinde aynı hareketleri yinelerdi. Sanki bir düzine eli, yirmi tane duyusu vardı. Dikkatini hep aynı yerde toplamıyor, aynı anda yüz değişik yere yöneltiyordu. Evrendeki her şeyden kuşkulanıyordu. Teli bir yerinden koparmak için eğilir, sonra ansızın geriye sıçrar, pusuya yatmış bir kedi gibi telin başka bir yerine atlar, atlayışı boşa gidince de kafası karışırdı. Şaşkınlıkla kendisini izleyen kişiye dönüp birden, "Özür dilerim", derdi. "Özür dilerim, şu anda sizin boşlukta kaplamakta olduğunuz yerle ilgileniyorum. Bir dakika için bir parça kenara çekilebilir miydiniz acaba?" Şimşekle ilgili birtakım ölçüleri çabucak saptarken, sinir sisteminden gelen uyarılarla yerinden ustalıkla fırlayan bir kanarya kuşu kadar çevik ve tetik olurdu.

Babamın asitli eriyiklere daldırdığı metaller, o yakıcı, tuzlu banyoda paslanarak beklerken, karanlıkta harekete geçerlerdi. Kaskatı cansızlıklarından sıyrılırlar, tekdüze bir mırıltı, madensel bir şarkı tuttururlar, o acıklı, yavaş geçen günlerin ardı arkası kesilmeyen alacakaranlığında ışıldarlardı. Metallerin kutuplarında görünmeyen elektrik yükleri birikir, kutupları kuşatır, sonra da çevrelerini saran karanlığa kaçarlardı. Ortak merkezli enerji çizgileri, manyetik bir alandaki daireler ve helezonlar biçiminde kutuplara ayrılan boşluktan, görünmeyen bir gıdıklama, iğne gibi batan direngen bir elektrik akımı geçerdi. Orada burada uyarılan bir aygıt sinyal verir, bir dakika sonra bir başkası sırasını beklemeden, umutsuz tek heceli seslerle, sıkıcı bir ışıklığı bölen çizgi-nokta-çizgilerle onu yanıtlardı.

Babam bu dolaşan akımların arasında durur, yüzüne acı çektiğini gösteren bir gülümseme yayılırdı; kesik kesik çıkan o sözler, özgürleşmemiş derinliklerden kopuk kopuk, yarım heceler halinde tekdüze sinyaller veren, sonsuza dek o yere kapatılmış olan o acı, onu çok etkilerdi.

Bu araştırmaların sonunda babam, şaşırtıcı bulgular elde etti. Örneğin, Neeff – çekici ilkesine dayanarak hazırlanan bir elektrik zilinin sıradan bir şaşırtmaca olduğunu kanıtladı. İnsan, doğanın laboratuvarına zorla girmemişti, tam tersine, doğa, insanı kendi entrikalarının içine çekmiş, insanın deneylerinden yararlanarak kendi karanlık emellerine ulaşmıştı. Akşam yemeğinde babam, ucunu çorbaya soktuğu kaşığının sapıyla başparmağının tırnağına dokununca lâmbanın içinde Neeff'in zili çalmaya başlardı. Bu aygıt tam anlamıyla gereksiz ve yararsızdı; Neeff'in zili, maddenin belirli bazı dürtülerinin birbirine yaklaştıkları noktaydı, bu zil insanın yaratıcılığını kendi amaçları için kullanıyordu. Amaçlayan, etkin olan doğaydı; insansa doğanın isteğine uyarak oraya buraya fırlatılan bir mekikten, sağa sola gidip gelen bir oktan başka bir şey değildi. İnsanın kendisi yalnızca bir öğe, Neeff'in çekicinin bir parçasıydı.

Birgün birisi 'ipnoz'dan söz etti, babam da bunu hemen benimsedi. Kuramlarının çemberi tamamlanmış, eksik halkayı bulmuştu. Babamın kuramına göre, insan yalnızca sonsuz maddenin kucağında bir oraya bir buraya dolaşan ipnoz akımlarının durup kalktığı bir istasyon, geçici bir kavşaktı. İnsanın onca övündüğü buluşların tümü, doğanın onu kandırıp düşürdüğü tuzaklar, bilinmeyenin kapanıydı. Babamın deneyleri büyücülüğe, gözbağcılığa, hokkabazlık oyununa dönüşmeye başladı. Güvercinlerle yaptığı sayısız deneyden söz etmesem daha iyi olur; değneğini oynatarak güvercinlerin sayısını ikiye, dörde ya da ona çıkarıyor, sonra da onları, görünürde büyük çaba harcayarak, yeniden değneğin içine hapsediyordu. Şapkasını kaldırınca güvercinler kanatlarını çırparak birer birer uçuyor, hepsi birden gerçek yaşama dönüyor, hareketli bir küme halinde ötüşerek dalga dalga masanın üzerine konuyorlardı. Ara sıra babam, deney yaparken hiç umulmadık bir anda çalışmasını kesiyor, kararsızlık içinde, gözleri yarı kapalı ayağa kalkıyor,

bir saniye sonra da küçük adımlarla giriş holüne koşup başını baca deliğine sokuyordu. Kurumdan kararmış bacanın içi karanlıktı; yokluğun göbeğindeymiş gibi rahattı; sıcak hava yukarı aşağı esiyordu. Babam gözlerini kapayıp bir süre o sıcak, siyah boşlukta durdu. Hepimiz bu küçük olayın babamın asıl ilgilendiği konuyla pek bir bağlantısı olmadığını, her şeyin sanki olayların perde arkasında olup bittiğini duyumsuyorduk; bambaşka bir boyuta ait olan bu önemsiz gerçeğe içimizden gözlerimizi kapadık.

Babamın repertuarında insanın içini gerçek bir hüzünle dolduran birkaç tane adamakıllı can sıkıcı numara vardı. Yemek odasındaki iskemlelerimiz yüksek arkalıklıydı, gerçeğe uygun bir biçimde yapılmış nefis güzellikte yaprak ve çiçeklerden oluşan çelenklerle süslenmişlerdi; babamın bu oymalara hafifçe vurması, onların ansızın olağanüstü eğlendirici bir görünüşe bürünmeleri için yeterliydi; hemen oralarını buralarını oynatmaya, anlamlı işaretler yapmaya başlarlardı. Bu olay oldukça sıkıntılı, hattâ dayanılmaz durumlara neden olabiliyordu, çünkü bu işaretler kesin bir yöne, karşı konulamayan bir kaçınılmazlığa doğru gidiyorlardı; sonunda orada bulunanlardan biri ya da öteki ansızın, "Wanda Teyze, Tanrım, Wanda Teyze!" diye bağırıyordu. Hanımlar çığlık atmaya başlıyorlardı; çünkü gözlerinin önündeki gerçekten de Wanda Teyze'nin imgesiydi; hattâ daha da öte – kendisiydi; ziyarete gelmiş, masanın başına oturarak bizim ağzımızı açmamıza fırsat vermeden sonu gelmeyen konuşmalara girişmişti. Böylece babamın mucizeleri kendiliğinden mucize olmaktan çıkmıştı; çünkü babam bir hayalet değil, bildiğimiz, basbayağı gerçek Wanda Teyze'yi üretmişti, mucize olasılığı ortadan kalkıyordu.

O unutulmayacak kışta yaşadığımız başka olaylara geçmeden önce, ailemizin hiçbir zaman üzerinde konuşmak istemediği bir olaydan kısaca söz etsek iyi olur. Edward Amca'ya gerçekten ne olmuştu? Edward Amca, o sıralarda yanımızda kalmaya gelmişti; saf biriydi; karısıyla küçük kızını köyde bırakmış, kafası tasarılarla dolu olarak, sapasağlam çıkıp gelmişti. Geldiğinde keyfi çok yerindeydi, ailesinden uzaklaşıp bir değişiklik yapmak, biraz eğlenmek istemişti. Ne oldu dersiniz?

Babamın yaptığı deneyler onu aşırı etkiledi. İlk birkaç numaradan sonra kalktı, ceketini çıkardı, kendini babamın emrine sundu. Hiçbir sınırlama koymadan! Delici bakışlarını doğrudan babamın gözlerine dikerek söyledi bunu, güçlü, ciddi bir tokalaşmayla da vurguladı. Babam anladı. Amcamın *principium individuationis* konusunda geleneksel önyargıları olup olmadığını öğrenmek istedi. Amcamın hiç, ama hiç önyargısı olmadığı ortaya çıktı. Amcamın ilerici düşünceleri vardı; önyargıları yoktu. Tek tutkusu, bilime hizmet etmekti.

Önceleri babam ona biraz özgürlük tanıdı. Bulgularını kesinleştirecek bir deneyin hazırlıkları içindeydi. Edward Amca, bu boş zamandan yararlanarak kenti gezip görmek istedi. Kocaman bir bisiklet satın alarak onunla Çarşı Alanı'nın çevresinde dolaştı; bisikletin yüksek selesinden evlerin ikinci kat pencerelerinden içeri baktı. Bizim evimizin önünden geçerken şapkasını çıkarıp pencerede duran hanımları kibarca selamlıyordu. Uçları yukarı bakan kıvrık bir bıyığı, ufak, sivri bir sakalı vardı. Çok geçmeden, tekniğin derininde yatan gizleri öğrenmesine bir bisikletin yetmeyeceğini, o şaşırtıcı aygıtın kalıcı, doğaüstü heyecanlar sağlayamayacağını anladı. Sonra *principium individuationis*'e dayandırılan deneyler başladı. Edward Amca'nın, bedeninin bilim uğruna Neeff'in çekicinin yalın ilkesine indirgenmesine hiçbir itirazı yoktu. Hiçbir pişmanlık duymadan, benliğinin derinliklerini açığa çıkarmak için tüm özelliklerinden birer birer sıyrılmayı kabul etti; zaten uzun süredir o ilkeyle uyum içinde olduğu duygusunu taşıyordu.

Babam, çalışma odasına kapanarak günler, geceler süren yorucu bir ruhçözüm çalışmasıyla Edward Amca'nın karmaşık ruhunun içine yavaş yavaş girmeye başladı. Çalışma masası Edward'ın egosunun birbirinden ayrılan öğeleriyle dolmaya başladı. Amcam önceleri, oldukça küçülmüş olsa da yemeklere geliyor, konuşmalarımıza katılmaya çalışıyordu. Bisikletiyle bir kez daha gezmeye bile gitti; ama kendini oldukça eksik duyumsadığı için bu işten hemen vazgeçti. Bir tür utanca kapıldı; içinde bulunduğu evrenin ayırıcı niteliğiydi bu duygu. İnsanlardan kaçmaya başladı. Öte yandan babam hedefine gittikçe yaklaşıyordu. Bütün gereksiz şeyleri birer birer çıkararak amcamı ola-

bileceği kadar aza indirmişti. Onu alıp merdivenin yanındaki oldukça yüksek bir duvar oyuğuna yerleştirdi; parçalarını Leclanche tepkisi ilkesine uygun olarak düzenledi. Duvarın o bölümü küflenmiş, üstünü beyaz bir küf tabakası kaplamıştı. Babam, vicdanı hiç sızlamadan, amcamın hevesinden sonuna kadar yararlandı; elindeki kabloyu boydan boya giriş holüne ve evin sol kanadına döşedi. Ufak bir merdiven alıp karanlık koridorun duvarına, amcamın o anki varlığının izlediği yolun bütününe küçük çiviler çaktı. O bulanık, sarı öğleden sonraları hemen hemen kapkaranlıktılar. Babam eline bir şamdan alarak mumunu yaktı, küflü duvarı yakından, santim santim aydınlattı. Sonradan duyduğuma göre, o ana dek kahramanlığı elden bırakmayıp soğukkanlılığını korumuş olan Edward Amca, son anda biraz sabırsızlık göstermiş. Hattâ bitmeye yüztutan o çalışmayı neredeyse mahvedecek olan –gecikmiş de olsa– şiddetli bir patlama olduğunu da söylediler. Ama her şey hazırdı, tüm yaşamı boyunca örnek bir eş, baba ve işadamı olmuş olan Edward Amca, başını dimdik tutarak son rolünü oynamaya hazırlandı.

Amcam görevini kusursuzca yaptı. Bir an bile karşı koymadı. Bir zamanlar içinde kendini yitirmiş olduğu karmaşık kişiliğinden artık sıyrılmış, bundan böyle kendisini yönetecek düzenli, güvenilir bir yol gösterici ilkenin saflığına en sonunda kavuşmuştu. Güçlükle üstesinden gelebildiği karmaşıklığını yitirmesi karşılığında artık yalın, sorunsuz bir ölümsüzlüğe kavuşmuştu. Mutlu muydu acaba? Böyle bir soru sormanın yararı yoktu. Böyle bir soru ancak çok sayıda seçenek olanağı olan yaratıklara sorulursa anlam kazanır; böylece asıl gerçek kısmen gerçek olan olasılıklarla karşılaştırılabilir, onların içinde yansıyabilir. Ama Edward Amca'nın seçeneği yoktu; adamakıllı bütünlenmiş olduğu için onun açısından 'mutlu/mutsuz' bölünmesi diye bir şey yoktu. Onun görevini ne denli dakik, ne denli kusursuz yaptığını görünce, insan bütün bunları istemeyerek onamak zorunda kalıyordu. Peşinden kente gelen karısı Teresa Yenge bile, zile sık sık basmaktan kendini alamıyordu, basınca da o yüksek, yankılı sesi duyuyor, eskiden kocası sinirlendiği zaman sesinin aldığı rengi tanıyordu. Kızları Edy'ye gelince, babasının yaptığı iş onu büyülemişti diyebiliriz. Ne var ki

sonradan babamın yaptıklarının öcünü almak isteyerek bunun acısını benden çıkardığı doğru, ama bu olay başka bir öykünün konusu.

2

Günler geçti, öğleden sonralar uzadı: Yapacak hiçbir şey bulamıyorduk. Hâlâ olgunlaşmamış, hâlâ verimsiz, kullanışsız olan zaman fazlası, boş alacakaranlıklarla akşamları daha da uzatıyordu. Bulaşıkları erkenden yıkayıp mutfağı temizleyen Adela, balkonda tembel tembel durup boş bakışlarla akşamın çöktüğü uzaklıkların soluk kırmızısını seyrediyordu. Başka zaman onca anlamlı olan güzel gözlerini sıkıcı düşünceler kaplamıştı, yuvalarından fırlamış gibi duran bu gözler kocaman, pırıl pırıl olmuşlardı. Kışın sonu geldiğinde mutfaktaki kokuların donuklaştırıp soldurduğu cildi, şimdi her evresinde giderek büyüyen ayın ilkbahara yaklaşmasıyla dinçleşmiş, beyazımsı yansımalarla, opali andıran renklerle bezenmiş, mine gibi ışıldamaya başlamıştı. Artık dükkândaki çırakların üzerinde üstünlük kuran oydu; o gençlerse Adela'nın karanlık bakışları altında siniyor, sözde alaycı pozlarını bırakıyor, kentteki hanlara, kötü şöhretli yerlere sık sık giden kişi rolünden çıkıyor, Adela'nın üzerine sinen bu yeni güzellikle kendilerinden geçerek ona yanaşmak için yeni yöntemler arıyor, ilişkilerini yeni bir temele oturtabilmek, olumlu olguları kabullenebilmek için özveride bulunmaya razı oluyorlardı.

Beklenilenin aksine, babamın deneyleri toplumun yaşantısına herhangi bir değişiklik getirmedi. Çağdaş fiziğin yapısına ipnotizmayı aşılamak sonuç vermedi. Bunun nedeni, babamın keşiflerinde hiçbir gerçek payı olmaması değildi. Bu düşüncenin başarıya ulaşmasında gerçek, belirleyici rol oynayan bir öğe değildir. Doğaüstüne karşı duyduğumuz açlık sınırlıdır, kolayca giderilebilir. Bizlerin –yani babamın yandaş ve hayran ordusunun– hevesi kırılıp kargaşa başladığında babam, yeni açıklamaların eşiğindeydi. Sabırsızlığımızı gittikçe daha sık gösterir olmuştuk; hattâ açıkça karşı çıkanlar bile vardı. Doğamız, temel

yasaların gevşemesine başkaldırıyordu; mucizelerden bıkmıştık; sonsuz düzenin eski, tanıdık, sağlam tekdüzeliğine dönmek istiyorduk. Babam bunu anladı. Fazla ileri gitmiş olduğunu gördü; hayallerine gem vurdu. Zarif hanım taraftarlardan ve mum bıyıklı erkek hayranlarından oluşan çember günden güne erimeye başladı. Onuruyla geri çekilmek isteyen babam, son bir kapanış konuşması yapmayı düşünüyordu ki, apansız ortaya çıkan yeni bir olay, herkesin dikkatini hiç beklenmedik bir yöne çekti.

Ağabeyim bir gün okuldan döndüğünde, dünyanın sonunun yakın olduğuna ilişkin olanaksız, ama yine de gerçek olan bir haber getirdi bize. Yanlış anladığımızı düşünerek sözlerini yinelemesini istedik. Yanlış duymamıştık. Bizi tam anlamıyla şaşkına çeviren o inanılmaz haber şuydu: Dünya, hazırlanmadan, işlerini bitirmeden, öylece olduğu gibi, zamanın ve boşluğun gelişigüzel bir yerinde, hesaplarını kapamadan, hiçbir amacına ulaşamadan, sanki lafının ortasında, noktasız, ünlemsiz, kıyamet gününü ya da Tanrının gazabını yaşamadan –dostça bir anlaşma havası içinde, bağlılıkla, karşılıklı anlaşarak, her iki tarafın da kabul ettiği kurallara uyarak– kafasına bir darbe yiyecekti: Basit, geri dönülmesi olanaksız bir biçimde. Yoo, bu olay, peygamberlerin çok eskiden tahmin ettikleri gibi ya da *İlahi Komedi*'nin son perdesinde yazıldığı gibi ahiret türünden, acıklı bir son olmayacaktı. Hayır. Bu son, ancak bisikletle numaralar yapan birinin, bir hokkabazın hazırlayabileceği son olacaktı; harika bir hokus-pokus denemesi görecektik. İlerlemenin bütün ruhları da bu olaya alkış tutacaklardı. Bu görüşten hoşlanmayan kimse çıkmadı. Korkanlar, karşı çıkanlar hemen susturuldular. Bunun, inanılması güç bir şans olduğunu, akla gelebilecek en ilerici, en özgür düşünüşlü bir son olduğunu, çağın ruhuna uygun düştüğünü, onurlu bir son, Kutsal Güce güvenmek anlamına geldiğini neden anlamıyorlardı? İnsanlar bunu heyecanla tartıştılar, cep defterlerinden kopardıkları sayfalara *ad oculos* resimler çizdiler, çürütülmesi olanaksız kanıtlar sağladılar, rakiplerini, kuşku duyanları, nakavt ettiler. Resimli dergilerde tam sayfa resimler yayımlanmaya başladı; bunlar beklenen faciayı oldukça etkili bir biçimde betimliyordu. Bu resimlerde genellikle ışıl ışıl parlayan, astronomi olaylarıyla dolu

olan bir gökkubbenin altında gece vakti korku ve telaş içinde, kalabalık kentler gösteriliyordu. Uzaklardaki kuyrukluyıldızın şaşırtıcı hareketini görmeye başlamıştık bile, yıldızın çizdiği parabolün doruğu gökte hareketsiz duruyordu; yıldızsa hâlâ yeryüzünü hedef alarak saniyede birkaç mil hızla yaklaşıyordu. Tıpkı bir sirk gösterisinde olduğu gibi şapkalar havaya fırlatılıyor, saçlar diken diken oluyor, şemsiyeler kendi kendine açılıyor, başlardaki peruklar yana kayıp kellikler ortaya çıkıyordu – ve bütün bunların üstünde, bütün yıldızların aynı anda alarma geçmesiyle birlikte ışıl ışıl parlayan kocaman, simsiyah bir gökkubbe dört bir yana yayılıyordu.

Yaşamlarımıza şenliğe benzer bir şey, ateşli bir heyecan katılmıştı. Hareketlerimiz önem kazanmış, bu önem göğüslerimizi evrensel soluklarla kabartmıştı. Geceleri binlerce kişinin aynı anda coşması, yeryüzünü görkemli bir şamatayla dolduruyordu. Geceler simsiyah, uçsuz bucaksızdı. Dünyayı çevreleyen yıldız yığını çoğaldı, yoğunlaştı. Gezegenlerin arasındaki karanlık boşluklarda bu yıldızlar değişik konumlarda görünüyor, göktaşlarının tozunu uçurumdan uçuruma serpiyorlardı. Sonsuzlukta yolumuzu yitirmiştik; ayaklarımızın altındaki yeryüzü neredeyse kayıp gitmişti; yönümüzü bulamıyorduk, pusulayı şaşırtmıştık. Ucu yukarıya dönük olan başucu noktasında yerkürenin karşı yarısında duranlar gibi başaşağı sarkıyorduk; yıldız kümelerinin üstünde geziniyor, parmağımızı ıslatıp gökyüzü haritalarının üstünde yıldızdan yıldıza gezdiriyorduk. Böylece dağınık, düzensiz bir tek sıra oluşturup amaçsızca dolaştık, gecenin sonsuz merdivenlerinin basamaklarında her bir yöne dağıldık – terk edilmiş dünyadan gelen göçmenlerdik, karınca yuvası gibi kaynaşan yıldızları yağmalıyorduk. Son engeller de yıkıldı, bisikletlerinin üstünde yükselen sürücüler, yıldızsı boşluğa doğru gittiler; gezegenlerin arasında kalan yeni yeni takımyıldızların göründüğü boşlukta hareketsiz bir uçuş içinde ölümsüzleştiler. Böylece sonu gelmeyen bir yolda dönüp durarak uykusuz bir kozmografyanın yollarını çizdiler; gerçekteyse sanki kafalarını ocağa sokmuş gibi kapkara bir halde bütün o kör uçuşların son hedefi olan gezegenlere özgü bir uyuşukluğa yenildiler.

Bir bölümünü uyuyarak geçirdiğimiz kısa, düzensiz gündüzlerden sonra geceler, insan dolu dev bir yurt gibi açılıyordu önümüzde. Kalabalıklar sokakları dolduruyor, kent alanlarına çıkıyordu; ortalık kafadan geçilmiyordu, sanki bir havyar fıçısının kapağı açılmıştı, içindeki havyarlar, kara kurşun saçmalar gibi oluk oluk dışarı akıyordu, yıldızlarla kaynaşan zifirî bir gecenin altında kara bir ırmak. Binlerce insanın ağırlığı binince basamaklar kırılıyordu; bütün üst kat pencerelerinde küçücük insanlar beliriyor, kibrit çöpünden yapılmışa benzeyen bu adamlar çılgınca bir coşkuyla basamakların üstünden atlıyorlar, karıncalar gibi canlı zincirler oluşturuyor, canlı yapılar, sütunlar dikiyorlardı; birbirlerinin omuzlarına tırmanarak pencerelerden çıkıyor, yanan katran fıçılarının aydınlattığı alanlardaki sahanlıklara koşuyorlardı.

Büyük kalabalıklarla, gürültü patırtıyla dolu bu sahneleri betimlerken, insan soyunun başına gelen belâları ve felâketleri anlatan büyük kitaptaki kimi eski resimleri istemeyerek kendime örnek alıp olayları abartırsam beni bağışlayınız. Ama bütün o resimler önceden bir imge yaratıyor zihnimizde; bütün bu sahnelerin megalomanca abartılışı, yarattığı aşırı heyecan, anıların ölümsüz fıçısının –söylencelerle fazlasıyla dolu bir fıçının– dibini çıkardığımızı, yabanıl öğelerle, tutarsız anımsamalarla dolu insanlık öncesi bir gecenin kapılarını kırdığımızı, kabaran sel sularına engel olamayacağımızı bize kanıtlıyordu. Ah, balık pulu gibi parlayan yıldızlarla dolu bu geceler! Ah, yağmurun ıslattığı o karanlık gecelerin kabaran, canlı ırmaklarını açlıkla içine çekerek büyük yudumlarla durmaksızın yutan bu ağızlar! Bu çoğalan kuşaklar acaba hangi öldürücü tuzaklarda, hangi sefil engellerde son bulacaklardı? Ah, o günlerin gökkubbeleri; gökbilimcilerin yaptığı hesaplamalarla kaplı, binlerce kez kopyası çıkarılıp numaralanmış, üzerine cebirin filigranları çizilmiş, ışıl ışıl işaretlerle, meteorlarla dolu gökleri! O gecelerin görkemiyle moraran suratlarımızla, uzak güneşlerdeki patlamalar içimizde nabız gibi atarken, yıldızsı bir aydınlığın içinde uzayda dolaştık – tüm gökyüzüne dağılan samanyolunun kıyılarında geniş bir yığın olarak yayılan insan karıncalar gibiydik – örümceğe benzeyen araçlarının üstünde-

ki bisikletçilerin gölgelediği bir insan ırmağıydık. Ah, o çevik sürücülerin hareketleriyle, sıçrayışlarıyla, çizdikleri helezonlarla yaralanan o yıldızsı gece arenası! Ah, bisiklete binmekten başka bir şey düşünmeyen bisikletçilerin çırılçıplak kalmış parlak hedefe ulaşmak için ilgisizce çevirdikleri çemberler, yolunu yitirmiş bisiklet tekerleği parmaklıkları arasında gökyüzünün köşegenleri boyunca esinle çizdikleri yuvarlak eğriler, bir daire üzerinde dönen küçük daireler! Bugünlerden sonra yeni bir takımyıldız doğdu; on üçüncü burç sonsuza dek sürmek üzere burçlar kuşağına katıldı, o günden beri de gecelerimizin göklerinde parlıyor: 'BİSİKLETÇİ'.

O dönemde geceleri kapıları ardına dek açık bırakılan evler, şiddetle titreşen lâmbaların ışığında bomboş olurdu. Perdeler gecenin içine savrulur, sıra sıra odalarda her şeyi içine alan, durmak bilmeyen bir esinti olur, bu esinti odalardan şiddetli, acımasız bir alarm olarak geçerdi. Alarm işaretini veren Edward Amca'ydı. Evet, sonunda sabrını yitirmiş, bağlarını koparmış, kesin, zorunlu önlemleri çiğnemiş, üstün ahlâk anlayışının katılığından sıyrılıp alarmı çalmıştı. Biri onu bir sopanın yardımıyla susturmaya çalıştı, bir başkası o şiddetli ses patlamasını durdurmak için amcanın ağzına mutfak bezleri tıktı. Ne var ki ağzı böyle tıkanmış da olsa, Edward Amca delicesine, hiç ara vermeden çalıp durdu; bu sürekli zırıltıyla canının çekildiğine aldırmadan, ölümcül bir cinnet içinde, kendisine yardım etmemize fırsat vermeden, herkesin gözü önünde her şeyini yitirdiğine bakmıyor, kışkırtmasını sürdürüyordu.

Ara sıra birisi yanan lâmbaların altında bu şeytanca zil sesinin deldiği boş odalara dalar, parmak uçlarına basarak kararsızca birkaç adım atar, sonra da birisini arıyormuş gibi ansızın dururdu. Aynalar hiç konuşmadan onu saydam derinliklerine çekerler, aralarında sessizce paylaşırlardı. Bütün bu ışıklı, boş odalarda Edward Amca'nın çıkardığı zil sesi göklere yükselirdi. Yıldızlardan gelen bu yalnız kaçak, sanki kötü bir şey yapmaya gelmiş gibi vicdan azabı duyar, sürekli zil sesinden kulakları sağır olmuş bir durumda evimizden gizlice çıkardı. Tetikte duran aynalar ona ön kapıya kadar eşlik ederler, parlak saflarından dışarı bırakırlardı; adamın benzerleriyse parmak-

larını dudaklarına koyup ayak parmaklarının uçlarına basarak aynaların derinliklerine doğru uzaklaşırlardı.

Yıldız tozuna bulanmış uçsuz bucaksız gökyüzü, yeniden başlarımızın üstünde açıldı. O gökkubbede her gece erken bir saatte ölümcül kuyrukluyıldız görünüyordu; çizdiği eğrinin tepe noktasından yana doğru sarkıyor, saniyede millerce yol yaparak hedefini şaşmadan dünyaya geliyordu. Bütün gözler ona dikilmişti; o ise madenî bir ışıltıyla, ince uzun biçimiyle, öne doğru çıkık olduğu için biraz daha parlayan orta bölümüyle günlük işini matematiksel bir kesinlikle sürdürüyordu. Sayısız yıldız kümesinin arasında masumca ışıldayan o küçük solucanın, Kral Belşatzar'ın* şölenindeki ateşten parmak olduğuna, gökyüzünün karatahtasına yerküremizin yokoluşunu yazdığına inanmak ne kadar da güçtü! Ne var ki, tam sayıların katlarının logaritmasında gösterilen ölümcül formülü her çocuk ezbere bilirdi, kaçınılmaz sonumuz da bu formülden doğacaktı. Bizi kurtaracak ne kalmıştı ki?

Kalabalık, açık havada çevreye dağılıp yıldızsı ışıkların, gökte olup bitenin altında kendinden geçerken babam gizlice evde kaldı. Düştüğümüz tuzaktan nasıl çıkılacağını, kozmolojinin arka kapısını bilen tek kişi oydu. Kimseye belli etmeden kendi kendine gülümsedi. Ağzında mutfak bezleri tıkılı olan Edward Amca, umarsızca alarm zilleri çaldırırken, babam kafasını sessizce ocağın baca boşluğuna soktu. Orası karanlık ve sessizdi. Sıcak hava, kurum, sessizlik, suskunluk kokuyordu. Babam oraya rahatça yerleşti, gözlerini kapayıp keyifle oturdu. Evin damının üstünden yıldızlı geceye yükselen o kara kaplumbağa kabuğunun içine bir yıldızın hafif ışığı vurdu; teleskop camında olduğu gibi ocakta bir kıvılcım çaktı, bacanın karanlık imbiğinde minicik bir tohumdu bu. Babam bir mikroskobun vidasını yavaşça çeviriyordu, ay gibi parlayan ölümcül yaratık görüş açısına girdi: Merceğin elimizi uzatsak tutacak kadar yakına getirdiği o plastik görünümlü madde, gezegenler arası boşluğun sessiz karanlığında kireçtaşından bir kabart-

* Babası Kral Nabunaid'in yokluğunda Babil'i yöneten naip. Onun verdiği bir şölen sırasında Danyal Peygamberin duvardaki elyazısını yorumlayarak Babil'in çöküşünü önceden haber verdiğine inanılır. (Ç.N.)

ma gibi ışıldıyordu. Hafif sıracalı, biraz çiçek bozuğuydu – ayın erkek kardeşi, yitirdiği ikiziydi; binlerce yıl dolaştıktan sonra dünyanın anayurduna geri dönüyordu. Babam onu dışarı fırlamış gözüne doğru biraz daha yaklaştırdı: Gördüğü şey bir dilim delikli gravyer peynirine benziyordu, açık sarıydı, oldukça aydınlıktı, üzerinde cüzzam lekesine benzeyen beyaz benekler vardı. Eli mikroskobun vidasında duran babamın gözü, göz merceğinin ışığından kamaşmıştı, soğuk gözlerini kireçtaşından kürede gezdirdi, onu içten içe kemiren hastalığın karmaşık resmini, peynirimsi, sağlıksız yüzeyin altını oyan kitap kurdunun kavisli oyuklarını gördü. Titredi, hatasını anlamıştı: Hayır, gördüğü gravyer peyniri değildi, gördüğü açık seçik bir insan beyniydi, beynin tüm karmaşık yapısını gösteren anatomik bir kesitiydi. Bakışlarını bir noktada yoğunlaştırınca, yarıkürenin karmaşık haritası üzerinde her bir yana dağılan başlıkların ufacık harflerini bile okuyabiliyordu. Beyin, kloroformla bayıltılıp derin bir uykuya dalmış, uykusunda sevinçle gülümser gibi duruyordu. Gördüğü şey babamın aklını karıştırmıştı; yüzeydeki karmaşık baskının altında olayın özünü gördü, yine kendi kendine gülümsedi. İnsanın kendi evinin bacasında, tütün külü gibi simsiyah olan o yerde nelerle karşılaşacağını bilmek olanaksız. Gri bir maddenin kurumlarının arasından, çok ufak tanelerin arasından babam, tepetaklak özgün konumunda duran bir ceninin açıkça belli olan hatlarını gördü; yumruklarını yüzüne dayamış, rahim zarının içindeki suda başaşağı durarak keyifli bir uykuya dalmıştı. Babam onu, o durumda bıraktı. İçi rahatlamış olarak kalktı, bacanın kapağını kapadı.

Buraya kadar, ötesi yok. Ama harika bir biçimde geliştirilen o başlangıçtan sonra dünyanın sonu, o görkemli son ne oldu? Yere eğilen bakışlar ve bir gülümseme. Bir hesaplama yanlışı mı yapıldı, toplamada mı ufak bir yanlış var, yoksa basımcının sayıları basarken yaptığı bir yanlış mı? Hiçbiri değil. Hesaplamalar doğruydu, sayıların olduğu sütunda da yanlış yoktu. Öyleyse ne olmuştu? Lütfen dinleyin. Kuyrukluyıldız korkusuzca ilerledi, bitiş çizgisine vaktinde ulaşmak isteyen hırslı bir at gibi hızla koştu. Mevsimin modası da onunla birlikte ilerledi. Bir süre için çağın öncüsü oldu, çağa biçimini, adını verdi.

Sonra iki kibar binek hayvanı başa baş geldiler, zorlu bir dörtnalaya kalktılar, başa baş durumdaydılar, yüreklerimiz onlarla aynı duyguları paylaşarak çarpıyordu. Daha sonra moda, bir burun öne geçti, yorulmak bilmeyen göktaşını geride bıraktı. O milimetre, kuyrukluyıldızın yazgısını belirledi. Mahkûm edilmiş, sonsuza dek geride kalmıştı. Artık yüreklerimiz moda için çarpıyordu; görkemli kuyrukluyıldızla ilgilenmiyorduk. Onun solup küçülmesini ilgisizce izledik; sonunda ufkun hemen üstündeki bir yere uysallıkla çöktü, bir yanına yaslandı, parabol yolunun son dönemecini almak için boşu boşuna uğraştı; uzaklara gitmişti, rengi mavileşmişti, artık sonsuza dek kimseye zarar veremeyecekti. Yarıştaki yerini yitirmişti; yeni olmanın ona verdiği güç tükenmişti; böylesine kötü bir biçimde geride kalan bir şeyle kimse ilgilenmiyordu artık. Kendi başına kalınca evrensel ilgisizliğin içinde sessizce solup gitti.

Başlarımızı öne eğip günlük işlerimize döndük; yaşantımıza bir düş kırıklığı daha eklenmişti. Acuna dönük bakış açılarımızı aceleyle aşağı indirmiştik, yaşam alışılmış gidişine kavuşmuştu. O sıralarda gece gündüz dinlenip uyku eksikliğimizi karşılıyorduk. Karanlık evlerde uykunun verdiği ağırlıkla sırtüstü dümdüz yatıyor, soluklarımızın bizi yıldızsız düşlerin loş yollarına taşımasına izin veriyorduk. Böylece havada asılı dururken kıvrılıyor, gıcırtılı kemanlar, gaydalar, flütlerle yıldızsız gecelerin yolsuz topraklarında horlayarak ilerliyorduk. Edward Amca sonsuza dek susturulmuştu. Onun korku dolu umutsuzluğunun yankısı havada asılı kalmıştı; ama kendisi artık yaşamıyordu. O çılgınlık nöbeti sırasında yaşamı bedeninden akıp gitmişti; devre açılmış, o da hiçbir engelle karşılaşmadan ölümsüzlüğün daha üst basamaklarına çıkmıştı.

Karanlık evde uyanık olan yalnız babamdı; uykunun tekdüze ezgisiyle dolu odalarda sessizce dolaşıyordu. Ara sıra ocağın bacasının kapağını açıyor, sırıtarak onun karanlık uçurumunun içine bakıyordu; orada, hiç bitmeyecek ışıklı uykusuna yatmış olan bir cüce vardı, gülümsüyordu; floresan ışığının altında duran cam bir kapsülün içindeydi, onunla ilgili hüküm çoktan verilmiş, hattâ silinmiş, dosyalanmıştı bile; o, artık gökkubbenin geniş arşivindeki sicil kartlarından biriydi.

DÜŞ CUMHURİYETİ

Burada, Varşova kaldırımlarında günler karmaşa, sıcak ve ışık içinde geçerken, zihnimde, düşlerimin o uzak kentine çekiliyorum; hayal gücümü genişletip o alçak, yayvan, çok biçimli kırsalı, benekli bir çarşaf gibi gökkubbenin eteklerine atılmış olan Tanrının o koca pelerinini içime alıyorum. Çünkü o toprak, kendini göklere tam anlamıyla sunar; renk kubbelerinin, kemerli koridorların, üçlü kemerlerin, vitray camlarındaki güllerin, sonsuzluğa açılan pencerelerin türlü biçimlerde birbirine girdiği gökyüzünü başında taşır. Yıllar geçtikçe o ülke göklere doğru genişler, şafağın kızıllığına karışır, engin atmosferin yansımalı aydınlığında saf bir görünüm alır.

Oldukça güneyde, haritada gösterilen ve güneşten devetüyü rengini almış, yaz sıcağında olgun bir armut gibi bronzlaşıp yanmış toprakların yer değiştirdiği yerde, o seçilmiş toprak, o özel taşra kenti, dünyada bir benzeri olmayan o kasaba, güneşte yatan bir kedi gibi yayılır. Kutsal şeylere saygısı olmayanlara buranın sözünü etmenin anlamı yoktur; bu toprak parçacığının; yaz sıcağıyla kavrulan kırsala soluk veren o sipsivri, bir dil gibi uzayan topraklardan, güneye bakan o alev alev yanan ada parçasından, Macaristan'ın koyu renkli bağları arasından sıyrılıp dışa uzanan o yalnız dağ sırasından, bütün bu manzaralar toplamından ayrıldığını ve hiç ayak basılmamış bir patikadan tek başına inerek bağımsız bir dünya kurmaya çalıştığını açıklamanın da bir anlamı yok. O kasaba ve çevresindeki topraklar, kendilerini, kendine yeten bir mikrokozmosun içine hapsederek sonsuzluğun tam kıyısına yerleşmişlerdir.

Kasabanın dışındaki bahçelik araziler, sanki dünyanın kıyısındaymış gibi ekilirler, çitlerin üzerinden sahipsiz ovanın sonsuzluğuna bakarlar. Kasabaya giriş kapılarının hemen

dışında bölgenin haritası, Kenan Ülkesi* gibi başı boşlaşır, genişler. O dar, ıssız toprak parçasının üstünde, birkaç katlı, kocaman, geniş ağızlı bir kubbeye benzeyen, her yerdekinden daha derin ve daha geniş bir gökyüzü, yarım kalmış freskleri ve doğal süsleri, kıvrımlı plileri ve dik yükselişleriyle açılır yeniden.

Bunu sözcüklere nasıl sığdırmalı? Başka kasabalar ekonomilerini büyütürken, istatistiklerini geliştirirken, sayılara dönüşürken, bizimki özüne geri döndü. Burada hiçbir şey rastlantıya bağlı değildir, bir amacı olmadan, önceden üzerinde düşünülmeden hiçbir şey yapılmaz. Burada olaylar, kısa ömürlü, sığ hayaletler değillerdir; kökleri her şeyin derinine iner, özünün içine işler. Burada her an kararlar alınır ve bu kararlar kesin örnek teşkil eder. Burada her şey bir tek kez olur ve geriye dönüşü yoktur. Burada olanların böylesine etkili olması, böylesine güçlü vurgulanması, böylesine hüzün içermesi bu yüzdendir.

Örneğin, şu anda avlular ısırganotuna ve yabanotuna boğulmuş; harap, yosun tutmuş kulübeler ve ek yapılar, padavralı damların ta saçaklarına kadar uzamış kocaman dikenli dul-avratotuna gömülmüş. Kasaba, yabanotu burcunda yaşamakta; basit, kaba bir yeşillikle fışkıran yabanıl, doymak bilmez, kıpır kıpır bitkilerin dünyasında; zehirli, kokmuş ve asalak bitkilerin. Yeşillik, güneşin hokkabazlığı altında ışıldıyor, yaprakların karınları klorofil depoluyor; dizginsiz, doymak bilmez ısırganotu orduları çiçek ekilen yerleri yalayıp yutuyor, bahçelere dalıyor, geceleyin evlerin ve ahırların bekçisiz arka duvarlarına yayılıyor, yol kıyısındaki çukurlarda çılgınca boy veriyor. Yeşilin bu ateşli dokunuşunda, güneşle yeraltı sularının bu imbikten çekilmiş sıvısında hayat bulan canlılık, çılgın, hantal ve işe yaramaz olsa da çok şaşırtıcı. Bu yaz günlerinin ateşinde, bir tutam klorofilden, o cömert ve boş dokuyu çekip alır, o yeşil özü yüzlerce kez çoğaltıp milyonlarca tüylü ya da kabarık yapraksal yüzeye, damarlarında sulu bitki kanı dolaşan yarı saydam yeşilliğe verir, kırların keskin otsu kokusu çevreye yayılır.

O mevsim, yapraklardaki yansımanın, hafif kımıldanışların, yaprak yaprak dalgalı yeşilliklerin, yani arka avludaki bu

* Eski metinlerdeki Filistin ülkesi. Çeşitli kaynaklarda sınırları farklı biçimde tarif edilmiştir. (Ç.N.)

biçimsiz bereketin bütün o abartılı aşırılıklarının yeşil pırıltılı perdesi, dükkânın deposunun arkaya bakan penceresini adeta körleştirdi. Adamakıllı loşlaşan depoyu, anormal bir yeşilliğin her tonu taradı, yeşil yansımalar bir ormanın ıslıklı mırıltısı gibi, odanın kemerleri boyunca büküle büküle yayıldı.

Kasaba o yabanıl bolluğun içine, derin mi derin bir uykuya dalar gibi dalmıştı; yaz sıcağı ve ışığından gevşeyip sersemlemiş, örümcek ağlarıyla yeşilliğin boş ve soluk alınması güç dolambacına düşmüştü. Pencerelerdeki sabah ışığıyla, sualtındaymışçasına donuk yeşil aydınlanan odalarda, tabur tabur sinekler kalan son kanatlarıyla çırpınıyorlardı; bir kenara atılmış bir şişenin dibinde sonsuza dek hapsedilmişçesine uzun, tekdüze sızlanmalar ya da öfke ve keder haykırışlarıyla dile getirdikleri derin bir acıya mahkûm olmuş gibiydiler. Pencere zamanla, bütün o dağınık böcek krallığının ölmeden önce son bir kez, bir dantel gibi, toplandığı alan olmuştu: Epey zaman önce yanlış yönlendirilmiş bir uçuş sonucu boğuk bir ses çıkararak duvarlara toslamış ve camlardan birine son bir kez, sersemlemiş olarak konmuş iri bostan sinekleri; bu pencerede kök salan, sonra da oradan sağa sola dağılan ve ağır ağır göç ederek camın üzerinde yayılan sinek ve pervane soyları; kum gibi kaynaşan, gökmavisi, metalik, donuk, minik kanatlı birkaç kuşak sinek.

Mağazaların vitrin camlarının üstünde, büyük, açık renkli, ışık geçirmeyen tenteler, sıcak esintide tembelce çırpınıyorlar; alevlerin içinde kızaran dalgalı çizgiler. Ölü mevsim boş alanlara, rüzgârın taradığı sokaklara egemen olmak istiyor. Bahçelerin toplayıp büzdüğü uzak manzaralar, sıcaktan kavrulan gökyüzünde kendinden geçerek, baygınlık içinde yatıyorlar, sanki göklerin kovuklarından gelen parlak, enli, gösterişli bir kumaş gibi uçuşarak henüz yere inmişler, uçarken buruşmuşlar ve tükenmişler de kendilerini yenileyecekleri yeni bir parlaklıkla donanmak üzere bekliyorlarmış gibi.

Ne yapılırdı o günlerde, sıcacık bir öğle vakti görülen karabasan gibi insanın göğsüne çöken o ağır yükten, o yangından kaçıp nereye gidilirdi? Öyle günlerde, annem bir araba kiralar, hepimiz onun kapkara gövdesine doluşurduk; mağazada çalışanlar arabanın tepesinde kemerlerle bağlanarak ya da yay-

lara tutunarak otururlar, hep birlikte kasabadan çıkıp Küçük Tepeye yollanırdık. Ondüleli, tepelik kırlara doğru giderdik. Araba, karayolunun sıcak altın tozundan geçerek tümsekli tarlaların arasındaki uzun, ıssız yola vururdu kendini.

Atların enli boyunları gerilip şişer, kuyruklarından sık sık fırçamsı darbeler yiyen, terden parlayan sağrıları gösterdikleri çabadan kabarırdı. Tekerlekler ağır ağır dönerken aksları gıcırdardı. Yaşlı atlar, köstebek yuvalarıyla bezenmiş düz otlaklardan geçerdi; kemik, yumru ve yarıklardan oluşan biçimsiz, çıkıntılı topaklara benzeyen, boynuzlu, arkaya kaykılmış sığırlar, bu otlakların üzerinde birer kambur gibi dururdu. İri sığırlar orada anıtsal birer höyük gibi yatar, dingin bakışlarında uzak ve yer değiştiren ufuklar yansırdı.

Sonunda Küçük Tepeye varır, alçak taş yapı hanın yanında dururduk. Han, iki araziyi ayıran bir omurgaya benzeyen doruk çizgisinin üzerinde, damı göğe karşı uzamış durumda, tek başına duran bir yapıydı. Atlar dik yamacı tırmanırken zorlanırlardı, sonra, iki dünyayı birbirinden ayıran kargılı kapıda, sersemlemişçesine, kendiliklerinden dururlardı. Bu kapı, karayollarıyla taranmış, solmuş duvar kâğıdı gibi silik ve opalsi olan, gökmavisi ve bomboş uzanan havayı soluyan geniş bir manzaraya açılırdı. Uzaklarda yayılan o düzlükten bir esinti yükselir, atların yelelerini havalandırır, yüksek, bulutsuz göğün altından süzülüp geçerdi.

Burada gecelerdik, ya da babam, bir harita kadar geniş, karayollarıyla örülmüş o araziye doğru gitmemiz için işaret verirdi bize. İlerde, kıvrıla kıvrıla uzanan yollarda, güçlükle görebildiğimiz ve bizden önce buraya ulaşmış arabalar sürünerek ilerlerlerdi; iki yanında kiraz ağaçları dizili aydınlık şosede, pınarların, akan suların ve mırıltılı yaprakların gevezeliğiyle dolu dar bir vadide sıkışmış, o zamanlar küçük bir han olan binaya yönelirlerdi.

Çok eskide kalmış o günlerde, bizim oğlanlar çetesi, önce çok daha ötelere, o hanın ötesine, hiç kimsenin bulunmadığı sahipsiz arazilere gitmek, tarafsız ya da ihtilaflı sınırlarda boy göstermek, sınır çizgilerinin sonunun geldiği, rüzgâr gülünün gökkubbenin altında yanlış yönlere döndüğü yerlere uzanmak

gibi yakışıksız ve olanaksız düşüncelere kapılıverirdi. İşte orada biz, kazılar yapmayı, çevremizde toprak tabyalar yükseltmeyi, büyüklerimiz gibi bağımsız olmayı, onların yetke alanlarından tümüyle çıkmayı, Gençler Cumhuriyetini ilan etmeyi arzulardık. Burada yeni ve özerk bir millet meclisi kurar, standartlar ve değerlerin hiyerarşisini yeniden düzenlerdik. Şiirin ve serüvenin, sonu gelmez işaretlerin ve mucize belirtilerinin koruması altında bir hayat olurdu bu. Hayatlarımızın, temel bir gücün etkisine girmesi, öngörülmeyen şeylerin sel gibi üstümüze akması, romantik serüvenlerin ve harika olayların baskınına uğramamız için yapmamız gereken tek şey, engelleri ve göreneklerin sınırlarını, insan ilişkilerinin yolunda gitmesini engelleyen o eski yol işaretlerini bir kenara itmemizdi, ya da bize öyle geliyordu. Hayatlarımızı, bu masalların seline, tarihsel olayların bu hayalî baskınına teslim etmek, kendimizi onun kabaran dalgalarının kucağına bırakmak istiyorduk. Doğanın ruhunun özünde müthiş bir masalcılık yatardı. Onun çekirdeğinden, fabllerin ve romanların, romansların ve destanların tatlı söylevleri, karşı konulmaz bir dere gibi akardı. Hava, tıka basa öykü doluydu. Gökyüzünün altına bir kapan kurarak gökte dolup taşan hayaletlerden birini yakalayabilir, rüzgârın altına bir tahta direk dikerek masal şeritlerinin o direğin ucuna takılmasını sağlayabilirdiniz.

Kendimize yeterli olmaya, yeni bir yaşam ilkesi geliştirmeye, yeni bir çağ yaratmaya, dünyayı yeniden kurmaya kararlıydık; küçük ölçekte elbette; yalnız kendimiz için, ama kendi zevkimize ve seçimimize uygun olarak.

Komşularımızı yönetimimiz altına alabileceğimiz bir kale, bir gözetleme kulesi, sağlam bir üssümüz olacaktı. Orası, kısmen kale, kısmen tiyatro, kısmen de hayallerimizin laboratuvarı olacaktı. Amacımız için doğanın tümünü boyunduruk altına alacaktık. Shakespeare'de olduğu gibi, bu gem bilmez tiyatro, doğanın içine taşacak, genişleyip gerçeğe adım atacak, bütün öğelerden esinlenip içinde dürtüler uyanacak, doğal akıntıların büyük gelgitiyle dalgalanacaktı. Biz burada, doğanın bedeninden geçen bütün işlemlerin boğum yerlerini, onun büyük puslu ruhunda parıldayan bütün öykülerin ve fabllerin giriş nokta-

larını saptayacaktık. Don Kişot gibi, bütün bu tarihlerin ve romansların aktığı kanalı kendi yaşamlarımıza yöneltmek, hayal âleminde kendi kendini aşan engin gökyüzünde hazırlanan bütün bu entrikaların, karışık ve karmaşık işlerin sınır kapılarını açmak istiyorduk.

O bölgenin bilinmeyen bir tehlikenin tehdidi altında olduğunu, gizemli bir tehlikeyle iç içe olduğunu hayal ediyorduk. Bu tehlikeye ve tehdide karşı koyabilmek için kalemize sığınıp güvenlikte olacaktık. O kırlık yerlerde kurt sürüleri cirit atıyor, karayolu çeteleri ormanı istila ediyordu. Kendimize barınaklar ve siperler hazırlıyor, hoş olmadığını söyleyemeyeceğimiz önseziler ve zevkli ürpertilerle sarsılıp kendimizi kuşatmalara karşı hazır tutuyorduk. Eşkıyanın bıçaklarından kurtulanlar bize geliyor, yanımızda kendilerine sığınak ve barınak buluyorlardı. Vahşi hayvanların kovaladığı atlı arabalar çılgınca koşarak kapılarımıza geliyorlardı. Gizemli, saygın yabancılara evsahipliği ediyor, kimliklerini öğrenmek için yanıp tutuşarak bin bir tahminde bulunuyorduk. Akşamları hepimiz büyük salonda toplanıyor, orada titrek mum ışığında, birbiri peşi sıra masallar ya da açıklamalar dinliyorduk. Kimi zaman bu öykülerin içindeki olaylar dizisi anlatımın çerçevesinden dışarı çıkıyor, kendine av arayarak, kıpır kıpır aramıza dalıyor, bizi tehlikelerle dolu sarmalına çekiyordu. Apansız kavramalar, beklenmeyen açıklamalar, olasılıkdışı bir karşılaşma özel yaşamlarımıza zorla giriyordu. Ayaklarımızın altındaki zemin kayıyor, kendimizin başı boş bırakıverdiği olasılıklar yüzünden tehlikeye giriyorduk. Uzaklarda uluyan kurtların sesi havadan süzülüp geliyor, romantik ilişkiler üzerinde kafa yoruyorduk; biz bu ilişkilerin kıvrımlarına yarı dolanmışken, pencerenin öte tarafında, ne olduğu bilinmeyen arzularla, ateşli, anlaşılmaz mahremiyetlerle yüklü, bilinmez, tükenmez, dolambaçlı büklümlerle düğümlenmiş, nüfuz edilemeyen bir gecenin hışırtısı duyulurdu.

Bugün bu uzak düşleri yeniden anımsıyorum; nedeni de var. Ne kadar tuhaf ya da anlamsız olursa olsun, hiçbir düş, evrende ziyan olup gitmez. Her düşün içinde, somutlaşma hırsı vardır zaten, gerçeğin üzerine bir zorunluluk yükleyen, belli etmeden bir *bona fide* talebe, ödenmesi gereken bir borç senedi-

ne dönüşen bir arzu vardır. O kaleyle ilgili düşlerimizi çoktan unuttuk, ama yıllar sonra biri çıkıp onlarla ilgileniyor, onları ciddiye alıyor; samimi, içtenlikli biri, onları tam olarak anlayan, somut şeyler olarak ele alan ve basit, sorunsuz şeyler olarak gören biri. Ben bu kişiyi gördüm, onunla konuştum. Gözleri inanılmaz canlılıkta bir gökmavisiydi, çevreye bakmak için değil de, düşlerin gökmavisi özüne dalmak için yaratılmış gibiydiler. Sözünü ettiğim bölgeye, o adı olmayan, bakir, sahipsiz araziye gelince, bir anda şiirin ve serüvenin kokusunu aldığını, o bölgenin üstünde asılı duran mitlerin canlı biçimini algıladığını anlattı bana. Atmosferde, bu kavramın önceden biçimlenmiş çizgilerini, düzlükleri, yükseltileri ve taş tabletlere yazılmış verileri keşfetmiş. Birinin kendisine seslendiğini duymuş, içinden gelen bir sesmiş bu; tıpkı kendisine verilen buyrukları ve talimatları duyan Nuh Peygamber gibiymiş.

Atmosferde başı boş dolaşan bu oluşumun ruhu, o kişinin içine işlemiş. Bir Düş Cumhuriyeti kurmuş, bağımsız bir şiir alanı. Birkaç dönüm arazide, ormanın içine çarşaf gibi serilen, bir tabaka sığ toprak parçası üzerinde, kurmacanın özel ülkesini kurmuş. Kazıklar çakıp sınırlarını belirlemiş, kale yapmak için temel hazırlamış, bütün o alanı kocaman bir gül bahçesine döndürmüş. Konuk evleri ortaya çıkmış, münzeviler için düşünme hücreleri, yemekhaneler, yatakhaneler, kitaplıklar, parkın içine yerleştirilmiş kulübeler, çardaklar, pavyonlar ve güzel manzaralar da...

Ense kökünde kurtlar ya da haydutlar olup da bu kalenin kapılarına ulaşabilen adam kurtulmuş sayılır. Utkulu bir törenle onu içeri alırlar, kirli giysilerini çıkartırlar. Neşeli, keyifli, coşkulu bir durumda cennet bahçelerine girer, gül kokulu tatlı havayı içine çeker. Kentler ve dünyevi işler, günler ve günlerin heyecanı geride kalır. Pırıl pırıl, yepyeni bir tatil düzenine girmiş, kendi bedenini kemikli bir kabuk gibi silkip atmış, yüzünde kalıplaşmış ifade maskesini çıkartmış, kendisini özgür bırakan dönüşümü tamamlamıştır.

Gökmavisi gözlü adam bir mimar değildir. Daha ziyade bir yöneticidir, kozmik alanların ve görünümlerin yöneticisi. Onun sanatı, doğanın amaçlarını daha başında yakalamak, onun giz-

li hırslarının nasıl yorumlanacağını bilmektir. Çünkü doğanın içinde mimarlık yatar, planlar ve yapılar içerir doğa. Eski çağların usta mimarları farklı mı davranmışlardı? Geniş alanlardaki müthiş heyecanlara, uzakların hareketli perspektiflerine, simetrik yolların sessiz pantomimine kulak vermişlerdi. *Versailles* yapılmadan çok önce, yaz akşamlarının engin göklerindeki bulutlar, içinde tarikatların yaşadığı ve tapındığı geniş avlular biçiminde –göklerin megalomanyak konutları– dizilmişlerdi bile; yerleştirme planları yapmaya çalışmışlar, üst üste binen yapılar yükseltip aşırı büyük, dünyayı kaplayan maketler hazırlamışlardı. Sınırlarla çevrilmemiş boşluğun o büyük sahnesinde fikirler tükenmez, tasarılar ve yeni başlangıçlar da; olağanüstü esinli bir mimarînin, göksel, bir tür deneyüstü kentçiliğin sanrıları vardır orada.

İnsanın yapıtlarının tuhaf bir yanı vardır: bir kez tamamlanınca gizeme bürünürler, doğadan koparlar, kendilerine özgü bir temele sıkı sıkıya otururlar. Oysa, Mavi Gözlü'nün çalışması, tam tersine, kendini büyük kozmik ortamdan koparmamıştır; bu ortamın içine dalmış, insan başlı at gibi yarı insanlaşmış olarak oraya dahil olmuş, tam olarak bitmeyen ve büyümesini sürdüren doğadaki üstün çalışmalara katılmıştır. Mavi gözlü adam herkesin çalışmaya devam etmesini, yoktan var etmesini, her şeyi birlikte yaratmasını ister; ne de olsa hepimiz doğuştan hayalciyiz, mala burcunun altında kardeşleriz, usta mimarlar olmak var alınyazımızda...

SONBAHAR

Kısa zaman öncesine kadar coşkulu ve kıpır kıpır olan, her yeri kaplayan, akla gelen her şeyi –insanları, olayları, nesneleri– kucaklayan yaz mevsiminin, günün birinde ansızın belli belirsiz yara aldığı o ânı bilirsiniz. Güneş hâlâ yakıcı, hâlâ alabildiğine parlaktır, Poussin'in dehasının bu mevsime armağanı olan o mükemmel, görkemli yeşillik, hâlâ kırların her yanını kaplamıştır ama, söylemesi tuhaf gelse de, bir sabah gezintisinden döndüğümüzde nedense yorgun ve bezgin oluruz: Utanacak bir şey mi yapmışızdır? Kendimizi biraz keyifsiz hissederiz, gözlerimizi birbirimizden kaçırırız; neden? Ve biliriz ki, akşam karanlığı çökünce, içimizden biri, yüzünde kaygılı bir gülümsemeyle yaz mevsiminin uzak bir köşesine çekilecek ve duvara vuracaktır, ses hâlâ dolu dolu ve sağlam mı geliyor diye duvarı tıklatacaktır. Bu yoklamanın altında, o mevsimin foyasını vefasızca ortaya çıkarmaktan alınacak sapkın zevk ve bir skandal arzusu da yatmaktadır aslında. Ama dış görünüşte biz, hâlâ saygı ve sadakat doluyuzdur, karşımızda sağlam bir şirket, parasal açıdan sağlam desteği olan bir kuruluş vardır... Bununla birlikte, bir sonraki gün, yaz mevsiminin iflas ettiğinin haberlerini getirse de, bunlar bize bayat haberler gibi gelirler, bir skandal gibi dehşete düşürmezler. Aktifler, açık artırmada ağırbaşlılıkla, taze kan getirmek üzere satılırken ve çıplak, boş, kirli evler ışıklı, canlı yankılarla dolarken hiçbir pişmanlık duyulmaz, duygulanılmaz. Yaz mevsiminin böylesine harcanmasında, bitmesi gerektiği halde Büyük Perhizin ilk gününe kadar uzayan bir karnavalın tükenmiş, tutarsız ve gelişigüzel havası vardır.

Öte yandan, karamsarlığa kapılmak için de vakit erkendir belki. Pazarlıklar hâlâ sürmektedir, yaz mevsiminin yedeğindekiler henüz tükenmemiştir, hâlâ her şey eski durumuna ge-

tirilebilir... Ama yaz insanının özellikleri arasında temkinlilik ve serinkanlılık yoktur. Hattâ yaz mevsimi borsasına alabildiğine yatırım yapmış olan otelciler bile teslim bayrağını çekerler. Gerçekten de, sadık bir müttefike gösterilen bu sadakatsizlik ve duyarsızlık, soylu bir tüccara hiç yakışmamaktadır! Bu adamlar birer dükkâncıdan başka bir şey değildir; uzak görüşleri olmayan darkafalı, korkak insanlardır. Hepsi de, bir kenara ayırabildikleri paraya sıkı sıkı yapışırlar. Kibarlık n.askesini ve soylu giysilerini alaycı bir ifadeyle çıkartınca altından görünen ... veznedar kimliğidir.

Biz de bavullarımızı toplarız. Ben on beş yaşındayım, dünyevi görevlerim de pek yok. Yola çıkmamıza bir saat kaldığı için bir kez daha dışarı koşup o yaz alanına veda etmek, mevsimin ürünlerini gözden geçirmek, yanıma neyi alabileceğime ve neyin o solan çevrede sonsuza kadar terk edileceğine karar vermek istiyorum. Ama artık bomboş olan ve ikindi güneşinde pırıl pırıl parlayan parktaki o küçük dairesel alanda, Mickiewicz anıtının yanında dururken, yaz mevsiminin önemiyle ilgili gerçek birden içime doluyor. Bu aydınlanmanın verdiği rahatlama duygusuyla heykelin kaidesindeki iki basamağı çıkıyorum, bütün o yöreye hitap edercesine gözlerimle ve iki yana açılmış kollarımla heyecanlı bir daire çizerek, "Elveda, Mevsim!" diyorum. "Çok güzeldin, bolluk içindeydin. Hiçbir yaz mevsimi seninle yarışamaz. Beni müthiş mutsuz yaptığın, üzdüğün zamanlar olmuş olsa da, bu söylediğimin gerçek olduğunu biliyorum. Beni hatırlaman için sana, parkın, avluların ve bahçelerin dört bir yanına saçılmış serüvenlerimi bırakıyorum. On beşinci yaşımı yanıma alıp götüremem, o sonsuza dek burada kalacak. Kaldığımız bungalovun verandasında iki kirişin arasındaki bir çatlağın içine benden bir anı olsun diye senin için yaptığım bir resmi sıkıştırdım. Sen artık gölgelere karışıyorsun, kulübelerle ve bahçelerle dolu bu kasaba da seninle birlikte yeraltı dünyasına iniyor. Dölün yok senin. Sen ve bu kasaba ölüyorsunuz, soyunuz devam etmeyecek.

"Ama masum değilsin, ey Mevsim! Suçunun ne olduğunu söyleyeyim sana. Sen, verilenle yetinmek istemedin ey Mevsim. Gerçekleşen şeyler seni tatmin etmedi; gerçekleştirebileceğin

şeylerin sınırını aştın sen. Gerçeğin içinde bitim noktası bulamadın, metaforun malzemesinden bir üstyapı yarattın, çağrışımlarla dokundurmaların, nesneler arasındaki ölçüye sığmaz şeylerin arasında dolaştın. Her şey başka bir şeyle ilintiliydi, o şey de başka şeyleri işin içine çekiyordu, ve böyle sürüp gitti. Sonunda senin baştan çıkarıcı sözlerin bıktırdı. İnsanlar, sonu gelmez bir güzel konuşmanın dalgaları üzerinde sallanmaktan sıkıldılar. Evet, beni bağışla ama güzel konuşma diyeceğim. Bunun açığa çıkması, orada burada, birçok insanın imgeleminde, gerçeğe ve asıl olana karşı bir özlemin doğmasıyla oldu. İşte o an, senin yenilgini belirledi. Varlığının sınırları görünür oldu; sen en pırıltılı dönemini yaşarken, gerçeğin gereksemelerini karşılayan o benzersiz üslubunun, o görkemli süslerinin kaba bir gözboyamaca olduğu çıktı ortaya. Tatlı sesin ve hayallerin, çocuksu abartının damgasını taşıyordu. Gecelerin, âşıkların çılgın arzuları gibi engin ve sınırsızdı, ya da ateşli hastaların sanrıları gibi başdöndürücü birer gösteriydi. Güzel kokularını bolca dağıtıyordun, insan zevki bunları içine çekmeye yetersiz kalıyordu. Senin büyülü dokunuşunla her şey çözüldü, daha uzak, daha büyük biçimlere erişti. Elmalarından yiyenler düşlerinde cennet meyvelerini gördüler; şeftalilerin, yalnızca koklayarak tüketilen kutsal meyveleri çağrıştırdılar. Paletinde yalnızca açık renkler bulunuyordu; koyu, topraksı, yağlı kahverenginin tonlarını ve doygunluğunu tanımıyordun. Sonbahar, insan ruhunun maddeye, öze, sınırlara olan özlemidir. İnsanın benzetmeleri, tasarıları, hayalleri nedeni bilinmeksizin gerçekleşmek arzusuyla yanıp tutuşmaya başlayınca, sonbahar kapıda demektir. Daha önce insan evreninin en uzak köşelerine yayılmış olan ve o evrenin yüksek kubbelerine kendi aldatıcı renklerini yansıtmış olan o hayaletler, insanın soluğunun sıcaklığını, yuvasının sıcacık küçük korunağını, yatağının durduğu girintiyi özlerler ve insana dönerler. İnsanın evi, Beytlehem'deki küçük ahır gibi olur, bütün şeytanların, kuzey ve güney yarıkürenin bütün cinlerinin çevresinde toplandığı bir çekirdeğe benzer. Muhteşem güzellikteki zarif hareketlerin, Latince güzel konuşmaların, güneyin teatral zarafetinin zamanı geçmiştir artık. Sonbahar kendini, Dürer'lerin ve Breughel'lerin zayıf ve il-

kel canlılığında arar. Onların biçimi, malzemenin fazlalığından fışkırır, sertleşip sarmallanır, düğüm düğüm olur, maddeyi çenesinin ve pençelerinin arasına alır, onu ezer, bastırır, çarpıtır; pençelerini açtığında bu mücadelenin izleri, biçimi bozuk iri parçalar halinde görülür; onların tahta suratlarından çıkartılmış yüz ifadeleri, tekinsiz bir hayatın damgasını taşır."

Karşımda silinir gibi olan o yarım daire biçimindeki bomboş parka bütün bunları, hattâ daha da fazlasını söyledim. Bu iç monoloğun yalnızca kırık dökük birkaç sözcüğü döküldü ağzımdan; hem uygun sözcükleri bulamıyordum hem de söylevimi yalnızca söyler gibi yapıyor, sözlerimi el kol hareketleriyle destekliyordum. Cevizden söz ettim, ev döşemesinde kullanılan, sonbaharın o besleyici, lezzetli ve dayanıklı klasik meyvesinden. Kestanelerden de söz ettim, o cilalı meyvelerden, çocuklar için çomaklı-top oyuncağı yapılan o meyveden; pencere pervazlarında içtenlikli, sade, donuk bir kırmızıyla parlayan sonbahar elmalarından söz ettim.

Kaldığımız pansiyona döndüğümde alacakaranlık, havayı tütsülemekteydi. Avluda iki tane kocaman atlı araba hazırlanmamızı bekliyordu. Henüz arabaya koşulmamış olan atlar, kafalarını yem torbalarına gömmüşler, burunlarından soluk veriyorlardı. Binanın bütün kapıları ardına kadar açıktı, odamızdaki masanın üzerinde yanan mumun alevi cereyanda titriyordu. Hızla çöken akşam karanlığı, ellerinde bavullarla dışarı seğirten insanların alacakaranlıkta silinen yüzleri, kapısı açık duran o heyecanlı odadaki karmaşa; bütün bunlar hiç de hoş olmayan bir biçimde telaşı ve geç yaşanan paniği getiriyordu akla, dehşeti ve felaketi hatırlatıyordu. Sonunda, arabaların mağaramsı derinliğinde yerlerimizi aldık ve yola koyulduk. Tarlaların koyu, yoğun ve derinden gelen havası başlarımızın üstünde esiyordu. Arabacılar uzun kırbaçlarıyla bu sarhoş edici kokuda derin çatlaklar açıyorlar, karanlıkta, kuyruklarından yedikleri fırçamsı darbeler arasında güçlü, kusursuz biçimli yağırları inip çıkan atların gidişini düzene sokmak için çabalıyorlardı. Böylece, at eti, takırdayan bavullar ve gıcırdayan deri kabuklardan oluşan o iki koca kütle, karanlık, yıldızsız, ıssız gecenin içinden kaydı. Kimi zaman bunlar birbirinden kopar

gibi oluyor, ayrılan ve sağa sola kaçışan yengeçlere benziyorlardı. O zaman arabacılar dizginleri daha sıkı tutuyor, çevreye dağılan nal seslerini bir araya topluyor, düzenli, disiplinli bir kalıba sokuyorlardı. Yakılan araba fenerleri gecenin derinlerine uzun oklar gönderiyorlardı; bu oklar kat kat uzuyor, kırılıyor, iri sıçrayışlarla yabanıl, ne olduğu seçilemeyen boşluklara kaçışıyorlardı. Uzaklarda, ormanın kıyılarında, alaycı hareketler yapıp arabacılarla dalga geçebilmek için uzun bacaklarıyla kaçıp gidiyorlardı. Hiç tedirgin olmayan arabacılar kırbaçlarını şaklatarak onları yaylım ateşine tutuyor, süpürüp bir kenara atıyorlardı. İlk evlere ulaştığımızda kasaba uykuda oluyordu. Yalnızca alçak bir evi ya da balkonu aydınlatmak ya da kapalı bir kapının üstündeki numarayı insanlara göstermek amacıyla oralara konulmuşçasına, ıssız sokaklarda birkaç sokak lambası yanıyordu. Bu geç saatte habersiz yakalanan ağır kepenkli, asma kilitli dükkânlar, eşikleri öne kaymış kapılar, gece rüzgârının yerinden oynattığı tabelalar, insanların unuttuğu, yalnız kalmış nesnelerin derin öksüzlüğünü, umarsız terk edilmişliğini ortaya koyuyordu. Kız kardeşimin arabası bir yan sokağa saptı, bizse pazar yerine doğru devam ettik. Meydanın koyu karanlığına girince atlar yürüyüşlerini değiştirdiler. Açık olan kapısının eşiğinde yalınayak duran fırıncının kapkara bakışları hançer gibi saplandı bize; hâlâ ardına kadar açık olan eczacının penceresi kocaman bir kavanozdan aldığı ahududu merhemini sundu. Atların ayaklarının altında parke taşlar kabardı; tek ve çift demir şıkırtıları nal seslerinin takırtısından gitgide daha yavaş ve daha belli belirsiz ayrıldı; evimizin kesikli önyüzü karanlıktan yavaşça sıyrıldı, arabanın yanında durdu. Hizmetçi kızlardan biri bize kapıyı açtı, elinde teneke aynalı bir gazyağı lambası vardı. Kocaman gölgelerimiz basamaklara doğru uzadı, merdivenin kemerli bölümlerinde büküldü. Evi, bir tek mum aydınlatıyor, mumun alevi açık pencereden giren esintide eğiliyordu. Ölüp giden sayısız kuşakların kederleri ve hastalıkları, koyu renkli duvar kâğıdını küflendirmişti. Uykusundan uyandırılan, uzun zamandır çektiği yalnızlıktan kurtarılan eski mobilyalar, geri dönen aileye, çokbilmişçe ve sabırlı bir bilgelikle bakıyorlardı sanki. Bizden kaçamazsınız, der gibiydiler;

sonunda bizim çekim alanımıza geri dönmek zorundasınız, çünkü biz çoktandır aramızda sizin hareketlerinizi ve yaptıklarınızı, heyecanlarınızı ve dinginleşmelerinizi, bundan sonraki bütün gündüzlerinizi ve gecelerinizi paylaştık. Bekleyebiliriz, biliyoruz... Üzerlerine kat kat soğuk çarşaflar ve örtüler yığılmış olan kocaman, geniş yataklarımız bizim bedenlerimizi bekliyorlardı. Fışkırıp barajlarının, kapıların, eski elbise dolaplarının, rüzgârın uğuldadığı sobaların üzerinden akmak üzere olan yoğun lavlara benzeyen karanlık uyku kütleleri bastırdıkça gecenin savakları inliyorlardı.

ANAVATAN

Kaderimin sayısız kez canı istediğince gösterdiği iniş-çıkışların ardından, ki bunların ayrıntısına burada girmek istemiyorum, sonunda kendimi yurtdışında buldum, bir zamanlar yanıp tutuşarak arzuladığım gençlik düşlerimin o ülkesinde. Ama düşlerim çok geç gerçekleşti, hem de tatlı tatlı hayalini kurduğumdan çok farklı koşullarda. Bir fatih olarak dönmedim geriye, hayatın hırpaladığı insanlardan biri olarak döndüm. Zaferlerimi göstermeyi umut ettiğim yer şimdi içinde birbiri peşi sıra gururumu ve kibirli emellerimi yitirdiğim sefil, utandırıcı, tiksindirici yenilgilerin sahnesiydi artık. Hayatta kalabilmek için mücadele ediyordum; hırpalanmıştım, elimden geldiğince narin teknemi karaya oturtmamaya çalışıyordum, kaderin önünde oyuncak olmuş oraya buraya savrulup duruyordum; sonunda o orta büyüklükteki taşra kasabasına vardım; gençlik düşlerimde orada ünlü yaşlı efendinin dünyanın karmaşasından kaçıp sığındığı bir kır evinin bulunduğunu görürdüm hep. Bu rastlantıda saklı ironinin bile farkında olmayarak, şimdi oraya çökmek ve bir süre kalmak istiyordum, olaylar yeniden patlak verinceye kadar orada kış uykusuna yatmak istiyordum belki de. Alınyazım beni nereye götürürse götürsün aldırmıyordum. Kırların pırıltısı bir daha parlamamak üzere sönmüştü benim gözümde; şimdi, bu sıkıntılı, tükenmiş durumumda tek istediğim huzurdu.

Ama işler başka yönde gelişti. Belli ki bir yol ayrımına gelmiştim, alınyazım yön değiştiriyordu, çünkü beklenmedik bir biçimde hayatım durağanlaşmaya başladı; sanki doğru akıntıya kapılmıştım. Nereye baksam bana uygun bir durumda buluyordum kendimi, insanlar sanki beni bekliyorlarmış gibi ellerindeki her şeyi bırakıveriyorlardı, gözlerine birden gelen o dikkat parıltısını ve sanki yüksek bir yerden emir almışlar gibi

kendilerini benim hizmetime sunmak için duydukları o apansız kararı görüyordum. Bu, yanılsamaydı elbette, koşulların ustalıkla iletişime girmeleri sayesinde olan bir şeydi; kader çarkının dişlerinin şansın elinde ustalıkla birbirine girmesiydi, bu da beni bir uyurgezer gibi olaydan olaya götürüyordu. Şaşıracak vakit kalmıyordu pek; şansımın yaver gitmesi, uyumlu bir kadercilikle, keyifli bir pasiflik ve güvenle atbaşı gidiyordu, bu da beni hiç karşı koymadan olayların akışına kapılmaya zorluyordu. Bütün bunları, uzun zamandır tatmin edilmeden kalmış bir ihtiyacın giderilmesi, bilinmeyenin tam anlamıyla ödüllendirilmesi ve reddedilen sanatçının değişmez açlığı olarak kabul etmiştim ki, yeteneklerim sonunda takdir edildi. Hangi iş olursa olsun görmeye razı bir sokak kemancısı olmaktan çıkıp kent operasında orkestra şefliğine yükseliverdim; sanatla amatörce ilgilenenlerin özel kapıları önümde açılıverdi, ben de sanki eskiden beri birtakım ayrıcalıklara sahipmişim gibi giriverdim en iyi topluma; ben ki *declassé*'nin, iki güverte arasına saklanan kaçak yolcuların ve toplum denen gemideki aylakların yeraltı dünyasının sakini sayılırdım. Ruhumun derinliklerinde bastırılmış, isyankâr bahaneler olarak yaşamış ve bilinçaltımda bana eziyet etmiş olan arzular hemen geçerlilik kazandılar ve kendi hayatlarını sürmeye başladılar. Alnımdaki gasp edici ve kendini beğenmiş numaracı damgası silindi.

Bütün bunları kısaltılmış biçiminde anlatıyorum, amacım, bu tuhaf hayatın ayrıntılarını deşmeden talihimin genel bir görünüşünü vermek: çünkü bu olayların hepsi, daha önce anlatılmış öykülerin tarih öncesine ait şeyler aslında. Hayır, sanılabileceğinin aksine, benim mutluluğumun içinde aşırılık ya da azgın bir heyecan yoktu; üzerime derin bir sükûnet ve kendine güven çökmüştü; derin bir ferahlama duygusuyla, bu işaretin altında bu kez kötü bir amaç olmadığını (hayat beni bu işaretin, kaderin çehresinin en ufak titreyişine duyarlı kılmıştı) fark etmiştim. Mutluluğum kalıcı ve gerçek türdendi.

Benim geçmişteki bütün o başı boş dolaşmalarım, daha önceki yaşantımın gömülü acıları, benden koptu ve batan güneşin ışınlarına karşı çaprazlama bir konum alan, uzaktaki ufukların üstünde bir kez daha yükselen bir toprak parçası gibi süzülüp

geri geldi; beni alıp götüren trense son dönemeci aldı ve dosdoğru gecenin içine atılırken yüzüne çarpan o kabaran, başdöndüren ve hafifçe dumanlanmış gelecekle göğüs göğüse geldi. Benim en önemli gerçeği ortaya koyacağım yer burası, bolluk ve mutluluk çağını içine alan, taçlandıran gerçek o: Uzun yolculuğumun o evresinde karşılaştığım ve kısa, heyecanlı bir nişanlılıktan sonra evlendiğim Eliza.

Bahtım açık ve dolu dolu. Operadaki konumum tartışma götürmez. Filarmoni orkestrasının şefi, Maestro Pellegrini, bana değer verir ve önemli bütün konularda görüşümü alır. Emekliliğin eşiğinde, tatlı, yaşlı bir adam o; opera yönetimi, kentin Filarmoni Kuruluşu ve onun arasında sessiz bir üçlü anlaşma var, bu anlaşmaya göre, onun emekli olmasıyla şefin değneği hemen bana verilecek. O değneği birçok kez elimde tuttum, aylık filarmoni konserlerini yönettim ya da maestro rahatsızlandığında ya da ruhuna ters düşen modern bir müzik parçasının üstesinden gelemeyeceğini hissettiğinde orkestra bölümünde maestronun yerini aldım.

Opera, ülkenin en iyi donanımlı olanlarından biri. Ücretim, rahat bir yaşam sürmeme, hattâ az da olsa lükse kaçmama yetiyor. Oturduğumuz yeri Eliza kendi zevkine göre döşedi ve düzenledi, çünkü bu yönde ne bir arzum ne de becerim var. Eliza ise, tam tersine, ne yapacağını bilen (ama sıkça da fikir değiştiren) biri, öyle bir enerjiyle işe girişiyor ki, aslında bu iş böyle bir enerjiye değmez bile. Eliza sürekli olarak satıcılarla tartışıyor, malın kalitesi ve fiyatı için amansız bir mücadele veriyor, bu konularda adamakıllı kahramanlık gösteriyor ve bununla gururlanıyor da. Onun nefsini tatmin etmek için tatlı bir telaş içine girdiğini görüyorum; biraz da korku karışmış bu telaşa, tıpkı bir uçurumun kenarında umursamazca oynayan küçük bir çocuk gibi. Alınyazımızı, binlerce dünyevi, değersiz şeyle mücadele ederek biçimlendirdiğimizi hayal etmek ne de safça!

Bu sakin körfezde mutlulukla demir attığıma göre, açıkgöz kaderi kandırmaktan başka bir isteğim yok, bana dikkat etmesin yeter, dikkat çekmeden iyi talihime tutunmak ve fark edilmemek istiyorum yalnızca.

Kaderin bana böyle sakin ve huzurlu bir sığınma hakkı tanıdığı kent, evlerin bulunduğu semtlerin çizdiği sınırın epeyce uzağında, yüksekçe bir kayalığın üzerinde inşa edilmiş saygıdeğer katedraliyle ünlü. Burada kent ansızın bitiveriyor, arazi, dutluk ve cevizliklerle örtülmüş dik doruklara ve burunlara bölünüyor ve geniş bir manzaraya bakıyor. Burası, batının sıcak soluğuna alabildiğine açık olan o kırlıkların geniş, açık düzlüğüne bekçilik eden, yüksek kireç içeren bir kütlenin yeryüzünden son yükselişi. Bu tatlı esintilerin okşamasıyla kasaba, dingin, tatlı bir iklim kuşağına sarınmış, adeta daha büyük bir meteorolojik yörüngenin içinde yer alan, bağımsız minyatür bir yörünge yaratmış. Bütün yıl boyunca, belli belirsiz fark edilen, tatlı meltemler oradan geçer, sonbahara doğru ağır ağır bir tek, ahenkli akıntıda birleşirler; bu akıntı, havadaki parlak bir golfstrim gibidir, unutuşlar ve mutluluk verici bitimler kadar tatlı, tekdüze bir rüzgârdır esen.

Yüzyıllar boyu durup dinlenmeden kabaran vitraylarının benzersiz loşluğunda yontulup biçimlendirilmiş, kuşaklar boyu mücevher üstüne mücevher eklenmiş olan katedral, şimdi dünyanın her köşesinden akın akın turist çekiyor. Yılın her mevsiminde bu turistlere, ellerinde kent rehberleriyle sokaklarda dolaşırken rastlayabilirsiniz. Otellerimizde aslan payını alırlar, nadir şeyler bulmak için dükkânlarımıza, antikacılarımıza dalıp çıkarlar, eğlence yerlerimizi doldururlar. Uzaklardaki dış dünyadan denizin kokusunu, kimi zaman da büyük projelerin tadını ve şevkini getirirler, büyük işlerin geniş canlılığını. İklimin, katedralin, hayatın akışının büyüsüne kapılan kimileri, kalışlarını epeyce uzatırlar, çevreye uyum sağlarlar ve buradan ayrılmazlar. Ayrılırken, tüccarlarımızın, üreticilerimizin ve lokantacılarımızın güzel kızlarıyla evlenip gidenler de olur. Bu bağlar sayesinde dış sermaye çoğu kez bizim işlerimize yatırılır ve sanayi kuruluşlarımızı güçlendirir.

Kentteki ekonomik hayata gelince, yıllardır durgun bir yol izlemişti, ne bir şok yaşamıştı ne de kriz. Adamakıllı gelişmiş şeker sanayiinin tatlı damarları halkın dörtte üçünü besliyor; kent ayrıca, eski, güzel bir geleneğe uygun olarak üretim yapan ünlü bir porselen fabrikasıyla da övünür. Bu fabrika, dışsatım

için üretim yapar, ama ülkesine dönen her İngiliz, kendine sanat akademimizdeki genç bayanların yarattığı ve katedralle kasabanın resimlerini gösteren, bilmem kaç parçadan oluşan fildişi renkli bir porselen takım ısmarlar.

Genel anlamda konuşursak, burası özgürce ve beceriyle yönetilen bir kasaba sayılır, bu ülkedeki birçok benzeri gibi; ölçülü bir telaş içindedir insanlar, kafalar ticarete çalışır, rahatından ve refahından ölçülü derecede hoşnuttur, aynı zamanda kendini beğenmişliği ve toplumda yükselme hevesi de ölçülüdür. Bayanlar, giyim konusunda neredeyse büyük kentlerde görülen bir aşırılığa kapılmışlardır, beylerse başkentteki yaşam tarzına öykünürler; üç-beş kabarenin ve kulübün yardımıyla marjinal bir gece hayatını yaşatmaya çabalarlar. Kâğıt oyunları pek revaçtadır, bayanlar bile meraklıdır buna; dostlarımızdan birinin zarif döşeli evinde, kimi zaman sabaha karşı bitirilen kâğıt oyunuyla sona erdirmediğimiz gün yok gibidir. Burada da yine Eliza öne düşer, coşkusunu bana mazur göstermek gayreti içinde, toplumsal konumumuz konusunda kaygıları olduğunu, bu konumumuz nedeniyle, gündemde kalmak için evden daha çok çıkmamız gerektiğini söyler. Ama aslında Eliza'nın kapıldığı şey, zamanın böyle düşüncesizce ve heveslendirici biçimde boşa harcanmasıdır.

Bazen gözleri ışıl ışıl yanar ve yanaklarına telaşlı bir kırmızılık yayılırken, kendisini oyunun değişebilen doğasına kaptırırken heyecanlanmasını seyrediyorum. Kendinden geçmiş bir grup insanın, kartlar ellerinden yelpaze gibi yayılırken üçkâğıtçı kaderin peşinde hayalî bir yarışa giriştikleri masaya, şapkalı lamba tatlı bir ışık yayar. Eliza'yı arada bir görürüm, seansın gerginliğine kendini kaptırmış olarak, şu ya da bu oyuncunun arkasından şöyle bir görünüp kaybolurken. Ortalığa hakim olan sessizliğin içine karışan, talihin değişik ve dolambaçlı yolunu ortaya koyan alçak sesle söylenmiş cümleler duyuluyor. Bana gelince, ben, onların bütün duyularının, kendinden geçmişliğin ateşiyle sessizce sarıp sarmalanacağı ânı bekliyorum; her şeyi unutarak, adeta uyuşarak, dönen bir diskin üzerine kapandıkları ânı bekliyorum; o zaman kimseye belli etmeden o büyülü sanatın alanından çıkıp kendi düşüncelerimin yal-

nızlığına çekiliyorum. Bazen oyundan çıkıp kimsenin dikkatini çekmeden masadan ayrılmayı ve bir başka odaya geçmeyi başarıyorum. Orası karanlık; tek ışık, uzaktaki bir sokak fenerinden geliyor. Başımı bir pencerenin camına dayıyor, orada düşüncelere dalarak uzun bir süre kalıyorum.

Sonbahara özgü donukluk içindeki parkın üstünde, geceyi soluk, kırmızımtrak bir ışıltı yıkıyor. Ağaçların doruklarının delik deşik şişkinliği içinde kargalar ansızın, ahmakça korkarak uyanıp bağırıyorlar, şafak söktüğünü sanıp gürültülü kümelerle uçup gidiyorlar; rotalarından sapıp sağa sola yalpalayarak uçuşları, otların ve dökülmüş yaprakların mayhoş, keskin kokusunu taşıyan bulanık kızıllığı karıştırıp titretiyor. Gökyüzünde dönen, daireler çizen kanatların çırpınışı, sonunda yavaşlıyor, dinginleşip yere yöneliyor, ağaçların yatışmış karmaşasında, huzursuzluğu giderilmemiş, korku dolu, girintili çıkıntılı, iğreti bir sıra yaparak parıldıyor; gevezeliklerin yerini iniltili, sessiz korkular alıyor. Ve derin ve gecikmiş gece her şeye hakim oluyor. Saatler geçiyor. Sıcacık alnımı cama dayamış olan ben, hissediyorum ve biliyorum: Bundan böyle bana hiçbir şeyin zararı dokunamaz, huzurlu bir liman buldum. Önümde mutluluk ve keyif dolu upuzun yıllar var; neşeli, güzel yıllar, sonu gelmeyen bir matematiksel dizi halinde sıralanıyor önümde. Son birkaç yüzeysel ve yumuşak iççekiş göğsümü mutlulukla dolduruyor. Soluk almaktan vazgeçiyorum. Günün birinde ölümün beni kucaklayacağını biliyorum, bütün yaşamı kucakladığı gibi, cömertlikle ve iyilikle. Kasabanın süslü güzel mezarlığının yeşillikleri arasında, doygunlukla, yatacağım. Karım –dulların taktığı peçesinin arkasında ne kadar da güzel görünecek–, burada tadını çıkardığımız o dingin sabahlarda bana çiçekler getirecek. Bu sınırsız bolluğun derinliklerinden can sıkıcı, yüksek sesli bir müzik, görkemli bir uvertürün ağırbaşlı, yaslı, uğultulu notaları yükselir gibi oluyor. Derinlerden yukarı fırlarken, onun ritminin güçlü zonklamasını algılıyorum. Kaşlarımı kaldırıyor, bakışlarımı uzaktaki bir noktaya dikiyor, saçlarımın dikeldiğini hissediyorum. Dinlerken soğuktan titriyorum...

Gürültülü konuşmalar beni uyuşukluğumdan çekip alıyor. İnsanlar beni sorup gülüşüyorlar. Karımın sesini duyuyorum.

Saklandığım yerden çıkıp hâlâ aydınlığa alışamayan gözlerimi ovuşturarak ışıklı salona dönüyorum. Parti dağılmak üzere. Ev sahibiyle karısı kapının eşiğinde durmuşlar, ayrılan konuklarıyla gevezelik ediyorlar, veda türünden kibar sözler söylüyorlar karşılıklı. Sonunda karanlık sokakta yalnız kalıyoruz. Karım, rahat, hafif adımlarını benimkilere uyduruyor. Yan yana uyum içinde yürüyoruz; yokuşu tırmanırken karım başını hafifçe yana eğiyor, kaldırımı kaplayan sarı yaprakların oluşturduğu fısıltılı halıya tekme atıyor. Hâlâ kumarın, yaver giden şansının, içtiği şarabın etkisinde olan karım, küçük, kadınsı numaralar yapıyor. Aramızdaki sessiz anlaşma uyarınca bu tür suya sabuna dokunmaz fanteziler için kesin hoşgörü göstermeye zorluyor beni, ciddi eleştirilerde bulunursam da gerçekten güceniyor. Evimize girerken, karanlık ufkun üstünde yeşilimsi gündoğumu kendini göstermeye başlıyor. Isıtılmış ve çekidüzen verilmiş evin güzel kokusu bizi sarıp sarmalıyor. Işıkları yakmıyoruz. Perdelerin gümüşsü desenini, uzaktaki bir sokak lambası karşı duvara yansıtıyor. Giysilerimi çıkarmadan yatağın üzerine oturuyor, Eliza'nın elini sessizce elime alıp bir süre tutuyorum.

Sygnoly, No. 59, 1938

Yazdıkları modern dünyanın habercisi olarak nitelenen, öyküleri (yeniden) keşfedildiği altmışlı yıllarda sansasyon yaratan –Kafka'nın unutulmuş rakibi– Bruno Schulz'un bütün öyküleri ilk kez Türkçede.

Tarçın Dükkânları – Bütün Öyküleri, Polonya'nın en önemli yazarlarından biri olan Bruno Schulz'un *Tarçın Dükkânları*, *Kum Saati Burcundaki Sanatoryum* adlı öykü kitaplarındaki öyküleriyle, bağımsız olarak yayımlanan dört öyküsünü kapsıyor.

ISBN 978-975-363-905-8
21 TL
9 789753 639057